Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten Teşekkür Mektubu Alan
Nurettin Bekiroğlu Enişte mi z ve
Galatasaray Lisesi'ndeki Resim ve Marangozhâne Atelyesi ile
Ülkemiz Sanat, Spor, Bilim, Kültür ve Tarihine Çok Yönlü Bakış

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Özel

Rengigül Yaltırık Ural
2023

Neredeyse 100 yıl geriye gideceğiz arşivime emanet edilen fotoğraf ve belgelerle. Cumhuriyet henüz ilan edilmiş.

Aile yadigârı RE Books Arts arşivimdeki belgelere sırası geldikçe ruh vermek gelecek kuşaklarımız için önemli diye düşünüyorum.

Bazı eğitmenler bir dönem öğrencilerine yol göstericilik yapıyor. Öğrenciler içlerinde o yetenek varsa, yeteneğin farkına vardıran hocalarından etkileniyorlar ve form alıyorlar. Dolayısıyla hayatları boyunca geliştirdikleri formasyonla daha mutlu yaşayabiliyorlar ve çevrelerine de örnek teşkil ediyorlar. Hoca-öğrenci, usta-çırak konusuna önem veriyorum. Aile arşivimdeki belgeleri bu bakış açımla da değerlendiriyorum.

***

Mektepde Resim Çalışmaları

"Mektebimizde ilk resim dersleri Galatasaray Mekteb-i Sultanisi açıldığı zaman başlamıştır. O yılarda resim dersleri üç ayrı kolda verilirdi: resm-i mücessem (hayali resim), resm-i taklidî (verilen bir modelin resmini yapmak), resm-i hatti (hendesi, teknik resim). Zamanımızda bu ikiye inmişti: resim ve Fransızca "dessin lenéaire" denilen hendesî resim. Ancak, resim dersi olarak, hocanın ortaya koyduğu bir testi, bir kap resmi yapılırdı.

Gerçek resim çalışmasında bulunmak isteyenlere 1927'li yıllarda el işi hocası Nureddin Bey'in himmeti ile atelye tahsis edildi ve resim hocaları nezaretinde cidden güzel eserler yaratılmaya başlandı.

Nureddin Bey, bizlere 7. sınıftan itibaren el işleri dersini, takım, alet ve edevat kullanılmasını öğrenebileceğimiz şekle sokmak istedi ve iptidaî bahçesinin yan tarafına, müdürün çiçek bahçesine açılan kapıya yakın, mükemmel bir marangozhane bölümü yaptırttı. Her çeşit marangozluk alet ve edevatı sağlandı. Burada çekiç, testere, ıskarpela kullanılmasını iki yıl öğrendik. Nureddin Bey'den sonra bu güzel teşebbüs söndü gitti. Evvelâ takımlar birer birer yok oldular, sonradan da o güzelim pavyon, yok olup gitti.

Fotoğraf altı: Orta ve lise talebelerinden meraklı olanlar, kendilerine ayrılan atelyede, teneffüs zamanında elişi hocaları nezaretinde, resim çalışmaları yaparlardı.

Soldan sağa: 77 **Talât (Kurt**) 34 (mezunu), 855 **Safder (Tarim**), **Elişi hocamız Nureddin Bey,** 111 **Mukadder (Çizel**), 782 **Orhan (Tolon**, 937 mezunu), Semih (veya Semoh)"

● MEKTEPDE RESİM ÇALIŞMALARI

Mekteplerimizde ilk resim dersleri Galatasaray Mekteb-i Sultanisi açıldığı zaman başlamıştır. O yıllarda resim dersleri üç ayrı kolda verilirdi : resm-i mücessem (hayali resim), resm-i taklidî (verilen bir modelin resmini yapmak, resm-i hatti (hendesi, teknik resim). Zamanımızda bu ikiye inmişti : resim ve Fransızca dessin lenéaire denilen hendesî resim. Ancak, resim dersi olarak, hocanın ortaya koyduğu bir testi, bir kap resmi yapılırdı. Gerçek resim çalışmasında bulunmak isteyenlere 1927'li yıllarda el işi Hocası Nureddin Beyin himmeti ile, atelye tahsis edildi ve resim hocaları nezaretinde cidden güzel eserler yaratılmağa başlandı.

Nureddin Bey, bizlere 7. sınıftan itibaren el işleri dersini, takım, alet ve edevat kullanmasını öğrenebileceğimiz şekle sokmak istedi ve iptidaî bahçesinin yan tarafına, müdürün çiçek bahçesine açılan kapıya yakın, mükemmel bir marangozhane bölümü yaptırttı. Her çeşit marangozlulk alet ve edevatı sağlandı. Burada çekiç, testere, ıskarpela kullanmasını iki yıl öğrendik. Nureddin Beyden sonra bu güzel teşebbüs söndü gitti. Evvelâ takımlar birer birer yok oldular, sonradan da o güzelim özel pavyon, yok olup gitti.

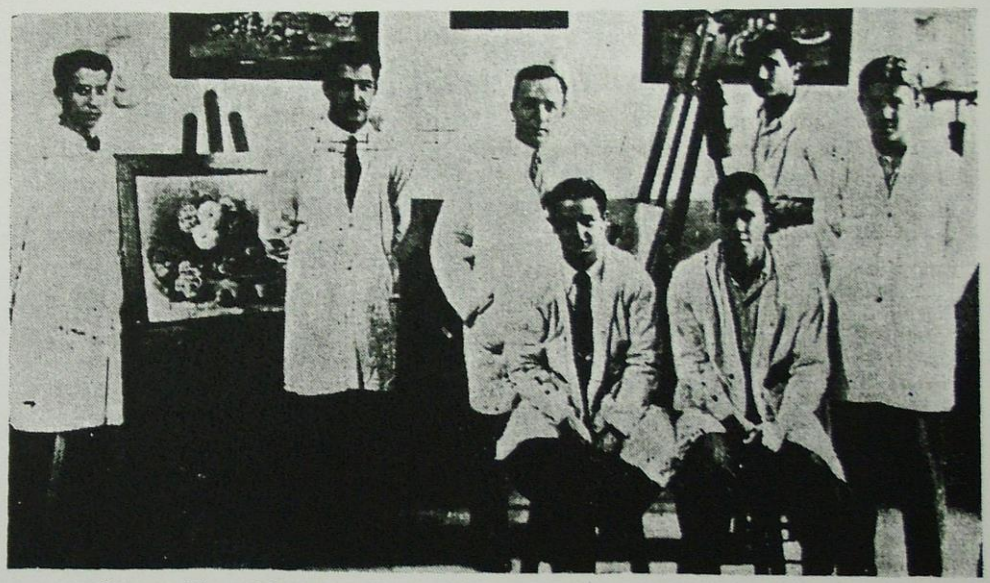

Orta ve Lise talebelerinden resme meraklı olanlar, kendilerine ayrılan atelyede, tenefüs zamanlarında elişi hocaları nezaretinde, resim çalışmaları yaparlardı. Soldan sağa: 77 Talât (Kurt) 34 (mezunu), 855 Safder (Tarim), Elişi hocamız **Nureddin** Bey, 111 Mukadder (Çizel), 782 **Orhan** (Tolon, 937 mezunu), **Semih** (Veya Semoh)

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

Öncelikle belgede geçen Nurettin Bey kimdir?
Sonra fotoğraftaki el verdiği öğrencileri kimlerdir?
Topluma nasıl fayda sağlamışlardır?

Nurettin eniştemizin soyadı **Bekiroğlu**. Mimar Erdur Bekiroğlu eniştemizin babası.
Aile köklerimize inerek başlayayım ve devam edeyim. Erdur eniştemiz, Oya Oktav halamızla evlenmişti.

Rengigül Hanım'ın eşi Sarıhacıalizade Hacı Ahmet Efendi, Osmanlı siyaset ve ticaret tarihinde adı geçen, vakfiyesi olan hayırsever bir iş adamı, Mevlevî, Sultan Reşad V. döneminde mebus. Torunu Seviye halamız Rezzakzade Basri Bey ile evlenir. Basri Bey Almanya'da eğitim almış, Devlet Demir Yolları'nda yol müfettişi bir mühendistir. Büyük kızı Suna Okutan halamız hukuk okur ve Devlet Demir Yolları'nın avukatı olarak çalışır. Küçük kızı Oya halamız İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi ilk kız öğrencilerindendir. Mimar Erdur eniştemiz ile evlenir.

2011 yılında Rengigül Hanım'ın kitabı (150 yıllık aile şeceresi) çalışmalarım sırasında tüm aile fertlerimizin, yakın dostlarımızın evlerini, iş yerlerini eşim Ersin ile birlikte tek tek ziyaret ettik. Zaman zaman babam Prof. Dr. Faik Yaltırık ve annem Güler Yaltırık bizlere eşlik ettiler. Birlikte seyahatler yaptık. Bu proje çerçevesince Oya halamın ve Erdur eniştemizin Yeniköy Mimarlar Sitesi'ndeki evinde anlattıklarını kayda aldım. Ersin fotoğraf çekimleri yaptı. Zaman zaman geniş aile toplantılarımız olurdu, ama bu vazife özen istediği ve geleceğe bir köprü olacağı için her bir haneyi birkaç kez ayrı ziyaret ettik. Şecere çalışmalarının bir bilim dalı olması gerektiğine inanıyorum.

Erdur eniştemiz de Oya halam da annem gibi 1937 doğumludur. Her ikisi de babamı çok sevip sayarlardı ve "Faik abi" diye hitap ederlerdi. Sadece kışlık evlerimizde değil yazlık evlerimizde de buluşurduk zira yazlıklarımız da aynı sahilde ve birbirine yakındı. Biz Uyumkent'te otururduk, onlar Mimkent'te. Çok tatlı bir sohbeti vardı Erdur eniştemin. Fevkalade espriliydi. Aklında yüzlerce fıkra, anı, bilmece tutardı. Çok akıllıca bilmeceler sorardı. Bizler büyüdük, çocuklarımız da Erdur eniştemizin bilmeceleriyle eğlenip, bilgilendiler.

Oya halamla evlendiklerinde ve ilk kez Nispetiye'deki evimizi ziyaret ettiklerinde kendisini Amerikalı zannedip İngilizce konuşmuştum. Gülmüştü. İnce, uzun boylu, kibar bir yüz ifadesi vardı. 1963 Devlet GSA mezunu idi. Uzun yıllar ülkemiz mimarisine Oya halam ile birlikte hizmet ettiler. Erdur eniştem, okulum Boğaziçi Üniversitesi'nin Yapı İşleri Başkanlığı'nı başarıyla yönetti ve emekli oldu. Oya halam da kendisi de disiplinli, çalışkan, gayretli, sade insanlardı. Evlerinin döşenişi de sade idi. Hayatlarının her döneminde evlerinde çok güzel kedileri ile yaşadılar. Doğa paydaşlarımız ailenin bir ferdi olmuştur sülalemizde. Yeniköy'deki evlerinin duvarlarında Erdur eniştenin babası Nurettin Bekiroğlu'nun yapmış olduğu tablolar da vardı. Zaman zaman babasından, annesinden bahsederdi toplandığımızda. Benimle de mail arkadaşlığı vardı Erdur eniştemin. Maillerin yeni çıktığı dönemde bir grup kurmuştu ve beni de dahil etmişti. Bu grubun içinde Ayfer Neyzi Hanım da vardı. Boğaziçi Üniversitesi'nde idari kadroda çalışmış olan Ayfer Hanım'ın babası malum çok değerli bir komutanımızdır Millî Mücadele döneminde ve soyadı Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir. Kozanoğlu Doğan Bey, 19 Mayıs 1919'da Bandırma Gemisi ile Samsun'a Mustafa Kemal ile çıkan 18 kişiden birisidir. Eşi Nezih Neyzi Bey'in kaleme almış olduğu "Kızıltoprak Anılarım" kitabını tarafıma imzalamış, zarafetle de ziyaret etmişti beni.

Oya halam ile birlikte seyahat etmeyi çok severdi Erdur enişte m. Spesifik turlar için Fest Turizm'i tercih ettiklerini biliyorum. Turgay Tuna Bey ile röportajım sırasında teyitleşmiştik.

"Pek Değerli Rengigül Hanım,
Değerli Erdur ağabeyim ve Oya Hanım benim çok sevdiğim iki büyük dostumdu.
Evet Erdur ağabeyim Nur-u Ziya'nın muhterem üstatları arasında yer alıyordu ve Mısır ezoterizmine çok meraklıydı ki, beraber de çalışmalarımız olmuştur. Fest demirbaş müşterileri arasında oldular. Mimar olmasından dolayı İstanbul'un Birinci Ulusal Mimari yapıları üzerine de sohbetlerimiz olmuştur. Bu arada, rahmetli babasının, yani enişte nizin de Galatasaray Lisesi'nin bir dönem Resim-iş öğretmenlerinden olduğunu kendisinden öğrenmiştim. Bu konuda bana bir dosya vermişti. İstanbul'da evde. Çünkü kendisine verilmiş bir sözüm vardı. Sultani dergisinde babası üzerine bir yazı yazacaktım. Bu konuda da bazı bilgiler alabilmek için size danışacaklarım ve sizin yardımınıza ihtiyacım olacak. Nurlar içinde olsunlar. Ne güzel, bir konuda daha ortak bir şey çıkıverdi ortaya. Muhteşem, güzel, zengin anılar ve tarihle bezenmiş bir aileniz ve aile geçmişiniz var. Ne mutlu size. Siz de etrafına ışık saçan insanlardan birisiniz. Son nefeslerimize kadar taşlarımızı yontmaya devam. Selam, sevgi ve hürmetlerimle, Turgay Tuna"

Erdur enişte m çok sevilip sayılan bir masondu. Mason kiminle sohbet etsem saygıyla "üstadı azam" diye kendisinden bahsetmişlerdir. Bal Mahmut ile de bir ahbaplıkları vardı ki çok hoş anılarını anlatırdı. Güzel yemek yemeği severdi. Kayınvalidesi Seviye halamız da çok güzel, özenli yemek yapardı. Çok disiplinli bir hanımdı. Annemin yemekleri de dede Saracel Konağı lezzetlerinin yanı sıra Selanik, Edinburgh ve Londra'dan öğrendiklerini yansıttığı için pek hoşuna giderdi. Kıymalı, peynirli ağzı açık, bükme, Çerkes tavuğu, zeytinyağlı sarma ve dolmalar, çeşit çeşit tuzlu, tatlı kekler, bisküviler, İngiliz elmalı turtalar, ailemizin özel sunumlu karanfilli, kaymaklı elma tatlısı gibi leziz yemekler ve çay davetlerinde çoğu kez on beş kişiyi geçerdi bu şık sofralar. Yemek ya da çay daveti öncesinde içki ikram etmek âdettendi. Erdur enişte miz Famous Grouse severdi. Yazlık ve kışlık evlerimizde ikram böyle başlardı. Annemin "home made vişnefkof"u pek meşhurdu. Erdur enişte m de pek severdi. Bu ikramların özenli seremonisi olurdu. Tepsisinden kadehlerine kadar bir ahenk içinde idi. Şık sofralar, tatlı sohbetler ve acı tatlı anılar ile geniş ailemizden hayata dair çok kıymetli değerler öğrendiğimiz için kendimizi şanslı addediyorum.

Oya halam ara sıra telefon ederdi bana. "Sen akıllı kızsın. Şunları not et lütfen" derdi. Esprili ve doğruları çekinmeden ifade eden bir insandı. "Her ev kadını mimardır, onun için bizim işimiz zordur" demişti bir keresinde. Gülmüştüm. Ersin'in ev tadilatlarını ve göz estetiğini beğendiği ve belli de yaşlara geldikleri için "Bizim eve de bir el atıver Ersin" demişti.

Her ikisi de Mimarlar Odası'na üye idiler. Oya halam 1961 İ.T.Ü mimarlık mezunu. ÇED danışma kurulu üyeliği, çeşitli komite ve komisyonlarda çalışmalar yapmıştı.

***

23.07.2009 tarihli Zeynep Güney tarafından derlenen "**Mimar İmzası Taşıyan Kampüsler**"de Oya-Erdur Bekiroğlu'nun isimleri geçer:

"Günümüzde tek işlevli üniversite kampüsleri yerine, bir kamusal alan yaratan kampüs tasarımları daha doğru bir uygulama olarak görülüyor. Tabii ki bununla birlikte sürdürülebilirliğin de kampüs tasarımında önemli bir faktör olarak değerlendirilmesi gerekiyor. Bulunduğu çevreyi de büyük ölçüde etkileyen üniversite kampüslerinin tasarımı mimarlar için çoğunlukla önemli birer prestij projesi haline geliyor.

Prof. Kemal Ahmet Arû tarafından ön proje olarak hazırlanan, İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa Kampüsü, ayrıca Oya Bekiroğlu, Erdur Bekiroğlu, Sevgi Özgökmen, Gülsen Koçer, Erdem Bilcan, Ömür Candaş, Abdullah Yılmaz, Nevzat Önal, Levent Aksüt ve Yaşar Marulyalı''nın imzalarını taşıyor.

Kampüsün aşağıdaki projeleri, UMO Mimarlık Ofisi (Levent Aksüt - Yaşar Marulyalı) tarafından Teknik Üniversite Yapı İşleri''nde büro kurularak 1974 - 1977 yılları arasında hazırlandı ve yerinde uygulandı."

***

Prof. Dr. Kemal Ahmet Arû, çok kıymetli mimarlarımızdan. "Prof. Kemal Ahmet Aru – Doğumunun 100. Yılında Saygıyla Anıyoruz" başlığı ile çok değerli bir çalışma yapılmış. Arşivimde. Çok kıymetli fotoğraflar, belgeler, çizimler (özellikle Levent projesi) ve açıklamalarla kendilerine teşekkür ederim. Kısaca:

"Bir Üniversite Hocasının Yaşamının 80 Yılı"
"Hazırlayan: Nuran Zeren Gülersoy
Teknik Destek: Kerem Yavuz Arslanlı - Buket Önem, İTÜ Çevre ve Şehircilik UYG-AR Merkezi, Taşkışla
Resimler: Kemal Ahmet Aru, Emre-Lale Aru, Gündüz-Ayfer Özdeş, Hande-Esad Suher, Ahmet- Melda Keskin, Ayten-Engin Çetiner, Yıldız- Yalçın Emiroğlu, Altay Erol, Nuran Zeren Gülersoy, Handan Türkoğlu, Ayşe Sema Kubat, Nilgün Ergun, Mehmet Ocakçı, Ümit Yılmaz, Ceyda Sungur, Yapı Endüstri Merkezi, Mimarlık Vakfı-Mimarlık Müzesi. "

"Galatasaray Yılları…"
"1923-1932 arası dokuz yıl süren Galatasaray yılları… Yaşamının en renkli, en hareketli dönemi…. **Lisede Tasarı Geometri Hocası M. Memboury'nin yaptırdığı ödevler çok ilgisini çekerdi… Hep iyi notlar alırdı… Memboury'nin her hafta verdiği çizim tasarılarını beğenmez, tekrar tekrar yapardı; beğenmediklerini de bazı arkadaşlarına verirdi…**

Lisede M. Memboury "Sen liseden sonra Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümüne devam et, başaracağını sanıyorum" dedi ve Mimarlığa doğru ilk yönelmesini sağladı.

Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümünde bir kabul imtihanından sonra, o dönemde Türkiye'de var olan yegâne mimarlık eğitimine başladı. 1937'de Akademi Mimarlık Bölümü'nden pekiyi derece ile mezun oldu…"

Büyük enişteniz Nurettin Bekiroğlu'nun Galatasaray Lisesi'nde atelye çalışmalarında bulunduğu, marangozhane kurduğu ve hocalık yaptığı yıllarda okumuş Kemal Ahmet Arû Hoca ile Rebii Gorbon.

“1940 yılı Nisan ayında, Yüksek Mühendis Mektebine, Prof. Emin Onat’ın yeniden kurduğu Mimarlık Fakültesi’ne asistan girdi. Prof. Emin Onat, İsviçre’den ETH’dan yeni gelmişti. O sıralarda Fransız Prof. Debb, mimarlık dersleri veriyordu; Galatasaraylı olarak, ona asistan tayin ettiler.

İlk kez tez hazırlayarak, bir tez müdafaası yaptıktan sonra doçent oldu. Tez konusu ,“Türk Hamamları Etüdü” idi. İlk Doçentlik İmtihanı, Gümüşsuyu’ndaki, denize bakan Fikri Santur Anfisinde, o zamanki İnşaat Fakültesi Müderrislerinin oluşturduğu bir jüri önünde yapıldı. 1943’de İkinci Bina Bilgisi Kürsüsü’ne doçent tayin edildi. Kürsü doçenti olarak Prof. Holzmeister’le beraber ders ve tatbikatlara başladı. Emin Onat’ın kararı ile Şehircilik Kürsüsü Doçenti olarak, Prof. Oelsner’le çalışmaya başladı. Prof. Oelsner’le 1949’a kadar Mimarlık Fakültesi’nde, daha sonra, 1957’deki vefatına kadar da birçok vesile ile bir araya geldiler…”

“Hasanoğlan Köy Enstitüsüne ait birincilik mükafatı alan proje. Türkiye düzeyinde 7 coğrafi bölgeye 21 köy enstitüsü.”

“İkinci Dünya Harbinden sonra Garp Avrupa’sında Mesken Problemi” ismini taşıyan kitabını 1950’lerde hazırladı.”

“1951’de Almanca, Fransızca lisan imtihanlarını başardıktan sonra, o zamana kadar yazdığı iki kitap ve mimari ve şehircilik çalışmaları gözönünde tutularak, Mimarlık Fakültesi’nde boş bulunan şehircilik profesörlüğü kadrosuna ve Şehircilik Kürsüsü Başkanlığı’na atandı”

“İzmir Şehri Milletlerarası Şehircilik Müsabakasında Birincilik Mükafatı Üniversite Armağanı”. “Stuttgart Teknik Üniversitesinde 2 yıl misafir hocalık”.

“Meslekte 45 Yıl” ile Arû Hoca, Mimarlık Fakültesi Dekanı seçildiği yıl, 1954. Üç kez dekanlık yapmış. Birçok projeler içinde yer almış. Öğrenciler yetiştirmiş. Şehircilik disiplini bilincini yaratmış, “Konut Politikası” dersleri vermiş. 10 Temmuz 1912’de Üsküdar’da bir konakta dünyaya gelen Sayın Arû, 23 Aralık 2005 yılında İTÜ Taşkışla’da bir törenle ebediyete uğurlanmış.

***

116 sayfalık “Dr. Güzin Poffet-Tamaç’ın Ardından Sandoz Türkiye Anılarımla Bir Devir” makalemde kısaca değinmiştim:

“Mimar Rebii Gorbon ve Prof. Dr. Kemal Ahmet Arû”

Aklıma “Rebii Gorbon ile Levent ve Sandoz Fabrika birden neden geldi?” diye düşündüm. Galatasaray kürekçileri arasında arşivimde olan Rebii Gorbon Galatasaray Lisesi’nden okuldaşı, İ.T.Ü Mimarlık Fakültesi dekanı Prof. Dr. Kemal Ahmet Arû (Levent: Başarılmış Bir Cumhuriyet Projesi) ile 1. Levent mahallesi ve 4. Levent toplu konutlarını tasarlamışlar. Rebii ve Bedii Gorbon ile Kemal Ahmet Arû Hoca’yı başlı başına kaleme almak gerek. Gerçi “GSL Resim Atelyesi ve Marangozhanesi ile Nurettin Bekiroğlu” enistemizi, o dönemde adı geçen hoca ve öğrencilerini detaylı kaleme almaya çalışmaktayım, M. Memboury’nin yansımaları ile. Arşivime kayıtlı Rebii Gorbon dosyalardan birini kısaca paylaşmak isterim:

“1909 yılında Üsküdar’da doğan Rebii Gorbon 1928’de Galatasaray Lisesi’nden mezun olur (MSGSÜ Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi). Lise mezuniyetinin ardından eğitim amacıyla gittiği ve kısa bir süre kaldığı Fransa’da tanıştığı Süheyl Ünver’in etkisiyle Türk çini sanatına ve seramiğe dair ilk izlenimlerini edinir (A. Kadıoğlu, kişisel görüşme, 18 Haziran 2019; Erbay Aslıtürk, 2015, 80-81). Türkiye’ye dönerek Güzel Sanatlar Akademisi’nde mimarlık eğitimine başlayan Gorbon’un öğrencilik yılları, Akademi’nin Beaux-Arts geleneği etkisindeki mimarlık eğitiminin Ernst Egli öncülüğünde radikal biçimde değiştiği ve modernist eksene kaydığı bir dönemdir. Bu yeni sistemde eğitim alan Gorbon gibi yeni kuşak mimarlar, sonraki dönemde Türkiye’de modernist mimari dilin uygulama ve eğitim alanındaki temsilcileri olurlar. Yeni eğitim programının hedeflediği modernist dilin etkisi Gorbon’un mimari üretimlerinde açıkça görülür.”, “Gorbon’un mimari üretimleri, her proje özelinde farklılaşmakla birlikte, tekil veya birbiriyle kesişen tasarım ve uygulama pratiklerini barındırmaktadır.

Tek aile evlerinin yanı sıra apartmanlar ve toplu konut projeleri, mimarın tasarımları içinde ciddi bir orana sahiptir. Kadıköy Mühürdar kira evi (1935), Suadiye B. Yusuf Evi (1937), Kalamış Cemil Filmer Evi (1938), Anadoluhisarı’nda ev (1938), Feneryolu Gorbon Evi (1940’lar), Mecidiyeköy Gorbon Evi (1952), Güzelce Bedii Gorbon ve Rebii Gorbon evleri (1960’lar) mimarın kendisi, ailesi veya çeşitli işverenler için tasarladığı ve kontrolörlüğünü üstlendiği tek aile evleri arasındayken; Talimhane Doğu Apartmanı (1940) ve Topağacı Çelebi Apartmanı (1950’ler), Türkiye Emlak ve Kredi Bankası’nın Mecidiyeköy Banka Evleri (1947), Levent Mahallesi (1. etap-1950), Koşuyolu Mahallesi (1. etap-1951) mimarın tasarım ve/veya kontrolörlük görevlerini üstlendiği apartman ve toplu konut projeleridir.

Kadıköy Elektrik Evi (1937), Heybeliada Sanatoryumu Dr. Tevfik İsmail Gökçe Pavyonu (1946) ve Florence Nightingale Hemşire Okulu (1964) Gorbon’un tasarladığı ve proje kontrolörlüğünü üstlendiği farklı ölçek ve işlevli diğer yapılardır. Gorbon’un mimari üretimlerinde konut projelerinin yoğunluğu, Tanyeli’nin (1998, 238) mimarın müşterisini ağırlıklı olarak kamu ve bir ölçüde üst düzey bürokratlar olarak tariflediği, Türkiye’nin 1950’ler öncesindeki mimarlık ortamıyla ilişkili düşünülmelidir.

Gorbon’un mimari üretimleri, yapı üretim ortamında aktif olan diğer aktörlerle kurulan çeşitli ilişki ve ortaklıklarla gerçekleşir. Bu mimari etkinliklerde profesyonel bir ilişki ağının yanı sıra özellikle konut projelerinde kişisel ilişkilere odaklı bir iş yapma biçimi görülür. Bu noktada, özellikle öne çıkan birkaç kurum ve aktör vardır. Bunlardan ilki, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara Atatürk Lisesi, İstanbul Limanı Yolcu Salonu ve Heybeliada Sanatoryumu gibi yapıları inşa eden, dönemin önde gelen inşaat şirketlerinden Haymil’dir (5). Gorbon, Doğu Apartmanı projesinde Akademi mezunlarından Mustafa Can ile birlikte çalışır. 1980’li yıllara kadar Türkiye’deki toplu konut üretiminin başat aktörlerinden olan Türkiye Emlak ve Kredi Bankası ile bir dönem yakın ilişkileri olduğu bilinen Gorbon, bankanın İstanbul’daki erken tarihli uygulamaları arasındaki Mecidiyeköy projesi ile kentsel tasarım uygulamalarını da içeren Levent ve Koşuyolu mahallelerinin ilk etaplarında Kemal Ahmet Arû ile birlikte yer alır; ayrıca dört yıl boyunca bankanın konut inşaatı bölümünün organizasyonunu ve müşavirliğini üstlenir (6).

Gorbon ve Arû, aynı zamanda Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümünde ilk defa şehircilik dersi ve seminerinin başladığı bir aralıkta eğitim alan iki isimdir.

Gorbon'un uygulama süreçlerinde görev aldığı Dolmabahçe Stadyumu ve Philips ofis ve fabrika yapılarının mimarları **Gorbon'un Galatasaray Lisesi'nden arkadaşı Şinasi Şahingiray** ve ortağı Fazıl Aysu ikilisidir. Gorbon ayrıca, kurucular meclisi üyesi olduğu Florence Nightingale Hemşire Mektepleri ve Hastaneleri Vakfı'na ait Hemşire Okulu'nu tasarlar ve şantiye organizasyonunu yürütür (MSGSÜ Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi).

Gorbon, Fenerbahçe Stadyumu düzenlemesi (1935), Ankara Atatürk Lisesi (1938), Dolmabahçe (Mithatpaşa) Stadyumu (1947), Türk Philips A.Ş. Gümüşsuyu Büro ve Mağaza Binası (1955), Türk Philips A.Ş. Levent Radyo Fabrikası (1956), Türk Philips A.Ş. İzmit Ampul Fabrikası (1967) gibi yapıların uygulama süreçlerinde görev alır. Ayrıca, 1950'lerin ortalarından itibaren bir dizi ilaç fabrikasının inşasını üstlenir (MSGSÜ Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi). Bu yapılardan Bakırköy Dr. A. Wander Ciba Müstahzarat Fabrikası A.Ş. (1957, 1967) ve Levent Sandoz İlaç Sanayi Fabrikası (1959, 1965-80) mimarın müteahhitliğini üstlendiği yapılar arasındayken, Topkapı'daki Birleşik Alman İlaçları Fabrikası (1954) özelindeki etkinliği net olarak tespit edilememiştir. Yükleniciliğini üstlendiği Düzce Yaprak Tütün Bakım Evi (1953) mimarın ağırlıklı olarak İstanbul odaklı mimari etkinlikleri dışında kalan az sayıdaki yapı arasındadır. Gorbon'un 1950'li yılların sonundan başlayarak yükleniciliğini yaptığı bir dizi endüstriyel yapıdan bir diğeri ise Bomonti Bira Fabrikası kompleksi bünyesinde inşa edilen Soğuk Depo Tesisleridir (MSGSÜ Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi)", "Sanatsal seramiğin uluslararası ölçekte popüler hale gelişi ve mimaride kullanımının yaygınlaşması ise bu dönemde yaşanan gelişmelerin farklı bir boyutudur.

Gorbon Seramik, Eczacıbaşı ve Çanakkale Seramik gibi şirketler seramik sanatı ve tasarımına yatırım yaparak, seramik endüstrisini Türkiye'nin en önemli yerli endüstrilerinden biri haline getirir. Endüstriyel ve sanatsal seramik tasarımı, seramik sanatçılarının seramik sanayisi şirketlerince desteklenmesiyle popüler ve özgün bir üretim alanı halini alır (Güven ve Karakuş, 2016).

1950'lerde uluslararası gelişmelerle koşut biçimde, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sadi Diren, Füreya Koral, Erdoğan Ersen, Attila Galatalı, Alev Ebuzziya ve Jale Yılmabaşar gibi sanatçıların çalışmaları ve araştırmaları Türkiye'de modern seramik sanatının gelişiminde etkili olur.", "Rebii Gorbon: Mimarlık Ve Seramik Arasında Bir Kariyer", Canse Yüzer, Gül Cephanecigil

***

Doğan Hasol'un resmî sitesinde "Önce İTÜ Vardı" başlığıyla bir devri mimar bakış açısıyla anlatan yazısındaki bir fotoğrafta, sınıf arkadaşı olarak Oya halam da var.

İstanbul Teknik Üniversitesi'nin kökü, 1773'te kurulmuş olan Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn'a dayanır.

Prof. Nezih Eldem'in çizimi ile Taşkışla

Osmanlı İmparatorluğu, bilim ve teknolojide Batı'ya yetişebilmek amacıyla, özellikle askeri alanda yeniliklere yönelmek zorunluluğunu duymuştur. İşte, Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn da Sultan 3. Mustafa döneminde tersane hizmetlerini ve donanmayı geliştirmek, Batılı anlamda gemi mühendisliği eğitimi vermek üzere kurulmuştur. Okulun ilk binaları Haliç'te Tersane-i Amire içindeydi. O dönemde okulda bir matbaa kurulduğu ve ders kitapları basıldığı biliniyor. Daha sonraları, 1795 yılında Halıcıoğlu'ndaki Humbaracı Kışlası'nda Sultan 3. Selim döneminde haritacılık, gemi inşaat ve inşaat mühendisliği öğretimi için Mühendishane-i Berri-i Hümayûn adlı ikinci bir okul kurulmuştur. Başlangıçta bir arada olan bu iki okul 1825'te bir fermanla birbirinden ayrılmıştır. Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn'un binası 1821 Kasımpaşa yangınında kullanılmaz hale gelince okul önce Parmakkapı'ya, sonra da 1828'de Heybeliada'ya taşınmıştır. 1846'da Mekteb-i Hayriye-i Şahane adını almış, sonraları Deniz Harp Okulu'na dönüşmüştür.

Mühendishane-i Berri-i Hümayûn'da 1956 sonbaharında İTÜ Mimarlık Fakültesi'ne girdiğimizde, kışladan okula dönüştürülmüş olan Taşkışla yepyeniydi. O tarihte Türkiye'de yalnızca 5 mimarlık okulu vardı: İstanbul'da İTÜ, Güzel Sanatlar Akademisi (GSA), Yıldız Teknik Okulu ve İTÜ'ye bağlı Maçka Teknik Okulu… Bir de Ankara'da o yıl açılmış olan ODTÜ… ODTÜ yalnızca Mimarlık Fakültesi'nden ibaretti ve Kızılay'da bir barakada öğretime başlamıştı. İlk ikisi 5 yıllık, ötekiler 4'er yıllık eğitim veren okullardı. Türkiye'deki üniversite sayısı da yalnızca "3"tü: İstanbul Üniversitesi, İTÜ ve Ankara Üniversitesi… Bunlara o yıl tek fakültesiyle açılan ODTÜ'yü eklemeliyiz. İTÜ'nün iki ana binası vardı: Taşkışla ve Gümüşsuyu. Maçka'daki, İTÜ'ye bağlı Maçka Teknik Okulu'nu da bunlara ekleyebiliriz. Üniversiteye tahsis edilmiş Maçka Kışlası'nda ise dönüştürme çalışmaları sürüyordu. Üniversitenin 5 fakültesi bulunuyordu: İnşaat, Mimarlık ve Maden Fakülteleri Taşkışla'daydı; Makina ve Elektrik Gümüşsuyu'nda. Rektörlük Taşkışla'da olduğu için orası üniversitenin sancak gemisiydi. Taşkışla'nın otele dönüştürülme tehdidiyle karşılaşmasına daha en az 20 yıl vardı. Gökkafes de Taşkışla'yı perdelememişti. Maslak Kampusu fikri ise daha ortada yoktu. Ortam gerçekten keyifliydi. Kışladan okula dönüşmüş, ferah, yepyeni bir Taşkışla… İlginç dersler, deneyimli iyi hocalar. Buna karşılık binada ne yemekhane vardı, ne de kütüphane… Bunlar ve öğrenci yurdu Gümüşsuyu'ndaydı. Ayrıca Harbiye'de de bir yurt vardı; tabii o da "erkek" öğrenci yurdu… Öğrencilerin büyük çoğunluğu erkekti; kız öğrenci sayısı son derece azdı. Kız öğrenci bolluğu bakımından rekor bizim Mimarlık Fakültesi'ndeydi. Biz şanslı sayılırdık: 90 kişilik sınıfımızda 11 kız arkadaşımız vardı. Mimarlık Fakültesi, öteki fakülte öğrencilerinin ziyaretgâhı idi adetâ…

Başka fakültelerden arkadaşlarımız bizi çok

1847'den itibaren mühendislik eğitiminin yanısıra mimarlık eğitimi de verilmeye başlamıştır. Kamu yapıları için gerekli teknik elemanları yetiştirmek üzere Mühendishane-i Berri-i Hümayûn'a bağlı olarak 1883'te Halıcıoğlu'nda Hendese-i Mülkiye Mektebi kurulmuştur. Okul, sivil yönetimin ihtiyaç duyduğu mimar ve mühendislerin yetiştirilmesi için 2. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra,1909 yılında askeri yönetimden ayrılarak Mühendis Mekteb-i Âlisi adıyla Nafia Nezareti'ne bağlı sivil bir mühendislik okuluna dönüşmüştür. Fransa'daki Ecole Nationale des Ponts et Chaussées (Köprü ve Yol Okulu) örnek alınarak kurulan okul birkaç yer değiştirdikten sonra 1921'de Gümüşsuyu'na gelecektir. Okula Cumhuriyet'in ilanından sonra 1927'de ilk kez o dönemde kız öğrenci kabul edilmiştir. "Arı" simgesine de yine o dönemde karar verilmiştir. 24 Mayıs 1928'de kabul edilen bir yasayla okul, bu kez Yüksek Mühendis Mektebi adını alacak, aynı zamanda tüzel kişilikle mali ve idari özerklik kazanacaktır. Amaç, genç Cumhuriyet Türkiyesi'nin nafia (bayındırlık) işleri için gerekli teknik elemanları yetiştirmektir. Eğitimde başlayan ihtisaslaşma ile Su, Yol ve Demiryolu, İnşaat (Mimarlık) şeklinde üç şube kurulur, daha sonra da Elektro-Mekanik ve Muhabere şubeleri eklenir. Önceleri yalnızca Gümüşsuyu kışlasını kullanan Yüksek Mühendis Mektebi, sonraki yıllarda Maçka ve Taşkışla silahhanelerini de kullanarak büyüdü. İlkin Nafia Vekâleti'ne (Bayındırlık Bakanlığı) bağlı olan okul, 1941'de Maarif Vekâleti'ne (Millî Eğitim Bakanlığı) bağlandı ve adı bu kez İstanbul Yüksek Mühendis Okulu (İYMO) oldu. Öğrencilerin çoğu parasız yatılıydı. Eğitim kadrosu, Avrupa'daki baskıcı rejimler nedeniyle özledikleri için sık sık ziyaretimize gelirlerdi: Hattâ o kadar ki o müdavimleri, bizim fakültenin öğrencisi sananlar bile vardı.

Mimarlık öğrencileri, Taşkışla 1958. Soldan sağa : Atilla Erbuğ, Doğan Hasol, Güngör Nalçacı (Aydoslu), Yaprak Ataman (Karlıdağ), Yıldız Sey, Hayzuran Yunt (Hasol), **Oya Oktav (Bekiroğlu).**

Taşkışla'da keyifli bir öğrencilik yaşamımız oldu. Okulun Beyoğlu'na yakınlığı ciddi bir avantajdı. Beyoğlu sinemaları belki de en canlı dönemlerini yaşıyordu: Lale, Saray, Emek, Yeni Melek, Atlas, İpek, Alkazar, Elhamra gibi sinemalar… Marilyn Monroe, Elizabeth Taylor, Nathalie Wood, Brigitte Bardot, Grace Kelly,Kim Novak ve daha niceleri en yeni filmleriyle bize Beyoğlu kadar yakındılar. Marlon Brando, James Dean gibi, ünlü erkek sinema oyuncuları da vardı kuşkusuz, ama tabii onlar bize rakip bile olamazlardı: Biz İTÜ öğrencileriydik! Yakamızda arı rozeti, elimizde T cetveli ile çok cakalıydık. Beş yıllık sürede o keyfi gölgeleyen iki olguyla karşılaştık. Birincisi, ülkenin içine sürüklendiği ekonomik bunalımı nedeniyle, başta çizim malzemesinde olmak üzere pek çok konuda yaşanan yokluklar, kıtlıklar, döviz darboğazı; ikincisi ise siyasal iktidarın yarattığı bunalım. 1958'de Türkiye'nin bugüne kadarki en büyük devalüasyonu yapıldı. Yokluk, kıtlık, döviz darboğazı… İthale dayalı mallar, çizim aletleri, çizim kâğıdı, hesap cetveli bile bulunamıyordu. Ne var ki savaş dönemini yaşamış çocuklar olarak yokluklara alışıktık; bunlar alternatif buluşlarla aşılabiliyordu. Örneğin, aydınger kâğıdı yerine beyaz kâğıtlara beziryağı sürerek bir çeşit saydam

ülkelerini terk ederek güvenli Türkiye Cumhuriyeti'ne sığınan çoğu Alman öğretim üyelerinin de katılımıyla geliştirildi. Gelenlerin de katkılarıyla o dönemde, Fransız sistemi yerine Alman mühendislik eğitim sistemi ağırlık kazanmaya başladı. 1944 yılında TBMM'ce çıkarılan bir yasayla okul, İstanbul Teknik Üniversitesi olarak yeniden yapılandırıldı. O günlerde 4 fakülte söz konusuydu: İnşaat, Mimarlık, Makina, Elektrik. Öğretim, bütün fakültelerde 5 yıl süreliydi ve mezunlar Yüksek Mühendis diploması alırlardı. Daha sonraki yıllarda, dört yıllık lisans eğitimi uygulaması başlatıldı; ona iki yıllık lisansüstü programları eklendi. Yıllar içinde, başta Rektörlüğü de içine alan Ayazağa Yerleşkesi olmak üzere Gümüşsuyu, Maçka, Taşkışla, Tuzla yerleşkeleri ve beliren gereksinmelere uygun yeni fakültelerin, enstitülerin kurulması ve Türk Müziği Konservatuvarı'nın da eklenmesiyle üniversite bugünkü konumuna geldi. Bunlara, son yıllarda devreye giren "İTÜ Kuzey Kıbrıs"ın Gazimağusa yerleşkesini de eklemek gerekir.

Türkiye'deki öteki mühendislik okullarına gelince…

1873'te kurulan Orman ve Maadin Mektebi, 1874'te Galatasaray Sultanisi bünyesinde kurulup 1877'de kapatılan Mülkiye Mühendis Mektebi, 1882'de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi (MSGSÜ'nin kökeni), 1910'da Robert Kolej Mühendislik Bölümü, 1911'de Kondüktör Mekteb-i Âlisi (YTÜ'nün başlangıcı) sayılabilir.

Görüldüğü gibi Dünyanın en eski üniversitelerinden biri olarak İTÜ'nün başlangıcı bizdeki en eski mühendislik okullarının yaklaşık yüz yıl öncesine dayanıyor. Kısaca, "*Önce İTÜ Vardı*" demek abartı sayılmamalı.

kâğıt üretmek gibi… Daha zor olanı, çarpık bir demokrasi anlayışıyla baskıcı siyasal rejimdi… Sonuçta sabırlar tükenince, biz dördüncü sınıftayken 28-29 Nisan 1960'ta başlayan öğrenci olaylarını yaşadık. Yürüyüşler sırasında bazen cop yiyenlerimiz oldu. O günlerin öğrencileri olarak biz yine de şanslı sayılırmışız: Hiç değilse o zamanlar biber gazı, gaz bombası, boyalı basınçlı su, toma, akrep, panzer, çelik kale gibi ileri teknoloji araçları ve daha da önemlisi, ileri demokrasi yoktu. Hareketli geçen bir ayın ardından 27 Mayıs 1960 devriminin heyecan ve coşkusunu yaşadık. Hürriyet istemiştik; ona kavuştuk: 27 Mayıs Devriminden sonra Beyazıt Meydanı'nın adı bir süre için Hürriyet Meydanı oldu.

1961'de Teknik Üniversite'yi bitirdik. O günlerde hâlâ, çizim masamız, te cetvelimiz, gönyelerimiz, hesap cetvelimiz vardı; Grafos'tan Rapido(graph)'a yeni geçmiştik. "Bilgisayar" sözcük olarak bile daha ortada yoktu. İlk bilgisayarlar çok büyük boyutluydu ve "elektronik beyin" olarak adlandırılıyordu.

Mezuniyetten sonra iş bulmakta hiç kimsenin güçlük çektiğini duymadık. Hepimiz yurtiçinde ya da dışında bir yerlere dağıldık. İstanbul'un bugün 15 milyona tırmanan nüfusu o günlerde 1,5 milyon kadardı; Türkiye nüfusu ise 29 milyon. Şehrin eski mahalleleri, ahşap evleri, plajları, tramvayları vardı. Şehir mütevazı idi. Bugün siyasilerin övündüğü gibi görkemli değildi(!); şöyle bir gökdeleni bile yoktu… Ama her yanı plajdı. Tramvayları, mezun olduğumuz yıl törenle, çiçeklerle uğurladık. Aynı yıl Ruslar "Sputnik"le uzaya ilk insanı, Yuri Gagarin'i gönderdiler. O günlerde biz de, Türkiye'nin ilk işçi kafilesini Almanya'ya gönderdik. 13 Temmuz'da da o günkü adı Ortak Pazar olan AB'ye üyelik başvurumuz reddedildi. Yarım yüzyıl önce pek çok şey yine özgürlük ve demokrasi içindi. AB üyeliğini beklediğimiz gibi demokrasiyi de hâlâ bekliyoruz.

İTÜ, mühendislik eğitiminde ilk olmanın ötesinde pek çok ilke imzasını atmıştır. Bu kapsamda; bazı örnekler:

– Yayınlarına 1953'te başlayan İTÜ Televizyonu Türkiye'nin ilk televizyon kanalıdır. 1 Mayıs 1964'te çıkan TRT yasasının getirdiği kısıtlama nedeniyle 1970 yılında yayınına son vermek zorunda kalmış ve vericilerini TRT'ye devretmiştir.
– İlk Stereo FM radyo yayını da İTÜ'de gerçekleştirilmiştir.
– Türkiye'nin 3 nükleer araştırma reaktöründen biri İTÜ bünyesinde kurulmuştur.
– ARIBA İTÜ Güneş Arabası öğrencilerce, katıldığı yarışmalarda dereceler almıştır. Örnekler çoğaltılabilir… İTÜ yurt kalkınmasına, yetiştirdiği insangücü ve ürettiği bilgiyle ciddi katkılar sağlamıştır. Yurdu saran demirağlarda, yollarda, köprülerde, barajlarda, fabrikalarda, santrallarda olduğu gibi, ülkedeki pek çok üniversitenin kuruluş ve gelişmesinde de önce İTÜ vardı. Bizim Öğrenciliğimizde İTÜ 1956'da İstanbul Teknik Üniversitesi'nin giriş sınavına katıldık. Sanayi çağının gözde mesleği mühendislikti. Tabii en gözde üniversite de İstanbul Teknik Üniversitesi…

Liselerin en parlak mezunlarının öncelikle tercih ettikleri üniversiteydi. Daha sonraki yıllarda ülke yönetiminde en üst düzeylerde rol alacak kimi siyasetçilerin İTÜ'lü olmaları şaşırtıcı değildir. İTÜ o zamanlar, herkesin dilinde yalnızca, "Teknik Ünversite" idi, çünkü o tarihte başka teknik üniversite yoktu. O yıl Teknik Üniversite sınavına 3.500 aday öğrenci girdi; 650'si seçildi. O zamanlar ne YGS, ne ÖSYM, ne YÖK vardı… Her okul kendi sınavını yapardı; aday isimleri kapalı sınav kâğıtları her okulun bir kurulu tarafından tek tek okunurdu; İTÜ'de de uygulanan buydu.

NOTLAR :

1) Tarihçe için
a) Ruhi Kafesçioğlu'nun "Yüksek Mühendis Mektebi'nden İstanbul Teknik Üniversitesi'ne" adlı kitabından (YEM Yayın, 2010)
b) İTÜ web sitesinden

2) İkinci bölüm için D. Hasol'un
a) "Elli yıl önce, elli yıl sonra", http://doganhasol.net/Articles/elli-yil-once-elli-yil-sonra_11078.html
b) "50 Yıl Öncesi, Bugün ve Sonrası" http://doganhasol.net/Articles/50-yil-oncesi-bugun-ve-sonrasi-_11097.html yazılarından yararlanılmıştır.

***

Oya halamı 2015'te, Erdur enişteme ve babamı 2016 yılında arka arkaya kaybettik. Ruhları şad olsun. Şimdi M. Nurettin Bekiroğlu (1902-1969) enişteme ile devam edeyim:

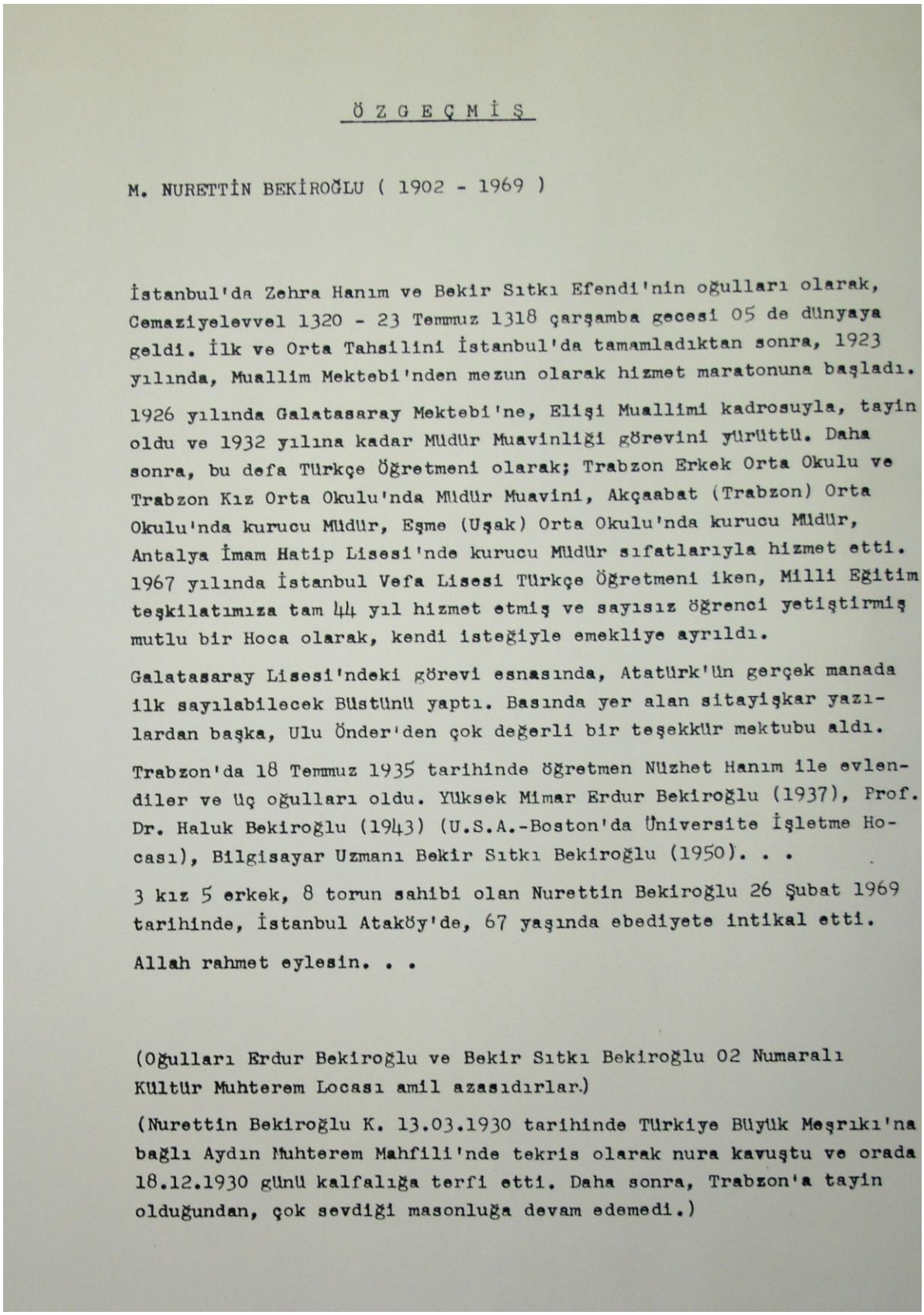

ÖZGEÇMİŞ

M. NURETTİN BEKİROĞLU (1902 - 1969)

İstanbul'da Zehra Hanım ve Bekir Sıtkı Efendi'nin oğulları olarak, Cemaziyelevvel 1320 - 23 Temmuz 1318 çarşamba gecesi 05 de dünyaya geldi. İlk ve Orta Tahsilini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 1923 yılında, Muallim Mektebi'nden mezun olarak hizmet maratonuna başladı.

1926 yılında Galatasaray Mektebi'ne, Elişi Muallimi kadrosuyla, tayin oldu ve 1932 yılına kadar Müdür Muavinliği görevini yürüttü. Daha sonra, bu defa Türkçe Öğretmeni olarak; Trabzon Erkek Orta Okulu ve Trabzon Kız Orta Okulu'nda Müdür Muavini, Akçaabat (Trabzon) Orta Okulu'nda kurucu Müdür, Eşme (Uşak) Orta Okulu'nda kurucu Müdür, Antalya İmam Hatip Lisesi'nde kurucu Müdür sıfatlarıyla hizmet etti. 1967 yılında İstanbul Vefa Lisesi Türkçe Öğretmeni iken, Milli Eğitim teşkilatımıza tam 44 yıl hizmet etmiş ve sayısız öğrenci yetiştirmiş mutlu bir Hoca olarak, kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Galatasaray Lisesi'ndeki görevi esnasında, Atatürk'ün gerçek manada ilk sayılabilecek Büstünü yaptı. Basında yer alan sitayişkar yazılardan başka, Ulu Önder'den çok değerli bir teşekkür mektubu aldı.

Trabzon'da 18 Temmuz 1935 tarihinde öğretmen Nüzhet Hanım ile evlendiler ve üç oğulları oldu. Yüksek Mimar Erdur Bekiroğlu (1937), Prof. Dr. Haluk Bekiroğlu (1943) (U.S.A.-Boston'da Üniversite İşletme Hocası), Bilgisayar Uzmanı Bekir Sıtkı Bekiroğlu (1950). . .

3 kız 5 erkek, 8 torun sahibi olan Nurettin Bekiroğlu 26 Şubat 1969 tarihinde, İstanbul Ataköy'de, 67 yaşında ebediyete intikal etti.

Allah rahmet eylesin. . .

(Oğulları Erdur Bekiroğlu ve Bekir Sıtkı Bekiroğlu 02 Numaralı Kültür Muhterem Locası amil azasıdırlar.)

(Nurettin Bekiroğlu K. 13.03.1930 tarihinde Türkiye Büyük Meşrıkı'na bağlı Aydın Muhterem Mahfili'nde tekris olarak nura kavuştu ve orada 18.12.1930 günü kalfalığa terfi etti. Daha sonra, Trabzon'a tayin olduğundan, çok sevdiği masonluğa devam edemedi.)

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

M. Nurettin Bekiroğlu (1902-1969)

"İstanbul'da Zehra Hanım ve Bekir Sıtkı Efendi'nin oğulları olarak, Cemaziyelevvel 1320 – 23 Temmuz 1318, Çarşamba gecesi 05'de dünyaya geldi. İlk ve orta tahsilini İstanbul'da tamamladıktan sonra, 1923 yılında, Muallim Mektebi'nden mezun olarak hizmet maratonuna başladı.

1926 yılında Galatasaray Mektebi'ne Elişi Muallimi kadrosuyla, tayin oldu ve 1932 yılına kadar Müdür Muavinliği görevini yürüttü. Daha sonra, bu defa Türkçe öğretmeni olarak; Trabzon Erkek Orta Okulu ve Trabzon Kız Orta Okulu'nda Müdür Muavini, Akçaabat (Trabzon) Orta Okulu'nda kurucu Müdür, Eşme (Uşak) Orta Okulu'nda kurucu Müdür, Antalya İmam Hatip Lisesi'nde kurucu Müdür sıfatlarıyla hizmet etti. 1967 yılında İstanbul Vefa Lisesi Türkçe öğretmeni iken, Millî Eğitim teşkilatımıza tam 44 yıl hizmet etmiş ve sayısız öğrenci yetiştirmiş mutlu bir hoca olarak, kendi isteğiyle emekliye ayrıldı.

Galatasaray Lisesi'ndeki görevi esnasında Atatürk'ün gerçek manada ilk sayılabilecek büstünü yaptı. Basında yer alan sitayişkar yazılardan başka Ulu Önder'den çok değerli bir teşekkür mektubu aldı.

Trabzon'da 1935 tarihinde öğretmen Nüzhet Hanım ile evlendiler ve üç oğulları oldu. Yüksek mimar Erdur Bekiroğlu (1937), Prof. Dr. Haluk Bekiroğlu (1943, USA – Boston'da üniversite işletme hocası), bilgisayar uzmanı Bekir Sıtkı Bekiroğlu (1950).

3 kız, beş erkek 8 torun sahibi olan Nurettin Bekiroğlu 26 Temmuz 1969 tarihinde İstanbul Ataköy'de 67 yaşında ebediyete intikal etti. Allah rahmet eylesin.

(Oğulları Erdur Bekiroğlu ve Bekir Sıtkı Bekiroğlu 02 numaralı Kültür Muhterem Locası amil azasıdırlar.)

(Nurettin Bekiroğlu K. 13.03.1930 tarihinde Türkiye Büyük Meşrıkı'na bağlı Aydın Muhterem Mahfili'nde tekris olarak nura kavuştu ve orada 18.12.1930 günü kalfalığa terfi etti. Daha sonra, Trabzon'a tayin olduğundan, çok sevdiği masonluğa devam edemedi.)"

***

Toplu fotoğrafa geçmeden önce bir ayrıntıyı da eklemek isterim.

44 yıl Millî Eğitim'e hizmet veren Nurettin enişteniz ile ilgili bilgileri, görüşlerine çok değer verdiğim kıymetli tarihçimiz Melih Şabanoğlu'nun teyidine 7 Eylül 2022'de sundum. Kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Verdiği cevap şöyle:

"Bendeki kayıtlara göre Nurettin (soyadı yazılmamış) soyadı kanunu çıkmadığı için **1924-1932** yılları arasında görev yapmış Galatasaray Lisesi'nde.
Elişi hocası ve müdür muavini.

Nihat Erim 1933 yılı mezunu.
Safder ise 1935 yılı mezunu. Dahiliyeciymiş.
Kraliçenin elini tutan Veysel Versan da bu dönemden."

***

Resim altında yazılan isimlerin bazılarını (kimi daha tanıdık geldi) incelediğimde çok kıymetli otobiyografilerle karşılaştım. Otobiyografi konusuna önem vermekteyim.

1932 - 1933 mezunlarından, 1928/29 ders yılında, 8. sınıf 1. şubede bulunanlar, hocaları ile yıl sonunda. Soldan sağa, Hocalar: Resm-i Hendesi (Dessin Linéaire) Muallimi M. Mamboury, Fransızca Hocası M. Martain, Muhasebe Hocası M. Mosse, Umumi Coğrafya Hocası Macid (Prof. Arda) Bey, Müdür-i Sani Fethi (İsfendiyaroğlu) Bey, Matematik Hocası Halid (Birsan) Bey, Elişi Hocası Nureddin Bey. **Ayakta ilk sıra:** 907 Selahaddin * (Sönmez), 111 Mukadder * (Çizel), 69 Sedad (Mütevellioğlu), 336 Hasan *, 296 Necdet * (Barlas), 123 Necdet (Oktar), 491 Vakur (Sağmen), 473 Ümid (Birkan), 685 Feridun * (Tuksavul), 387 Fitnet *, 368 Nihad (Erim), 866 Mükerrem (Alaca), 449 Suad (Malkoç), 356 Reşid (Baran), 692 Ulvi (Meto), 381 Muzaffer (Topuz). **Arka sıra:** 855 Safder * (Tarim), 122 Sadri (Tosbi), 1161 Nihad * (Muradoğlu), 228 Fahreddin * (Beydağ), 342 Melih (Esenbel), 838 Burhan * (Kunt), 997 Kenan (Adar), 6 Şahab (Sonat), 263 Ziyad *, 438 Sadun (Terem), 658 Muhiddin * (Hergüner), 494 Mehmed Ali (Handan), 350 Ziyad (Ebüzziya), dır.
(İsimleri * işaretli olanlar dışında kalanlar 1932/33 yılında mezun olmuşlardır.)

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

"1932-33 mezunlarından, 28/29 ders yılında, 8. sınıf 1. şubede bulunanlar hocaları ile yıl sonunda. Soldan sağa, **Hocalar**: **Resm-i Hendesi (Dessin Linéaire) Muallimi M. Mamboury,** Fransızca Hocası M. Martain, Muhasebe Hocası M. Mosse, **Umumi Coğrafya Hocası Macid (Prof Arda)** Bey, Müdür-i Sani **Fethi (İsfendiyaroğlu)** Bey, Matematik Hocası **Halid (Birsan)** Bey, Elişi Hocası **Nureddin Bey**.

Ayakta ilk sıra: 907 Selahaddin * (Sönmez), 111 **Mukadder * (Çizel)**, 69 Sedat (Mütevellioğlu), 336 * Hasan, 296 Necdet * (Barlas), 123 Necdet (Oktar), 491 Vakur (Sağmen), 473 Ümid (Birkan), 685 Feridun * (Tuksavul), 387 * Fitnet, 368 **Nihad (Erim)**, 866 Mükerrem (Alaca), 449 Suad (Malkoç), 356 Reşid (Baran), 692 Ulvi (Meto), 381 Muzaffer (Topuz).

Arka Sıra: 355 **Safder * (Tarim**), 122 Sadri (Tospi), 1161 Nihad * (Muradoğlu), 228 Fahreddin * (Beydağ), 342 **Melih (Esenbel**), 838 Burhan * (Kunt), 997 Kenan (Adar), 6 Şahap (Sonat), 263 Ziyad *, 438 Sadun (Terem), 658 Muhiddin * (Hergüner), 494 Muhammed Ali (Handan), 350 **Ziyad (Ebüzziya)** dır."

***

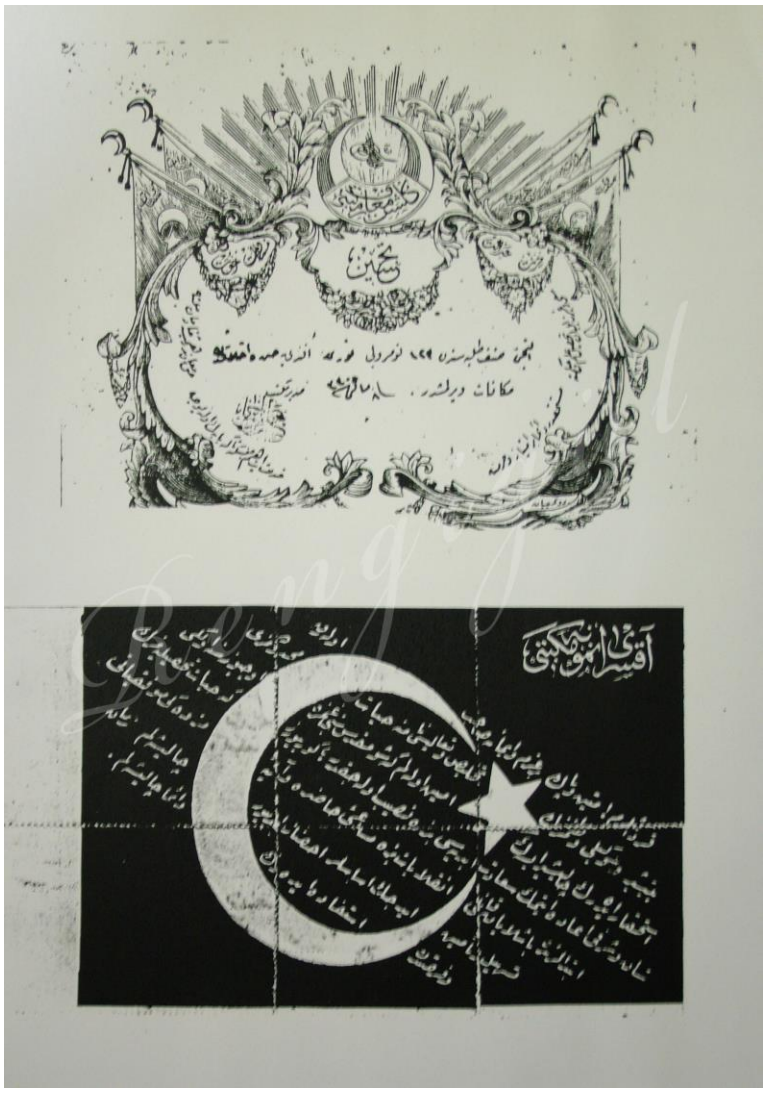

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

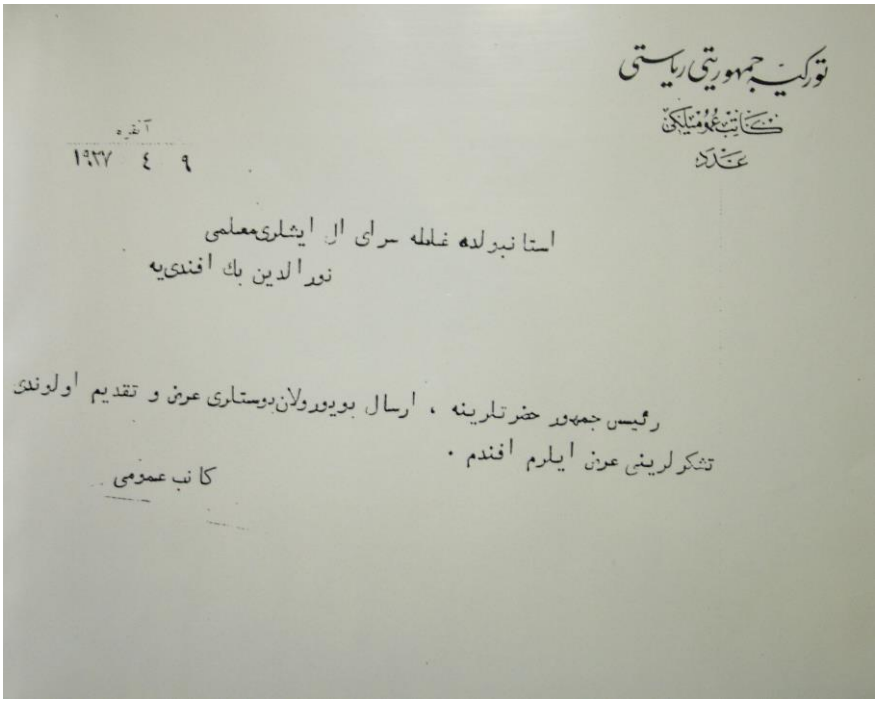

Tarif d'Abonnement

1 an 6 m. 3 m.
Turquie Ltqs. 13.80 7.— 3.50
Etranger » 17.80 9.— 4.50

Toute lettre concernant la Rédaction ou l'Administration de l'« AKCHAM » doit être adressée au Directeur.

Vendredi
4
Février
1927

Prix du Numéro: 5 Piastres

L'AKCHAM

QUOTIDIEN POLITIQUE ILLUSTRE DU SOIR

Le ministre de la guerre prit le commandement des troupes gouvernementales qui marchaient contre les insurgés de Porok. A.A.

Les socialistes belges et le gouvernement

Bruxelles, 3 — Le referendum ouvert parmi les fédérations socialistes au sujet de la participation au gouvernement donne: pour 3501 voix contre 1g2 705, Abstentions: 41 268 A.A.

Le Canada et les Etats-Unis

— Washington, 3 — M. William Philipps, actuellement ambassadeur des Etats-Unis en Belgique a été désigné pour le nouveau poste de ministre des Etats-Unis au Canada.

L'art turc

Un nouveau buste de Gazi pacha

Noureddine Sirby, vient de terminer un buste du Gazi qui lui a coûté un mois et demi de labeur ininterrompu. Particularité curieuse: le sculpteur n'a vu que deux fois son modèle, à Brousse, d'abord, lors du voyage en cette ville des instituteurs de Constantinople chargés de saluer le Président de la République, et à Angora, au cours d'une leçon de dessin, au local du ministère de l'instruction publique, que le Président avait honorée de sa présence.

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

Resim atelyesinde Nurettin Bekiroğlu enîştemizin fotoğrafı ile adları geçen; Talât Kurt, Safder Tarim, Mukadder Çizel, Orhan Tolon'un otobiyografilerine ve topluma yansımalarına geçmeden önce kıymetli hocalardan bazılarına dikkat çekmek isterim.

Ernest Mamboury, Prof. Dr. Macid Arda hocaların sadece eğitimde öğrenci yetiştirmekle hizmetleri sınırlı kalmamış, ülkemize değerli katkıları olmuş. Tıpkı Müdür-i Sani **Fethi (İsfendiyaroğlu)** Bey, Matematik Hocası **Halid (Birsan**) Bey gibi.

Öğrencilerden **Nihat Erim**, hukuk profesörü ve bir dönem başbakanlık yapmıştı. Kendisi ile tanışmadım, ama Dragos'ta öldürülmüştü. Nihat Erim dendiğinde aklıma Mahir Çayan'ın genç bir kızı rehin aldıkları günler aklıma gelir. Levent'teki evin salonunda duran Grundig (yadigâr olarak saklıyorum) ayaklı müzik setinin radyosundan arkası yarın gibi heyecan ve korku içinde dinlerdim. O genç kız da sanırım benim gibi 13-14 yaşlarında idi ve aklıma kazınmıştı. Çok olaylı günlerdi. Birkaç yıl sonra Londra'ya gittik. O zaman da Kıbrıs Barış Harekâtı dönemi idi.

Yine öğrencilerden gözüme takılan Dışişleri Bakanlığı yapmış büyükelçilerimizden **Melih Esenbel**. Melih Bey'i tanımadım, ama Emine Esenbel Hanım telefon defterimize kayıtlı idi ve ara sıra Semahat (Arsel) Hanım'a bir not iletmek için aradı. Çok kibar konuşurdu. Dragos'ta otururdu. Dragos'un yönetim toplantılarına vazifem gereği katılırdım.

Dragos güzel bir yerdir. Adalar ile İç Levent'i andırır. Yol geçmeden önce evlerin önünden denize girilir, balığa çıkılırmış. Biz tam yol geçerken dahil olduk Dragos yaşamına. Caddebostan Migros'tan sonraki sahil yolu bana ferahlık verir hep. Deniz ve sahilde palmiyeler ile İstanbul'dan farklı bir yerdeymişim gibi gelir. Babam konusu gereği Tekel'in Tütün Bölümü'nde hem ders verirdi hem de Türk kanyak araştırması görevi verilmişti. Degüstasyonlara katılır, "en iyi fıçı nasıl yapılır" diye araştırmalar içinde yer alırdı. Ülke ekonomisine ağaç biliminin katkısı önemli bir konu. Bu konularda araştırma yaptığı için TÜBİTAK'ın 50. Yılı'nda da ödül kazanmıştı. Zaten 1961 yılında Edinburgh Royal Botanic Garden "Flora of Turkey" projesine seçilen ilk Türk bilim adamı idi. Dragos'taki eski Tekel arazisinin içinde arkeolojik değerler vardır. Zira Bizans'ın sahil sarayları diye geçer.

Öğrencilerden bir diğer gözüme çarpan ise **Ziyad Ebüzziya**. Ülke basın tarihinde adı geçen kıymetli bir kişi. Alev Ebüzziya Hanım'ın babası. Son günlerde Edip Cansever ve Alev Ebüzziya'nın aşk mektupları da Yapı Kredi Yayınları'nca kitaplaştı. Edip Cansever de çok değerli bir edebî üstadımız. "Çağrılmayan Yakup" dizeleri, sevdiği, ruhen ve bedenen sevişmekten haz aldığı kadınına duygularını ifade etmek isteyen bilgili, görgülü, kendini yetiştirmiş özel bir erkeğin ilham kaynağı olabilecek nitelikler taşıyor. Bu konuda değerli bilimsel araştırmalar da yapılmış.

"Memleketimizde dünyaca meşhur ressamların eserlerini tanıtmak için ilk röprodüksiyon sergisini açan 1933 mezunu 350 Ziyad Ebuzziya olmuştur (İstanbul Taksim Fransız Konsolosluğu salonlarında 1953, Ankara Dil Tarih Fakültesi'nde 1955).", "Mağazalarda devamlı hafif müzik çalma âdetini "Gen Kitap Sarayı"nda başlatan 1933 mezunu 350 Ziyad Ebuzziya Galatasaraylıdır (1953).", "1923-1935 Galatasaray Tarihçesi 1935 Mezunları ve 50 Yılları, Kitaplığımdaki Galatasaray Lisesi Cilt 10, Yıllıklar – Albümler" Oktay Aras, Mayıs 2017

Ernest Mamboury ile başlayayım. Prof. Dr. Semavi Eyice, kendisi hakkında bir yazı yazmış. Semavi Bey amca, "Aziz meslektaşım" diye hitap ettiği babamın dostuydu. 1983 yılında yeni bir kanunla Taşınmaz Tabiat ve Kültür Varlıklar Bölge Kurulu'na üye seçilmişlerdi. Birlikte anıt eserler komisyonunda çalışırlardı. Bazı çalışmaları, imzaları olan projeler RE Books Arts arşivimde, bazıları Salt Galata'nın arşivinde. Bundan dolayı mutluyum.

Prof. Dr. Semavi Eyice'nin kaleminden E. Mamboury:

Ernest Mamboury (1878 — 1953)
Dr. Semavi Eyice

İstanbul'un tarihi ve arkeolojik araştırmalar sahası, geçen yıl beklenmedik bir surette ölen Prof. Dr. Alfons Maria Schneider'den sonra 1, bu yıl da Ernest Mamboury'yi kaybetmiş bulunuyor. Ömrünün büyük bir kısmını yurdumuzda geçiren Mamboury çok şey görmüş ve çok malzeme toplamış olmakla beraber, faaliyetinin büyük bir kısmını memleketimizin muhtelif bölgeleri hakkındaki rehberlere hasretmiş ve bunlar arasında bilhassa bir tanesi, muhtelif dillerde birçok baskıları yapılan İstanbul rehberi ile, haklı bir şöhrete erişmiştir 2.

I. Hayatı
Ernest Mamboury, İsviçre'nin Waud (Waadtland) kantonunda, Cenevre gölü kayasındaki Nyon'da 1 Nisan 1878'de dünyaya gelmiş, çok küçük yaşta iken kısa bir fasıla ile baba ve annesini kaybetmiştir. Nyon kolejinde ve Lausanne'da Ecole Normale'de tahsilini yaptıktan sonra Cenevre'deki Ecole des Arts Industriels'den 1905'de diploma alarak kısa bir müddet için Paris'e gitmiş ve burada Güzel Sanatlar Akademisinin Seramik bölümüne devam etmiştir. Mamboury 1906'da yurduna döndüğünde, resim öğretmeni olarak Lausanne'da vazife almıştır. Mamboury'nin İsviçre'veki öğretmenlik hayatı pek uzun sürmemiştir. Bir müddet için izin alarak 1909'da İstanbul'a gelmiş ve burada bir taraftan âbideleri tetkik ederken bir taraftan da yağlı boya veya akuarel olarak İstanbul manzaralarını aksettiren tablolar meydana getirmeye başlamıştır 3. Fakat İsviçre'ye tekrar vazifesi başına dönmek zamanı gelince, Mamboury iznin temditini istemiş ve bu teklifinin uygun karşılanmaması üzerine de Lausanne'deki vazifesinden istifa ederek İstanbul'da kalmış ve yerleşmiştir.

Mamboury her şeyden önce bir ressam ve resim öğretmeni olarak yetiştiğinden hayatını bu yoldan kazanmak imkânlarını bulabilmiştir. Bir kere kendisi, gerek Anadolu'da gerek ise İstanbul'da çalışan bir takım arkeoloji âlimlerine, kalemi ve fırçası ile faydalı olabiliyordu. Diğer taraftan da İstanbul okullarında aldığı vazifeler onu geçim sıkıntısına düşmekten koruyordu. Rahip Guillaume de Jerphanion'un yanındaki çalışmalarını, Birinci Dünya harbinin son yılında Theodor Wiegand (1864 — 1936) ile birlikte Sultanahmed havalisinde Büyük Bizans saraylarının kalıntılarında yaptığı araştırmalar takip etmiş, harbi takip eden işgal yıllarında ise, İstanbul'daki Fransız kuvvetleri tarafından Sarayburnu-Gülhane bölgesinde R. Demangel idaresinde yapılan kazılara iştirak ederek, burada bulunan kalıntıların plan ve krokilerini çizmek vazifesini üstüne almşıtır.

Önce Mekteb-i Sanayi'de öğretmen olarak çalışan Mamboury, 1921'den itibaren otuz yıla yakın bir müddet Galatasaray Lisesi'nde geometrik desen ve küçük sınıflara fransızca öğretmenliği yapmıştır. Bu arada İstanbul'daki bazı yabancı veya azınlık okullarında da çalışmış, Alman ve Saint Benoit Liselerinden başka bir müddet de Musevi okulunun öğretim kadrosunda yer almıştır. Mamboury, tanınmış ilim adamları yanındaki çalışmaları ve İstanbul rehberi ile kendisine bir isim yaptıktan sonra, Sofya (1934), Roma (936) , Paris (948), Brüksel (1948) ve Selanik (953) de toplanan Milletlerarası Bizans Tetkikleri kongrelerine katılarak muhtelif tebliğler yapmış, böylece esas çalışma sahasının Bizans sanatı ve arkeolojisi olduğunu isbat etmiştir. Fakat ilmi araştırmalarını derinleştirmekten ziyade görüp tespit ettiklerini kâğıda geçirmekle iktifa eden Mamboury, vaktinin büyük bir kısmını, başkaları ile müşterek hazırladığı eserlerin plan ve krokilerini çizmeye hasrediyor, bu arada da çeşitli rehberler hazırlıyordu. E. Mamboury hayatının son yıllarında, üzerinde bir iz bırakmayan hafif bir nüzul atlatmıştı. 1953 nisanında Selanik kongresine iştirak ederek Yunanistan'da hayli dolaştıktan sonra İstanbul'a dönmüş ve yetiştirmek zorunda olduğu yeni bir Türkiye rehberi üzerindeki çalışmalarının tamamlamaya gayret etmiştir.

İlerlemiş yaşına rağmen, hayret verici bir hazla çalışması ve bilhassa yorucu uzun seyahat ve gezilerden vazgeçmemesi, âni surette 5 ağustosda yatağa düşmesine yol açmıştır. Bir "embolie cerebrale" neticesinde 23 eylülde hayata gözlerini yumduğunda 75 yaşını tamamlamış bulunuyordu.

II. Çalışmaları
E. Mamboury'nin çalışmaları başlıca üç sahada gelişmiştir.

Bunlardan biri ve belki de en mühimi, ilim adamları ile yaptığı işbirliğidir ki, bu onun tarih ve sanat mevzuları ile yakın temasını kolaylaştırmış, hattâ yetişişinde eksik olan bilgileri tamamen değilse de bir dereceye kadar elde edebilmesini sağlamıştır. İkinci çalışma sahası ise onu meşhur eden rehberleridir ve bunlar onun üçüncü faaliyet sahasını teşkil eden şahsi araştırmalarının en büyük rakibi olmuştur.

I. İlim adamları ile işbirliği ve bu sayede meydana gelen eserler:
Türkiye'ye geldikten sonra Mamboury'nin yanında çalıştığı ilk ilim adamı Fransız rahiplerinden Guillaume de Jerphanion olmuştur. Orta Anadolu'da Kapadokya bölgesinde Kayseri, Niğde, Ürgüp havalisindeki kaya içine oyulmuş kiliseleri 1912'de bir kere daha tetkike giden bu arkeoloğun yanında Mamboury yardımcı olarak bulunuyordu. Henüz eski eserler ve arkeoloji ile teması pek yeni olan bu genç desinatörü beraberinde götürmekten De Jerphanion'un maksadı, ekserisi hayli karanlık olan bu mağara kiliselerinin duvarlarını süsleyen fresko resimlerinin akuarel ile kopyalarını aldırmaktı. Kısa bir müddet önce, Alman H. Rott heyeti tarafından görülen ve neşredilen 4 bu kiliseleri ve freskoları, De Jerphanion 1907 ve 1911'de tekrar tetkik etmiş ve bu arada çekmiş olduğu fotoğrafları ilim âlemine tanıtmıştı. 1912 yılının ağustos ve eylül aylarında yapılan yeni bir seyahatte Mamboury'nin de beraber götürülmesi kararını, De Jerphanion şu şekilde anlatır: "1907 ve 1911'de yaptığım seyahatlerden getirmiş olduğum fotoğraf koleksiyonlarımı görmüş olanlar, bunların arasında renkli röprodüksiyonların olmayışından dolayı haklı bir üzüntü duydular. İşte bunun içindir ki bu defa, İstanbul'da oturan ve Osmanlı devletinin belli başlı okullarında resim ve desen öğretmenliği yapan İsviçre tebalı bir ressamı, M. Mamboury'yi yanıma aldım." Mamboury tarafından asılları ölçüsünde veya bazı hallerde pek az küçültülmüş olarak meydana getirilen bu renkli kopyalar hakkında da Jerphanion, şu cümleler ile kanaatını bildirmiştir: "Bunların asıllarına sadakat derecelerini methetmek bana düşmez... Herkesten fazla bu hususta selahiyet sahibi olan İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü mensuplarının fikirlerini bildirmeyi kâfi görmekteyim; bunlar asıllarını görmedikleri halde, kopyaların sadakatinden emin bulunduklarını ifade etmişlerdir" 5. De Jerphanion'un "Bizans sanatının yeni bir eyâleti : Kappadokya mağara kiliseleri" adını taşıyan bu büyük eserinin bastırılmasına 1925'de başlandı ve dört cilt metin ile üç in-folio albümden ibaret olan bu yedi ciltlik kitap ancak 1942'de tamamlanabildi 6.

E. Mamboury'nin ikinci büyük işbirliği, İstanbul'da çalışan Alman arkeologları ile oldu. Şehrin içinde 1912'de büyük bir yangın olmuş ve Sultanahmet camii ile Marmara sahili arasındaki Ishakpaşa semti, buradaki ahşap evlerin kül olması ile, tamamen açılmıştı. Böylece Büyük Sarayın henüz ayakta kalabilen birçok kalıntıları ilk defa olarak meydana çıkmıştı. 7. Fakat yangından bir müddet sonra bu sahanın yeniden imarı için İstanbul Belediyesince Fransız mimarlarından Aurèque'e bir plan yaptırılması ve hattâ yavaş yavaş burada inşaata başlanması üzerine, buradaki kalıntıların mümkün mertebe acele, tesbiti lüzumu baş göstermişti. O sıralarda Suriye'den henüz dönmüş olan Th. Wiegand 1918 yılı Şubatının ilk günü, Mamboury ile birlikte bu harabeleri dolaşmış ve onun yardımıyla, hiç değilse tekrar bina blokları arasında kaybolmadan, mevcut kalıntıların fotoğraf ve plânla tesbitini uygun görmüştür 8. Şubat ortasında Wiegand Berlin'e dönmüş ve Alman İmparatorundan, İstanbul'daki Büyük Saray yerinde yapılacak araştırmalara harcanmak üzere 25.000 marklık bir tahsisat elde etmiştir. Nisan başlarında Wiegand İstanbul'a gelmiş

ve 29 mayısda da çalışmalara fiilen başlanmıştı. Bu faaliyette Mamboury'nin vazifesi, rastlanan binaların ölçülerini alıp, Sanayi mektebinde kendilerine tahsis olunan bir odada plânlarını çizmekti. Harbin sona ermesi ve Almanların İstanbul'dan ayrılmaları üzerine, İsviçre tebası olduğu için burada kalan Mamboury, son çalışmaları idare etmiş ve 28 kasımda faaliyetini tatil etmiştir. Sonraki yıllarda da ufak bazı sondajlar yapıldıktan sonra hazırlanan ve toplanan malzemenin neşri için yıllar geçmesi lâzım geldi. Ancak 1934'de, bu malzeme Th. Wiegand ve E. Mamboury'nin müşterek imzaları ile "İstanbul'da Hippodrom ile Marmara denizi arasında imparatorluk sarayları" adı altında büyük bir cilt halinde ilim âlemine sunulabildi (b. bibl. 8).

Birinci Dünya harbini takip eden işgal günlerinde, Fransız işgal ordusu Sarayburnu'ndaki eski Gülhane bahçeleri yerinde sıralanan askerî depo binalarına el koymuştu. Vaktiyle K. Wulzinger tarafından sathi bir surette tetkik edilen bu mıntıkada 9, Bizans zamanında birçok kilise, manastır ve sarayın bulunduğu kaynaklardan biliniyor, bunlara aidiyeti tahmin edilen bazı kalıntılara da rastlanıyordu. Fransız işgal ordusunun şarap stokunu sıcağın tesirinden koruyacak bir yer aranırken, tesadüfen bir takım eski mahzenlere rastlanması üzerine, Bizans'a karşı hudutsuz bir hayranlığı olan General Charpy'nin emri ile ciddi araştırmalara başlanmış ve bu arada, Mamboury'ye de müracaat olunarak onun gerek desinatör, gerek ilmî müşavir olarak işbirliği sağlanmıştır. Fasılalar ile 1921'den 1923 yazına kadar devam eden bu çalışmaların önemi nazarı itibare alınarak, kazının idaresi nihayet Atina Fransız Arkeoloji Mektebi üyelerinden R. Demangel'e havale edilmiş, İstanbul'un kurtuluşu üzerine tamamen durdurulan çalışmalara 1933'de yapılan ufak birkaç sondaj ameliyesi ile son bir defa daha devam edilmiştir. 10 Mamboury'nin hazırladığı plan, kroki, kesit ve resimlerle, Demangel'in yazdığı metin "Türkiye'de Fransız araştırmaları" serisinin ikinci cildi olarak ve "Mangan'lar mahallesi ve İstanbul'un birinci bölgesi" ismi ile 1939'da neşredilmiştir (bibl. 19). Neşir işinin hayli gecikmesi, bu kitabın çıkmayacağı intibaını bırakmış, yabancı birçok ilim adamları, bulunan malzemeden bazı parçaları çok daha önceleri neşretmişlerdir. 1923'den 1939'a kadar geçen zaman içinde bu araştırmalar ile ilgili olarak Demangel ile Mamboury, İstanbul'un Marmara ciheti surlarına ait bir kitabeyi neşretmekle iktifa etmişlerdir (bibl. 12).

Mamboury'nin yabancı ilim adamları ile yaptığı işbirliğinin büyük çapta olanları işte bunlardır. Fakat kendisi, yerli ve yabancı arkeologlar ile çalışmaya devamdan geri kalmamıştır. Bu sıralarda uzun bir müddet İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile çalışmış ve Müzeler idaresi tarafından Bayazıd'da Sırmakeş hanının iç avlusunda 1928'de yapılan kazıda, il müze konservatörlerinden Makridi'nin eski Lips manastırının kilisesi olan Sarıgüzel'de Fenarî Isa camiindeki araştırmalarında, 12 Topkapı sarayında harem dairesinin ve kitaplık olarak esaslı surette tamir gören Ağalar camiinin restorasyonu sırasında, 13 Müzeler müdürü H. Ethem'in Yedikule hakkındaki küçük kitabında 14 plânlar çizmek suretiyle faydalı olmuştur. Bu yoldaki mesaisi sonraları, Arkeoloji müzesi müdürü Aziz Ogan ile de devam ederek, 1937'de tesadüfen bulduğu Küçükçekmece yakınındaki eski Reghion nehri harabelerinde Türk Tarih Kurumu adına bir kazı yapılmasını sağlamış ve burada rastlanan kalıntıların bir kısmının planlarını çizmiştir. 15 O sıralarda müze müdür muavini bulunan A. Müfid Mansel ile de 1942 temmuzunda Mudanya'da Alçakbayır'daki mezar binasında çalışmış, Türk Tarih Kurumu tarafından yaptırılan bu kazının da plan ve kroki işlerini üzerine
almıştır. 16

Mamboury yabancı ilim adamları ile iki işbirliğine daha teşebbüs etmiştir ki, bunlardan ilki, K. Wett adında Danimarkalı bir teosof ile 1929-1930 yıllarında olmuştur. Wett'in gayesi Çemberlitaş'ın Osmanlı devri takviye kılıfının içindeki esas kaidesinde muhafaza edildiğine inandığı birtakım rölikleri bulmaktı.

Gerek Divanyolu'nun yerindeki Mese Caddesi'nin, gerek antik devirde bu mıntıkanın topografyası ve Çemberlitaş'ın mimarîsi hakkında bazı bilgiler elde edilmesini sağlayan bu garip maksatlı ve daha az garip olmayan metodlu araştırma ve kazı, pek parlak bir netice vermemiş ve hakkında da etraflıca bir neşriyat yapılmamıştır. Yalnız kısa bazı notlar sayesinde tanınan bu kazı, 17 Mamboury'nin konferanslarına birkaç defa konu olmuş ve nihayet 1953'de Selanik kongresinde bir tebliğ halinde bildirilmiştir (bibl. 37). İngiltere'nin St. Andrews Üniversitesi tarafından Prof. H. Baxter idaresinde 1953'de Sultanahmet camiinin arkasında eski Arasta arazisi içinde yapılmasına başlanan ve Bizans sarayına ait muhteşem zemin mozaiklerinin bulunması ile neticelenen kazıda ise E. Mamboury ilk sene çalışmış, bundan sonra, açıklanmayan bir sebepten dolayı, kazı heyetinden ayrılmıştır. 18

2 . E. Mamboury tarafından yazılan rehberler :

E. Mamboury ilk rehberini 1925'de İstanbul'da neşretti. Büyük bir emek mahsulü olan, 565 sahifede İstanbul'un coğrafya, tarih, sanat, etnografya cephelerinden başka, turistler için elzem notları ve bilhassa şehrin belli başlı Bizans ve Türk abidelerinin kısmen fotoğraf ve plânları ile birlikte küçük monografyalar halinde mevki, tarihçe ve tariflerini ihtiva eden bu kitap, diğer rehberlerden tertip tarzı, turistlerin zaman imkânlarına göre hazırlanmış gezinti programları bakımından ayrılmaktadır. İstanbul'un eski eserleri ile meşgul olanlara çok büyük faydaları dokunan bu kitap o derece büyük bir rağbete mazhar olmuştur ki, Fransızcası ile aynı zamanda çıkan eski harfli Türkçesinden başka, 1929'da ikinci, 1934'de üçüncü Fransızca tabıları yapılmış, 1926'da İngilizce, 1930'da Almanca tercümeleri de neşredilmiştir (bibl. 4). **19** İçinde hatalı birçok tarih ve izahların bulunmasına, hattâ bazı hallerde artık değerini kaybetmiş eski faraziyelere bağlı kalınmış olunmasına rağmen bu rehberler umumiyetle müsait karşılanmışlardı. 20 Böylece Mamboury esas meselesi olan desinatörlüğün yanısıra başarılı bir rehber müellifi olduğunu da isbat etmiş bulunuyordu. Bu sahada sarfedilen emeklerin maddî karşılığı ise oldukça tatminkârdı. Nihayet, İçişleri Vekâleti ile Ankara Belediyesinin müşterek yardımları ile, 1933'de Ankara ve dolayları hakkındaki ikinci rehberini de neşretmek imkânını buldu (bib1.7) ve bunu, Mamboury'yi ömrünün sonuna kadar meşgul edecek intibaını bırakan bir teşebbüs takip etti. İkinci Dünya harbinden az önce, Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü İtalyan Turizm bürosunun 18 ciltlik İtalya rehberleri gibi, müteaddit ciltlerden mürekkep bir Türkiye rehberleri serisi neşre karar vermiş ve bunların yazılmasını E. Mamboury'ye havale etmişti. Bu proje sonraları neden tatbik mevkiine konulamadı? Bunun sebebi bizce meçhuldür. Yalnız şu var ki, bu abidevi tasavvurun yegâne müsbet neticesi, üzerinde (cilt 2 B) işareti bulunan 94 sahifelik bir "İstanbul adaları" rehberciğinin bastırılması olmuştur (bibl. 24). Mamboury hakkındaki anonim bir yazıda Basın-Yayın Müdürlüğüne tamamlanmış bir halde teslim edildiği bildirilen, **21** Yalova kaplıcaları ve Batı Anadolu şehirleri rehberleri bugüne kadar neşredilmemiş, 22 yine aynı yazıda, tamamlandığı bildirilen, Bursa, İznik, Uludağ ve Galata rehberlerinin de ne oldukları tarafımızdan öğrenilememiştir 23. Bu arada Mamboury mevcudu uzun zamandan beri tükenmiş olan İstanbul rehberini yeniden ele almış ve "Turistik İstanbul" ismi altında 1951'de Fransızca olarak neşretmiştir (bibl. 33). Fakat evvelki tabılardan birçok hususlarda farklı olan bu rehber, birçok yeni bilgileri ihtiva etmekle beraber, tertip bakımından öncekilerin mükemmeliyetine sahip bulunmuyor, artık iyice yaşlanmış olan müellifin gözünden ve dikkatinden kaçabilmiş olan birçok hatalar kitabın muhtevasını ihtiyatla okumak gerektiğini belirtiyordu.23a

Ölümünden bir müddet evvel Mamboury iki rehber işini daha üzerine almış bulunuyordu. Bunlardan biri, iki cilt halinde bastırılması düşünülen Baedeker tarzındaki büyük bir Türkiye rehberinin bazı bahisleri idi. Mamboury'nin 1953 yılı içinde teslim etmesi gerektiğinden, ölümüne kadar büyük bir gayretle üzerinde çalıştığı diğer rehberi ise Paris'de Hachette Yayınevi'nin bastırdığı "Guides Bleues" serisinde çıkacak olan yeni bir "Türkiye rehberi" teşkil ediyordu.

3. Kendi araştırma ve etüdleri :
Mamboury'nin birçok arkeologların neşriyatları için hazırlamış olduğu resim, plan ve kroki işleri ve kendi ifadesi ile,"yaşamak için" yazdığı rehberlerin yanında birtakım şahsi etüdleri de vardı. Mamboury'nin en büyük meziyeti, bıkmadan yorulmadan mütemadiyen İstanbul içinde gezmesi, gözüne çarpan veya herhangi bir tesadüfün bir an için ortaya çıkardığı eski eserleri derhal not etmesi idi. Bu sahadaki çalışmalarının ilk mahsulünü, 1920'de Moda'daki "Assomptioniste" rahiplerinin dergisinde çıkan üç ayrı makale teşkil eder. Bunlardan birincisinde, Edirnekapısı yakınında Karagümrük'te Kemankeş Mustafapaşa veya Odalar camii adını taşıyan ve 2 Temmuz 1919'da vuku bulan Salmatomruk yangınında harap olan eski Bizans kilisesi üzerinde durmuş, sonraları muhtelif kimseler tarafından da etraflı surette tetkik edilen, 24 hattâ içinde 1936'da İsviçreli arkeolog P. Schazmann tarafından bir kazı yapılan25 bu harabenin hangi eski Bizans kilisesi olduğunu tesbite çalışmıştır (bibl.). İkinci makale ise "Büyükada'daki kadınlar Manastırı" hakkındadır (bibl. 2). Adanın kuzey-doğu tarafında Maden mevkiinde bulunan ve VIII. yüzyıl sonlarında İmparatoriçe Eirene tarafından inşa ettirilen bu manastır uzun zamandan beri kaybolmuş, yalnız Kamares veya Mağaralar denen kalıntıları kalmıştır ki Mamboury bunları tetkik ederek yazısını yazmıştır. Aynı dergide neşredilen üçüncü makale, Bostancı ile Maltepe arasında Küçükyalı mevkiinde yolun kenarında görülen büyük Bizans harabesine dairdir (bibl. 3). Evvelce Pargoire tarafından neşredilen ve IX. yüzyıla ait Satyrion manastırının kalıntısı olarak kabul edilen 26 bu binayı, Mamboury hiçbir plan veya kroki vermeksizin bir kere daha tarif etmekle iktifa etmiş, bu binanın çok eksik bir plaru ise bir müddet sonra Lehmann-Hartleben tarafından neşredilmiştir 27.

Mamboury Topkapı sarayının harem dairesinin umuma açılması üzerine, Foto Sebah'ın resimleriyle süslü Harem dairesi hakkında uzunca bir makaleden (bibl. 5) başka, Topkapı sarayının üçüncü avlusunda bulunan ve o sırada tamir edilerek, kitaplık haline getirilen Ağalar camiini resimli ve planlı bir makale halinde tanıtmıştır (bibl. 6). Birçok konferanslarından ise ancak birkaç tanesi ve bu arada da Romanya'da vermiş olduğu "Rumen dint mimarisinde Türk sanatı tesirleri" adlı konferansının (bibl. 13) metni neşredilmiştir. Mamboury, tesadüflerin ortaya koyduğu ufak buluntuları daima takip etmesine rağmen ne yazık ki bunlardan ancak bir ikisini neşretmiştir. "Eski Bizans topografyasına ait yeni bir eleman" adı ile çıkan kısa yazısında, Ayasofya ile Yerebatan arasında ve Sultanahmet meydanındaki helânın inşaatı sırasında, 1934'de ortaya çıkan bazı duvarları bir plân üzerinde işaret ederek bunları kıymetlendirmeye teşebbüs etmiş (bibl. 10), "Çiftesaray'da bir Bizans sarnıcı" adlı makalesinde de yine 1934'de Divanyolu caddesi kenarında bir inşaat esnasında rastlanan ve o zamana kadar bilinmeyen 24 sütunlu bir Bizans sarnıcını, güzel çizilmiş plân, kroki ve kesitler ile ilim âlemine tanıtmıştır (bibl. 14).

Mamboury bu yoldaki mesaisine devam etmemiş, fakat kısmen böyle tesadüflerin ortaya koyduğu buluntulardan kısmen de metodlu kazılardan bahseden ve "İstanbul ve yakın dolaylarında Bizans kazıları" adını taşıyan üç makalede (bibl. 15, 18, 35) fırsat zuhur ettikçe gözüne çarpmış olan bazı eserlerden kısaca bahsetmiştir. Tenkide maruz kalan bazı eksik ve hatalı taraflarına rağmen28 bir repertuar olarak büyük faydalar sağlayan bu makalelerde, hiç değilse yalnız Mamboury tarafından görülen ve bir kısmı sonraları tekrar kaybolan kalıntıların birer kroki veya planlarının neşri temenni olunurdu29.

Hazırlamakta olduğu rehberler için İstanbul dışında seyahatler yaptığında, gördüğü ve rastladığı yerlerin güzelliklerini belirten yazılar da yazmıştır ki, Bursa (bibl. 17), Bergama yakınında Kozak (bibl. 20), Şile (bibl. 11) hakkındaki makaleleri bu hususda birer misal olarak gösterilebilir. "Sultanların haremi" adını taşıyan yazısı ise (bibl. 5) o sıralarda umuma yeni açılan Harem dairesini güzel fotoğraflarla tanıtmak gayesiyle kaleme alınmıştır ve ilmi bir değer taşımamaktadır. Mamboury'nin iki araştırması daha vardır. Bunlardan "Ayasofya kilisesinin topografyası" hakkında olanında (bibl. 23) kilisenin bema kısmına dair tahmin ve görüşlerini belirtmiş, "Ankara'da Augustus mâbedi dolayları" adını taşıyan etüdünde de (bibl. 30) 1940 yılında Hacı Bayram camii yakınında bulunan kalın bir duvarı tetkik ederek bunun mâbedin etrafını çevirdiğini tahmin etmiştir.

Son yıllarda Mamboury'yi en fazla alâkadar eden iki kazıdan biri, Bayazıd'da Üniversite inşaatları sırasında yapılan kazıdır. Kendisi bu kazıda ancak Müzeler mimarı E. Eğilmez tarafından çizilen planın tamamlanması işini üzerine alabilmiş, 3° ve ana binaya eklenen kanatların temel kazıları esnasında ortaya çıkan nekropol hususunda da görüşlerini, bir münakaşa çerçevesi içinde," bildirebilmiştir (bibl. 27). Yeni Adalet sarayının inşasına başlanması üzerine Sultanahmet meydanının yanında yapılan ve yine İstanbul Arkeoloji müzesi tarafından kontrol edilen kazıda Mamboury faal bir rol oynamak için gayret etmiş, hattâ bu hususda acele yazılmış uzunca bir makale neşrettikten başka (bibl. 32) yeni rehberinde de bu buluntulara sahifeler ayırmıştır. İstanbul'daki gezileri sırasında Mamboury'yi en fazla cezbeden konulardan biri de, hemen her kazma darbesinde birkaç numunesi ortaya çıkan üzerleri damgalı Bizans tuğlalarının, damgalarını toplamak olmuştur. Bunların mahdut yazılarını uzun zamandan beri çözmeğe çalışan ilimler şimdiye kadar çeşitli faraziyeler ortaya atmışlar, fakat tatminkâr bir hal çaresi bulamamışlardır. 33 Yarım yüzyıla yakın bir zamandan beri kopya ve estampajlarını yaparak binlerce nümunelik adeta bir Bizans tuğra damgaları arşivi meydana getiren Mamboury, bu malzemesini ancak iki küçük makale ile tanıtmıştır. Üzerinde İsa'nın adını ifade eden bir marka (Chrisme) bulunan damgaları ele alan birinci makalesinde (bibl. 28) bu tuğraları 440--460 yılları arasına ait olarak kabul etmiş, daha mühim olan ve bir Bizans kongresinde tebliğ halinde okunan diğer etüdünde ise eksen i damgalarda görülen: B, BA, BAP, BAPE, BAPEC, kısaltmalarının βαρέσαντοζ yani imal, darp etmek kelimesini ifade ettiği yolunda yeni bir faraziye ortaya atmıştır ki (bibl. 29), bu düşünce H. Grégoire tarafından gayet uygun karşılanmış ve artık bu meselenin böylece halledilişi kanaati izhar edilmiştir. Fakat Mamboury, 1953 Selanik kongresinde hipotezinin, A. Maleckos'un hücumlarına maruz kaldığını görmüştür.

Üzerinde Mamboury'nin adına rastlanan bir kitap da Halil Ethem Eldem'in 1933'de İstanbul camileri hakkında neşrettiği küçük eserin 35 bir yıl sonra bastırılan Fransızca tercümesidir (bibl. 9). Türkçesine nazaran daha iyi ve daha etraflı olarak basılan ve başına da Mamboury tarafından camiler hakkında umumi bilgiler ihtiva eden bir mukaddemenin ilave edildişi bu tercümenin, müellifin mükemmel Fransızca bilgisi gözönünde tutulacak olursa, tam manâsı ile bir tercüme olmayıp, müellifin Fransızca olarak yazdığı bir metnin diğeri tarafından işlenmesi suretiyle meydana geldiği kolaylıkla tahmin edilir. E. Mamboury'nin muhtelif Bizans tetkikleri kongrelerine de iştirak ettiğini yukarıda işaret olunmuştu. Bunlardan 20-26 eylül 1936'da Roma'da toplanan Beşinci kongrede Mamboury, Ayasofya hakkındaki tebliğini okumuş (bibl. 23), 27 temmuz - **2** ağustos 1948 de Paris'de toplanan Altıncı kongrede, *"İstanbul'un umumi topografyasna malzeme"* adını taşıyan tebliğinde (bibl. 34) Bizans zamanında şehrin birtakım büyük teraslar üzerinde bina edildişini ileri sürmüştür. Mamboury, Yedinci kongrede (5 - 12 ağustos 1948) damgalı tuğlalar hakkında konuşmuş (bibl. 29), 12-20 nisan 1953'de Selanik'de toplanan Sekizinci kongrede ise Çemberlitaş kazısında vaktiyle Wett ile elde ettikleri neticeleri bildirdikten (bibl. 37) başka, *"Bizans sanatının bir eyaleti: İsviçre"* adını taşıyan (bibl. 36) diğer bir tebliğ daha sunmuştur ki bunda bazı İsviçre kiliselerindeki Bizans tesirli freskolara temas etmiştir. 38

Yaşı ilerledikçe birtakım peşin hükümlere saplanmaktan kendisini alamayan Mamboury'nin bu kongrelerde, doğrudan doğruya memleketimizi alâkadar eden bazı meseleler hususunda birtakım fikirler ortaya atması, yerli ve yabancı muhitlerde pek hoş karşılanmamıştır.

Bir kartograf ve desinatör olarak büyük meziyetlere sahip bulunan Mamboury'nin zamanla ve hayli geç olarak elde ettiği tecrübe ve bilgiler, onun topladığı malzemeyi lâyıkile kıymetlendirebilmesine imkân verecek kadar sağlam ve kifayetli değildi. Fakat yarım yüzyıla yakın bir müddet içinde yaşadığı, gezdiği, gördüğü İstanbul'u o, hiç şüphesiz ki pratik olarak en iyi tanıyan kimse idi. Şehrin herhangi bir köşesinde yapılan bir kazıda fahri bir müşavir gibi, hattâ bazen ilgili memurlardan daha önce hazır bulunan bu gayretli, yorulmak bilmez insanın en tehlikeli, en nahoş yerlerde bıkmadan, üşenmeden, saatlerce, bazan günlerce uğraşması, çalışması daima takdir edilecektir. Geçen yüzyılın içinde İstanbul'da sayıları hayli yüksek olan amatör Bizans arkeolojisi meraklıları neslinin son mümessili olan Mamboury, onların araştırma şevki gibi onların zaaf ve meziyetlerine de fazlası ile sahip bulunuyordu. Fakat onlardan ayrıldığı nokta, iyi bir desinatör oluşudur ki, Mamboury'nin ilim âlemindeki adını yaşatacak olan da işte bu kabiliyeti olacaktır fikrindeyiz. Diğer taraftan Mamboury münasebet düştükçe Türk sanatı ile meşgul olmasına rağmen, eskimiş yanlış görüşlere düşmekten kendisini kurtaramamıştır. 40 Yıllarca içinde yaşadığı Osmanlı Türk sanatı âbideleri hakkında bazan yanlış, bazan da garip görüşlere sahip olmasının başlıca sebebini, onun eksik formasyonunda aramak herhalde doğru olur. Mamboury bu eksik formasyonu yüzünden, pek açığa vurmamakla beraber, ön safa geçmemek acısını daima duymuştur. Kongrelerdeki tebliğleri, her fırsatta verdiği konferanslarda işte bu huzursuzluğa karşı kendisini tatmin etmek isteminden doğan tezahürlerdir. Uzak çevrelerin sanat ve arkeolojilerine layık oldukları önemi esirgeyen İsviçre'nin bu durumu muhakkak ki, Mamboury'nin imkanlar bulmasını güçleştirmiştir. 41 Mamboury arkeolojiye geç ve hazırlıksız başlaması, kendi kendisini yetiştirmeye çalışması, fakat bu arada sahasını çok genişletmesi yüzünden belki tam bir âlim olamamış, fakat iyi bir desinatör ve öğretmenliğinin verdiği sevki tabii ile eşsiz bir "rehberci" olmuştur. Benzerleri pek kolaylıkla yazılamayacak olan bu cins eserleri ile Mamboury'nin memleketimize çok faydalı bir hizmette bulunduğu inkâr kabul etmez bir vakıadır. Hatırasına hürmetle anmamız için yalnız bu hizmetinin bile kâfi geleceği muhakkaktır.

III. Kısa Bir Bibliyografyası

E. Mamboury'nin bibliyografyası yetmiş küsur senelik bir ömür için pek zengin sayılamaz. Elindeki malzemenin yardımı ile İstanbul topografya ve arkeolojisi hakkında birçok tanıtma makaleleri yazabilecek durumda olmasına rağmen, bundan sakınmış ve bu malzemeyi neşretmeden bırakmıştır. İlk Osmanlı devri mimarisi, damgalı Bizans tuğlaları, İstanbul topografyası hakkındaki etüdleri ise ufak bazı istisnalar hariç, evindeki dosyalarda kalmıştır.42 Bu bibliyografyada Mamboury'nin kitap ve makale halindeki belli başlı ve kendi imzasını taşıyan neşriyatı kronolojik sıraya göre bir liste halinde toplamış, fakat "Gazette de Lausanne", "Journal de Geneve", "Ulus", "Ankara" v. s. gazetelerdeki yazıları ile" bazı küçük dergilerde çıkan küçük makaleleri rehber broşürleri, metinleri neşredilmeyen konferansları, başkalarının neşriyatı içinde yer alan plân ve krokileri, zaten tamam olmak iddiasını taşımayan bu listeye dahil edilmemiştir.”

Kıymetli Semavi Bey amca, E. Mamboury’nin 1920, 1925, 1930, 1931, 1933, 1934, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1943, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1953 yıllarındaki çalışmalarının listesini çıkartmış.

“Yurdumuza ilk geldiği yıllarda Mamboury, "Revue de Turquie,, adındaki bir İsviçre ticaret dergisinin muhabirliğini yapmış ve bu dergide birtakım yazıları çıkmıştır. Görebildiğimiz sayılardaki yazıları, *İzmir'in kuru incirleri* (Aralık - Şubat 1918, 277-279), İ*stanbul Tramvay Şirketi (Mayıs* 1918, 9-15), *Boğazın iki yakasının bağlanması* (Ağustos 1918, 132- 135) hakkındadır.”

Bu **dip notu da bana çok ilginç geldi.**

“*Un des plus beaux coins de la Turquie republicaine : La fôret de pins pignons de Kozak,* "La Turquie Kemaliste" sayı 31 (haziran 1939) 34-38.

Ne güzel ki E. Mamboury'nin bu çalışması arşivimde. Ne kadar sevindiğimi anlatamam.

***

Fethi İsfendiyaroğlu

“Mekteb-i Sultani'nin 1914 yılı mezunlarından olan Fethi İsfendiyaroğlu 1895 yılında İstanbul'da doğdu. Lise'den sonra Darülfünun'un Coğrafya bölümünü bitirdi. Üniversiteden sonra maarif mesleğine girdi. Çeşitli okullarda, bu arada Mekteb-i Sultani'nin ilk kısmında, sonra da orta kısmında öğretmenlik yaptı. Bir aralık Nişantaşı ve İstanbul Sultanilerinde Fransızca okuttu, 1922'de diğer vazifelerini bırakarak Galatasaray'a Türkçe ve Fransızca öğretmeni olarak atandı. 8 Haziran 1924'de Lisenin Baş Muavinliğine getirildi, 1925 Ekim ayında Müdirisani, 1928 yılı sonlarında vekaleten, 1929 yılı 1 Eylül'ünde asaleten Müdür tayin edildi. 1950 Kasım ayında Behçet Güçer'in müdürlükten ayrılması üzerine okulu, oldukça karışık bir devirde, Baş Muavin İzzet Hamit Ün, Müdür Vekili olarak yedi ay kadar idare etti, 1951 Temmuz ayı başında Fethi İsfendiyaroğlu ikinci defa mektep müdürlüğüne getirildi. Ancak müdürlük otoritesini sarsan bazı olaylar cereyan etmesi üzerine, sekiz ay sonunda görevinden ayrıldı. Kendisinin birinci cildi neşredilmiş «Galatasaray Tarihi» adlı eseri ve Maarif Vekaleti Millî Talim ve Terbiye heyetince mekteplerde okutulması kabul edilmiş çeşitli okul kitapları vardır. Fethi İsfendiyaroğlı, 10 Ekim 1964 tarihinde İstanbul'da vefat etti.”,

“Bibliyografya: Première Livre de Lecture (Assadourian ile, 1923), Le Français Pour Les Turcs (M. Bonnafous ve L. Rolland ile - 4 Cilt, 1930) , Galatasaray Tarihi Cilt 1 (1952)”, Fethi İsfendiyaroğlu, Oktay Aras Kitaplığı

*

“1933 yılında[1], Galatasaray Spor Kulübü Başkanlığını 2. kez yürütmekte olan Ahmet Kara'dan yönetimi devralan ve sadece 1 sene başkanlık görevini yürütmüş kişidir. **Galatasaray Spor Kulübü**'nün başkanlığını yürütürken aynı zamanda Galatasaray Lisesi Müdürlüğünü (1 Eylül 1929 - 9 Nisan 1933) de yürütmüştür. Yürütmekte olduğu başkanlığı yine 1933 yılında Ali Haydar Barşal'a devretmiştir. Döneminde Güneş ayrılığı başlamıştır. Galatasaray Lisesi'nde daha sonra (4 Temmuz 1951 - 12 Mart 1952) tekrar müdürlük yapmıştır. 1952 yılında *Galatasaray Tarihi* adlı eserinin 1. cildini çıkartmış ancak diğer 3 cildi hiçbir zaman çıkarma şansını bulamamıştır.“, *https://tr.wikipedia.org/wiki/Fethisfendiyaroglu*

*

“Galatasaray Hamamı, Galatasaray Külliyesi içinde yer alıp, Sultan II. Beyazıt tarafından 1481 yılında külliye ile beraber inşa ettirilmiştir.

Galatasaray Hamamı’nın yapımı gizemli bir hikayeye dayanır. Sultan Beyazıt o zamanlar şu anki Galatasaray Lisesi ve Galatasaray Hamamı’nın yer aldığı arsada gezinirken bir kulübe gözüne çarpar. Bu kulübe zamanın sayılan zatlarından olan Gül Baba’ya aittir, Sultan Beyazıt bu zat ile tanışıp “Gül Baba bir dileğiniz var mıdır?” diye buyurur ve Gül Baba da cevaben bu arsaya yüzyıllara hükmedecek içinde büyük bir mektep ve büyük kubbeli hamam bulanacak bir külliye yapılmasını ister. Sultan Beyazıt bu dileği aynen kabul ederek 1481 yılında külliyeyi inşa ettirir. Gül Baba’nın yatırı halen külliye içindedir ve Galatasaray Hamamı Gül Baba’nın aynen istediği gibi yüzyıllara hükmetmektedir.

“Galatasaray Tarihi” adlı eserin müellifi merhum Fethi İsfendiyaroğlu Galatasaray Hamamı’nın kendi talebeliği süresince Lise öğrencilerine hizmet verdiğini belirtmektedir.

Şöyle der Galatasaray Liseli İsfendiyaroğlu; “Evvelce bizim zamanımızda her sabah hamam servisi tertibatı vardı. Talebeler yatakhanelerden grup grup toplanarak mektebin arka bahçesine bitişik olan Galatasaray Hamamı’na sevk edilirlerdi. Talebeler hamamdayken bu hamamın sokağa bakan tarafındaki kapı kapalı tutulurdu ve dışarıdan hiçbir müşterinin girmesine müsaade edilmezdi.” https://www.galatasarayhamami.com/tarihce/

*

“Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün Ziyaretleri”

“Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, 18 Kasım 1930 Salı günü, Ankara’dan trenle çıktığı yurt gezisinde Kayseri, Sivas, Amasya, Havsa, Bafra, Samsun’a uğradıktan sonra, buradan vapurla Trabzon’a gitti. Ardından vapurla İstanbul’a geldi ve Dolmabahçe Sarayı’na yerleşti. 2 Aralık 1930 Salı günü saat 14.00’de Serencebey yolunu izleyerek önce Yıldız’daki Harp Akademisi’ni ziyaret edip, akademi müdürü Basri Paşa ve yöneticilerden bilgi aldı. Ardından o civarda bulunan, Mekteb-i Mülkiye’ye de gitti.

Ziyaretlerine otomobille gittiği Harbiye’deki Harp Okulu’yla devam eden Atatürk, burada gördüklerinden memnun kalmayarak “Mektep, ben burada talebe olduğumdan farksızdır. Bu bina, artık bugün bir mektep olmaktan çıkmıştır. Hatta, cumhuriyet ordusu için bir kışla dahi olamaz. Bir an evvel, ordunun yarınki zabitlerini buradan çıkarmak lazımdır” dedi.

Devletin o zamanki resmi yayın organı olan, Ayın Tarihi Mecmuası’nın cilt 23-24, sayı 79-81, 6630-6631 sayfalarında bu ziyaretler hakkında etraflı bilgi verilirken, aynı gün yaptığı Galatasaray Lisesi ziyaretinden de bahsediliyor. Cumhurbaşkanının Galatasaray Lisesi ziyareti sırasında, yanında Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, Cumhurbaşkanlığı eski genel sekreteri Ruşen Eşref Ünaydın, Gaziantep Milletvekili Ali Kılıç, Kütahya Milletvekili (eski Bayındırlık Bakanı) Recep Peker de vardı.

O sırada Galatasaray Lisesi Müdürlüğü yapmakta olan **Fethi İsfendiyaroğlu**, Cumhurbaşkanı’nın ziyareti hakkında Millî Eğitim Bakanı’na 8 Aralık 1930 tarihli raporla ekteki bilgileri gönderdi. Bu ziyaretin son bölümünde Gazi Mustafa Kemal Galatasaray Spor Kulübü kurucusu ve 1 numaralı üyesi Ali Sami Yen’in kurduğu lise ile kulübün ortak müzesini de gezdi. Gezisi sırasında liseyi yıllarca önce bitirmiş olan eski genel sekreteri, büyükelçi Ruşen Eşref Ünaydın’dan armağan ve kupalar hakkında bilgi alırken, 1928 yılında Taksim alanındaki Cumhuriyet Anıtı’nın heykeltıraşı Pietro Canonica’ya yaptırılmış olan bronz büstünü de gördü.

Fenerbahçe'yi yenerek kazanılan Gazi Büstü'nü görünce şeref defterini imzaladı ve Ruşen Eşref Ünaydın'a "Bu kıymetli müzeye fotoğrafım lazım, imzalayıp vereyim" dedi. On iki gün sonra yaveri aracılığı ile gönderdiği iki fotoğrafının üzerine okul ve kulüp gözetmeksizin "Galatasaray'a" diye imzalamıştı.

1915-16 yıllarında Atatürk'ün Galatasaray'a aşinalığı çok daha öncelere dayanıyordu. **Tevfik Fikret'in perestişkarı (taparcasına seveni) olduğunu kendi el yazısıyla belirtmişti.** 1915-16 yıllarında Osmanlı Güç Dernekleri, İzci Dernekleri Müfettiş-i Umumisi Miralay Mustafa Kemal, 1914 yılında Türkiye'de ilk kurulan Galatasaray keşşaflarının (izci) amiri olmuş, 1923'de cumhuriyetin ilanında oymak beyi Adnan Ahıska, keşşaflarla birlikte Atatürk'ün huzuruna kabul edilmişti.

Fethi İsmail'in (İsfendiyaroğlu) 8 Aralık 1930 tarihli Atatürk'ün Galatasaray Lisesi'ni ziyaretine dair raporu:

"Reisicumhur hazretleri 2 Aralık Salı günü saat ikiyi kırk geçe mektebimizi teşrif buyurdular. Maiyet-i devletlerinde dahiliye vekili beyefendi ile birçok mebus beyefendiler bulunuyordu. Evvela yedinci sınıfın Türkçe dersine girdiler. Muallim Bey imlâ yazdırıyordu. Derse devam edilmesini emrettiler. Sıralar arasında dolaşarak talebe efendilerin yazılarını tetkik buyurdular ve iyi yazdıklarını söylediler. Bilâhare altıncı sınıfın Resim dersine girdiler ve aynı surette resimleri ve modelleri tetkik buyurdular. Sekizinci sınıfın da Vatanî Malûmat dersinin tahrirî yoklama imtihanında hazır bulunup talebenin evrakını tetkik buyurdular. Bilâhare Ticaret ve Bankacılık kısmı son sınıfını ziyaret buyurdular. Bu kısım hakkında emrettikleri izahat kendilerine arz olundu. Bu sınıfta talebe efendilerin kitap ve defterlerini muayene ve tetkik buyurdular. Ticaret kısmından sonra 9'uncu sınıfın Riyaziye dersinde hazır bulunarak Cebir dersine kalkmış olan bir talebeyi dinlediler. Derslerden sonra mektebin her tarafını gezdiler. Kimya ve fizik laboratuvarlarında, ulûmu tabiiye ve fizik dershanelerinde, müzelerde ve bilhassa konferans salonunda gezdiler. Buralarda talebenin istifadesi hakkında emir buyurdukları birçok malûmat kendilerine arz olundu. Bilâhare mektebin kütüphanesini gezdiler ve hatıra defterini imzaları ile tezyin buyurdular. Şükrü Kaya beyefendiyle sabık Nafia Vekili Recep beyefendiye "Galatasaray Lisesi'nin yemekhane ve yatakhaneleri ile Harbiye Mektebi'nin yemekhane ve yatakhanelerinin mukayese edilmesi lazımdır" buyurdular.

Sonra bendenize "Daireniz uzak mı? Artık oraya gidelim" emrini verdiler. Gazi hazretleri müdüriyet odasında da 15 dakika kadar istirahat buyurdular ve bendenize yerime oturmak emrini verdikten sonra birçok sualler sordular: Bu suallerin mevzularını ve bunlara verilen cevapların mahiyetini bervechizir aynen arzediyorum. Mektebin tarihçesi, bina vaziyetimiz, adliye ve karakoldan aldığımız binalar, Ortaköy şubemiz, her sene artan talebe yekûnu, bu kadar kalabalık bir talebeyi nasıl idare etmekte olduğumuz, talebe sandığı, talebe akademisi, spor ve izcilik teşkilatı gibi mektep dahilinde vücuda getirilen talebe teşekkülleri.

Tedrisat sistemimizin hususiyeti, millî mahzuru olmayan mevaddı dersiyenin ecnebi lisanından öğretilmesindeki fevait: Liseden çıktıktan sonra doktorluk, kimyagerlik, mühendis veya mimarlık, avukatlık, ticaret, ziraat, bankacılık gibi gençleri birtakım serbest mesalike ihzar eden âli tahsil devresinde ecnebi lisanının çok ehemmiyetli bir rol oynayacağı gibi hayatta bu mesleklere sahip olan kimselerin iktidar ve ihtisaslarını artırmak için de ecnebi lisanına muhtaç oldukları gibi hususat kendilerine arz ve izah olundu. Bilhassa dinî tedrisat hakkında evvelce ne yapılmakta olduğu, halen de ne yapıldığı, talebe ve veliler tarafından bu hususta bir şikayet vâki olup olmadığı hakkında müteaddit sualler irat buyurdular. Esasen kuruluşu itibariyle de laik bir müess- ese olan mektebimiz hakkında kendilerine emir buyurdukları malumat arz edildi. Maruzatımız üzerine memnuniyetlerini beyan buyurdular. Müdüriyet odasından çıkıldı.

Bahçede bir bayram süruru ile coşan talebelerin "Yaşa" avazeleri ve sürekli alkış sadaları içinde mektebin büyük sokak kapısına kadar yayan yürüdüler. Otomobillerine binerken bir kere daha memnuniyetlerini beyan buyurdular. Gerek bizzat reisicumhur hazretleri ve gerek maiyeti devletlerindeki zevat müessesemizi ayrı ayrı takdir buyurmuşlardır. Arz-ı keyfiyet eylerim efendim."

Rakım Ziyaoğlu'nun anlatımına göre bu ziyarette içtiği kahve fincanı hademe Kara Hasan tarafından yıkandığından saklanamadı. Neyse ki, Atatürk Galatasaray Lisesi'ne yine gelecekti ve bu kez fincan telvesiyle birlikte olduğu gibi saklanacaktı.

28 Ocak 1932 Perşembe günü, Atatürk Galatasaray Lisesi'ni ikinci kez ziyaret etti. Önce ortaokul sekizinci sınıfının yurt bilgisi imtihanına girdi. Uzun süre kalmadan bu imtihandan çıkarak konferans salonunda öğrencilerin verdiği müsamereyi izledi. Cumhurbaşkanı bu ziyareti sırasında Gaziantep milletvekili Cevat Abbas Gürer'in Galatasaray Lisesi'nde okuyan iki oğlu Kemal ile Turgut Gürer'i de yanına çağırıp hatırlarını sordu.

28 Haziran 1933'te Ankara'dan İstanbul'a gelen cumhurbaşkanı, 1 Temmuz 1933 Cumartesi günü Dolmabahçe Sarayı'ndan çıkarak Galatasaray Lisesi'ne üçüncü ziyaretini yaptı. O sırada yapılmakta olan sınavlara katıldı. Bu ziyarete 2 Temmuz 1933 tarihli *Vakit* ile *Cumhuriyet* gazeteleri geniş yer ayırdı. Bu ziyaretleri Metin Toker şöyle yorumlamıştır: "Anlaşılıyor ki, kendisi için en önemli dört irfan müessesesini, birbiri arkasına ziyaret etmiştir. Bunlardan ikisi, kendi okuduğu müesseselerdir: Yıldız'daki Harp Akademisi ve Harbiye'deki Mektebi-i Harbiye. Ötekiler o sırada İstanbul'da bulunan Mekteb-i Mülkiye ile Galatasaray Lisesi'dir. Bu, Atatürk'ün Galatasaray Lisesi'ne verdiği önemin tek belirtisi değildir.

Büyük kurtarıcı, daha sonra Galatasaray'ı, bir ikinci, bir üçüncü defa daha ziyaret edecektir. Hiçbir lise Atatürk'ten böyle bir ilgi görmemiştir. Bunun bir sebebi, Galatasaray'ın Türkiye'nin Batı'ya açılan penceresi olmasıdır. Bu karakteri ona, Atatürk'ün gözünde Harp Akademisi, Harp Okulu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi düzeyinde bir önem verilmektedir. Türkiye'yi vazgeçilmez tarzda Batı'ya döndüren Gazi hazretlerinin, bu pencereyi gereği gibi değerlendirmemesi beklenemezdi. Nasıl Harp Akademisi, Harbiye ve Mülkiye, sıradan eğitim müesseseleri sayılamazsa, Galatasaray da, sıradan bir lise sayılamaz. O apoletlerini, kendisine bu özelliği veren Büyük Atatürk'ün elinden almıştır."

Atatürk'ün bu üç ziyareti doğrudan bir eğitim kurumu olarak Galatasaray'aydı. Pek bilinmeyen dördüncü ziyaretini ise 12 Eylül 1934 günü, Afet İnan ve Sabiha Gökçen'le birlikte Türkiye İş Bankası'nın 10. Yıl sergisini gezmek için yaptı. Galatasaraylı Selahattin Refik Sırmalı tarafından tasarlanan sergi için lisenin alt katı tamamen baştan dekore edilmiş ve o dönem büyük yankı uyandırmıştı. Atatürk'ü Galatasaray Lisesi'nde gösteren bu ziyaretle ilgili fotoğraflar Türkiye İş Bankası Müzesi'nde bulunmaktadır.

Refet Paşa'nın Ziyareti

Refet Paşa*, Millî zaferden sonra İstanbul'da büyük coşkunlukla karşılanmış, 30 Ekim 1922 günü de Galatasaray Lisesi'ni ziyaret etmiştir. Konferans salonuna girdiğinde kendisine Harbiye'de öğretmenlik yapmış olan lise hocalarından Mösyö Lambert ile karşılaşıp kucaklaşması ayrıca dokunaklı olmuştur.

Mektep Müdürü Salih Arif Bey'den sonra, Namık Kemal'in oğlu Ekrem Bey, onun ardından da öğrencilerden Ali (Teoman) konuşmalar yapmış, en son kürsüye çıkan Refet Paşa şunları söylemiştir:

“Gençler, hürriyet ve istiklal... Bu kelimeler çok güzel kelimelerdir. Bunlar bilimle, aydınlıkla korunur. Biz Fransa'yı çok sevdik, seviyoruz, seveceğiz. Çünkü bu- raya, bizlere, eğitim biliminin aydınlığını getirdiler. Bu aydınlığı yayacak gençler sizsiniz. Yalnız, Fransızlar bizi bir borç altında bıraktılar. Bu borcu ödeyin. Zira Türk'ün gururu borç altında yaşamaya tahammül edemez.”

*Refet (Bele) Paşa (1881-1963), Atatürk’le Samsun’a çıkan ekiptendi ve Kurtuluş Savaşı boyunca birçok görev üstlendikten sonra TBMM’nin saltanat ve hilafetin ayrılarak İstanbul’un yönetimine el konması kararını uygulanmakla görevlendirildi. İstanbul’u işgal kuvvetlerinden teslim aldı (E.N)., Kaynak: Galatasaray Lisesi (Mekteb-i Sultanî) 1868-1968 Yazanlar (1974): Muhittin Sandikçioğlu, Ferruhzat Turaç, Vefa Semenderoğlu”, https://www.gev.org.tr/ataturk-ve-galatasaray

***

“Türk Coğrafya Kurumu Başkanları”

“Prof. Ali Macit ARDA *(21)*(1885 – 19.3.1967)
Başkanlık Dönemi: 21.2.1952 - 14.12.1967

“1885 yılında İstanbul Bakırköy’de doğdu. İlköğretimini Hamidiye Bakırköy Rüşdiyesinde, orta öğretimini Kabataş Lisesinde, yüksek tahsilini 1914 yılında Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Zümresinde tamamladı. Paul Vidal de la Blach’in etkisinde Faik Sabri Duran ve Selim Mansur ile birlikte Fransız ekolünü ve Viyana’da Rittel-Ratzel okulunda yetişen Hamit Sadi Selen ile birlikte Alman profesör idaresinde kurulmuş olan coğrafya bölümünde farklı ekolü temsil etti.

İstanbul Sultanisinde Coğrafya öğretmenliği, Yüksek Muallim Mektebi Müdürlüğü, Mülkiye Mektebi Öğretmenliği, İstanbul Kız Muallim Mektebi Öğretmenliği, Maarif Vekâleti Yüksek Tedrisat Umum Müdürlüğü, Haydarpaşa Lisesi ve 1937-49 yılları arasında Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmenliği, Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Coğrafya Profesörlüğü görevlerinde bulundu. 1952 yılında yaş haddinden emekli oldu.

Dönüşünde Darülfünun Coğrafya muallimliğine getirildi. Daha sonra Faik Sabri Duran’ın ayrılması üzerine müderris oldu. Birçok Fransızca eseri çevirerek Türkçeye kazandırdı. 1941 yılında yapılan I. Coğrafya Kongresi sırasında Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmenidir. Sonraki yıllarda Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Profesörü olarak görev yaptı.

Türk Coğrafya Kurumunun 12.3.1942 tarihindeki resmi kuruluşunda ve 4-8 Ağustos 1947 tarihli II. Genel Kurullarında Geçici Genel İdare Merkezi üyeliğine seçildi. 3.6.1948 – 21.2.1952 tarihleri arasında Asbaşkan ve Genel Sekreter olarak görev yaptı. 21.2.1952 tarihinde seçildiği Türk Coğrafya Kurumu Başkanlığını vefatına kadar sürdürdü.

Eserleri, Bilimsel Çalışmaları/Çevirilerinden bazıları *(22),(23);*
1928, Vollacix, C. – “Coğrafya’da Müşahede Usulleri” Darülfünun E. Fak. Mecmuası / C.VI, S.4, Sh. 661-677
1929, Vidal de la Blach – Beşeri Coğrafya’da Yaşam Tarzları” a.g.e. C.VII, S.1, Sh.1-37
1930, Demongeon, A. – “Dillerin Coğrafyası” a.g.e. C.VII, S.4, Sh.252-266
1932, “Paris Beynelmilel Coğrafya Kongresi” a.g.e. C.VIII, S.1, Sh 67-82
1955, “İ. Hakkı Akyol, Coğrafya Ailesinin Büyük Kaybı” Türk Coğrafya Dergisi S.13-14, Sh. 1-2
Maarif Vekâleti hesabına iki lise coğrafya kitabı”,

*(21) TOKCAN, Halil – ORUÇ, Şahin: Niğde Üni. Eğ. Fak. / Osmanlı Devleti Son Dönemlerinde Coğrafya Öğretimi-Buluş Yoluyla Öğretime Bir Örnek. – Kastamonu Eğitim Dergisi, C.17, No.3, Eylül 2009 (22) KUŞAT, Ahmet: "Türk Tarihi ile İlgili Makaleler Bibliyografyası", (Çalışma Bakanlığı Kütüphaneler Müdürü) (tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/viewFile/309/618) (23) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi / Darülfünun Ed. Fak. Mecmuası, Cilt: 6-7-8-9, * Bu bilgi T. Ahmet Ertek tarafından verilmiştir.*

*

"Darülfünun'dan Üniversite'ye geçişte Edebiyat Fakültesi'nin ilk personel dosyasına sahip öğretim üyesi: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol Betül Batır*a"

"Coğrafya bilimi Meşrutiyet döneminde (1908-1923) bazı gelişmeler kaydetmiştir. Coğrafyanın askeri alanları amaç edinmesinin ötesinde bu dönem içerisinde coğrafyanın sivil hayatı kolaylaştıran ve sivil hayatı hedef alan çalışmaları olmuştur. Örneğin, Tanzimat'tan sonra Beyoğlu Parmakkapı'da kurulan meteoroloji binası, bu dönem içerisinde gözlemevi amacına ulaşıp Vaniköy'deki binasına taşınmıştır. Jeoloji alanında 1915'te İstanbul Darülfünunu'na çağrılan Dr. Walther Penck başarılı çalışmalarda bulunmuştur. Penck bir taraftan öğretime devam ederken diğer taraftan Vefa'da Abdülkerim Paşa Konağı'nda açılan Jeoloji ve Mineroloji Enstitüsü'nde çalışmalarını sürdürmüştür (Akyol, 1943b).

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında açılan «**Coğrafya Darülmesaisi (Enstitüsü)» 1915** yılında yeniden yapılandırılmıştır. 14 Ekim 1915 tarihinde Darülfünun'da yapılan değişimle Tıp, Hukuk, Fen ve Edebiyat Fakülteleri yeniden düzenlenmiştir. Edebiyat Fakültesi içerisinde Edebiyat, Felsefe, Tarih ve Coğrafya Bölümleri yer almıştır. Bu sırada Coğrafya Bölümü'ne Almanya'dan Doçent E. Obst çağrılmış ve Coğrafya Darülmesaisi'ne müdür olarak atanmıştır. Bu dönemde Bölüm'ün kadrosunda Faik Sabri Duran**, Ali Macit Arda**, Selim Mansur ve Hâmit Sadi Selen bulunmaktadır (Erinç, 1973). 1918'de Şehzadebaşı'ndaki Saffet Paşa Konağı'nda yerleşmiş bulunan Coğrafya Darülmesaisi'nde bir «Tetkikat-ı İklimiyye Encümeni» kurulmuştur (Erinç, 1973).

1915-1933 yılları arasını modern coğrafya1 için atılan ilk adımlar olarak niteleyen **Sırrı Erinç, Saffet** ve **Faik Sabri Duran**'ı bu dönemin ilk coğrafyacıları olarak belirtir. Özellikle yazdıkları okul kitapları ile bu iki isim coğrafyaya canlılık getirmişlerdir (Akyol, 1943b; Erinç, 1973). Faik Sabri Duran dönem içerisinde yalnızca coğrafya kitapları ile değil aynı zamanda dönemin eğitim dergisi Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nda yazdığı yazılar ile de coğrafya öğretimine canlılık katmıştır (Öymen, 1941). Ancak dönemin diğer coğrafya kitapları örneğin Anadolu'nun sıcaklık, yağış ve nüfus sıklığına dair haritalar çok defa Fransız kaynaklarından aynen alınmıştır. İbrahim Hakkı Akyol'un (1943b) ifadesiyle her ne kadar İkinci Meşrutiyet döneminde coğrafya ilmi kuru isimden kurtarmaya ve kendine daha canlı bir şekil vermeye çalışsa da betimleme safhasını aşamamış ve açıklama şeklini alamamıştır. **Sırrı Erinç**'in (1973) tanımıyla Cumhuriyet devri Türkiye'nin bilim alanında yüzyıllarca süren uykudan uyanarak ileri hamleler yaptığı, bu bakımdan uluslararası düzeye ulaşmaya çalıştığı ve birçok bilim dallarının yoktan kurulduğu bir **«Bilim Rönesansı»** safhasıdır. İbrahim Hakkı Akyol, kültür bakımından Cumhuriyet devri, gecikmiş te olsa, Türk Milleti'nin gerçekten Rönesans devridir diye tanımlamaktadır (Akyol,1943c). İkinci Meşrutiyet döneminde yurtdışına gönderilen genç öğretmenler, Cumhuriyet döneminde yurda dönmüş ve çeşitli bilim kurumlarında görev almaya başlamışlardı.

Türk Coğrafya Kurumu, dönemin Maarif Vekili **Hasan Âli Yücel**'in direktifleri ve başkanlığında toplanan Birinci Coğrafya Kongresinde 6-21 Haziran 1941'de fiilen, 12 Mart 1942'de resmen kurulmuştur (Akyol, 1943c) (Fotoğraf 15). Kurumun 1942-1950 tarihleri arasında başkanları Millî Eğitim Bakanlarıydı (Ertek ve Özbakan, 2012). Türk Coğrafya Kurumu kuruluşundan 12 Mart 1942 tarihli belgede, Türk Coğrafya Kurumu'nun Türkiye'de coğrafyanın ve diğer yer ve beşer ilimlerinin gelişmesine ve ilerleyişine çalışmak, Türkiye'nin ve cihan coğrafyasının ilmi metotlarını incelemek gayesiyle kurulduğu belirtilmektedir (Ertek ve Özbakan, 2012). Aynı belgede kurucu ve idare heyeti olarak, Maarif Vekili Hasan Âli Yücel, İbrahim Hakkı Akyol (İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Profesörü), Cemal Alagöz (Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Doçenti), **Macit Arda** (Galatasaray Lisesi Coğrafya Öğretmeni)'nın isimleri yer alma ktadır. Kurumun merkezi Ankara'dır (Ertek ve Özbakan, 2012).", "Darülfünun'dan Üniversite'ye geçişte Edebiyat Fakültesi'nin ilk personel dosyasına sahip öğretim üyesi: Ord. Prof. Dr. İbrahim Hakkı Akyol Betül Batır*a", Betül Batır, *İstanbul Universitesi, Hasan Ali Yucel Eğitim Fakultesi, Turkce ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bolumu, İstanbul.Turk Coğrafya Dergisi 69 (2017) 1-18*

***

Halid Birsan

"...10D Sınıfı"
"Lisenin birinci ve ikinci sınıflarında matematik hocamız 1909 yılı Mekteb-i Sultani mezunu rahmetli 856 **Halid Birsan** beydi. Halid bey Sorbonne Üniversitesi'nde Matematik tahsil etmişti. Üniversiteye matematik doçenti olarak tayin olacak iken Mekteb-i Sultani'den eski sınıf arkadası Behçet Bey'in, ilk müdürlüğü esnasında, aklını çelip biraz da emrivaki ile tayinini Galatasaray Lisesi'ne çıkartmış olmasına: "Rahmetli Behçet böyle yapmamış olsaydı simdi ben İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü'nde Profesör olacaktım" diye hayıflanır, bizlere dert yanardı. Halid Bey ile Galatasaray Kulübü'nün kurucularından futbolcu ve 6. sınıfta da Biyoloji hocamız olan 1909 yılı mezunu Bekir Sıtkı Bircan Bey, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi matematikçilerinden 1908 yılı mezunu Ord. Prof. Dr. Ali Yar Bey (1884-1965) ve talebeliğim süresince Beyoğlu'nda sık sık karsılaştığım 1907 yılı mezunu Sakallı Celal Bey (1886-1962) iyi arkadaştılar. Sık sık toplanıp sohbet ederlermiş. 10. sınıfta Edebiyat dersine gelen Muvaffak Benderli, Tarih dersine gelen ve daha sonra 1966-1970 arasında Lise'ye Müdür olan Muhittin Sandıkcıoğlu ve Kimya dersine gelen Mr. Goudmand da derslerini şevkle dinlediğimiz hocalarımızdı. 10D sınıfında kapıdan girince 4 sıra dizisinin ikincisindeki sıraların en arkadan bir önündekinde bulunan sıranın sağ tarafında fevkalâde sâkin, muhabbetli ve dengeli bir arkadaşım olan 1485 Ergun Menokan ile birlikte otururdum...",

"...**Yemeklerimiz**
Okulda yemeklerimiz hem boldu ve hem de nefisti. Özellikle cumartesi günleri okuldan ayrılmazdan önceki öğle yemeği pek özenli olurdu. O gün ya etli, çam fıstıklı, üzümlü, tereyağlı **Galatasarayı Pilâvı** (Galatasarayı Lisesi'nde bizlere 4 çeşit pilâv sunulurdu. Bunlar: sade pilâv, domatesli (ya da domates salçalı) pilâv, iç pilâv ve de An'anevi Galatasarayı Pilâvı idi. An'anevi Galatasarayı Pilâvı: Pirinç, tereyağı (tercihen Trabzon yağı), dolma fıstığı ve kus üzümünden yapılır. Eklenen karabiber, bir tutam bellibelirsiz tarçın ve pişirme tekniği dolayısıyla rengi esmerdir. Üstüne de, pamuk gibi yumuşak, koyun ya da süt danası etinden bir parça et konulur. Bu pilav sıcak yenir."

"Galatasaray Mekteb-i Sultanisi'nde Sekiz Yılım - Ahmed Yüksel Özemre", "Kitaplığımdaki Galatasaray Lisesi Cilt 1, Anı-Şiir-Roman-Hikâye", Oktay Aras, Kasım 2016

Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre Hocamıza saygım 1980 yılında İstanbul Üniversitesi'ndeki vazifemle başladı. "Üsküdar'da Bir Attar Dükkânı", "Türkiye'nin Çernobil Çilesi" kitapları arşivimde. Çernobil hakkındaki kitabını birkaç yıldır hazırlamakta olduğum "Lamaze Method" çalışmama referans almaktayım.

Yine kitaplığıma kayıtlı olan kıymetli bir kitaptan bahsetmek isterim:

"Mevlânâ Neş'esinden Esintiler". Dr. (h.c.) İbrahim Bodur Kaleseramik Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfı Yayınları tarafından 2005 yılında yayınlandı. Kitap ile ilgili RE Books Arts'a kayıtlı açıklamam şöyle:

"Kitap, makale yazabilmek, okurun takdirini alabilmek, gün yüzüne bilinmeyeni çıkarabilmek insanı mutlu ediyor. Motive de oluyorsunuz. Bazı yazarlar kendince çizer de olabiliyor. Bu çok sık olmasa da oldukça rastlanan bir durum. Şiiri çizime yansıtmak gibi. Aslında bir ilham ile çıkıveriyor. Ismarlama olamıyor. En azından bende ısmarlama olamıyor diyebilirim.

Bir kitap yazmaktan daha ne güzel olabilir, insanı mutlu ve onore eder diye düşündüğümde; başka bir yazarın kitabının içinde yer vermesi insanı gerçekten çok mutlu ediyor. Bu mutluluğun içinde mahcubiyet de var hiç kuşkusuz. Yazar, içinden gelerek kitabında size yer vermiştir ya da o konu ile ilgilisinizdir ve kadirşinaslık gereği sizden bahsetmiştir. Ya da kitabını size ve sizin gibi değer verdiği kişilere ithaf etmiştir. Bu duygu kolay tarif edilemez bir duygudur. Her konusu olduğunda heyecanlanır insan.

Kitabın yazarı kıymetli Hüseyin Top Hoca, bir gün telefon ederek ve randevu alarak eşiyle beni ofisimde ziyaret etti. Yazmış olduğu kitabını takdim etti. "Mevlânâ Neş'esinden Esintiler" kitabının ithaflar bölümünde **Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre ile Amir Ateş** arasında adımı görünce gerçekten çok ama çok mahcup oldum bir o kadar da onur duydum.

Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre'yi İstanbul Üniversitesi'nden tanır, saygı duyardım. Ara sıra telefon ederdi rektörlük makamına, İÜ Bülteni ile ilgili. Konuşma tonunu kayda almayı çok isterdim. Zarafetine, sesindeki olgunluğa, Türkçe kullanımına hayran kalırdınız. Ve tabii fizik ve atom mühendisliği bilim adamlığı konusundaki tartışmasız başarısına. Felsefi yönünü de belirtmeden geçemeyeceğim ve o güzelim eski İstanbul'u anlatan kitaplarını da tabii...

Amir Ateş ise çok kıymetli bir bestekârımız. Sadettin Kaynak, Emin Ongan gibi hocalarından el almış bir üstat. Bini aşkın Türk Sanat Müziği ve Türk Tasavvuf Müziği alanında kıymetli eserleri var. Toplumun belki de en sevdiği "Bir Kızıl Goncaya Benzer Dudağın", "Seni Ben Unutmak İçin Sevmedim" diye nitelenebilir. Film müziklerinden de dimağımızda kalan; "Solan Bir Yaprak Gibi"dir kuşkusuz.

Böyle iki kıymetli bilim ve sanat üstadının arasında:

"*Rengigül Ural'a*

Mevlâ'nın çiçeği hem gülün rengi

Gönül nağmesinin ritmi, âhengi."

ile anılmak inanınız ki şahsıma yüklenmiş önemli bir görevdir. Daha çok çalışmam, daha çok topluma faydalı olabilmem için.

"İyilik meleği Rengigül Ural kardeşime iki cihanda da mutlu olması dileğimle, 15.04.2005, Hüseyin Top" diye imzalayarak, kitabı takdim etmişti.

Hüseyin Top Hoca'mızı 25 yıldır tanırım. Çok kıymetli Kâni Karaca ile birlikte tanıdım. Neşeli halleri aklımdan hiç çıkmaz. Saadettin Kaynak'tan üslup ve tavır öğretileri almış, İstanbul tilavet geleneğinin son temsilcisi diye bilinen doğaçlama üstadı Kâni Karaca ebediyete intikâl edince, Dr. Emin Işık Hoca'mızı tanıdım.

Dr. Emin Işık, fevkalade bilgili, görgülü, Çelebi bir insandı. Rengigül kitabımızdaki bazı tercümeleri lütfetti ve "Belh'in Güvercinleri" kitabını şahsıma imzaladı. Biz Mevlevi usulde ellerimizi saygıyla birlikte öperdik. Bu ulvi bir âdetimizdir. O an başka bir ulvi boyuta saygı ile geçersiniz. Zaman, mekân durur...

Hafız Sertarik Hüseyin Top Hoca, yıllardır tefsir dersleri verir, Mesnevi dersleri okutur. Uluslararası Mevlânâ Vakfı'nda da bu kitabından şiirlerinden seçmeleri okumuştur. Mevlânâ'nın 743. Vuslat yıldönümü ayini Hüseyin Top Hoca'nın idaresinde gerçekleşmiştir.

Dünyanın böyle güzel, sade, zarif, ulvi neşe esintilerine ihtiyacı var diye düşünüyorum.", Rengigül Ural, 13 Mayıs 2021, Şeker Bayramı I. Gün"

*

Prof. Dr. Ahmet Yüksel Özemre Hocamızın "An'anevi Galatasarayı Pilâvı: Pirinç, tereyağı (tercihen Trabzon yağı), dolma fıstığı ve kus üzümünden yapılır. Eklenen karabiber, bir tutam belli belirsiz tarçın ve pişirme tekniği dolayısıyla rengi esmerdir. Üstüne de, pamuk gibi yumuşak, koyun ya da süt danası etinden bir parça et konulur. Bu pilav sıcak yenir." **paragrafını 12 Temmuz 2023'te okurken pek duygulandım ve yine kıymetli tarihçimiz Melih Şabanoğlu'nun bilgilerine şöyle sundum:**

"Ben bu pilavı yapıyorum zaman zaman. Bu bizim ailenin özel pilavı. Rengigül Hanım'dan yadigâr. Elit Osmanlı mutfağı. Bahriye anneannem, annem harika tas kebabı da yapardı yanına. Süt danasını tercih ederlerdi. Pişme tekniği de özeldir. Sizin zamanınızda da var mıydı?

"Evet. Pilav denilen budur zaten. Sonuçta mektep kurulunca aşçılar sanırım saraydan geliyor."

"Evet. Tahmin ettim. Abdülaziz döneminden kalmıştır, belki de."

"Muhtemelen, ama şu da var. Mektepte ne yemek yeneceğine Victor Duruy karar veriyor. Kalori ve vitamin hesabı yapıyorlar. Büyümekte olan bir çocuk ne kadar kaloriye ihtiyaç duyar diye."

"Çok güzel. Trinity de böyle idi. Sizin zamanınızda resim atelyesi duruyor muydu? Tenis kortuna bakıyormuş."

"Evet duruyordu. Orada resim yapardık, ama tenis kortu iyi durumda değildi. Ta Hayette döneminden beri olan bir atelye orası. Hayette döneminden sonra oradan ünlü ressamlar çıktı. Tevfik Fikret'i şairden çok ressam olarak ele alırsak ki ben bu düşüncedeyim o da oranın mezunu. Hayette ona tombul dermiş."

Sizin zamanınızda marangozhane var mıydı?

"Hatırlamıyorum derken yoktu."

Kıymetli tarihçimiz Melih Şabanoğlu'na danıştığım iyi oldu. Hayette de bu çerçevede kısa da olsa aktarılmalı ve tabii "Galatasaray Sergileri" de. Anlaşılan resim hep var. Marangozhane de eklenmiş, ama devam etmemiş. İngilizlerde çok önemli marangozluk. İngiliz bu tip insanlara "clever hand" diyor, terzilik gibi.

***

“Mekteb-i Sultani'den Galatasaray Lisesi'ne Ressamlar”

“Garb iştiyâk-ı fikre açık bir ufuk, ve sen
Şark’ın bu ufka ilk açılan bir derîçesi!
Tevfik Fikret

Batı’yı fikir özlemine açık bir ufuk, Mekteb-i Sultani’yi de Doğu’nun bu ufka açılan ilk penceresi olarak niteleyen Tevfik Fikret’in ünlü dizeleri, Tanzimat dönemiyle başlayan Osmanlı modernleşme düşüncesine övgünün ve Batı medeniyetine özlemin en açık ifadesidir.

1 Eylül 1868 yılında Sultan Abdülaziz’in emriyle açılan ve yeniden düzenlenen devlet kurumlarına bürokrat yetiştirmeyi amaçlayan Mekteb-i Sultani’de, dünya siyasetine ve Batı kültürüne vakıf bir eğitim programı düşünülmüş, bu amaçla konmuş derslerin etkisiyle, Osmanlı döneminin Mekteb-i Sultani’sinden Cumhuriyet yıllarının Galatasaray Lisesi’ne, öğrenciler arasından önemli sanatçılar çıkmıştır.

Osmanlı resim sanatının başlangıç evresindeki rolünden dolayı, Mekteb-i Sultani’nin programında yer alan resim dersleri, hocalar ve sanatçı kimlikleri, öğrenim görmüş sanatçılar da son derece önemlidir.

Serginin başlıca amacı, 1868-1968 yılları arasında, yüz yıllık bir zaman diliminde, kaliteden ödün vermeyen bir eğitim anlayışına, kuşaklar boyunca devam eden bir sanat sevgisine ve bu sevginin nasıl profesyonelliğe dönüştüğüne dikkat çekmekti.

Galatasaray’da sanatla yakınlaşan gençlerin önemli bir bölümünün, eğitimleri sürecinde edindikleri sanat sevgisi kadar, Fransız dili ve kültürünün de etkisiyle, Güzel Sanatlar Akademisi’ne devam ettikleri ve çoğunun sanatlarını geliştirmek amacıyla Paris’e gittikleri görülmektedir. Galatasaray Lisesi, Güzel Sanatlar Akademisi ve Paris onların sanat yaşamının üç önemli dönemini belirler.

Galatasaraylı sanatçıların yapıtları seçilirken, İstanbul ile Paris arasında yaşanan bu serüveni vurgulamak amacıyla, olabildiğince İstanbul’dan ve Paris’ten izlenimlere yer verilmiştir.

Sanat tarihimizin önde gelen bu isimleri ve yapıtları, Mekteb-i Sultani’den Galatasaray Lisesi’ne, yüz yıllık bir sürede kurumun Türkiye sanat ortamında oynadığı rolün önemini ve yaptığı katkının değerini de ortaya koymaktadır.

Modernleşen toplumunun gereksinimleri doğrultusunda, Fransız eğitim sistemi model alınarak oluşturulan Mekteb-i Sultani eğitim programı, dönemin yenilikçi Eğitim Bakanı **Victor Duruy**’nin denetiminde hazırlanmış, öğretim organizasyonu, dersliklerin düzenlenmesi ve eğitmenlerin seçimine kadar Avrupa’nın en iyi okulları düzeyinde bir lisenin kurulması sağlanmıştır. Uygulamaya konan ders programı, modern toplumun somut gereksinimlerine yanıt verecek zenginliktedir.

Duruy’nin özel bir önem verdiği resim eğitimi ise biri pozitif bilimlere ve sanayiye, diğeri de plastik sanatlara doğru yol alan iki sağlam temel üzerine kuruludur.

Sanatçılar: Celal Esad Arseven, Viçen Arslanyan, Haşmet Akal, Avni Arbaş, Saime Belir, Nurullah Berk, Cihat Burak, Şevket Dağ, Nejad Devrim, Halil Dikmen, Feyhaman Duran, Tevfik Fikret, Hamit Görele, Yavuz Görey, Oktay Günday, François Claude Hayette, Namık İsmail, Cem Şakir Kabaağaç, Fethi Karakaş, Fikret Kolverdi, Fikret Mualla, Ahmed Münip, Muallim Şevket, Selim Turan, Eşref Üren, Adnan Varınca, Sami Yetik, Kemal Zeren”

Mekteb-i Sultani'den Galatasaray Lisesi'ne Ressamlar**,** 10 Şubat - 26 Nisan 2009, Pera Müzesi, https://www.peramuzesi.org.tr/sergi/mekteb-i-sultaniden-galatasaray-lisesine-/51

*

“1916-56 yılları arasında İstanbul’un Gözde Kültür Mekânı: Galatasaray Lisesi”

“Galatasaray Sergileri (1916-1952)”

“Mekteb-i Sultani’nin kendi eğitim faaliyetleri dışında İstanbul’un kültürel yaşamına mekânsal olarak katkı sunması büyük etkinlikler bağlamında ilk defa 1916 yazında görülmüştü. I. Dünya Savaşı’nın en harlı zamanlarında belki de savaşın yıkıcı yüzüyle baş edebilmenin de bir çaresi olarak gerçekleştirilen sanat faaliyetleri arasında 1911 yılında kurulmuş olan Osmanlı Ressamlar Birliği’nin düzenlediği sergiler hayli dikkat çekiciydi. Osmanlı’da geç kabul gören tuval resmi eğitiminin 1883’ten itibaren Sanayi-i Nefise Mektebi’yle akademik düzeyde verilmesinin ardından toplum nezdinde var oluşu Pera’da gerçekleşen sergiler ve benzeri faaliyetlerle pekişmekteydi (Sinanlar, 2008, s.164-169). Tam da bu dönemde yaşanan dünya savaşına rağmen Şehzade Abdülmecid Efendi’nin himayesinde 1911 yılında kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti de bilfiil çalışmaktaydı. Kim bilir belki de Cemiyet bu gergin ortamda cephede dağılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu’nu sanat şemsiyesi altında birlikte tutabilmek adına da büyük bir sergi yapılmasını planlamaktaydı. Cemiyetin hem kurucuları hem de üyeleri arasında yer alan bazı isimlerin ya öğrenci olarak yahut öğretmen olarak Mekteb-i Sultani’de bulunmuş olmaları ise bir başka ortaklık gösteriyordu. Nitekim Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurucuları arasında yer alan Şevket Dağ (1876-1925) Mekteb-i Sultani’de resim öğretmeni olarak çalışmakta, cemiyetin ilk üyeleri arasında yer alan Feyhaman Duran (1886-1970) ise Mekteb-i Sultani mezunuydu. Cemiyetin düzenlediği ilk sergide eseri olan ressamlar arasında ise Sultani mezunlarından Namık İsmail (1890-1935) ile yine Sultani resim öğretmenlerinden de Viçen Arslanyan (1866-1942) yer alıyordu. Bu kişilerin varlığının da etkisiyle olsa gerek Paris’teki büyük “Salon” sergilerine benzer nitelikte kalabalık bir katılımla gerçekleştirilecek resim sergileri için özel bir sergi salonu olmasa da Societa Operaia di İstanbul olarak bilinen ve o yıllarda Mekteb-i Sultani mezunlarının 1908 yılında kurdukları Galatasaraylılar Yurdu’nun da lokali olarak iş gören daha sonraları Casa Garibaldi olarak anılan binanın uygun olduğuna karar verildi. (Casa Garibaldi Giuseppe Garibaldi tarafından kurulan İtalyan İşçi Yardımlaşma Derneği Societa Operaia için 1885’te inşa edilmiştir.) Böylece Galatasaraylılar Yurdu’nun kiracı olduğu Casa Garibaldi’de ilk sergi yapıldı. Ne var ki burası istenen hacimde bir yer değildi ve 1917 yılında Hilal-i Ahmer (Kızılay) yararına yapılacak olan resim sergisi için, bahçesi çoktan cepheden gelen yaralı askerler için sahra hastanesine çevrilmiş olan Mekteb-i Sultani’nin aydınlık salonlarından yana bir tercih kullanıldı (Şerifoğlu, 2009, s.144-195). Aynı yılın sonunda Şehzade Abdülmecid Efendi’nin desteğiyle Şişli’de kurulan resim atölyesinde savaşı konu alan eserlerden oluşan “Savaş Resimleri ve Diğerleri” başlıklı sergi de yine Mekteb-i Sultani’de sergilendi. Bu sergi daha sonra yine Mekteb-i Sultani mezunlarından olan Celal Esad Arseven’in girişimleriyle Viyana’da tekrar edildi. (Şerifoğlu, 2009, s.148). Bu deneyimden sonra da Osmanlı Ressamlar Derneğinin düzenlediği büyük sergiler 1952 yılına kadar hep Mekteb-i Sultani’de, cumhuriyetten sonraki adıyla Galatasaray Lisesi’nde yapıldı. Türkiye’nin en uzun soluklu resim sergisi olarak da kabul edilen Galatasaray Sergileri’nin hep aynı mekânda yapılıyor olması kuşkusuz sergilerin düzenli olarak yapılabilmesine katkı sunan önemli bir unsurdu. 35 yıl boyunca kesintisiz olarak sürekli aynı mekânda gerçekleşen bu nedenle adı da Galatasaray’la özdeşleşen sergilerde 300’dan fazla sanatçının 6000 kadar eseri izleyiciye sunuldu (Şerifoğlu, 2009, s.146). Her yıl binlerce kişi tarafından görülen sergiler, 1952 yılına gelindiğinde Galatasaray Lisesi salonlarının tadilat edileceği gerekçesiyle tahsis izni alınamaması nedeniyle bir daha gerçekleştirilemedi ve resim tarihimizin bu en uzun soluklu düzenli sergisi de böylece tarihe karıştı. Ancak arkasında önemli bir iz bırakmıştı.

Savaş yıllarında başlayan resim sergilerinin bir diğer önemi de sadece plastik sanatlar eserlerinin sergilenmesi için imkân yaratmak değildi. Sergiler yoluyla henüz galerilerin olmadığı İstanbul'da bu sayede bir sanat piyasası oluşturulması mümkün oluyordu. Zira sergilenen eserler sanatçılarının isteğine bağlı olarak satışa da sunuluyordu. Böylece Galatasaray Sergileri, hem plastik sanatlar için bir gösterim yeri, hem de bir pazarlama sahası oluşturuyordu. Sergilerin ilk yıllardaki koruyucusu ise doğrudan sarayı temsil eden Şehzade Abdülmecid Efendi idi. 1923 yılı temmuzunda açılan sergiden itibaren de ölümüne kadar da Gazi Mustafa Kemal sergiye sahip çıkacaktı. Nitekim 1923'te henüz savaş yeni kazanılmış ve daha cumhuriyet ilan edilmemişken Gazi, sergi açılışına kendisini temsilen gönderdiği Hamdullah Suphi (Tanrıöver) aracılığıyla hakem heyetinin seçeceği 3 tabloyu satın alacağını beyan ederek sergiyi ve eser satışını desteklediğini göstermişti (Şerifoğlu, 2009, s.154).

Yerli Malları Sergileri (1929-1939)

1924 yılı Eylül ayından itibaren Galatasaray Lisesi adını alan kurum, hız kesmeden Beyoğlu'nda halka açık etkinliklere mekân olmayı sürdürecekti. Lisenin salonları ve bahçesi yine birçok etkinlik için ilk akla gelen yerdi. Galatasaray Sergilerinin büyük bir heyecanla devam ettiği bu yıllarda Liseyle özdeşleşecek bir diğer süreli etkinlik olarak Yerli Mallar Sergileri gündeme gelmişti. İlki 1929 yılında düzenlenen Yerli Mallar Sergileri, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin hızla kalkınma programının bir parçası olarak yerli üretiminin desteklenmesi, yerli ürünlerin tanıtılması ve özendirilmesi bakımından büyük önem taşıyordu. Mekân olarak ise Lise resim konusunda Galatasaray Sergileri isim yapmış ve kurum bu açıdan izleyicilerin kolay ulaştığı, merkezi bir konumda olmasının yanı sıra ferah salonlarıyla da henüz bu ebatlarda bir galeri ya da etkinlik mekânının olmadığı İstanbul'da sayılı mekanlardan biriydi. Resim sergilerinden farklı olarak Yerli Mallar Sergileri ulusal kalkınma hedefinin halk nezdinde de benimsenmesine imkân verecek bir faaliyetti. Bu nedenle Lise'nin yaklaşık 2-3 hafta süren bu fuar benzeri ortama ev sahipliği yapması önemli bir sosyal görevdi. 1929 yılı Ekim ayında Amerika'da yaşanan büyük ekonomik krizin hemen ardından dışa kapalı ekonomi uygulamalarıyla da örtüşecek bir adım olarak Türkiye'de 14 Aralık 1929 tarihinde Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kısa adıyla MİTC kurulmuştu (Koraltürk, 1999, s.24-29). Söz konusu cemiyet de ilk iş olarak yerli üretimin tanıtılması, teşvik edilmesi ve de ürünler açısından "yerli mal" kavramının adeta bir marka olarak tanım kazanacağı fuarlar yapılmasını kararlaştırılmıştı (Turan- Ödekan, 2009, s.15-26). 10 yıl boyunca İstanbul'da Galatasaray Lisesi salonlarında ve de bahçesinde gerçekleştirilen Yerli Mallar Sergilerinin ilki ise henüz MİTC kuruluş aşamasındayken İstanbul Millî Sanayi Birliği tarafından 20 Ağustos-5 Eylül tarihleri arasında 1929 yılında yapılmıştı (Duman, 1999, s.111). Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası, Etibank, Bursa Dokumaları, Feshane Fabrikası, Eğin Halıları ve Kütahya Çinilerinin yanı sıra özel girişimleri temsilen Şukufe Itriyat, Karamürsel Fabrikası, İbrahim Ziya Fabrikası ve Süreyya Paşa Mensucat Fabrikasının yer aldığı ilk sergi öylesine büyük yankı uyandıracaktı ki ilk 3 günde sergiyi 20binden fazla kişi ziyaret edecekti (Şerifoğlu, 2009, s.158).

İkinci yerli mallar sergisine gelindiğinde bu defa Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti görevi üstlendi ve 1930 yılında yine Galatasaray Lisesi'nde ikinci buluşmayı gerçekleştirdi. O sene tüm bir yıl boyunca hükümetçe tasarruf yılı ilan edildiği için sergiden önceki tarihlerde bir dizi toplantı yapıldı ve özellikle kadınlara yönelik tasarruf çalışmalarının ne şekilde yapılacağı tanıtıldı. Bu etkinlikler arasında 7 Şubat 1930 Cuma günü Galatasaray Lisesi konferans salonunda düzenlenen toplantı da ise İş Bankası'nın Amerika'dan getirttiği nasıl tasarruf yapılabileceğini anlatan bir film gösterildi. Gazete bu önemli toplantıyı şöyle duyurmuştu (Cumhuriyet, 8 Şubat 1930, s.1):

"Halkı tasarruf ve yerli mallarımızı kullanmağa alıştırmak için Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından tertip edilen içtimaların (toplantı) üçüncüsü dün saat 14,5'ta (14:30) Galatasaray Lisesi konferans salonunda yapılmıştır. Salon havanın çok güzel olmasına rağmen hıncahınç dolmuştur. Salonun ön tarafı yerli mallarımızın numuneleri ile süslenmiştir. Bu meyanda Sanayi ve Maadin Bankasına mensup fabrikalarımızın malları ile diğer fabrikalarımızın trikotaj vesair eşyası teşhir edilmiştir. Evvelâ İş Bankasının Amerika'dan getirttiği tasarruf filmi gösterilmiştir. Bu filimde bir çocuğun tasarrufa nasıl alıştırıldığı ve bunun güzel semereleri gösterilmektedir. Filim küçük çocuk makinelerine mahsus olduğundan ufak bir perdede gösterilmiştir. Zekeriya B. İngiliz'ce olan filmi Türkçeye tercüme etmiştir."

İçtima adı verilen bu tanıtım toplantılarından sonra sıra Yerli Mallar Sergisine gelir ve ağustos ayında 2. Yerli Malları Sergisi Galatasaray Lisesi'nde açılır. 1930 yılının tüm ülkede tasarruf yılı ilan edilmesinin de bir sonucu olsa gerek, o sene sergi daha gösterişli bir şekilde yapılır ve lise binasının giriş katındaki 30 derslik ve salonlar ürünlerin teşhiri için kullanılır. Akşamları ise lisenin konferans salonunda sanayi içerikli filmler gösterilmekte, lisenin ön ve arka bahçelerinde düzenlemeler yapılarak gece 12'ye kadar açık olacak açık kafe nizamı alınarak okul bahçesi bir kır gazinosu gibi kullanılır (Cumhuriyet, 7 Haziran 1930, s. 2). Sergiler sayesinde tasarruf konusu da zamanla Liseyle ilişkilenmeye başlar ve başka zamanlarda da İstanbul genelinde yapılan tasarruf konulu çeşitli toplantılar için yine Galatasaray Lisesi tercih edilir (Cumhuriyet, 13 Aralık 1930, s.1).

Yerli Mallar Sergileri, Galatasaray Lisesi'nin bahçesinin de elverişli olması nedeniyle kısa süre içinde özel olarak tasarlanmış pavyon ve stantlarla daha renkli bir hal alır. Bahçede stantların etrafını kuşattığı meydanda da çoğu zaman bir cazbant ya da Şehir Bandosu sürekli müzik yaparak ziyaretçilere hoş zamanlar yaşatırlar (Cumhuriyet, 12 Ağustos 1931, s.1). Kapalı devre yayın yapan Sergi Radyosu da anonslar geçerek katılımcı firmaların reklamlarını sunmaktadır (Cumhuriyet, 4 Ağustos 1932, s.2). Galatasaray Lisesi tam bir panayır yeri gibidir. İzleyici sayısı ise artık daha ilk haftadan 100binlere ulaşmaktadır (Şerifoğlu, 2009, s.162).

Zamanla sergiler her yıl daha iyi bir şekilde düzenlenir, Galatasaray Lisesi de hem resim sergileri nedeniyle hem de yerli mallar dergileri nedeniyle giderek farklı bir tanım kazanır. Düzenleyenler de her yıl daha tecrübe kazanarak yeni uygulamalar geliştirirler. Örneğin sergi afişleri artık **İhap Hulusi Görey**'e emanet edilirken, lise bahçesinde ve lise salonlarındaki düzenlemeler de **Vedat Ar, Abidin Dino ve İsmail Hakkı Oygar** gibi isimlerce yapılmaktadır (Turan- Ödekan, 2009, s.19). Böylelikle Galatasaray'daki Yerli Malları Sergileri de tamamen yerli bir temsil alanına dönüşmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan emanet Mekteb-i Sultani'nin yani Galatasaray Lisesi'nin genç Türkiye Cumhuriyeti'nin de önemli kurumları arasına girdiği görülür.

İstanbullular için de sergiler vesilesiyle ziyaret edilen Galatasaray Lisesi salonları ve bahçesi yaz aylarının önemli uğrak yerlerinden birisi olur. Lise bahçesinde kurulu stantlar arasında dolaşarak, müzik eşliğinde vakit geçirmek ve ülkede üretilen birçok yeni ürünü tanıyıp, görmek hem gurur verici hem de sevindiricidir. Artık stantlar da birbirleriyle yarışmakta, her yıl firmalar yeni uygulamalar yaparak görsel sunuşlarını daha renkli hale getirmektedir. Öyle ki 4. Yerli Malları Sergisi'nden sonra stantlara dekorasyon açısından ödüller verilmeye başlanır ve kazananlar ilan vererek bu ödülü duyururlar (Cumhuriyet, 16 Ağustos 1932, s.8). Daha sonra bu ödül İstiklal Caddesine taşarak Sergi süresince en iyi düzenlenmiş Vitrin Ödüllü verilmesi kararlaştırılır.

Kuşkusuz bu etkiler içinde okulun bulunduğu yerin de önemi vardır. 19. Yüzyıldan bu yana şehrin en Avrupai semti olan Beyoğlu'nda bulunan onlarca büyük dükkân arasında, bu ürünlerle rekabet edecek saygın yerli mamulleri temsil eden stantlarıyla Galatasaray Lisesi de bir süreliğine özel bir vitrin vazifesi görmektedir. Zira kurum bir okul olmanın ötesinde halkın da sıklıkla ziyaret ettiği ve çeşitli konularda görgülerini arttırdıkları bir mekâna dönüşmektedir. Bu durumu 1930'larda **Nazım Hikmet** *"Galatasaray dendi mi, aklıma sergi geliyor. Kışın talebe okuyor, yazın resim ve yerli malı okutuluyor."* sözleriyle ifade ederken (Şerifoğlu, 2009, s.144), **Nurullah Berk** de resim sergilerine atıfla *"Galatasaray Lisesi'nin aydınlık salonlarında görülen Çallı'nın, Hikmet Onat'ın, Namık İsmail'in çok büyük çaptaki resimleri, resim sergisi görmeye alışmamış şehir halkı ve özellikle de aydınları için sabırsızlıkla beklenen önemli bir kültür olayıydı."* şeklinde değerlendirir (Şerifoğlu, 2009, s.148).

Galatasaray Lisesi bu yoğun faaliyetler sebebiyle okullar kapanır kapanmaz tadilata alınmakta, sergiler için yapılacak hazırlıklar da bu süre zarfında gerçekleştirilmektedir. Binaya ya da bahçesine yapılan müdahaleler ise bazen aylar öncesinden planlanmaktadır. Aşağıda yer alan kupür yazısında ne tür çalışmalar yapıldığı hakkında bilgi almak mümkündür (Cumhuriyet, 29 Temmuz 1932, s.4):

"Bir ağustos pazartesi günü açılacak olan yerli mallar sergisi münasebetiyle Galatasaray Lisesinde büyük bir faaliyet göze çarpmaktadır. Muhtelif firmaların pavyonlarında 300 Türk işçisi çalışmaktadır. Bu seneki serginin bütün masrafı 12 bin lira olacaktır. Bundan başka bütün pavyonlar için 3000 liralık kereste 4000 liralık kumaş sarf edilmiştir. Pavyonların inşası için sarf edilen malzeme bilâistisna yerli malıdır. Memleketimizde kâğıt imal edilmediği için dekorların kâğıt kadar ucuz yerli bezlerden yapılması takarrür etmiştir. Sergide saatte 80 kilovat elektrik sarfiyatına tahammül edecek tesisat yapılmıştır. Her gün 2,000 ile 25,000 arasında lâmba yanacaktır. Serginin bütün elektrik sarfiyatı 20 bin kilovatı geçecektir. Bu suretle yerli mallar sergisi Türkiye'nin en büyük elektrik müstehliki olacaktır."

Galatasaray Lisesi'nin konum olarak merkezi oluşu ziyaretçi sayılarını olumlu yönde etkileyen bir diğer faktördür (Cumhuriyet, 3,6 Eylül 1930, s.2). Sergilerin adı da artık "Galatasaray Yerli Malları Sergisi" olarak benimsenmektedir. 1934 yılı geldiğinde ise önce 5. Yerli Malları Sergisi yapılır, 27 Ağustos'ta ise İş Bankası'nın kuruluşunun 10. Yılı şerefine özel bir sergi açılır ve **Gazi Mustafa Kemal** de bu sergiyi ziyarete gelir (Cumhuriyet, 13 Eylül 1934, s.1).

1939 yılı geldiğinde Almanya'da Nasyonal Sosyalistlerin Hitler liderliğindeki iktidarının savaşçı tutumu ağırlık kazanmaya başlamıştır. Yerli Mallar sergisi ise 10 yılı geride bırakmış ve bambaşka bir deneyimle hayat bulmaktadır. Ancak artık serginin kendisine ait daha donanımlı bir mekâna ihtiyacı vardır zira planör, tayyare ve otomobil karoseri gibi büyük ebatlı ürünler de teşhir edilmekte ve Lise bahçesi bu nedenle yetersiz kalmaktadır. 10 yılda sanayi alanında yerli üretim adına sağlanan başarı ve sektör çeşitliliği ise hayli memnun edicidir. Dünyanın hızla yakıcı olacak bir savaşa sürüklendiği bu yıllarda genç cumhuriyet ise hedeflerine ulaşma yolunda kararlılıkla ilerlemektedir. Yerli Mallar Sergileri de bu büyümeye koşut olarak artık kendine ait özel bir sergi sarayını hak etmektedir (Cumhuriyet, 23 Temmuz 1938, s.7). Nitekim 1939 yazında son kez Lisede yapılan Yerli Mallar sergilerinin ertesi yıl bitmesi planlanan Spor ve Sergi Sarayı'na taşınması kararlaştırılır (Cumhuriyet, 15 Temmuz 1939, s.1). Ne var ki savaşın yarattığı olumsuz ekonomik koşullar nedeniyle sergi sarayı inşaatı ancak 1946 yılında tamamlanabilir. 1940 yılında ise Lise binası artık kullanılmayacağı için serginin sonbaharda yapılması ve başka bir mekânda olması planlanmasına rağmen (Cumhuriyet, 12 Temmuz 1940, s.2) bir daha Yerli Mallar Sergisi gerçekleşmez.

Dolayısıyla Yerli Mallar sergileri de tıpkı Galatasaray Sergileri gibi mekân olarak Lise dışına çıktıkları anda ömürlerini de tamamlamış olurlar.

Galatasaray Lisesi'nde yapılan münferit sergiler

Galatasaray Sergilerinin sağladığı bilinirlikten olsa gerek Galatasaray Lisesi çeşitli ferdi ve grup sergilerine de ev sahipliği yapar. Sergileme için salonların uygunluğu ve mekânda açılan sergilerin izlenmesi gibi konularda Lisenin de geliştirdiği tecrübeyle de ilgili olarak bu tür özel sergi etkinliklerini de görebiliriz. Örneğin Yunan ressam hanım, Bayan Diplaraku 1932 yılı mayısında Galatasaray Lisesi'nde kısa süreli bir sergi açmış daha sonra da bu sergiyi Ankara Halkevine taşımıştır (Cumhuriyet, 16 Mayıs 1932, s.2). Aynı ay, tanınmış Macar ressam Rudnay Gyula (1878-1957) ve Ferenc Zajti (1886-1961) ise devletin resmi davetlisi olarak önce 29 Nisan 1932'de Ankara Halkevinde bir sergi açmışlar, daha sonra da bu sergiyi İstanbul'da tekrarlamak istediklerinde eserlerin Bayan Diplaraku'nun resimlerinden boşalan Galatasaray Lisesi Sergi Salonu'nda sergilemişlerdir. Haziran ayında 10 gün süreyle açık kalan sergideki eserler büyük ilgi toplamıştır (Cumhuriyet, 29 Mayıs 1932, s.4, 31 Mayıs 1932, s.2 ve 7 Haziran 1932, s.2). Dikkatli incelendiğinde bu iki serginin karşılıklı yer değiştirmesinin basit bir tesadüf olmadığı hatta doğrudan Güzel Sanatlar Birliği'nin özel faaliyetleri arasında olduğu görülecektir. Nitekim birliğin çalışanları arasında yer alan ve Lisenin de kıdemli hocalarından ressam **Şevket Dağ** ve yeni idari heyet temsilcisi olarak da Lisede yetişmiş gençlerden **Feyhaman Duran** böyle bir formül bulmuşlar ve Ankara'da Halkevinde yapılan sergilerin İstanbul ayağında Galatasaray Lisesi'ni tercih etmişlerdir (Cumhuriyet, 30 Aralık 1936, s.2).

Lisenin kendi bünyesindeki resim atölyesinde yetişen öğrencilerin yıllık sergileri ise yine düzenli yapılan etkinlikler arasındadır. 1939 yılında 8.si düzenlenen sergilerin 1932 yılından itibaren düzenlendiğini kabul edebiliriz. Dışarıdan izleyicilere de açık olan bu sergiler de ekseriyetle bahar aylarında gerçekleştirilir (Cumhuriyet, 5 Mayıs 1936, s.2 / 1 Mayıs 1937, s.2 / 7 Mayıs 1938, s.4 / 19 Mayıs 1939, s.2 / 18 Mayıs 1942, s.2,). Sergiler öğrenci çalışmalarını kapsamakla beraber o kadar önemli görülmektedir ki Cumhuriyet gazetesinin "Hem nalına hem mıhına" köşesinde Abidin Daver, Akademi hocalarından Léopold Lévy'i 1937 yılındaki serginin açılışına gelmediği için eleştirir. Daver serginin zaten ülke çapında yılda 2-3 kez yapılan az sayıdaki etkinliklerden biri olduğunu ve öğrencilerin desteklenmesi için de bu tür figürlerin ziyaretlerinin önem teşkil ettiğini yazar ve Lévy gibi ustaların bu etkinliklere itibar etmelerinin gençlere büyük teşvik olacağına işaret eder. Zira Galatasaray'dan başka yerde de böyle sergiler görülmesi olanaklı değildir (Cumhuriyet, 6 Mayıs 1937, s.3).

Nafia (Bayındırlık) Sergileri ise ilk olarak 1944 yılı yazında Galatasaray Lisesi'nde yapılır (Cumhuriyet, 26 Haziran 1944, s.2). Bunların dışında 1931 yılında Türk Gazeteciliğinin 100. Yılı sergisi (Cumhuriyet, 31 Ekim 1931, s.2), 1933'te Hamit Necdet'in resim sergisi (Cumhuriyet, 28 Temmuz 1933, s. 1), 1937'de Sünusi'nin afiş sergisi (Cumhuriyet, 6 Ağustos 1937, s.5), 1949 yılında İzmit Lisesi öğrencilerinin resim sergisi (Cumhuriyet, 10 Temmuz 1949, s.5), 1954'te Elif Naci'nin resim sergisi (Cumhuriyet, 2 Şubat 1954, s.7), yine aynı yıl AICA (Uluslararası Sanat Eleştirmenleri Birliği) İstanbul toplantısı bünyesinde Bige Çetintürk El Sanatları ve Plastik Sanatlar Sergisi (Cumhuriyet, 20 Eylül 1954, s.2) gibi münferit sergiler de yine Galatasaray Lisesinde yapılır.

Sonuç

Galatasaray Lisesi kuruluş misyonuyla uyumlu olarak öğrencilerinin kültürel ve sanatsal açıdan da donanımlı yetişmelerine dikkat eden, hem de kendi çevresine katkı sağlayacak kültürel, sanatsal ve bilimsel faaliyetlere ev sahipliği yaparak topluma da hizmet sunan bir eğitim kurumudur.

Nasıl ilk yıllardan itibaren müfredatına aldığı resim dersleri sayesinde "Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa'ya gitmeden de yerli ressamlarının yetişmesine katkı sağlayarak bu kişilerin ileride resim tarihimizde yer almalarında etkili olduysa (Germaner, 2009, s.28-44), Galatasaray Sergileri gibi Türk Resim Tarihinin en uzun soluklu, adeta resim tarihimizde sanatsal gelişimin de gözlenebildiği sergilere ev sahipliği yaparak da plastik sanatlar alanındaki bir çok ismin kendilerini temsil etmelerine olanak sunan sergilere kapısını açarak, resim sanatının halk nezdinde görünürlüğünün artmasına büyük katkı sağlamıştır. Galatasaray Sergileri bu açıdan bakıldığında kuşkusuz Lise tarihinde hem İmparatorluktan Cumhuriyete geçişi de içeriyor olması, hem de plastik sanatlar açısından birçok tartışmanın somut ürünlerini de teşhire açmış olması bakımından çok önemli bir yere sahiptir. İlk sergi için Lise mezunlarının kurduğu Galatasaraylılar Yurdu'nun **Casa Garibaldi**'de kendi lokal binasını açmasının ardından Lise salonlarının tahsis edilmesini sağlayan ilişkiler içinde Galatasaray Lisesi'nde yetişmiş kişilere dikkat etmek gerekir. Örneğin Lisede henüz öğrenciyken **Feyhaman Duran**'ın resim öğretmeni olan **Şevket Dağ**'ın aynı zamanda Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kurucularından olması mekân tahsisinde mutlaka bir kolaylaştırıcı unsur olmuş olmalıdır. 1916-1939 yılları arasında ağırlıklı olarak Şevket Dağ'ın emekleriyle devam eden sergilerde yer alan isimlere bakıldığında görülen **Eşref Üren, Namık İsmail, Fikret Mualla, Nurullah Berk ve Cihat Burak** gibi isimlerin ise Galatasaray Lisesinde okurken ilk resim derslerini Şevket Dağ'dan almış olmaları da hem dikkat çekici hem de ilişkileri bütünleyici unsurlar olarak not edilmelidir (Germaner, 2009, s.28-44).

Galatasaray Sergilerinin savaşa, işgale, Millî mücadele ortamının zorluklarına rağmen her yıl düzenlenebilmiş olması da yukarıdaki ilişkilerin bir neticesi olmakla beraber elbette öncelikle Ressamlar Cemiyeti yöneticilerinin kararlı duruşu, daha sonra da Lise yönetiminin olumlu tutumuna bağlı olarak mümkün olmuştur. Bu vesile ile bu yıllarda müdürlük yapmış **Salih Arif Bey** (1912-1922), **Aynizade Hasan Tahsin Bey** (1923), **Faik Bey** (1923-1924) ve **Bedri Bey**'i (1924) anmak gerekir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise Galatasaray Lisesi'nin özellikle Yerli Malları Sergileri ile Millî bir kalkınma sürecinin önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Zira yerli üretiminin özendirilmesi, yerli firmaların desteklenmesi ve yerel rekabetin güçlendirilmesi için hayata geçirilen bu sergiler, tıpkı Avrupa'daki sanayi fuarları gibi etkili olma gayesiyle tüm
Türkiye'de gelişmekte olan üretimin İstanbul'da halka sunulması noktasında da Galatasaray Lisesi'ni bir vitrin mekân olarak kullanmıştır (Cumhuriyet, 22 Ocak 1930, s.1, Yunus Nadi imzalı başyazı). Böylece Lise hem konumu hem de tutumu açısından halk nezdinde de popülerliğini korumuş ve öncü rolünü sürdürmüştür. 1930'lar bu açıdan bakıldığında Genç Cumhuriyetin 10. yılının büyük heyecanla kutlandığı, çarpıcı bir başarı öyküsünün yaşandığı yıllar olarak da İkinci Dünya Savaşı'na kadar büyüsünü korumuştur. Bu yıllarda Lise müdürlüğünde bulunan **Behçet Güçer** (1924-1929 I. Dönemi / 1933-1950 II. Dönemi), **Fethi İsmail İsfendiyaroğlu** (1929-1933) ve **Tevfik Ararat**'ı (1933) anmak gerekir. Bu isimlerin de ileri görüşlü tutumları kurumun üstlendiği rolü taşımasında etkili olmuş olmalıdır. Lisede düzenli sergilerin yanı sıra münferit olarak yer alan birçok sergi faaliyeti de Lisenin bu alanda kazandığı popülerlikle beraber yine Lise yönetiminin kurum kapılarını halka açık tutmalarıyla ilgilidir.

1940'lardan 1950 ortalarına gelindiğinde ise İkinci Dünya Savaşı etkileri, çok partili yaşamın getirileri gibi toplumu kapsamlı olarak etkileyen olaylar yaşanmasına karşın Lise, bir kültür merkezi gibi faal olmayı sürdürebilmiştir. Pek çok toplantı, ulusal ya da uluslararası konuğun misafir edildiği, doğrudan Türkiye'nin ya da İstanbul'un temsil edildiği etkinliklerin yanı sıra lise öğrencilerinin de hazırladığı sergi, konser vb. tür gösterilerin halka açık sunulduğu yer bu yıllarda da yine Galatasaray Lisesi olmuştur.

Bu süre zarfında **Fethi İsmail İsfendiyaroğlu** (1951- 1952 II. Dönemi), Besim Gürmen (1952) ve Macit Saner (1952-1959) müdür olarak görev almışlar (Sandıkçıoğlu, Turaç ve Semenderoğlu, 2018, s.49-52) ve bu başarıların sağlanmasında etkili olmuşlardır. Söz konusu etkinliklerin özellikle uluslararası boyutuna bakıldığında ise konukların ağırlanması ya da özel temsillerinin Lisede verilmesi sadece mekânın uygunluğuyla ilgili olmasa gerektir. Zira bu davetlerin birçoğu devlet adına yapılmış olup, gelen konukların ülkenin temsil edildiği bir mekânda ağırlanması fikriyle hareket edilerek Galatasaray Lisesi'nin uygun görüldüğünü söyleyebiliriz. Nitekim bir yazısında **Burhan Felek** de bir sergiyi değerlendirirken sergilerin ya da benzeri halka açık etkinliklerin Galatasaray Lisesi'nde yapılmasını itiraz edilemez bir zaruret olarak ifade eder (Cumhuriyet, 19 Ağustos 1943, s.3).

Konserler ise bir başka sanat alanından kitleleri buluşturan etkinlikler olarak görülebilir. Gerek Lisenin kendi öğrencilerinin gerekse profesyonel grup ya da bireylerin konserleri için Lisenin tercih edilmesi kurumun toplum nezdinde kazandığı kabulle ilgili olduğu kadar konserlerin düzenlenmesinde etkin rol alan okul öğretmenlerinin yapıcı tutumlarıyla da alakalıdır. Özellikle Sezai ve Seyfettin Asal döneminde düzenli bir programa oturtulan konserler, öğrencilerin konser vererek tecrübe kazanmaları, ne kadar başarılı olduklarının da velilerin yanı sıra davetli müzik otoriteleri tarafından da görülmesi amacı taşımaktadır.
Netice olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun zor zamanlarından Cumhuriyetin ilk yıllarına ve oradan da 20. Yüzyılın ortalarına kadar uzanan süreçte Galatasaray Lisesi'nin, kurumsal varlığını sadece verdiği eğitimin başarısıyla değil, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş sayısız sanatsal ve kültürel etkinliğe ev sahipliği yaparak da kurumsal değerini hem arttırmış hem de popülerliğini genişlettiği bu sayede de İstanbul'un kültürel ve sanatsal yaşamına katkı sağladığı görülmüştür." ,
"1916-56 yılları arasında İstanbul'un Gözde Kültür Mekânı: Galatasaray Lisesi",
Seza Sinanlar Uslu, Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, ISSN: 2147-1185, Cilt / Vol: 7, Sayı: 3, 2018, Sayfa: 1759-1778, Geliş/ Kabul: [19-07-2018] – [09-09-2018] - "Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğüne bağlı olarak 2014-08-02- GEP01 kod numarasıyla gerçekleştirilmiş "İki Dünya Savaşı arasında (1914-1945) İstanbul'da Kültür ve Sanat Yaşamı" başlıklı araştırma projesi kapsamında elde edilen araştırma verilerinden üretilmiştir"

*

"I. Dünya Savaşı Ortamında Türkiye'de Sanat"

"2.3.4. 1919 Yılı Galatasaray Resim Sergisi 1917 sonu ve 1918 yılı başında açık kalan Harp Resimleri Sergisi'nden sonra 1918 yılı içinde başka sergi açılmaz. 1919 yılı resim sergisi ise 24 Temmuz'da Galatasaray Lisesi'nde açılır. Ülkemizin önde gelen ressamlarının eserlerinin halk ile buluştuğu sergide yabancı uyruklu ve azınlık mensubu ressam ismine rastlamamaktayız. Sergide Veliaht Abdülmecit'in eserleri ile katılması sarayın sanata ve sanatçıya neredeyse en üst perdeden bir desteği olarak adlandırılabilir (Anonim, "Galatasaray Resim Sergisi", (24 Temmuz 1335/24 Temmuz 1919). Tasvir-i Efkâr).

Sergideki eserler tetkik edildiğinde, geçen seneye göre daha ileri bir sanatsal başarıdan söz edilmektedir. Hatta sanatçılar, savaş ortamında bu sergileri gerçekleştirmelerinden dolayı övülmektedir;

“Uğradığımız felaket-i Millîyeye ve hiçbir taraftan maddi ve manevi en küçük bir teşvik ve muavenet (destek) bile görmemekte olmalarına rağmen yürekleri endişe-i sanat, arzu-i terakki ile çırpınan sanatkârlarımız geçen seneye nispetle daha müterakkî (ileri) bir sergi vücuda getirmelerinden dolayı her türlü takdire layıktırlar"" (Anonim, “Resim Sergisinin Küşadı”, (25 Temmuz 1335/25 Temmuz 1919). Tasvir-i Efkâr) (Foto: 27-30). 2.3.5. 1920 Yılı Galatasaray Resim Sergisi 1920 yılında gerçekleştirilen Galatasaray sergisi Veliaht Abdülmecit’in himayesinin görüldüğü son sergi olur. Değişen siyasî otoritenin bir sonucu olarak, sarayın bu tür etkinliklerden uzaklaştığını söyleyebiliriz. 1 Ağustos 1920 yılında açılan sergi sanatseverler tarafından büyük bir sevinçle karşılanır.

Avrupa’daki benzerlerine kıyasla oldukça küçük ölçekli olmasına rağmen, zor şartlar altında gerçekleştirilen güzel sanatlar alanındaki bu girişim takdir edilmektedir (Salih Fuad, 1920: 8). Sergide 44 sanatçının 194 eseri sergilenir (Anonim, (1920). Türk Ressamları Sergisi Salon 1336Kataloğu, İstanbul, Matbaa-i Amire). Sanayi-i Nefise Mektebi gençlerinin yokluk içinde gerçekleştirdikleri sergi hakkında Yakup Kadri’nin (Karaosmanoğlu) (1889-1974) söylediği;
“...Gördüğüm resimler küçük birer şaheserdi diyemiyorum fakat bunlar taşıdıkları tarihi mana itibariyle birçok şaheserlerden daha kıymetliydiler. Zira devr-i Sanayi-i Nefise Mektebi ’nin sergi salonlarında için için bir fecrin ilk ışıklarını selamladım” sözleri resim sanatımızın geleceğe emin adımlarla yürüdüğüne bir işaret olarak değerlendirilmelidir (Anonim, 1920: 1). 2.3.6. 1921 Yılı Galatasaray Resim Sergisi 1921 yılında İstanbul’da açılan Galatasaray Sergisi öncekilere göre daha ağır bir eleştiriye uğramıştır diyebiliriz. Özellikle Ahmet Haşim’in sözleri ressamları oldukça etkilemiştir. Zaman zaman ressamların gazeteler üzerinden Ahmet Haşim’e cevap verdikleri de olmuştur. Ahmet Haşim sert eleştiri yazılarından birisinde, ressamları tükenmiş ve bitkin düşmüş olarak tanımlamaktadır. Haşim’e göre sanatçılar, yeterli derecede teşvik ve rağbet görmedikleri yakınmasına sığınmamalılar. Resim sanatımızın ilerleyemeyişini maddi sıkıntılara bağlayanları, geçmişte yokluk içinde şaheserler yapanlara bakmaları tavsiye edilmektedir (Haşim, 1921: 145). 2.3.7.

Serbest Resim Atölyesi Resim Sergisi Kurucuları arasında İbrahim Çallı, Şevket Dağ, Heykeltıraş İhsan Özsoy, Feyhaman Duran, Sami Yetik, Mehmet Ruhi Arel ve Hikmet Onat yer alır. Kurucular aynı zamanda Mektep’in hocalarıdır. Osmanlının son yıllarında açılan bu özel sanat okulu Çemberlitaş Resim Mektebi’nin ilk etkinliği 1921 yılında bir resim sergisi açmak olur. İstanbul’da Şehzadebaşı’nda 1921 Mayıs’ında Osman Bey Matbaası Binası’nda açılır (Anonim, 1924: 292). Maalesef sergi hakkında son derece sınırlı bilgiye sahibiz. 2.3.8. 1922 Yılı Galatasaray Resim Sergisi Sergide sanatçılara getirilen en önemli eleştiri, ressamların Paris’te aldıkları eğitimin ötesine sanatlarını taşıyamadıklarıdır. Seçtikleri konuların, halkın duygularına, yaşantılarına hitap etmediği, bu bağlamda gelenekten yoksun gözüken bir sanat yaptıkları eleştirileridir. Kendi toprağımız, hayatımız, acılarımız ve abidelerimizden kaynak olarak yararlanılmalı, geçmiş sanatın tahlilinden sonra bir Türk sanatı oluşturulmalıdır (Dergâh, 1922a: 129).

1922 yılında açılan Dördüncü Galatasaray Resim Sergisi’nde, önceki seneye nispetle bir ilerlemenin hissedildiğini ifade edilmektedir. Avrupa’ya giden ressamların da yapıtlarıyla sergiye güç kattığı kabul edilmiştir (Dergâh, 1922a: 127-129; Dergâh, 1922b: 145-147). 2.3.9. 1923 Yılı Galatasaray Resim Sergisi 20 Temmuz 1923 tarihinde açılan Galatasaray Sergisinde artık tüm siyasî dinamikler değişmiştir. Padişah veya veliaht Abdülmecit’in değil, Gazi Mustafa Kemal’in himayesi vardır. Gazi Mustafa Kemal ve eşini Hamdullah Suphi Bey’in temsil ettiği Galatasaray Mektebi’nde gerçekleştirilen Beşinci Türk Ressamları Sergisi, açılış konuşmasını yapan İbrahim Çallı tarafından “ilk millî sergi” olarak nitelendirilmiştir. Hükümet adına konuşan **Hamdullah Suphi Bey**’in, sanatçılara maddî ve manevî olarak destek verecekleri söylemi ön plana çıkmaktadır.

Gazi Mustafa Kemal'in sergi heyeti tarafından seçilecek üç eseri satın alacağını bildirmesi serginin ehemmiyetini ortaya koymaktadır (Anonim, Türk Ressamları (22 Temmuz 1923). Hâkimiyet-i Millîye). Sergiye ilişkin, Millîlik endişesi ile hareket etmenin sanata zarar vereceği endişeleri dile getirilmektedir. Sanatkârı teşvik etmek için yalnızca millet ve memleket sevgisinin yeterli gelmeyeceği eleştirileri de öne çıkmaktadır (Yakup Kadri, 1923: 312-314).,

"I. Dünya Savaşı Ortamında Türkiye'de Sanat"* Halil Özyiğit** III. Uluslararasi Sosyal Bilimler Araştirmalari Kongresi 05 - 08 Eylül 2018 Üsküp – Makedonya, * "Bu bildiri Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından ADEP 2018 kapsamında desteklenen 2018KRM002-309 numaralı projeden sağlanan maddi destekle hazırlanmıştır. Bu destekten dolayı Pamukkale Üniversitesi Rektörlüğü'ne teşekkür ederim." ** Doç. Dr. Pamukkale Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanatlar Anabilim Dalı,

*

"Ölürse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil"

"Ben onu aile dostumuz **Halit Birsan Hoca**'nın evinde tanımıştım. Oraya sık sık gelirdi. Ahmet Haşim, Ali Yar, İbrahim Hakkı Akyol da sınıf arkadaşları olurdu. İbrahim Alâettin ve Halil Nihat'la da yakın dosttu. Bekâr ve bakımsız hali, bu dostlardan evli olanların hanımlarını rikkate getirir ve onu sık sık yemeğe çağırırlardı.

Sakallı Celal'in geleceği günler, yaşlı, genç tüm ev halkınca bir sevinç arifesi yaşanırdı. Çünkü Celal Bey gerçekten çok iyi bir konuşucu idi. Zeki idi. Spritüel idi. Her konuya kolayca girer çıkardı. Yaygın bir kültürü ve her çeşit insanı kavrayacak bir sunuş tarzı vardı. Bir indirgeme ustası idi. En soyut konuları çok çarpıcı somut örneklerle herkesin anlayacağı bir yalınlığa getirirdi. Konuşmalarını etkin yapan öğelerin başında da içtenliği gelirdi. İçtenliği bir, neşe ve sağlık taşan ışınımı iki.

Güç beğenen Ahmet Haşim'e bile, "Celal'i dinlemek zevklerin en tatlısı ve hazların en mutenasıdır" dedirten de buydu. R'leri g'ye çeviren bir telaffuzu vardı ki, onu bu da ayrıca sevimli yapardı. Bu telaffuz bütün 'clochard' görünüm hevesine karşın bir yerde onun dadılı, matmazelli geçmiş çocukluğunun izlerini de faş ederdi.", "Ölürse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil", Haldun Taner

*

Kitaplıklardaki akrabalar da hayli heyecan verici.

Babamın okuduğu ders kitaplarından biri **İzzet Hamit Ün**'e ait. Babası İsmail Hamid. Darüşşafaka'dan sonra eğitimini Mülkiye'nin yüksek kısmında tamamlamış.
İsmail Hamid, 1861'de Galatasaray Sultanisi'nde Türkçe öğretmenliği görevine atanmış, 1884'te Orman ve Maden Bakanlığı'nda mütercim olarak çalışmış. Manastır ve Yanya illerinde Ticaret Liseleri kurmak üzere görevlendirilmiş. 1918 yılında Matbaa-i Amire müdürü olarak Almanya'ya gönderilmiş. 1921'de İkdam matbaasını, 1925'te Hamid matbaasını kurmuş, Latin alfabesi ile ilk defa Türkçe kitap basan kişi olmuştur.

Oğlu İzzet Hamid Ün.
Kızı Seza Hanım'ın oğlu **Haldun Taner**.

Haldun Taner, 5 yaşında babasını kaybettiğinde, dedesi İsmail Hamid Bey'in konağına annesi ile birlikte yerleşir ve dede evinde büyür, tatillerde dedesinin matbaasında çalışır. Ruşen Eşref, Yakup Kadri, Ahmet Rasim, Celal Esat Arseven gibi önemli edebiyatçılarla tanışır. Tiyatro ve sessiz filmlerle büyür. Sessiz film dediğimizde sadece Charlie Chaplin değil tabii Buster Keaton da var! Keaton'u da kaleme almıştım. Haldun Taner'deki edebi yeteneğini keşfeden okuldaki Fransızca edebiyat hocası olsa da o Almanya'da siyasal okumayı tercih etmiş, ama hayat onu tüberküloz ile yazarlıkla buluşturmuş.

Babam tiyatrolara, tiyatroculara çok önem verir, saygı duyardı. Haldun Taner ve tiyatrosunu babamla öğrendim, diğer önemli tiyatrocularımız gibi. Okuduğu ders kitabı da Haldun Taner'in dayısının. "Ölürse Ten Ölür, Canlar Ölesi Değil" kitabı şimdi Nispetiye'deki kitaplıkta "la Langue Turque" ile yan yana. İnsan bir an canlansalar diye düşünüyor. Ne güzel sohbetler dinlerdik. Böyle akraba, meslektaş kitaplarının kitaplığımda olması büyük zenginlik."

Bu yazımı okuyup, takdirle karşılayan **Demet Taner Hanım** ile yazılı sohbetimizin zarafetini anlatmaya kelimeler yetmez. Demet Hanım'ın Prof. Dr. Turhan Baytop amcanın ve Prof. Dr. Asuman Baytop teyzenin öğrencisi olduğunu öğrendiğimde pek sevindim. Kıymetli eczacılık kitapları da kitaplığıma manevi yönüyle de değer katıyor. Hocalarının kitapları ile aynı kitaplıkta "Canlar Ölesi Değil" kitabı. Duygulanarak okudum ve arşivimize kaydettim. "Haldun Taner'in Timsahı", 147'ler ile ilgili. Diğer kitapları, İzzet Hamit Ün'ün kitabı ile yerlerini aldı. Kıymetli Demet Taner Hanım'a teşekkürü bir borç bilirim.

***

Talât Kurt

"2.2.Galatasaray Yılları"

Cihat Burak ve ailesinin İzmir'de yaşadığı ev ellerinden alınmak istenince apar topar Firuzağa'daki Defterdar Yokuşu'nun başında dededen kalma bir konağa taşınırlar. Bir gün babası, Burak'ı Galatasaray'a kaydettirir. Burak, okula başladığı ilk zamanları hatıralarında şöyle anlatır: "Yemekli nihaiydim önceleri, sonra babamın parası yetişmeyince öğle yemeklerini evde yemeye başladım, zaten ev okula o kadar yakındı ki Ahmet Ağa'nın tamburu bizim evden işitilirdi!.. Tambur çalmaya başlayınca evden çıkıp mektebe yetiştiğim olmuştur kaç kere…" (Burak, 1992, s.9)

Cihat Burak, hiçbir zaman çok çalışkan bir öğrenci olmaz. Bu durumu Burak da (1992) "(…) ikmale kalırdım hep, lektürden, gramerden, hele hele de dictée'den nefret ederdim, yedinci sınıfta Mösyö Durat beni dictée'den sınıfta bıraktı; ikinci kere ikmalsiz geçince adeta mahzun olmuştum." (s.13) şeklinde dile getirir. Sanatçı, 1936-1937 yılında Galatasaray'dan mezun olur.

Galatasaray, daha pek çok ressamı olduğu gibi Cihat Burak'ı da farklı yönlerden besleyen bir okul olmuştur. Gerek aldığı eğitim gerekse de burada kurduğu dostluklar Burak'ın hayatını ve sanatını etkilemiştir. Sanatçı bu yıllarda da resim yapmaktan vazgeçmez. Aksine ortaokulda Akşam Gazetesi'nin düzenlediği bir yarışmaya katılır, kartpostaldan yararlanıp deve üstünde bir Arap'ı betimlediği resmiyle bir yağlıboya takımı kazanır. (Büyükünal, 1991, s.24)

Özellikle Galatasaray'daki resim atelyesi, onun resme olan ilgisini geliştirebilmesi açısından oldukça önemlidir. Burak, sık sık burada çalışma imkânı bulmuştur. Kendisi bu atelyedeki anılarını şu şekilde aktarır:

Resim atelyemiz vardı, tenis kortuna baktığı için loşçaydı, teneffüslerde, öğle tatilinde, akşam paydosundan sonra burada çalışırdık, resim hocamız topçu binbaşılığından emekli Mehmet Ali Bey fisebilullah başımızda bulunurdu, çok iyi bir sulu boya ressamıydı, yağlı boyaları için aynı şeyi söyleyemem, (…) Çok sevdiğim bu atelyede, **Talat Kurt** vardı, atletti, yüz metre koşucusuydu, en yaşlımızdı bizim, sonra Orhan vardı **Deli Orhan**; renkli pastelle akıl almayacak kadar güzel karikatürler yapardı, hocaların, arkadaşlarının, Toğan Düzgören vardı, sulu boya çalışırdı, hala da yapıyor, çok kabiliyetliydi, Fethi Berker vardı, onun için bir şey söyleyemem, Nejad Melih Devrim devamlı gelmezdi ama uğrardı ara sıra, Selim Turan eski yazı bilirdi herhalde, çünkü aynı yaştayızdır, Mehmet Ali Bey'in söylediklerini dikkatle not ederdi, Avni Noyan vardı (sonradan Arbaş oldu), bir gün **Deli Orhan** yaptığı bir resmi alıp üstüne çıkıp çiğnediydi, tam elli sene anlattı bunu Arbaş önüne gelene! Bugün Paris'te Gare de Lyon'a inseniz Arbaş'ın başına gelen bu olayı birbirine sarılmış olarak ağlaya ağlaya birbirlerine anlatan birkaç Fransız'a muhakkak rastlayabilirsiniz… Biz demirbaşların dışında hocalardan olsun, arkadaşlardan olsun atelyeye uğrayanlar çok olurdu, portrelerini yaptırmak isteyen arkadaşlar da gelirlerdi, birkaçının portresini yaptığımı hatırlıyorum… Mehmet Ali Bey'in ölümünden sonra Roma Akademisi'nden yeni mezun olmuş Halil Dikmen Bey gelmeye başladı, bizim atelye adeta
bir Akademya gibiydi. (Burak, 1992, s.10)

Cihat Burak ve arkadaşlarının bu atelyede yaptıkları çalışmaları zaman zaman sergiledikleri de olmuştur. Burak, (1992) bu sergilere Cemal Nadir, Şevket Dağ, Hamit Görele gibi ünlü isimlerin geldiğini aktarır. (s.10)

Bu yıllarda Türkiye'de sergilerin azlığı, dönemin diğer sanatçıları için olduğu gibi Cihat Burak için de olumsuz bir durum oluşturmuştur. Burak, böyle bir ortamda **Galatasaray Sergileri'nin önemini şöyle anlatır:** Ressamlar Birliği'nin yılda bir kez açtığı Galatasaray sergilerinin de benim üzerimde etkisi olmuştur. Çünki o zamanlar henüz Resim ve Heykel Müzesi yoktu. Hiçbir galeri de yoktu. Yaptığımız resimleri antikacı dükkanlarına bırakırdık. Satılabilir düşüncesiyle değil de, resimlerimiz bir yerde teşhir edilebilsin diye… Foto İskender vardı. Taksim'e giderken… Bazen vitrinine o da resim koyardı… Tabii satılmazdı. (Tanaltay, 1987, s.25)

2.3. Akademi'ye Giriş

Galatasaray'da yoğun geçen atelye çalışmaları zaten resme büyük bir ilgisi olan Cihat Burak'ı Akademi'ye daha da yakınlaştırmıştır. Burak, bir yaz tatilini geçirmek üzere ablasının yanına Konya'ya gittiğinde, orada özellikle Selçuklu'dan kalan yapılardan çok etkilenmiş ve pek çok caminin, minarenin, kümbetin resmini yapmıştır. Sanatçı, İstanbul'a döndüğünde hem bu resimleri hem de daha önce yaptığı resimleri yanına alarak Akademi'ye gitmiştir.

Kendisi o gün yaşadığı hayal kırıklığını şu sözlerle ifade eder: İstanbul'a dönünce resimlerimi koltuğuma alıp Akademinin yolunu tuttum, tanıdığım hiç kimse yok; girişte gardıroba bakan Ali Baba vardı, ondan bilgi almaya çalışırken tanımadığım birtakım adamlar geldiler, benim heyecanlı heyecanlı konuştuğumu görünce meraklandılar, derdimi anlattım, yanımda resmim var mıymış, hem Konya'da hem de daha evvel yaptığım resimlerimi getirmiştim, dosyamı verdim, teker teker dikkatle incelediler, şu sözleri kulağıma çalındığını hatırlıyorum: "Girsin bakalım da yapabilir mi bunları!.." Ama bana hiçbir şey demediler, resimlerimi elime verip çıkıp gittiler… Sonradan tanıdım onların kim olduklarını; yıllarca sonra, Nurullah Cemal Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, isimlerini

hatırlayamadığım bir iki kişiymişler, bu olaydan sonra dünyam yıkıldı sanki hiç kimseye bundan bahsetmedim. (Burak, 1992, s.13)

Cihat Burak, yaşadığı bu hayal kırıklığı sonrası Galatasaray'dan arkadaşı **Deli Orhan'ın (Orhan Tolon)** tavsiyesi üzerine yine Akademi'nin Mimarlık bölümüne girmeye karar verir. Sanatçının mimarlık ile olan ilişkisini anlattığı bu anekdot oldukça ilgi çekicidir:

(…) mimarlıkla resim akraba sayılırlardı zaten, resim bölümünde de arkadaşlar vardı, mimarlığı da çok sevdim, şimdi artık mimarlığı karım, resmi sevgilim, edebiyatı da metresim gibi görüyorum, hatta bir Osmanlı olarak bir hakkım daha var; o da müzik olabilir, onu hiç ama hiç kullanmadım, kulak dolgunluğundan ileri gidememiştir bütün bilgim!.. (Burak,1992, s.13)

Sanatçı, Galatasaray'daki eğitiminin aksine Mimarlık eğitiminde oldukça başarılı olmuştur. O yılları Burak (1992) "Mimarlık bölümünü iyi dereceyle bitirdim, eğer devamım iyi, biraz da derbeder olmasaydım pek iyi ile de mezun olabilirdim; ama en iyinin iyinin düşmanı olduğu kavramı hiçbir zaman aklımdan çıkmamıştır; hiçbir zaman da en iyi olmak gayretinde olmamışımdır." (s.13) diyerek hatırlar.
Cihat Burak, yine de Mimarlık eğitimine devam ederken resim çalışmalarını da aksatmamıştır. Akademi'de öğrenciyken Mimarlık eğitiminin yanı sıra resim derslerine de katılmıştır.

Kendisi de bu derslerin ne kadar faydalı olduğunu şöyle anlatır:
Mimarideki öğrenciliğimiz sırasında Akademi'de 'Cours du soir' dersleri vardı… Onun çok faydası oldu. Akademi çalışması olmadan resim yapılmaz gibi geliyor bana. Arkadaşların çoğu buraya çıplak görelim diye giderlerdi… (…) Ben hem onun için, hem de resim yapmayı sevdiğim için giderdim… Resim şubesindekiler kadar işin içine giremezdik ama insan vücudunu çizmek bizi bir disipline sokuyordu. Bu bakımdan 'Resim yapmak için insanı çizmek gerekir.' Sözü bana çok doğru geliyor. Çoğunlukla kabiliyet yetmiyor. Onun çok düzenli ve sağlam bir çalışma ile tamamlanması gerekiyor. Bence disiplin şart. Aslında ben bohem sanatçılığına inanmıyorum. (Tanaltay, 1987, s.25)

Cihat Burak 1943 yılında Akademi'nin Mimarlık bölümünden mezun olmuştur. Sanatçının mezun olduğu dönemde **Sedad Hakkı Eldem** bölüm başkanıdır. Bu dönemde Hitler rejiminden kaçıp Türkiye'ye gelen ve Akademi'de hocalık yapan Wilhelm Schütte (1900-1968), Franz Hillinger (1895-1973), Hans Poelzing (1869-1936) gibi isimler Burak'ın mesleki hayatına büyük katkılar sağlamışlardır."

"Aynı şekilde Burak, "Eşek Nuri Efendi" isimli hikâyesinde hem eski İstanbul'a hem de geçmiş yıllarına duyduğu özlemi anıları üzerinden anlatır:

O zamanlar İstanbul'un özellikle Beyoğlu'nun daha bir tadı tuzu vardı. Ben yaşlandığım için bütün yaşlılar gibi bana da öyle geliyordur belki de, ama o çağlarda yaşayanlardan daha sağ olanlar var; öyle miydi değil miydi söylesinler!... O çağlarda tiyatro mevsimini Ertuğrul Muhsin muhakkak Şekspir'in bir piyesiyle açardı, değil Semra Özal'ı beklemek için açılışı geciktirmek, kim olursa olsun dakikası dakikasına açılırdı perde, biraz gecikenler birinci perdeyi tiyatronun holünde geçirirlerdi!.. Biz Halk Opereti'nin dekorlarını yapıyorduk **Talat'la** beraber. Halk Opereti Fransız Tiyatrosu'nda açıyordu perdesini, seyircisi çoktu. **Talat benim Galatasaray resim atölyesinden arkadaşım**; birinci sınıf bir işçi değilse bile, birinci sınıf bir menajerdi herhalde, işleri hep o bulur, daha çok ben çalışırdım!..

Bir seferinde nasıl yapmışsa yapmış Loretta Young'ın Şanhghay Ekspresi filmi için koskoca bir afiş siparişi almış, beraber gittik, Melek Sineması'nın -şimdiki Emek- arkasında bir yerde belki on on beş ipekçi başbaşa vermiş konuşuyorlardı, yapılacak afişin fotoğrafını verdiler, afişi 50 liraya yapacaktık, 15 lira malzeme için avans aldık. Bizim Firuzağa'daki konağın bir odasını baştanbaşa kaplayan afişi bir haftada yaptık, sırtladık götürdük, çok beğendiler, ama resmi makine ile değil de göz kararıyla yaptığımızı söyleyince gözlerinden düşüverdik, amatör olduğumuz ortaya çıktı, "takke dültü kel göründü" bir daha da iş vermedilerdi!.. (Burak, 2009c, s.73)

Sanatçının tıpkı resimlerinde olduğu gibi hikâyelerinde de Paris ayrı bir yer tutmaktadır. "Akıl Dişi" ve "Zenci Kalınız" öyküleri, Paris anılarını konu edinen hikâyelerindendir. Burak, "Akıl Dişi" isimli öyküsünde sanatçının akıl dişini çektirmesinden sonra dişinde kanamanın başlamasıyla yaşadıklarını anlatır. Şiddetli ağrı ve kanama yüzünden Utrillo Yarışması'na resmini götüremediği için yaşadığı sıkıntıdan bahsettiği satırlarda aynı dönemde Paris'te yaşayan Abidin Dino ve Güzin Dino'dan da bahsetmesi dikkat çekicidir:

Çocuklardan birisi de uğramadı aksi gibi! Sefa yahut Oktay filan uğrasalar resmi veririm onlara götürürler yerine, altmış frank vermek lazım, var yanımda! Gelirken söylerim bir yakım da atlet fanilesiyle don alırlar, ölürsem de hiç olmazsa daha başka türlü olur… Kimse gelmezse ne yaparım? Acaba Mr. Detais'ye telefon etsem desem ki: - Mr. Detais; resim var yarışma için hastayım halim yok; bir ara uğrayıp alıp götürseniz iyi olur! Yahut Abidin'e haber göndersem, Güzin'in arabası var. (Burak, 2009b, s.139)",
"Cihat Burak: Resimleri ve Öyküleri", Eda Dindar, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Programı, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu, 2019

***

Talat Kurt'un adı "Galatasaray'da Kürek - Galatasaray Kulübü Kürek Tarihi - Başlangıçtan 1980'e kadar" adlı çalışmada geçiyor.

"1930'lu Yıllar"

"Bu yıllarda yarışlar Kabotaj Bayramında Moda'da, Paşabahçe – Beykoz arasında ve Büyükdere – Bebek arasında her takımdan dörder tekne ile merhaleli olarak yapılırdı.

(Atatürk 1 Temmuz Kabotaj Bayramı Yarışlarında başlama işaretini verirken fotoğrafı yer alıyor.)

1930'lu, 1940'lı yıllarda kulübümüzde Ali Enünlü, Turgut Atakol, Reha İren, Dabo Fethi, Suat Kesim, Jerfi Fıratlı, Tevfik, Sati İpek, Petro gibi şampiyon kürekçiler ve Reşat Akant gibi başarılı dümenciler yetişmiştir.

"Jerfi Fıratlı" daha sonra atletizm ve futbolda da adından söz ettirmiş, yönetici olarak da kulübe yıllarca faydalı hizmetler sağlamıştır. 2011 yılında vefat ettiğinde Türkiye Millî Olimpiyat Komitesi (TMOK) Onursal Başkanı, Galatasaray Kulübü eski ikinci başkanı ve Türk Spor Vakfı Başkanı gibi ünvanları vardı. Yönetimde olduğu her dönemde kürek şubesine destek olmuştu.

1930 yılında Galatasaray'da yeni bir üç çifte ekibi çıkmış ve Serdümen: Muzaffer Eser, Hamlada Mehdi Ağaoğlu, Pruvada Rüknettin Öztamur, Sıvıryada İbrahim Göktalay yenilmeyen birtakım olmuştur.

1931 yılında Kürekçilerimiz: Mehmet Feridun Demirden – Jozef Köşkenyan – Feridun Key – Mümtaz Bilengil – Nedim Özgen – Lütfü Karabağ – İbrahim Göktalay – Mehmet Ali Soysal – Mehdi Ağaoğlu – Rüknettin Öztamur – Yekta Işıtan – Kemal Özbek – Emin Dırvana – Neşet Karadoğan – Şeref Hüssam – Suphi Yalter – Halil Karapınar – Hayri Tokatlıoğlu – Bekir Macur – Hakkı Tokatlıoğlu – Nevin Hassan. Serdümenler: Mehmet – Necati.
Bu yıllarda sadece Galatasaray'a değil Türk küreğine de büyük yenilikler getiren Nevin Hassan'ın adı önemli bir yer tutar. Nevin Hassan, aktif sporculuğu sırasında Altınordu'dan Eftal Nogan'ın tek çifte geçilmezliğini ele geçirmiş ve bu branşta kazanılan kupalar daha sonraki yıllarda da Galatasaray'da kalmış, Petro ve Tonguç Türsan'ın birincilikleri (Galatasaray'da kürek çektiği sürece) aralıksız olarak devam ettirilmiştir. Nevin Hassan (1912-1951), 1930'lu yılların ortalarında genç yaşta aktif kürekçiliği bırakmış, Almanya'ya eğitime gitmiştir. Kendisi 1936 Berlin Olimpiyatlarına Kırmızı-Beyaz Dergisinin muhabiri olarak katılmış, yarışmaları izlemiştir. Galatasaray Lisesi mezunudur, Berlin Teknik Yüksek Okulunda okurken 2. Dünya Harbinin çıkması sebebiyle eğitimini yarıda bırakarak Türkiye'ye dönmüştür. Eski anlatılardan aynı yıllarda aynı okulda okuyan ve eğitimini harp dolayısıyla yarım bırakarak dönüş yapan kürekçimiz Ali Sungur Gürsoy ile beraber döndükleri anlaşılmaktadır. Nevin Hassan kürek sporunun yanında Suat Erler ile birlikte su topu da oynamıştır. Nevin Hassan Almanya'daki eğitimi sırasında Berliner Ruder Club'da o günlerde dünyanın en ünlü kürek antrenörleri arasında bulunan F. K. Gwinner ve Tom Sullivan ile çalışmış, aynı zamanda ünlü otorite Steve Fairbairn'in kitaplarını okumuş, Ortodoks kürek stili ile karşılaştırmıştı. Nevin Hassan "Fairbairn" kürek stilini ülkemize getirerek kürek sporunun çağdaş seviyelere gelmesinde önemli çalışmalar yapmış ve bunları Türkiye'de ilk defa kürek sporu ile ilgili bir kitapta yayınlamıştır. Nevin Hassan'ın çalışmalarını topladığı kitabından bir bölümü aşağıda inceleyebilirsiniz: "Kürek Sporu" Yazan: Nevin Hassan, Ankara 1943, TC Maarif Vekilliği beden Terbiyesi Umum Müdürlüğü MF. V yayınları. (Sayfa 62'den 69'a)

"Bütün beden hareketleri gibi kürek sporunda da muvaffakiyete varabilmenin yegâne sırrı idmandır. İdman kelimesi içinde biz, hem günlük bedeni talimi hem de sporcunun günlük hayatını anlıyoruz. Esasen ayrılmayan bu iki mevhum layıki ile tatbik edildikçe hakiki idman prensiplerine varılmış olur.

Bedeni talimlerin faydalı olabilmesi için her şeyden evvel kürekçi sıhhi bir muayeneden geçmesi muhakkak lazım gelir. Sporcunun idmanda daima kafa ile müştereken bedenini çalıştırması lazımdır. Bunun için de kafanın tekniği öğrenmesi, bedenin bu öğrenilen tekniği hazmetmesine kadar talim etmesi lazımdır.

Kürek sporu, birçok diğer sporlar gibi, yalnız bedeni kabiliyet İsteyen spor nevilerinden olmayıp, bedenin yüksek kabiliyeti yanında, çok işlek bir kafa bulunmasını gerektirir. Bunu ispat için kürek sporunu dünyada en çok Üniversitelerde revaç bulduğunu, muvaffakiyet kazanan enternasyonal kürekçilerin ekseriyeti hep yüksek tahsilli gençlerin teşkil ettiklerini söylemekle ittifak edebiliriz.

Kürek tekniğinin birinci kısmını teşkil eden kürek malzemesini kürekçinin vücuduna göre ayarlamak bahsini daha önce gördük.

Kürek tekniğinin ikinci unsuru ise stildir, bu günkü tarza yakın kürek sporu Avrupa'da 100 seneden beri yapılmaktadır. Bu kadar uzun bir müddetten fazla bir zaman zarfında kürek sporu muhtelif safhalar geçirmiş olup nihayet 40 seneye yakın bir mazisi olan müteharrik oturaklı bugünkü modern Botlara varılmıştır.

Bu teknelere geçildikten sonra da Stil üzerinde birçok nazariyeler ortaya çıkmıştır. Birçok fikirler yürütülmüş ve tatbik edilmiştir. Fakat bütün bu Stil çeşitlerinden ancak iki nevisi üzerinde bu cereyanlar temerküz etmiştir. Bunların birincisine Ortodoks, ikincisine de Fairbairn denilmektedir.

Ortodoks stili, bilhassa Almanya'da 1935 senesine kadar çok revaç bulmuştur. Ben bunu, Almanların vücudun duruşuna verdikleri ehemmiyetten ileri geldiğine kanaat ediyorum. Onların direk, asker, sert, vücudun üst tarafını kıpırdatmadan, bacakları dizden hiç kırmadan Belden fırlattıkları resmigeçitlerdeki meşhur kaz adımları herkesçe malumdur. Bu çok dehşetli adım muhakkak ananevi kıymeti çok büyük olmakla birlikte vücudu sıkarak boşu boşuna yormaktan başka bir işe yaramaz.

Nitekim Almanlar bu yürüyüşlerini resmigeçitlerde tatbik ediyorlar, seferde etmiyorlar.
İşte Ortodoks stili bu yürüyüşe çok benzer. Bot içinde dik bir oturuş, kafa daima arkaya doğru, beyin hep çok gergin, kollar hemen hemen bütün hareket esnasında gerilmiş bir halde, gözler öndeki kürekçi arkadaşın ensesinde, kaskatı hareketler mecmuası.
Bundan mada Ortodoks stilinde kürek sudan çıkar çıkmaz kürekçi süratle öne kayar ki, bu botun gerisine doğru bir kuvvet husule getirerek onu yolundan alıkoyar, süratini keser.
Fairbairn stilinde göz önünde tutulan esas, kürekçinin bütün akıl ve fikrini, bedeni kuvveti üzerinde temerküz ettirerek kürek palasının suyu iyi kavrayıp aynı hızla darbeyi devam ettirmeğe; Ortodoks'da ise bu temerküz keyfiyeti küreğin bot içindeki dik duruşunu temine matuftur.

Birbirlerinden esaslı surette farklı olan bu stillerden hangisinin daha iyi olduğu uzun müddet mucibi münakaşa edilmiş, ihtilaflı fikirlere yol açmıştır.

Müteharrik oturakların randıman verebilmesi ancak kollar ile bacakların müştereken çalışmalarına bağlı oluşunu ilk defa İngiliz Antrenör Fairbairn bulmuştur. Bu nokta onun bu günkü stilin kaidelerini kurabilmesi işine ilk başlangıç noktası teşkil etmiştir. İlk evvela kollar vasıtası ile küreği suya oturtmak sonra kürek palasını Bota amut gelince bacaklarla basamağa dayanarak müteharrik oturak üstünde baş tarafa doğru kaymak, botun ilerlemesine pek cüzi derecede sebebiyet verebilmektedir. Çünkü Kürek palası ile basamak tahtası arasında bir irtibat kol ve bacakların ayrı ayrı çalışmasından almamakta, kürek ayı aks olmak üzere, pala bu halde suda yürürken, kürekçi raylar üzerinde kaymaktadır. İşte bu son ana kadar bir şey kazanılmamakta olunduğu ayan beyan bellidir. Botu da cüzi surette yürüten hadise ise küreğinin rayların sonuna gelmesinden sonra haliyle asıl darbenin tesiridir. Şu halde her şeyden evvel kollarınkine müsavi bir hızda bacakların da basamak tahtasına dayanıp gerilmesi ancak randımanı temin edebilmekte olduğu sabit olur.

Diğer mühim bir keyfiyette Botların kürekçi öne nisbi bir surette yavaş kaymakta ve darbeleri sonunda daima temizce palayı sudan sıyırmalıdır. Bacaklar kollarla birlikte süratle hareket ettirme ile önüne doğru kürekçinin yavaşça kayması doğan diğer avantajlardan biridir. Kürek palasının havada olduğu esnada, Botun uzunca bir müddet suda kayması imkanını bulmasını temin etmesi, diğeri ise yine bu sıralarda kürekçinin yeniden atılacak olan darbeyi iyice hazırlanma fırsatını vermesi, bir diğeri de bu zaman zarfında iki darbe arasında nefes alarak kısa bir dinlenme fırsatını kazanabilmesidir.
Sporumuza Fairbairn stilini sokmamız, bu yolda bir istikamet vermek, onu modernleştirmek bakımın en doğru keyfiyet olur. 1940 senesinde hakiki Fairbairn stilini kavramış olan benim antrenörlüğümde çalışan Reşad'ın dümenciliğindeki Tevfik – Kesim – Turgut – Sati dört tek ekibi o zamana kadar arka arkaya şampiyon Güneşin güzide takımını Marmara kürek şampiyonasında, çok rahat bir tempo ile geride bırakmışlardır.

Aynı ekip o sene yapılan Beykoz-Moda mukavemet yarışlarında dakikada 30 darbe çeken bu meşhur rakiplerini dakikada 22 kürekle geride bırakmışlardır."
Nevin Hassan Hakkında Galatasaray Dergisi'nin 144 sayılı, Şubat 2015 tarihinde yayımlanan nüshasındaki "Kürekte bir Efsane" adlı portre yazısını ileriki sayfalarda "1930'lu Yılların" sonunda okuyabilirsiniz.

O yıllarda Tek çiftede Petro, iki çiftede Reha ile Dabo Fethi, dörtlüde ise dümende Reşat, Tevfik, Turgut, Suat Kesim, Sati senelerce geçilmemişlerdir.

1931 yılı sutopunun Türkiye'deki başlangıç tarihidir. Bundan birçok seneler evvel bu oyunun Galatasaray'lılar tarafından oynandığı söylenmekte ise de bunun ne kadar doğru ve ciddi olduğunu bilinmiyor. İlk sutopu maçı 1931 senesinde o zamanki Şirketi Hayriye tarafından Büyükdere'de inşa olunan Lido yüzme havuzunda tertip olunan 17 Temmuz 1931 yüzme teşvik müsabakalarından sonra oynanmıştır. Daha sonra Beykoz, Beylerbeyi, Deniz Lisesi ve Galatasaray takımlarının katılımı ile İstanbul Şampiyonası düzenlenmiştir. Yapılan bütün maçlarda rakiplerini yenen Galatasaray ilk şampiyonluğu kazanmıştır. Bu maçlarda ilk sutopu takımında yer alan sporcular: Ahmet – Talat Yüzmen – Şeref Hüsam – Suat Erler – Rauf – Mebrur Oral – Mehdi Ağaoğlu – Memduh Soysal – Nevin Hassan – Naili Moran olmuştur.

1932, Los Angeles Olimpiyatları yılıydı. Olimpiyatlara Türkiye'den katılan kürekçi olmadı.
1932 yılı Kürekçilerimiz: Şeref Hüsam – Jozef Köşkenyan – Feridun Key – Mümtaz Bilengil – Nedim Özgen – Faruk Umay – Sabri Çakın – Kemal Şerbetçi – Kadri Yumak – Süreyya Macur – Nezih Ulagay – Emcet Ali Sander – Faruk Umay – İlhan Ulagay.
Serdümenler: Mehmet – Memduh Soysal – Fethi Gürel

1930'lu yıllarda Bebek'teki Galatasaray Kayıkhanesi'nden uzun mesafelere kürek çeken birçok ekip çıkmıştır. Bu seferler hem spor hem de eğlence için düzenlenmekte ve sporcuların birbiriyle, suyla, tekneyle bütünleşmesini sağlamaktaydı. 1934 Galatasaray Denizcilik Yıllığı sayfa 17'de bu konu çok güzel anlatılmaktadır:

Uzun Seferlere Dair… (Kazım Karadağlı)
"Galatasaray denizcilik şubesinin kuruluşundan beri denizci arkadaşlar toplu bir halde ve sık sık gezintilere gitmekten geri kalmamışlardır. Hemen hemen her Cuma günü Bebekten futalarla yola çıkarak Beykoz'a, Sarıyer'e, Sütlüce'ye veya Kavaklar'a kadar gidip gelmişler, hem idman yapmışlar ve hem de eğlenceli vakitler geçirmişlerdir.

Ta çok eskiden beri Galatasaray denizcilerinin yaptıkları bu sık ve oldukça uzun gezintilerin ne fayda getireceğini takdir edemeyen diğer kulüplerdeki denizci arkadaşlarımız bizleri tenkit eder, kürekçilerin yıprandığından ve işe yaramaz bir hale geldiklerinden bahisle bu seferlere (Amerika seferleri) ismini takmışlar ve böyle teşebbüslere girişmekten uzak durmuşlardır.

Fakat bu tenkitlere rağmen, bu seferlerin faidelerini kendi üzerlerinde denemiş olan Galatasaray denizcileri, uzun gezintilere daha sıkı sarılmışlar, gezinti sahasını genişletmişler ve bu genişleyişten birçok istifadeler görmüşlerdir.

Her sporda olduğu gibi sporcunun kullandığı vasıtalara ve yarıştığı sahaya alışık olması lazımdır. Bu alışıklık ancak sporcunun onlarla uzun müddet uğraşması ve bu uğraşma sayesinde onları her an benimsemesi ve yarışı esnasında onlara karşı bir yabancılık hissettirmemesi ile elde edilebilir.

İşte bir sporcu iyi bir denizci olabilmesi ve iyi yarış yapabilmesi için her şeyden evvel oturduğu yere alışık olmalıdır, ondan sonra elleri küreklere, ayakları basamaklara, kürekleri çekilmeğe, kayışları kaymağa alışık olmalı ve her türlü havadan ürkmeyecek çırpıntılı hatta fırtınalı denizlerde kendisini kaybederek küreğini şaşırmayacak kadar denize alışık olmalıdır. Bu alışıklık yalnız kürekçinin uzun seferlere iştirakiyle kabil olur. Bu sayede kürekçi hem idman yapmış hem de zevkli ve eğlenceli bir vakit geçirmiş olur. Zaten spordan maksat da bundan başka bir şey değildir. Yalnız yarış için çalışan sporcuya spor yapıyor denemez, çünkü spor evvela sıhhat ve eğlenceli meşguliyet için yapılır, yarış birinciliğini kazanmak onların tabii bir neticesini teşkil eder ve ikinci derecede kalır.

Galatasaray denizcilerinin şimdiye kadar yaptıkları ve her sene tekrar ettikleri uzun seferler Yalova, Florya, Poyraz, İrva (Riva) Bozhane, Şile ve İzmit seferleridir.

Bu sene iki arkadaşımız Süreyya ve Azmi, muvaffakiyetle başardıkları Marmara turunu da. Galatasaray denizcilerinin uzun sefer koleksiyonuna koymuşlardır. Bu turun her sene tekrar edilmesi ve başka kulüplerdeki denizci arkadaşlarımızın da böyle seyahatlere çıkmaları temenni olunur."

Uzun mesafelere yapılan seferlerde uzaklıklar mil olarak belirtilmişti. Okuyucuya fikir vermesi açısından örnek olarak Kuruçeşme İskelesi'nin Karaköy Köprüsü'ne olan uzaklığı 4 mil – (1 Gomina) (7605.50 m) olarak verebiliriz. (A. Cabir Vada – 'Boğaziçi Konuşuyor ve Kanlıca Tarihçesi' kitabından).

Günümüzde teknik bir bilgi olarak: GPS kayıtlarıyla Galatasaray Adası'nın Coğrafi Konumu İstanbul / Beşiktaş / Kuruçeşme / 41 derece, 03 dakika, 49 sn Kuzey / 29 derece, 02 dakika, 20 sn Doğu şeklinde verilmektedir.

Galatasaray'lı kürekçilerin 1930'lu yıllarda gerçekleştirdikleri uzak mesafe seferleri kronolojik olarak aşağıdaki gibi sıralanır:
6.10.1933 tarihinde Bebek – Beykoz – Bebek seferi yapılmıştır.
13.10.1933 tarihinde 32 Millîk İrva (Riva) gezisinde sabah 6.00 da Bebek'ten sefere çıkılıp gece 20.00 de dönülmüştür.
27.10.1933 İzmit seferi 1924'ten sonra yapılan ikinci önemli uzun sefer olarak kayıtlara geçmiştir. Sefere Mehmet, Nevin, İlhan, Talat "Şehit Celal" teknesiyle, Fethi, Kemal, Mithat, Kadri "Necip" teknesiyle, Behzer, Bedii, Nezih, Suat "Şehit Neşet" teknesiyle katılmışlardır. İki gün İzmit'te konakladıktan sonra geri dönülmüştür.
Kürekçilerimiz tarafından 21.6.1934'te Pendik Yalova seferi ve ayrıca 7.9.1934'te Bebek Bozhane (33 mil) uzun kürek seferleri yapılmıştır.
3 Ağustos 1934 günü Şile seferinin başlangıç tarihidir. "Şehit Celal" futasıyla Bekir, Azmi, Kemal, Kadir saat 7.00 de yola çıkarak saat 20.00 de Şile'ye varmışlardır. Gece orada konaklayıp ertesi gün sabah 6.00 da hareketle saat 18.00 de Bebek'te olmuşlardır.

20 Eylül 1934 günü Büyük Marmara turunun başlangıç günüdür. Azmi, Süreyya ekibi Bebek'ten sabah 7.00 de yola çıkıp, 10.00 da Florya'ya varmış, 12.00 de Büyükçekmece önlerine gelmiş, Mandataşı'nda tamirat yapıp gece Marmara Ereğlisi'ne varmışlardır. Oradan yelkenle Tekirdağ'a geçilmiştir. Ertesi gün öğleden sonra 22.00 de Hora Burnuna varılmıştır. Gece Eriklice'de geçirilmiştir. Sabah hareketle Gelibolu'ya akşamüstü varılmıştır. Ertesi sabah hareketle Çanakkale'ye saat 16.00 da varılmış, gece orada konaklama yapılmıştır. Ertesi sabah hareketle akşama Çardak'a varılmış ve orada konaklama yapılmıştır. Sabah hareketle sırasıyla gece Karabiga'da yatış, Kapıdağ-Paşa Limanı'nda konaklama, Erdek'te konaklama, Bandırma'da iki saat dinlenme, Yalova'ya saat 16.00 da varış ve konaklama, Maltepe üzerinden Bebek'e saat 13.00 de varış gerçekleşmiştir.

27.10.1934'te Bebek – İzmit 3. Sefer (56 mil),
7.9.1935'te Bebek – Bozhane – Bebek 2. Sefer (33 mil),
1.10.1937'de Süreyya – Macur'un Marmara turu,
28.10.1937'de Bebek – İzmit 4. Sefer, (56 mil),
30.10.1937'de Bebek – Mudanya – Bebek (160 mil) seferleri yapılmıştır.

O yılların unutulmaz parkur yarışlarından birinde, 8 Eylül 1933 tarihinde Salacakta yapılan İstanbul Şampiyonasında Fethi Gürel – İlhan Ulagay – Bekir Macur İki Çifte Dümencili ekibi rakipleri olan Fenerbahçe'yi büyük farkla geçerek şampiyon olmuştu.

1933 yılında spor dünyasına yeni bir kulüp katılır. Galatasaray Kulübü içinde çıkan amatörlük – profesyonellik konusundaki fikir çatışması sonunda kulüpten ayrılan 25 kişilik bir gurup **Yusuf Ziya Öniş**'in liderliğinde Taksim'de Sıraselviler'deki, bugünkü İstanbul Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü binasında (Kırmızı- Sarı anlamında) Ateş-Güneş kulübünü kurarlar. Adı sonradan sadece Güneş olarak anılacak olan kulübün adına İstinye'de bir denizcilik şubesi açılır ve kayıkhane tesis edilir. Atatürk'ün yaveri olan Cevat Abbas Gürer beyin başkanlığa geçmesiyle de kulüp çok kuvvetlenir. İşte bu kayıkhanede kulübümüze uzun yıllar hizmet vermiş olan kürek şubesinin duayeni Emin Gezgöç hocamız ve yüzme branşının duayeni Yılmaz Özüak yetişmiştir. Yılmaz Özüak ilk yıllarda kürekçi olarak başlamış sonradan yüzmeye olan yatkınlığı fark edilerek bu spora geçmiş yıllarca şampiyonluklar kazanmıştır. Güneş kulübü maddi olarak Ankara'dan destek aldığı için ilk senelerinde çok etkin olmuş ve "profesyonellik" anlayışını ön plana çıkartarak kulübümüzden de birçok tanınmış sporcuyu bünyesine almıştır.

Kulübümüzde o yıllarda Denizcilik Şubesinin başına geçecek kişi hakkında çok münakaşalar yapılmış ve sonunda Şekip Ethem Engineri şube kaptanı olmuş, başarılı yönetimi ve kazanılan şampiyonluklar ile takdir toplamıştır.

Güneş kayıkhanesi faaliyete geçtikten sonra Atatürk, tekne ve kürek imalatının Türkiye'de de yapılmasını ister. O yıllarda İstanbul'da güreş antrenörlüğü yapan Macar Peter, Macaristan'da Tuna nehri kıyısında Peşte'de tekne imalat atelyesi olan Lazlo Vanço ve ağabeyini tavsiye eder. Vanço kardeşler daveti kabul ederek 1933 yılında İstanbul'a gelirler. Kendilerinin Fatih Medresesinde atelye kurmaları ve orada ikamet etmeleri sağlanır. Burada ilk olarak 33 adet tek çifte yapılır ve sahil kulüplerine dağıtılır. İmalatta Beyaz Çam ve Sedir ağacı kullanılmıştır. Yapılan ilk tekneyi o tarihlerde Güneş kulübünün kürekçisi olan 1912 doğumlu Emin Gezgöç Florya'ya Atatürk'e götürür ve o teknede kürek çekmeyi gösterir. Tekne imalatı daha sonraları işi öğrenen Türk ustalar tarafından da devam ettirilir. Vanço Usta ilerleyen senelerde Türkiye'ye yerleşmiş, burada çocuklarını evlendirmiştir. Emin Gezgöç de daha sonraları Vanço Usta'nın kızı Selma ile evlenmiştir.
(Bilgiler Emin Gezgöç'ün kızı Hale Gezgöç'ten şifahi olarak alınmıştır)

1933 yılında Kürekçilerimiz:
Fethi Berbars – Kemal Özbek – Kadri Yumak – Bekir Macur – Süreyya Macur – Nezih Ulagay – Emcet Ali Sander – Faruk Umay – İlhan Ulagay – Bedii Gorbon – Muzaffer Gencar – Baret Köşkenyan – Jozef Köşkenyan – Nedim Özgen – Mümtaz Bilengil – Feridun Key – Azmi Yumak – Mehmet Ali Soysal – Muzaffer Eser – Ferit – Cenap And.
Serdümenler: Fethi Gürel – Mehmet – Mahmut – Raşit – Armen – Mehmet – Behzer – Kemal Aytek – K. Mahmut
8 Eylül 1933 tarihinde Salacakta yapılan İstanbul Kürek Şampiyonası sonuçları:
Müptediler
İki çifte dirsekli: Mehmet – Süreyya Macur – Nezih Ulagay
Bir çifte: Fethi Gürel – Şeref Hüsam

İki Çifte: Mehmet – Kemal Özbek – Kadri Yumak
Üç Çifte: Mehmet – Emcet Ali Sander – Faruk Umay – İlhan Ulagay
Kıdemsizler
Bir Çifte: Fethi Gürel – Fethi Berbars
İki çifte dirsekli: Fethi Gürel – Süreyya Macur – Nezih Ulagay
İki çifte: Mehmet – Bedii Gorbon – Faruk Umay
Üç çifte: K. Mahmut – Muzaffer Ceyhan – Nezih Ulagay – Baret Köşkenyan
Kıdemliler
İki çifte dirsekli: Fethi Gürel – İlhan Ulagay – Bekir Macur
Bir çifte: Mehmet – Jozef Köşkenyan
İki Çifte: Fethi Gürel – Bedii Gorbon – Kadri Yumak
Üç Çifte : Mehmet – Kemal Özbek – Jozef Köşkenyan – Nedim Özgen

Galatasaray 52 puanla birinci, Beykoz 38 puanla ikinci, Türk gücü 11 puanla üçüncü, Fenerbahçe 7 puanla dördüncü,
1934 yılında Anadoluhisarı ile Kandilli arasında yapılan kürek Teşvik Yarışları Yenikapı'ya alınarak yeni bir yarış parkuru açılmıştır. (Besim Koşalay Notları) (1934 Galatasaray Denizcilik Yıllığı)

Aynı yıllıktan alınan aşağıdaki paragraflarda durum açıkça anlatılmıştır:
"1934 senesini Galatasaray kürekçileri çok büyük maddi zorluklar içinde geçirmek mecburiyetinde kaldılar. Bu zorlukların en büyüğü, şüphesiz ki kayıkhanesizlik olmuştur.
Bütün bir sene, her biri 200-300 kilo gelen futa ve skifleri, antrenmandan yorgun argın dönmüşken, beş altı basamak merdivenden, ekseriya ancak birkaç kişi ile ve elle, günde birkaç defa indirip çıkarmanın ne demek olduğunu, ancak ona katlanmış olanlar iyice anlayabilir.

Bütün bu zorluklara daima şevk ve azimle karşı koyarak, mevsimin başından itibaren tedrici bir inkişafla, son şampiyonadaki parlak neticeye varabilen kürekçiler, hiç şüphe yok ki, bu muvaffakiyetleri ile, maddi" ve manevi " spor olgunluğunun en güzel bir misalini göstermişlerdir. Daha sonbahardan başlayarak tekmil kış devam eden ve esas yarış antrenmanlarına, büyük faydaları dokunduğu şüphesiz bulunan uzun seferler çalışmasını, bu seferlere iştirak eden arkadaşlar bizzat anlatacakları için burada doğrudan doğruya yarış çalışmalarına geçiyorum. Bu çalışmalarda, yukarıda söylediğimiz kayıkhanesizlik derdinden başka, karşılaşılan zorluklardan birisi de, yeni bir sınıf olan dörtlü ve tek kik teknelerinden, elimizde ancak birer tane bulunması idi. Bunların 1933 senesinde ilk defa yarışa girmeleri, en muvafık ekiplerini bulabilmek için birçok denemelere lüzum hissettiriyordu.

Yarışların müptedi, kıdemsiz ve kıdemli diye üç sınıf üzerine tertip edilmiş olması ve Galatasaray'ın diğer bazı kulüplerin profesyonel zihniyeti hilâfına olarak, yalnız kulübüne fazla yarış kazandırmak değil, daha ziyade memlekete fazla sporcu yetiştirmek gayesi ile hareket ettiği için, diğer kulüpler gibi her üç sınıfa da ayni ekibi sokmayıp, kendini – bir tek tekne ile de olsa – mümkün olduğu kadar değişik ve başka başka ekipler yetiştirmek manevi mecburiyetinde hissetmiş olması, bu zorluğu kat kat artırıyordu.

Çok defa kulübe pek uzaklardan gelip saatlerce bekledikleri halde, futanın meşgul olması dolayısı ile, antrenman yapmadan dönmek mecburiyetinde kalan arkadaşların acı manzarası ile karşılaşıyorduk. Yalnız son İstanbul şampiyonası yarışlarına Galatasaray'dan giren, 24 kürekçidir. Bu yekûn, bütün diğer kulüplerin bu yarışlara soktuğu kürekçilerin mecmuundan fazladır. Yalnız arada şu küçük fark vardır: Bu 24 Galatasaraylıdan 20'si en az bir birincilik alarak İstanbul şampiyonu olmuşlar, geri kalan dördü, -üçü ikinci ve biri de üçüncü olarak- dereceye girmişlerdir.

Yani, Galatasaray'ın yarışa soktuğu bu 24 kişi, bir kuru kalabalık değil, hepsi, çetin ve ekseriya kendilerinden daha eski ve tecrübeli hasımlar karşısında, İstanbul şampiyonu olabilecek kadar yetişmiş sporcular dır.

Bunlardan 7'sinin ilk yarış seneleri olduğu halde, 6'sı şampiyon olmuş, yalnız biri üçüncü gelmiştir. Bu rakamlar o kadar beliğdir ki, bu hususta fazla bir şey söylemeği lüzumsuz görürüm. Her sene, memlekete, böyle mühim ve kıymetli bir sporcu kitlesi hediye eden Galatasaray denizcilerinin daha geniş imkânlarla bu feyizli çalışmalarını arttırdıklarını görmek yegâne emelimizdir."

1934 yılında Kürekçilerimiz:
Olek – Orhan Selahattin – Orhan Tahsin – Orhan Cemil – Pol Bezezyan – Rasim Refik – Rasin Ulagay – Raşit – Rebii Gorbon – Refik – Reşit – Refik Bezmen – Rezzak Yumak – Rüknettin Öztamur – Sabri Raşit Anday – Sabri Çakın – Sadi Demirkaya – Samim – Sami – Sedat Abud – Selim Dırvana – Selim Faik Albatros – Selim Halit – Semiha Şekip – Sermet Kevkep – Sezai – Suat Hüseyin – Suat Ulagay – Suat Karaosman – Suat Reşit – Suat Ziya – Süha Dağdeviren – Sunny – Ali Sungur Gürsoy – Suphi Yalter – Süheyli Rasim – Süleyman Dırvana – Süreyya Macur – Seyfullah – Talat Hasan – Talat Yüzmen – Tevfik Şevket – Uluer Yüceöz – Vedat Abut – Velit Ebüzziya – Yekta Işıtan – Yekta Mazlum – Naci Evranos – Ziya Arif – Ziya – Ziyat Zühtü – Samime Göktalay – Şükriye Kut (Paşakay) – Sabahat.

Galatasaraylılar Derneği'nin 30 Nisan 1934 tarihli toplantısında **"Bütün Galatasaraylıların bulunabileceği bir ziyafet tertibine"** ve 14 Mayıs 1934 tarihli toplantısında da "Galatasaraylılar Ziyafetinin 1 Haziran 1934 Cuma günü verilmesine" karar verilmiştir.

Ertesi yıl, Pilav Günü tarihi belirlenirken, bir yenilik getirilmiştir. Galatasaraylılar Derneği'nin 17 Nisan 1935 tarihli toplantısında, **"Galatasaraylılar Senelik Yemeğinin 31 Mayıs 1935 Cuma günü verilmesine ve yemek olarak Kuzu Pilavı, sebze ve Kaymaklı Ekmek Tatlısı ikram edilmesine"** karar verilmiştir. **Olağanüstü beğeni kazanan bu yemek Galatasaray Pilavı olarak yerleşmiş ve Pilav Günlerinin esas mönüsünü oluşturmuştur. Galatasaraylılar Derneği'nin her yıl Haziran ayının ilk pazar günü düzenlediği Ananevi Pilav Günü'nde tüm Galatasaraylılara Galatasaray Pilavı sunulur.** Ayrıca, Lise'nin normal yaşam düzeni içinde, her hafta Cuma günleri, öğle yemeklerinde öğrencilere Galatasaray Pilavı ikram edilir.

Kürek sporuna karşı özel bir ilgisi olan Atatürk bir gün teknelerden "fıtayı" (yarış teknesi) çok merak etti. Bu yüzden, **Galatasaray Spor Kulübü'nün 12 numaralı üyesi Ruşen Eşref Ünaydın**'ın aracılığıyla, tek çifte bir fıtayı Florya'ya getirtti. Bu olayı **Prof. Dr. Bedii Gorbon** Hisar Bank Kültür Yayınları tarafından yayımlanan **"Atatürk ve Spor"** adlı kitabın 42. sayfasında şöyle anlatır:

"Hiç unutmam; sene 1935 ve tarih de 29 Haziran'dı. Galatasaray Lisesinde son sınıf talebesiydim. Rahmetli Müdür Muavini Muslih Peykoğlu akşam çıkışta beni bekliyordu. "Yürü haydi gidiyoruz" dedi. "Nereye" diye sordum. Cevap vermedi. Doğru Bebek`e gittik. Galatasaray Kulübü Denizcilik Lokali Bebekteydi o zamanlar. Hoca, tek çifte fıtayı denize indirmemi istedi. Fıtayı denize indirdim. Ancak ondan sonradır ki, bana şu hususu açıkladı: "Gazi, Florya'da bizi bekliyor; kürek çekecek", dedi. İşte o anda büyük bir heyecanın tüm benliğimi kapladığını hissettim. Adeta tir tir titriyordum. Bir motor bizi aldı, Florya'ya götürdü. Köşkün önünde fıtayı motordan denize indirdik. Biraz sonra Atatürk köşkün iskelesinde göründü. Ayağında lastik pabuçlar, elinde sigarası, üstünde de slip bir yün mayo vardı. Gazi'yi ilk defa yakından görüyordum. Ne büyük insandı. Fıtaya bindi. Elli metre kadar kürek çektikten sonra yoruldu.

Bana dönerek:
-“Senin çok acayip bir sandalın var!..” dedi. “Biraz sen kürek çek de göreyim…” Tam kırk beş dakika Atatürk’ü dolaştırdım. İnsana müthiş hamle veren hali vardı. O zamanlar Türkiye rekoru bendeydi. Eğer kronometre tutulsaydı, bu rekoru çoktan kırmış olurdum o gün.

Gazi bu geziden çok memnun olmuştu. Köşkün rıhtımına çıkınca bana döndü:
– “Ne arzu ediyorsun?..” diye sordu.
Ne isteyebilirdim? Zaten dilim tutulmuştu. Onun varlığı benim için en büyük mükafat değil miydi?…

– “Sağlığınız paşam dedim”
Hangi kulüpten olduğumu sordu. Galatasaraylı olduğumu söyledim. “Bütün arkadaşlarının gözlerinden öperim ” dedi, bizi eliyle selamladı.

Hiç durmadan fıta ile Bebek’e kadar kürek çektim. Kulübe geldiğim zaman haberi duyan bütün arkadaşların heyecan içinde beni beklediklerini gördüm. O gece heyecanımdan sabaha kadar uyuyamadımdı…”.

O tekne ve kürekleri yıllarca Bebek Kayıkhanesinde sergilenmiş, daha sonra müzeye kaldırılmıştır. Günümüzde müzemizde sadece kürekler sergilenmekte teknenin nerede olduğu bilinmemekte ve merak konusu olmaktadır. (Müzedeki resmin altındaki tarih 20 Haziran 1935 olarak verilmiş ve resimdeki tekne “Dümencili Tek Çifte” olarak tanımlanmıştır). O tarihlerde serdümenlik yapan Kemal Onar beyin anlatımına göre Futa bir çatananın arkasına bağlanarak götürülmüş ve yol boyunca dümende Kemal Onar oturmuştur. Futanın adı Necati idi. Tekneye adını veren “Mustafa Necati Uğural” Atatürk’ün yakın düşünce ve mesai arkadaşı, Altay Kulübünün kurucusu, sırası ile Bayındırlık, Adalet ve Millî Eğitim bakanlıkları yapmıştır.

Atatürk’ün Florya’da bir skifte kürek çekmesi bir başka şekliyle de Emin Gezgöç Hoca tarafından anlatılmıştır. Bu anlatıma göre Vanço Ustanın imalat serisinin ilk teknesi gelen talimat üzerine Güneş Kulübünden alınarak Emin Hoca tarafından Florya’ya götürülmüş ve Atatürk o teknede kürek çekmiştir. Resimdeki tekne Bedii Gorbon’un dümencili tek çiftesi değil, bindirme tekne dediğimiz teknikle inşa edilmiş, dirsekli modern bir skiftir.
Tahminimize göre anlatılan tüm olaylar doğrudur ama değişik zamanlarda farklı şahitler önünde gerçekleşmiştir. Bu olaydan günümüze kadar gelen tek fotoğraf Kulüp Üyemiz 1916 doğumlu Ali Sabri Çakın tarafından çekilmiştir. (Okul No 1511, Kulüp Sicil No: 1586). Sabri Çakın, Özhan Canaydın başkanlığı sırasında 19 Ekim 2002 tarihinde kulübün en yaşlı üyesi olarak şampiyonluk kutlamalarında kütüğe “97. Yıl anısına” çiviyi çakmış, 1932-34 yıllarında kürek çekmiş, Galatasaray’ın yetiştirdiği değerlerden biridir.

Atatürk, 1937 yılında Fenerbahçe ve çevresindeki gezinti ve tetkikleri sırasında, Fenerbahçe Burnu’nun Kalamış Koyuna bakan kıyılarını pek beğenmiş ve buradaki köhne mendireğin derhal onarılmasını; Fenerbahçe kıyılarının, gençliğin deniz sporlarıyla uğraşacağı bir merkez haline getirilmesi yolunda ilgililere direktifler vermişti. (Fenerbahçe Burnu’nun Kalamış Koyuna bakan kıyılarının bu amaçla değerlenmesi, ancak onun ölümünden yıllarca sonra, kendiliğinden doğan bir ihtiyaçla mümkün olabilmiştir.) Bu kıyıda bugün, İstanbul Yelken Kulübü, Fenerbahçe Spor Kulübü ve Galatasaray Spor Kulübü’nün deniz sporları tesisleri bulunmaktadır. (Fenerbahçe 50. Yıl Kulüp Tarihi)

Ulu Önder özellikle Moda koyunda yapılan yelken ve kürek yarışlarını, **“Acar” motorundan veya “Ertuğrul” yatı**ndan izlemekten de büyük haz duyardı.

Yat koyda demirler, Atatürk ve beraberindekiler bütün günü burada yarışı izleyerek geçirirlerdi. Yarışmaları dürbünle izleyen Atatürk kazananları küpeşte kenarından alkışlar onlara takdirlerini belirtirdi. Özellikle Kabotaj Bayramı yarışmalarında Anadolu ve Rumeli fenerleri tahlisiye istasyonlarının kırmızı ve yeşil (sancak / iskele) boyalı tekne ve kürekleriyle ortaya koydukları ezeli rekabetten doğan iddialı ve çekişmeli yarışmayı izlemek Atatürk'ün pek hoşuna giderdi. 1930'lu, 1940'lı yıllarda İstanbul'da kürek kulüpleri olarak Galatasaray, Fenerbahçe, Altınordu, Anadolu, Beykoz, Beylerbeyi, Anadoluhisarı, Bakırköy Sümerspor ve Samatya Demirspor kulüplerinin adı geçmektedir.

1935 yılında Kürekçilerimiz:
Yuvakim Karakaş – Kemal Özbek – Nezih Ulagay – İlhan Ulagay – Bekir Macur – Kadri Yumak – Bedii Gorbon – Cengiz Kut – Talat Eğilmezer – Muzaffer – Ali Sungur Gürsoy – Azmi Yumak – Hilmi Sakacı – Nüha – Haluk Sadak – Zeyyat – Fahamettin Öztamur – Hamit Alatlı – İlhan Bumin – Oğuz Oran – Enver – Samih.
Serdümenler: Aydoğdu Erdel – Fethi Gürel – Şefik Fenmen – Vedat Tekebaş – Dikran Çerçiyan – Efdal Güner.

1936, Berlin Olimpiyatları yılıydı. Olimpiyat Meşalesi ilk olarak Yunanistan-Olimpiya'da yakıldı ve 3000 sporcu tarafından taşınarak Berlin'e getirildi. Bu olimpiyatlarda Türk Spor Tarihinde ilk olarak madalyalar kazanıldı. Greko Romen dalında Yaşar (Naçar) Erkan 61 kiloda Altın ve "Mersinli" Ahmet Kireççi 79 kilo Serbestte Bronz kazandılar. Atatürk Yaşar (Naçar) Erkan'a gönderdiğin telgrafta "Kendin küçüksün; ama memleket için önemli bir iş yaptın. Artık adın Türk spor tarihine geçti. Çok yaşa Yaşar!" demiştir. Daha sonra Atatürk'ün önerisi ile Yaşar'ın "çaresiz" anlamındaki Naçar soyadı Erkan olarak değiştirilmiştir. Berlin Olimpiyatlarında yelkencilerimiz Harun Ülman ve Behzad Baydar Marmara adlı tekneleri ile Kiel'de yapılan yarışlarda Star Board sınıfında 8. oldular.

1936 yılında Kürekçilerimiz:
Bedii Gorbon – İlhan Ulagay – Azmi Yumak – Kemal Özbek – Nezih Ulagay – Haluk Sadak - Emcet Ali Sander – Nedim Özgen – Bekir Macur – Zeyyat – Cengiz Kut.
Serdümenler: Vedat Tekebaş – Aydoğdu Erdel – Fethi Gürel – **Şefik Fenmen** – Hamit Alatlı -Talat Eğilmezer – Muzaffer.

1937 yılında Kürekçilerimiz:
Fethi Berbars – Muzaffer Gencar – Emcet Ali Sander – Cengiz Kut – Ali Enünlü – Tevfik Başkaynak – Nevin Hassan – Süha Dağdeviren – Feridun Key – Turgut Atakol – Ertuğrul Şatıroğlu – Yuvakim Karakaş – Nezih Ulagay – İlhan Ulagay – **Sabahattin Fenmen** – Talat Eğilmezer – Mehmet Ali Soysal – Kadri Yumak – İlhan Bumin – Zeyyat.
Serdümenler: Kemal Aytek – **Şefik Fenmen** – Dikran Çerçiyan – Fethi Gürel – Sami.

1938 Yılı Sonunda Yapılan Sayıma Göre Denizcilik Şubesinde Mevcut Deniz Vasıtaları:

Sınıfı	Cinsi	İsmi	Boyu	Oturak
Tek çifte	Yağlı kürek	Yıldırım	4.50 m.	Sabit
Tek çifte	Yağlı kürek	Orhan	4.50 m.	Sabit
Tek çifte	Yağlı kürek	Cahit	4.50 m.	Sabit
Tek çifte	Klasik	Necati	6.20 m.	Müteharrik
İki çifte	Klasik	Şeref Hüsam	7.30 m.	Müteharrik
İki çifte	Klasik	Haydar	7.30 m.	Müteharrik
Üç çifte	Yağlı kürek	Necip Celal	10.50 m.	Sabit
Üç çifte	Yağlı kürek	Şehit Celal	10.50 m.	Sabit
Dört tek	Klasik	Ferit Orbay	10.50 m.	Müteharrik
Şarpi	Klasik			

1938 yılında Kürekçilerimiz:
Ali Enünlü – Fethi Berbars – Muzaffer Gencar – Süha Dağdeviren – Feridun Key – Turgut Atakol – Cengiz Kut – Alber – Zeyyat – Kadri Yumak – İlhan Ulagay – Ziya – Pertev – Talat Eğilmezer – İsmail – Ertuğrul Şatıroğlu – Emcet Ali Sonder – Tevfik Başkaynak – Sabahattin Fenmen – Mehmet Ali Soysal – İlhan Bumin.
Serdümenler: Kemal Aytek – Ferdi Özmen – Reşat Akant – Vedat Tekebaş – Şefik Fenmen – Dikran Çerçiyan – Fethi Gürel – Sami – Kemal Onar (Şube Kaptanı: Adnan Akıska)

Güneş Kulübü 1939 yılında Ulu Önder Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü tarafından kapatılmış, o günlerde başkan olan **Yusuf Ziya Öniş** Galatasaray'a dönmüştür. Öniş daha sonraki yıllarda kulübümüzde iki dönem başkanlık yapmıştır. (1922-24 / 1950-52). Güneş kulübü, kapatılma esnasında Fenerbahçe kulübü tarafından satın alınarak tüm demirbaş ve sporcuları el değiştirmiştir ve otomatik olarak Dereağzı'ndaki kulübe transfer olmuşlardır. Sporcuların bir kısmı kısa süre sonra Galatasaray kulübüne geri gelmişlerdir.

1939 yılında Kürekçilerimiz:
Süha Dağdeviren – Muzaffer Gencar – Ali Enünlü – Alber – Fethi Berbars – Reha İren – Suat Kesim – Turgut Atakol – Sati İpek – Manol – Ertuğrul Şatıroğlu – Corci Türkmen – Kazım – Turhan – Bedri – Saip – Nezih Ulagay – Necdet – Hüsnü Bilgin – Halil – Osman – Orhan Eyüboğlu.
Serdümenler: Reşat Akant – Kemal Onar – Abdullah – Yorgi.
Bayan Kürekçilerimiz: Nazlı Dilbilen – Güzel Songülen – Behin Öndül (Tekçe) – Suzan Erdilek – Cahide Ustalar (Atakol) – Azize Çelikbaş – İffet – Naciye Kotracı.

O yıllarda yarışlara giderken ve dönerken motorda hep birlikte söylenen çok popüler bir marş vardı:

Galatasaray Denizciler Şarkısı:
Bayrağımız ne güzel sarı kırmızı
Bayrağımız ne güzel sarı kırmızı
Kotramızın adı deniz yıldızı, taka tak tak,
Zım – tak zım – tak dalgaya bak, hey
Çek mastor çek
Çek mastor çek
Pupa yelken açıldık Adalara biz,
Pupa yelken açıldık Adalara biz,
Denizlerin şahı, padişahıyız, taka tak tak
Çek mastor çek
Çek mastor çek
Kızlar çılgın biz çılgın, denizler çılgın
Kızlar çılgın biz çılgın, denizler çılgın
Galatasaraylılar bu pek azgın ,taka tak tak
Çek mastor çek
Çek mastor çek
Moda burnu önünde attık voltayı,
Moda burnu önünde attık voltayı,
Fenerbahçelilere soktuk zokayı, taka tak tak
Zım – tak zım – tak dalgaya bak, hey
Çek mastor çek
Çek mastor çek

1935 Dört tektekiler **Serdümen Talât Kurt**-Nedim-Celal-**Şahap Kocatopçu**-Adnan Kent
İki çiftedekiler Serdümen Ali Sungur Gürsoy-Azmi Yumak-Asım Bozyiğit.

1950'li yıllar denince o günleri hatırlayan Galatasaraylıların aklına ilk olarak Hasnun Galip sokağındaki kulüp lokalimizde çıkan yangın gelir. 22 Temmuz 1950 Cuma günü çıkan yangınla kulüp binasındaki mobilyalar ve birçok değerli anı malzemesi harap olmuştu.

Suphi Batur ve **Ali Sami Yen** beylerin çalışmaları ve bütün personelle birlikte sporcuların da gayretleri ile kısa sürede tamir edilen ve boyanan bina tekrar hizmete girmişti. 18 Haziran 1951 tarih ve 14 sayılı Galatasaray mecmuasının 7.ci sayfasında Ali Sami Yen yakın geçmişi şöyle anlatır:

"Deniz sporlarının ikinci devresi 1915'de Donanma cemiyetinin Türk sporunu denizde de ileri götürmek kararını vermesiyle başlar. Bu karar neticesinde Galatasaray'a İNCİ ismini verdiğimiz kotra ile birkaç futa verilmiştir. Bu tekneler kulübün malı olmayıp teftişe tabi idi. Nitekim bunları 1919 da mütarekeden sonra iade etmek zorunda kaldı. Fakat muhakkak ki aldığımızdan daha yeni bir halde iade ettik. Bu bakım ve iyi muhafaza dolayısı ile Donanma cemiyetinin ve Komodorluğun tebriklerini kazanmak bizim için büyük bir sevinç olmuştu.

1915 de Galatasaray'ın ilk denizcilik lokalini Fenerbahçe'de, şimdiki Kalamış kulübünün bulunduğu yerde kurmuştuk. Denizcilik müzesine de orada başladık. Deniz sporları inkişafımızın bu ikinci devresinin hususiyeti büyük bir yardımla yaşayabilmemiz ve kullandığımız teknelerin sahibi olamamamızdır.

1919 dan 1925 e kadar, Mütareke ve Millî Mücadele senelerinde, deniz sporumuz tamamen söndü. Galatasaray'da bu ihtiyacı ikinci defa olmak üzere karşılayan ve 1 Ocak 1925'te arkadaşlarını toplayarak Bebek iskelesinin üst tarafında Galatasaray'a yeni bir denizcilik lokali temin eden Kamil Ethem arkadaşımız olmuştur. Kamil Ethem'in bu teşebbüsü deniz sporlarındaki inkişafımızın üçüncü ve son merhalesini teşkil eder. O tarihten sonra lokal ve vesaitimizin sahibi olarak normal bir sportif deniz hayatı yaşamaya başladık.

Galatasaray Denizcilik şubesi kuruluşundan beri 789 kürek yarışına girmiş ve 473 birincilik kazanmıştır. Kürekçilerimiz arasında hanımlarımız çok seçkin bir mevki tuttukları için onların istatistiklerini zikretmeyi yerinde buluyorum. Galatasaraylı kürekçi hanımlarımızın girdikleri 148 müsabakadan 113 ünü birincilikle, 23 ünü ikincilikle bitirerek rekor denecek derecede güzel bir muvaffakiyete eriştiklerini müşahede etmekteyiz. Kürek müsabakalarında kulübümüz 16 defa şampiyon olmuştur. Yüzmede 753 müsabakaya girip, 269 unu birincilikle, 345 ini ikincilikle bitirdik. 4 defa şampiyon olduk."

16 Haziran 1951'de Bebek Lokali açıldı. 23 Temmuz 1951 tarihinde yüzme şubesinin başına Abbas Sakarya getirildi. Denizcilik şube kaptanı Adnan Akıska idi. Bundan kısa bir süre sonra **29 Temmuz 1951'de Ali Sami Yen vefat etti.**

1951 yılında Kürekçilerimiz :
Petro Fenoryadis – İbrahim Uyar – Ahmet Yavaşoğlu – Hayri Karabulut – Sadi Karabulut – Nihat Sohtorik – Semih Harmankaya – Nejat Harmankaya – Halil İbrahim Erdöl (aynı zamanda marangozdu) – Orhan Akı – Ali Şermet.
Serdümen: Reşat Akant.

Bayan Kürekçiler :
Lale Oraloğlu – Evin Saraçoğlu – **Altan Karındaş** – Berin Tuç – Necla Evren – Vedat Esin – Esin Bilengil – Ayşe Vafi – Belma Öroğlu – Sevim Cön – Üner Teoman – Mesude Dinç – Özçicek Atauz – Semra.

1 Aralık 1951 tarihinde Hasan Kerem'in Kürek şubesi kaptanlığına getirildiği Kulüp ve Denizcilik Şubesi 2. Başkanı Osman Dardağan imzalı bir duyuru ile açıklandı.
O yıllarda kış antrenmanı yapılmadığı için sezon başında bütün kürekçilere mektupla sezonun açıldığı gün bildirilirdi. Bunlardan birinde de Şube Kaptanı Ahmet Yavaşoğlu'nun mektubu aşağıdaki gibiydi:

"Kürekçi arkadaşlara
Lokalimiz yazlık Kürek faaliyetine 20.4.1952 Pazar günü başlayacağından bütün kürekçi arkadaşların belli olan gün, saat 10.-da spor levazımları ile birlikte lokalde bulunmaları rica olunur." Kürek Kaptanı, Ahmet Yavaşoğlu, 15.4.1952

Şube içinde oluşan rahatsızlıklar sonunda da aşağıdaki yazı ile Ahmet Yavaşoğlu'nun görevi Sati İpek'e verilmişti.

"Kürekçilere,
Bugüne kadar Kürek şubesi kaptanlığı vazifesini ifa etmekte olan Kıdemli Kürekçilerimizden Ahmet Yavaş işlerinin çokluğu dolayısı ile bu işle fazla meşgul olamadığından kendisi bu vazifeden affedilmiş ve Kürek Kaptanlığına eski kıdemli arkadaşlarımızdan SATİ İPEK tayin edilmiştir. Bilgi edinilmesini rica ederim." Galatasaray spor Kulübü Denizcilik Şubesi Baş Kaptanı Ali Enünlü , 20.5.1952

1952 yılında kulüp lokalinde aşağıdaki anons yapıldı:

"Kürekçilere,
Kulübümüzün 7 Haziran Cumartesi günü Açılış Merasiminden sonra kürek müsabakaları yapılacaktır. Aşağıda isimleri yazılı arkadaşların, antrenman günleri eşlerini bularak ekip halinde kürek çekmelerini rica ederim.

Tek çifte yarışına girecek arkadaşlar:
Kıdemliler: Petro, İbrahim, Sadi, Füreyt.
Kıdemsizler: Erdem Talu, Rauf, Hasan, Necmi, Özer.
İki Çifte yarışına girecek arkadaşlar :
Kıdemliler: Ali, Semih, Ahmet Yavaş,
Kıdemsizler: Erdoğan Tanbay – Ahmet, Rauf – Güner, Mesut Canayakın – Oktay Babacan.
Dört Tek yarışına girecek arkadaşlar
Kıdemliler: Ali – Nejat – Sadi – Semih, Nihat – Orhan.
Kıdemsizler: Utku – Hulki – Saltık – Turan – Ulvi – Güner, Erdem – Haldun – Necati – Sevinç Melen.
Antrenman günleri: Salı ve Perşembe, Saat 18'den sonra, Cumartesi günleri Saat 15 de Pazar Günleri 10' da. Sati İpek"

Kayıkhanedeki tekne sayısının yetersizliği hobi amaçlı kürek çekmek isteyenlerin çokluğu bazı problemler yaratmaya başlayınca Kaptan Sati İpek kayıkhanede aşağıdaki yazıyı yayınlamak zorunda kalmıştı:

"Kürekçilere,
Antrenman günlerinden başka zamanlar (Antrenman saatleri yan tarafta görüldüğü gibidir) kıdemli kürekçilerden başka, hiç bir kimsenin fıta indirmemesini rica ederim. Kürek Kaptanı, Sati İpek, 25 Mayıs 1952"

Kayıkhanede problemler ve kırgınlıklar artınca çareyi hırçın bir tabiata sahip olan en iyi kürekçilerini şubeden uzaklaştırmakta bulurlar.

“Kürekçilerimizden Ahmet Yavaşoğlu‘nun kulüp disiplin ve nizamatına aykırı hareketleri; Arkadaşlarını kürek çekmemeğe teşvik etmek kulüp idaresine karşı toplu halde menfi tezahürata sevk etmek suretiyle tevali etmektedir. Sporculukla kabili telif olmayan bu hareketleri sebebiyle kendisinin kulübümüz kürek kısmı ile alakası tamamen kesilmiştir. Denizcilik Şubesi Başkaptanı, Ali Enünlü, 15.6.1952”

1952 Helsinki Olimpiyatları yılıydı. Rus sporcular kırk yıl aradan sonra Olimpiyatlara katıldılar. Kürek branşında Tek Çiftede Polonya adına yarışan ve Rus ile Avustralyalı rakiplerinin ardından Bronz Madalya kazanan Koçerka ile Kürek Millî Takımımızın yolu 1971 Kopenhag Dünya Şampiyonasında kesişmişti. Koçerka Polonya Millî Takım antrenörüydü ve Millî Takımımız ile aynı yerde konaklamışlardı, sporcularımıza çok yardımcı olmuştu. Koçerka 1956 ve 1960 Olimpiyatlarına da katılmış 1960 oyunlarında Seremonide Macar bayrağını taşımış ve Tek Çifte yarışında tekrar Bronz kazanmıştır.
İki Tek Dümencili yarışında Gümüş Madalya kazanan Alman ekibinin hamlası Helmut Heinhold 80’li yıllarda bir sezon Galatasaray Kürek Takımına antrenörlük yapmıştı.
Helsinki’de Çek Emil Zatopek 5.000 ve 10.000 metreler ile maratonda olmak üzere 3 altın madalya kazanırken, eşi de cirit atmada 1. oldu. Türk güreşçiler Helsinki’den 2 altın ve 1 bronz madalyayla döndüler. Kürek yarışlarına Türkiye’den katılan sporcu olmadı.
1952 Helsinki Olimpiyatlarına Kürek takımı götürülmeyince İstanbul Bölge Müdürü ve ülkemizdeki ilk kürekçilerden Sait Selahattin Cihanoğlu’nun maddi ve manevi desteği ile Su Sporları Federasyonu (henüz Kürek Federasyonu kurulmamıştı) temsilcisi eski Kürekçi Orhan Saka ve Efdal Nogan Frankfurt Uluslar Arası Yarışları için bir organizasyon düzenlediler.

Fenerbahçe’den Tonguç Türsan, Edip Öke, Osman Baydar, Adem Çavdar, Sudi Tombaz, Mustafa Tokay ve dümenci Kazım Deniz, Galatasaray’dan Ahmet Yavaşoğlu ve Petro Fenoryatis olmak üzere bir ekip yola çıktı.

Helsinki Olimpiyatlarından dönen ülkelerin kürekçileri ile 16-17 Ağustos 1952’de Frankfurt’ta Main Nehri üzerindeki parkurda yarışlar yapıldı. Tek Çiftede Tonguç Türsan, İki Çiftede Tonguç Türsan – Adem Çavdar ve İki Çifte Sürat yarışında Ahmet Yavaşoğlu – Petro Fenoryatis birincilik kazandılar. Bu Türk Kürekçilerinin ilk Millî yarışı oldu.
Bu yıl aynı zamanda Galatasaray Bayanlar Kürek Tarihinde önemli bir yeri olan Ünal Yaman’ın da küreğe başladığı yıldır. Arnavutköy’lü kıdemli kürekçi Kemal Özbek’in kulübe getirdiği Ünal Yaman, o yıllarda Tek Çifte ve İki Çifte yarışlarına giren Özçiçek Atauz’un sakatlanması üzerine takım kaptanı Lale Oraloğlu’nun görev vermesiyle çok az bir antrenmanla Tek Çifte yarışına girdi ve daha ilk yarışında rakibine büyük fark atarak birinci geldi.

1952 yılında kürekçilerimiz hem erkeklerde, hem de Bayanlarda İstanbul şampiyonluğunu kazandılar. Onların şerefine 4 Ekim Cumartesi 1952 günü bir Balo düzenlendi. Bugünlere kadar kışın tamamen tatil edilen kürek şubesinde ilk olarak 1952 yılı kışından başlamak üzere Pazar günleri deniz antrenmanı, Çarşamba günleri de Beşiktaş’taki Yüksek Denizcilik Okulunda kapalı salon çalışmaları yapılmaya başlandı.

1952 Yılında Kürekçilerimiz:
Petro Fenoryadis – Orhan Akı – Sadi Karabulut – Güngör Toygarlı – Nihat Sohtorik – Ahmet Yavaşoğlu – İbrahim Uyar – Halil İbrahim Erdöl.
Serdümenler: Reşat Akant – Teoman Bıyıkoğlu – Nejat Harmankaya .
Bayan Kürekçiler: **Lale Oraloğlu** – Evin Saraçoğlu – Ünal Yaman – Özçiçek Atauz – **Altan Karındaş** – Öznur Üstüngel – Suna Frik – **(Prof) Ufuk Esin.**

1953 yılında Tonguç Türsan eğitimini sürdürmek üzere Almanya'ya gitti ve bir taraftan İnşaat Mühendisliği tahsili yaparken diğer taraftan da "Rüsselsheimer RK 08" kulübü formasıyla birçok yarış kazandı. 1955 yılında da Flörsheim'da girdiği geleneksel tek çifte yarışında "Goldene Skiff" kupasını kazanması önemlidir. Hayattaki en kıdemli kürekçimiz Ruhi Birav'dan (Erdal Günsel tarafından şifahen) alınmış bir anı:
"O yıllarda Galatasaray Spor Kulübünün tüm branşlarındaki sporcular için buluşma noktası Bebek'teki lokaldi. Sporcular aileleri ile birlikte her fırsatta kutlamalar ve partiler düzenlerdi. Biz de 1953 yılbaşı gecesi için bir parti düzenledik. Anlaştığımız orkestra için bir sahne yapmaya çalıştık. Kar görüntüsü vermek için sahnenin üstünü pamuk parçacıkları ile süsledik. Masalara da mumlar yerleştirdik, misafirlere vermek için renkli kartondan şapkalar hazırladık. Gecenin ilerleyen saatlerinde biri şapkasının üstüne mum yerleştirip dans etmeye kalkıştı ve sahnenin üstündeki mumlar tutuştu. Her şeyi alaşağı ederek yangını önledik ve sanki hiç bir şey olmamış gibi partiye devam ettik."

Kürekçilerimiz 1953 yılında da şampiyon olunca kulüp lokalinde onların şerefine bir gece düzenlendi ve ödüller dağıtıldı. Geceye kulüp reisi Ulvi Yenal, geleceğin Federasyon Başkanı Eftal Nogan (Federasyon dört yıl sonra 1957'de kurulacaktı) ve 1952 yılı Türkiye Güzeli Gülengül Tayfuroğlu da katılmıştı. 1954 yılında çok soğuk bir kış yaşandı. Karadeniz'den gelen buzlar akıntıların tesiri ile boğaza dağılmıştı. Bebek koy olduğu için akıntı ve anafor suları ile gelen koca buzlar koyu kaplamıştı. Doğal olarak hem akıntı ve hem de anafor sularının içinde olan kulübümüzün ahşap iskeleleri bu buzların etkisi ile bayağı hasara uğramıştı.

1954 yılında Kürekçilerimiz:
Ahmet Yavaşoğlu – Oktay Babacan – Ali Şermet – Orhan Akı – Güngör Toygarlı – Nihat Sohtorik – Semih Harmankaya – Nejat Harmankaya – Füreyt Dosdoğru – Petro Fenoryatis – Vangel Fenaryotis – İbrahim Uyar – Kudret – Sadi Karabulut – Hayri Karabulut – Yusuf Dayı – Halil İbrahim Erdöl – Nuri – Selçuk Kanatlı.
Serdümenler: Teoman Bıyıklıoğlu.
Bayan Kürekçiler: Lale Oraloğlu – Evin Saraçoğlu – Ünal Yaman – İnci Kenter – Nevin – Nilüfer.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar 4 Haziran 1955 günü Bebek'teki kulüp Lokalimizi ziyaret etti.
Daha sonraları 27 Ağustos 1959 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar Galatasaray Adası'nı da ziyaret etmişti. Celal Bayar 26 Temmuz 1977 tarihinde de bu kez 974 numaralı üye ve Kulüp Divanı üyesi olarak Galatasaray Adasına tekrar gelmişti.

1955 yılında İstanbul ve Türkiye Şampiyonu olan Kürekçilerimiz:
Nihat Sohtorik – Semih Harmankaya – Nejat Harmankaya – Petro Fenoryatis – Vangel Fenoryatis – Kudret – Sadi Karabulut – Hayri Karabulut – Hasip Öge – Füreyt Dosdoğru – Tuncer Oktay – İbrahim Uyar – İbrahim Erdöl – Ahmet Yavaşoğlu – Orhan Akı – Ali Şermet – Güngör Toygarlı – Selçuk Kanatlı – Niko Subakis – Özgen Korkmazlar – Oktay Babacan.
Serdümen: Teoman Bıyıkoğlu.

Bayan Kürekçiler: Ünal Yaman – Belma – Lale Oraloğlu – İnci Kenter – Tuncay – Çolpan Karan – **Ayseli Endürüst (Dalan).**

1 Temmuz Kabotaj Bayramında Bayanlar İki Çifte Dümencili yarışını kazanan ekibimiz Lale Oraloğlu-Ünal Yaman ve Dümenci Nüzhet Bozok yarış bitiminde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın yarışları seyrettiği Savarona yatına davet edilirler. Yata yanaşan futadan subayların yardımıyla içeri alınan sporcularımızı bir sürpriz beklemektedir.

Cumhurbaşkanının davetlisi olarak yarışları izlemekte olan Kral Faysal da oradadır ve sporcularımızı kutlayarak başarılarının devamını diler. (Bu bilgi Ünal Yaman'dan şifahi olarak alınmıştır).

Kabotaj Bayramı yarışlarında birinci olan İbrahim Uyar – İbrahim Erdöl – Dm. Teoman Bıyıkoğlu İki Çifte Dümencili ekibi Kupayı Celal Bayar'ın elinden aldı.

Spor teşkilatı 1955 Barcelona Akdeniz oyunlarına katılma kararı aldı. Gemi ile yedi gün süren bir yolculuk yapıldı. Dört Tek teknesi İstanbul'dan gemiye yüklenerek Barcelona'ya taşındı ancak Tek Çifte ve İki Çifte tekneleri oradan kiralandı. Dört Tek ekibinin yarıştan bir gün önce yaptığı antrenmanda Orhan Akı'nın küreği kırıldı. Yerine tedarik edilen kürek tam oturmadı, final yarışında 1600 metreye kadar çok iyi gelen ekip o anda Orhan'ın küreğini kaptırması ile avantajını kaybetti ve Mısır'ı geçerek 5. oldu.

Tek Çiftecimiz Tonguç Türsan kendisine verilen eski ve ağır bir tekne ile Mısır'lı Gamil'i geçerek Avrupa Şampiyonu Fransız Butel'in ardından ikinci olup Gümüş Madalya alarak uzun yıllar egale edilemeyen bir başarı kazandı. İki Çifte yarışına girmeleri beklenen Tonguç-Sudi ekibi tedarik edilen teknenin kötülüğü yüzünden yarışmadı. Fenerbahçeli Sudi Tonbaz, Galatasaray'lı kürekçi ve usta marangoz Süleyman Tonbaz'ın amcası idi.

1955 yılında Genel Kurula sunulan Denizcilik Faaliyet raporunda Kürek Şubesi ile ilgili kısım aşağıdaki gibiydi:

"Senelerden beri kulübümüzün yüzünü her fırsatta aka çıkaran kıymetli kürekçilerimizin başarıları malumunuzdur. Bu sene yapılan teşvik yarışlarında Dm. Teoman Bıyıkoğlu, Ahmet Yavaşoğlu, Orhan Akı, Ali Şermet, Güngör Toygarlı'dan müteşekkil dört tek ekibimiz Millî Dört Tek ekibi olarak seçildiğinden teşvik yarışlarının bir kısmına iştirak edemedik. Buna ilaveten havanın muhalefeti yüzünden yarış mahallinde tehir edilen İstanbul Şampiyonasında sekiz tek teknemizin kırılması gibi aksi tesadüflere rağmen Ahmet Yavaşoğlu ve bütün sporcu arkadaşların göstermiş oldukları feragat sayesinde kulübümüz bu yarışlarda büyük muvaffakiyet göstermiş, hem kaba teknelerde hem de outriggerlerde (dıştan takma dirseklilerde) kulüp şampiyonluğu olmadığından her iki klasta dört tek ve sekiz tek şampiyonu olarak gayrı resmi tasnife göre takım halinde en fazla puanı almıştır.

Burada Özgen ve Hasip gibi genç istidatları tebrik ederken Kaptan Ahmet Yavaşoğlu ile Güngör Toygarlı'nın Türkiye Kürek Sporundaki mevkilerinin hiç nazarı dikkate almadan sadece kulüplerinin menfaatini düşünerek ve hakikaten sportmence bir hareketle tek çifte ve iki çifte yarışlarına girmelerinden sitayişle bahsetmek mecburiyetindeyiz. Kulübümüz İstanbul Şampiyonasında 1'ci ve 2'ci gelen teknelerimizle katılmış olduğu yine dört tek ve sekiz tekte her iki sınıfta şampiyon olarak gayrı resmi tasnife göre en fazla puanı almaya muvaffak olmuştur.

Bütün bu kürek yarışlarındaki muvaffakiyetimizi sağlayan eski kürekçimiz ve Umumi Spor Kaptanımız Ali Enünlü'ye ve yine eski kürekçimiz ve Millî Takım antrenörü Bekir Macur'a bu başarılarda hisseleri çok büyük olduğu için şükranlarımızı arz ederiz. Yukarıda takdim etmiş olduğumuz şekilde tam şampiyona arifesinde sekiz tekimizin kırılması ile düşmüş olduğumuz müşkül durumda bizi kurtarmak için elinde hiç kullanılmamış olan yepyeni teknesini bize ariyet olarak veren Refii Spor kardeş kulübüne teşekkürü bir borç biliriz."

1956, Melbourne Olimpiyatları yılıydı. Rus Tek Çifteci Vyacheslav Ivanov, 18 yaşında ilk Olimpiyat altınını aldı. Ivanov bundan sonraki iki olimpiyatta da altın alarak arka arkaya üç olimpiyatta altın madalya alan ilk kürekçi olacaktı. Melbourn Olimpiyatlarına Türkiye'den katılan kürekçi olmadı. Türk güreşçiler 3 altın, 2 gümüş ve 2 bronz madalya kazandılar.

23 Eylül 1956 yılında ilk olarak Beykoz – Moda maraton yarışı düzenlendi. Aynı yıl gene ilk olarak Soconi Vakum firması (Mobil Oil firmasının eski adı) düzenlediği bayanlar arası Sekiz Tek yarışları yapılmıştır. 1950'li yıllarda 1952-53-55-56-57-58 ve 1959 olmak üzere 7 yıl takım şampiyonluğu kazanılmıştır. 1956 sezonunda Denizcilik Şubesi Kaptanı Ali Enünlü, Şube Antrenörü Bekir Macur idi.

1956 yılında Kürekçilerimiz:
Ahmet Yavaşoğlu – Orhan Akı – Ali Şermet – Güngör Toygarlı – Oktay Babacan – Can Öge – Hasip Öge – Kürşat Bengi – Burhan Kaya – Yılmaz Aykaç – Mustafa Uzal – Niko Sopakis – Selçuk Kanatlı – Aykut Önerler – Erol Aydınlık – Turan Giritlioğlu – Özer İnce – Özgen Korkmazlar – Kanat Durgun – Oral Yalım – Ali Peker.
Serdümenler: Teoman Bıyıkoğlu – İsmet Ketenci.
Bayan Kürekçiler: Ünal Yaman – Lale Oraloğlu – Ayseli Endürüst (Dalan) – İnci Kenter – Özay Gürkem – Çolpan Karan – Evin Saraçoğlu – Nuray Erkartal.

1956 yılında kulübün kuruluşunun 50. Yılında gümüş madalya alan kürekçilerimiz:

Mahir Safi, İbrahim Arif, Kamil Ethem Soysal, İsmail Hakkı Tokatlıgil, Suphi Ethem, Halil Akpınar, O. Hayri Tekelligil, Neşet Karadoğan, Naci Evrenos, **Vamık Gezen**, Nihat Bekdik, Sezai Kocakurt, Mazhar Resmor, Nevin Hassan, Şeref Hüsam, Ali Enünlü, Ercüment Dirvana, Kazım Karadağ, Bekir Macur, Süreyya Macur, Suha, Turgut Atakol, **Bedii Gorbon**, Şekip, Adil Araboğlu, Mümtaz, Nedim, Kemal Şerbetçi, Nezih Ulagay, İlham Ulagay, Zeki, Lütfü, Kadri Yumak, Karakaş, Joseph, Hamdi, Faruk, Suat Kesim, Sati İpek, Tevfik Kol, Ahmet Yavaşoğlu, Selim Kılıççı, İbrahim Erdöl, Orhan Akı, Bülent, Güngör Toygarlı, Nejat Harmankaya, Semih Harmankaya, Fehmi, İbrahim Uyar, Ali Şermet, Nihat Sohtorik, Emin Dirvana, Reha İren, Fethi Dabo, Mehmet Ali, Naşit, Petro Fenoryatis, Suha Dağdeviren, Muzaffer Turik, Talat Vaniköy, Füreyt Dosdoğru, Ali Emcet, Necip Celal, Hasan, Cengiz Kut, Özgen, Niko Sopakis, Özgen Korkmazlar, Hasip Öge, Selçuk Kanatlı, Teoman Bıyıkoğlu.

Şampiyon Bayan Kürekçiler: Semra, Samiye, Bedia, Lamia Anday, Nazlı Tılabar, Nazlı Yar, Belkıs Sander, Melek Tuncer, Şükriye Paşakay, Zekiye Yalıkaya, Suzan Erdilek, Cahide Atakol, Nimet Hanyalı, Lale Oraloğlu, Berrin Tunç, Ünal Yaman, Evin Saraçoğlu, Güzel Songülen, Müşfika Raşit Kadri, Sevim Moran, Güzin, Nevzer Saner, Bekin Oruç, Azize Çelikbaş, Naşide, Zahide Marşan, Ayfer Erin, İlkan Kılıççı, İnci Kenter, Ayseli Endürüst, Çolpan Koral, Özcan Tuncel.

1957 yılı kürekçilerimiz içerisinde Can Öge'nin yılı olmuştur. Can Öge kış boyu yaptığı ciddi kondüsyon çalışmaları sonucu yaşı gençlerde yarışa girmeğe müsait iken İstanbul Şampiyonasında Tek Çifte, İki Çifte ve Sekiz Tekte üç birincilik kazanmıştır.

Sonuçta Galatasaray erkeklerde yedi yarıştan yedisini, bayanlarda da beş yarıştan beşini görülmemiş bir sonuçla kazanarak İstanbul şampiyonu olmuştur. Türkiye Şampiyonasında takımımız erkeklerde 5 yarış, bayanlarda 4 yarış kazanarak Türkiye Şampiyonu olmuştur. Genç kürekçilerimiz de takım halinde İstanbul Şampiyonu olmuştur.

1957 yılında Kürekçilerimiz:
Ahmet Yavaşoğlu – Orhan Akı – Ali Şermet – Güngör Toygarlı – Özgen Korkmazlar – Hasip Öge – Oktay Babacan – Can Öge – Kürşat Bengi – Burhan Kaya – Yılmaz Aykaç – Mustafa Uzal – Niko Sopakis – Aykut Önerler – Erol Aydınlık – Turan Giritlioğlu – Kanat Durgun – Cahit Uder – Oral Yalım – Ali Peker.
Gençler ve Müptediler: Recep Ocandan – Özer İnce – Bülent Asal – Bilger Duruman – Erdoğan – Atilla Ortaçdağ – Korel Durgun – İsmail – Tolgay Onurer – Oktay – Yıldırım Kocacıklıoğlu – Semih. Serdümenler: Teoman Bıyıkoğlu – İbrahim Şekeroğlu – Cenap.

Bayanlar: Ünal Yaman – İnci Kenter – Nuray Erkartal – Öznur Üstüngel – Esra Paşakay – Umay Erkartal – Özay Gürkem – Perihan Çiftçi – Fatma Ergüvenç – Kamuran Giritlioğlu – Leyla. Serdümen: Süreyya Beybaba.

Can Öge anıları:
"1950'li yılların geçilmez Tek Çiftecisi Can Öge 01.09.1937 doğumludur. Şampiyon kürekçimiz Güngör Toygarlı'nın babası Kanlıcalı Dr. Sahip bey Can'ın doğum doktoru olmuş. Büyük Babası Hüseyin Hasip Paşa, II. Abdülhamit'in Posta Telgraf Nazırı idi. Babası Asım Öge, Galatasaray Lisesinde okuyup Fenerbahçe Futbol Takımında kalecilik yapardı.
1955 yılında 18 yaşında gençlerde yarışırken zamanın en kuvvetli Tek Çiftecileri Fenerli Sudi ve Beykozlu Ceyhun ile yarışarak onları geçmiş ve bu tekne sınıfında yıllar sürecek olan birincilikler serisi başlamıştır.
1957 yılında aynı gün içinde 1x, 2x ve 8+ büyüklerde birinci olurken gençler 1x ve 2x yarışlarını da almış, böylece bir günde beş yarış kazanmıştır. Ertesi gün Cumhuriyet Gazetesinde o yılların unutulmaz spor muhabiri Tuncer Benokan tarafından manşete taşınarak tebrik edilmiştir. (İlgilenenler için not: Tuncer Benokan 24.07.2013 tarihinde vefat etmiş ve Kilyos Mezarlığına defnedilmiştir)
Can Öge'nin Ağabeyi Hasip Öge 1960'lı yılların başında Semih Sohtorik'in gemilerinden biri ile Avrupa'ya giderek tekne yapımında kullanılmak üzere ***Maun ağaç*** *alıp İstanbul'a getirmiştir. Bu ağaçlar, İstinyeli Cahit Usta tarafından işlenmiş ve birçok bindirme tekne yapımında kullanılmıştır.*
1956 yılında Ankara Sarıyar Barajının açılış merasiminde düzenlenen kürek yarışlarında birinci gelerek Celal Bayar ve Adnan Menderes'ten madalyasını almıştır.
Can Öge, İspanya-Barselona, Fransa-Macon ve İsviçre-Luzern parkurlarında yarıştığını, Luzern'de altıncı olduğunu, yarıştan sonra Federasyon Başkanı Eftal Nogan'ın kendisini kucaklayarak "beni on yaş gençleştirdin" dediğini hatırlıyor.
1963 yılında Rumeli Hisarındaki yalılarına çarpan Rus Tankeri Arkhangelsk, büyük hazara yol açıyor, bu arada bütün madalya ve kupaların durduğu dolaplar parçalanarak suya dökülüyor, hepsi kayboluyor. Geriye çok az resim ve gazete kupürü kalıyor."
(30.08.2014 Cumartesi günü Celal Gürsoy tarafından şifahen derlenmiştir)

1957 yılında Kürek Federasyonu kurulmuş ve başkanlığa Eftal Nogan getirilmiştir. Futbol ve Boks sporları ile de uğraşan Eftal Nogan 1936 ile 1933 yıllarının başarılı bir kürekçisidir. 1936 Olimpiyatlarına gidecek olan Boks takımında yer almıştır ancak sonradan bu branşta Olimpiyatlara katılmadık. Eftal Nogan Kürek Federasyonu başkanlığını 1974 yılında kadar devam ettirdi.

1957 yılının baharında belediyenin imar planı gereği Bebek Lokali yıkılınca kulüp başkanı **Sadık Giz** ve arkadaşları tarafından Bebek'teki kayıkhane ve Denizcilik Lokali Kuruçeşme'deki kömür adasına taşınır. Ada 1872 yılında Sultan Abdülaziz tarafından devrin ünlü mimarı **Sarkis Balyan**'a yaptığı hizmetler karşılığında verilmiş ve bir süre "Sarkis Bey Adacığı" olarak anılmıştı. Mimar bir aileden gelen Sarkis, babası, ağabeyi ve kardeşi ile birlikte Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı, Akaretlerdeki Sıra Evler, İTÜ Taşkışla binası, Galatasaray Lisesi Binası gibi birçok eserin mimarıdır. Adada bir süre ünlü ressam **Ayvazovski**'nin de ikamet ettiği söylenir. 1914'lerden sonra Sarkis Bey'in köşkü yıkılmış, ada kömür deposu haline gelmiş ve 1957 yılında kadar şehir hatları vapurlarına yakıt sağlayan bir iskele olarak kullanılmıştır.

Denizcilik Şubesinin Bebek'ten yıllar sonra ayrılıp Kuruçeşme'ye Galatasaray Adası'na taşınması o günleri yaşayanlar tarafından şöyle anlatılmıştır:

21 Nisan 1957 Akşam Gazetesi;
"K. Çeşme adasına G. Saray flâması çekildi

Dün, kulüp reisi Sadık Giz'in başkanlığındaki bir heyet adayı sembolik bir şekilde teslim aldı. Ve sarı-kırmızılı flâmayı dikti. Senelerden beri Boğaziçi'nin en güzel ve şirin bir yerinde kapkara bir kömür deposu olmak bedbahtlığına uğrayan Kuruçeşme'deki ve Boğaz üzerindeki yegâne adayı teşkil eden toprak parçasının cumartesi günü yüz elli bin lira karşılığında Galatasaray Kulübü tarafından satın alındığını dün bu sütunlarda etrafıyla okuyucularımıza anlatmıştık. İşte, sarı-kırmızılılar kısa zamanda modern bir site haline getirilecek olan ve kulüp reisleri Sadık Giz tarafından Galatasaray Adası adı verilen bu unutulmuş adaya dün öğleden sonra kulüp flâmalarını diktiler. Dün saat 15.00'de Bebek'teki eski denizcilik lokalinde toplanan, kulüp reisi Sadık Giz, umumî kâtibi Necdet Çobanlı, murakıbı Şehri Namık, denizcilik lokali idare heyetinden Fethi Kayalı ve Kemâl Onar'la Arnavutköy'deki Galatasaraylı genç yüzücülerden müteşekkil sarı-kırmızılı grup, buradan iki motorla adaya hareket etmiştir. Adaya çıkıldıktan sonra, kulübün flâması en yüksek babaya asılmış ve ada gezilmiştir. Bundan sonra toplantı yasağı olduğundan fazla bir şey yapılmadan geri dönülmüştür."

Adanın alınmasının hikayesini 22 Şubat 2012 tarihinde kaybettiğimiz Divan Üyemiz ve FIFA'ya üye olan ilk Türk spor adamımız olan Necdet Çobanlı "Bölük Pörçük" adını taşıyan kitabında şöyle anlatır: *(Bir Hayatın Öyküsü – Bilgi Yayınevi – Sayfa 29 / 32)*

"Galatasaray Adası Alınıyor.
1957'lerde İstanbul Valisi olan Fahrettin Kerim Gökay bizim Bebek lokalimizin bulunduğu yeri park yapacaktı. Bizler şaşkınlık ve üzüntü içindeydik. Ne yapacaktık, nereye taşıyacaktık Denizcilik bölümümüzü ve tesislerimizi? Bunları kara kara düşünürken, o zamanlar gencecik bir delikanlı olan Kemal Onar bir gün bana geldi ve Bilger Duruman adında bir emlakçı arkadaşından duyduğu bir haberi aktardı:
"*Kuruçeşme'de kömür depolarının orada, bir ada varmış. 'Sahipleri Ermeniymiş ve satmak istiyorlarmış; ne dersiniz*?" dedi.

Kemal Onar o zaman yönetimde filan değil, Bebek'te oturduğu için Denizcilik Lokalimize gelip giden ve dümencilik yapan gençlerden biri. Teşekkür edip kendisine emlakçı Bilger Duruman'dan gerekli bilgileri aldım. "Dur, ben önce bir tapu kayıtlarına bakayım," dedim. Gidip baktım. Gerçekten de sanırım % 85'ine yakın kısmı şimdi adını iyi hatırlamıyorum Kevork ya da Kirkor diye bir Ermeni vatandaşımızın ailesine aitti. Diğer hisse sahiplerinin yerleri yurtları belli değildi. Tam bana göre bir işti. İnsanların çoğu sevmezlerdi bu gibi şeyleri; adresleri bilinmeyen, bulunamayan hissedarlar namına maliye müdahale eder diye. Ben atladım işe. Ama: nasıl yapmalıydı sessizce bu işi?

Önce ada üzerinde inşaat yapmamıza izin verip vermeyeceklerini bilmiyorduk. Sonra kulüpte muhaliflerimiz de çoğalmıştı. Yok, "Kömür deposu"; yok "Altından su çıkar'; filan deyip işimizi köstekleyebilirler diye düşündüm ve tedbirli olmaya karar vererek sadece Sadık Giz, Refik Selimoğlu ve Mustafa Yalman ile birkaç yakın arkadaş arasında saklamaya karar verdim bu fikrimizi. Bekir Macur'a rica ettim; adada inşaata izin alıp alamayacağımızı araştırması için. Gidip temaslar yaptılar. Bana yazdıkları 16 Nisan 1957 tarih mektupta görüldüğü gibi gene Galatasaraylı kardeşimiz, Başbakanın o zamanki özel kalem müdürü Şefik Ferit'in aracılığı ile Başbakan Menderes'e ulaşabildiler ondan aynen:

"*Kuruçeşme adasını Galatasarayların almak istediklerine çok memnun oldum, Adayı alsınlar. Kendileri arsa üzerinde yapabilmeleri mümkün olan tesisleri yapsınlar, ben de onlara yardımcı olacağım hakkındaki vaadimi teyid ediyorum*" yolunda bir mesaj almışlardı.

Ayrıca **Şefik Fenmen**, bir an önce bu alım işini bitirmemizi ve yapacağımız tesislerin plan ve özellikle maketini Başbakanımıza takdim edilmek üzere kendisine gönderilmesini istemiş.

Bu sözlerle hemen açıldım birkaç arkadaşa daha ve o zamanlar‘ henüz ikinci başkanlıktan istifa etmemiş olan sevgili Refik Selimoğlu ağabeyle çaldık bir gün, birlikte Ermeni vatandaşlarımızın Kadıköy’deki evlerinin kapısını. Açtılar kapıyı. Anlattık. Adalarına talip olduğumuzu. Refik Ağabey borsacı, ben avukat. Allem ettik kallem ettik, yanılmıyorsam 147.000 liraya bitirdik pazarlığı, % 85 hisse için. Hemen döndük, kulübe, duyurduk durumu bütün arkadaşlara. O‘ zamanki değerle 10.000 dolar civarında bir paraydı bu. Sonradan Mustafa Yalman’la rahmetli Ahmet Güre de gidip görüştüler Ermenilerle. Herkes uçuyordu sevinçten. Tapu takriri benim Bahçekapı’daki büromda yapıldı. O sıralarda Refik Selimoğlu ikinci başkanlıktan istifa ettiği için takriri tüzüğümüze göre ikinci başkan olarak Mustafa Yalman’la muhasebeci Ahmet Güre imzaladı. Hatta herkesin içinde rahmetli Ahmet Ağabey, takıldı bana: “Necdet; bu işi sen kotarıp kopardın ama tüzükte imza yetkisi başkanla muhasebecinin, sen avucunu yala,” diye. Sonunda 2 Nisan 1957 gün başta Sadık Ağabey, bir avuç arkadaş ve genç yüzücülerimizle adaya giderek Galatasaray bayrağını diktik. (Gazete Arşivlerinde bu tarih 21 Nisan olarak verilmektedir)

Hemen sıvayıp kolları Galatasaray’dan benden bir küçük sınıftan olan, o zamanların ünlü mimarı Turgut Cansever’e rica ederek yapmayı tasarladığımız inşaatın maketini yaptırdık. Sanırım bu maket bugün de müzemizde durmaktadır. Ama olmadı, parasal olanaksızlıklar dolayısıyla gerçekleştiremedik o nefis maketteki düşüncelerimizi, rüyalarımızı.
Bir süre sonra adresleri bilinmeyen diğer varisler aleyhine, sınıf arkadaşım merhum Sunullah Üner’in yargıcı olduğu mahkemede bir izalei şuyu davası açıp–Galatasaraylı arkadaşlarımızdan da bilirkişiler seçtirerek, diğer % 15 hisse de kulübümüze mal edildi.
Bu adaya Kuruçeşme Adası denilmesi beni hep üzmüştür. Bizler Galatasaraylı olarak, ünlü vefakarlığımızı göstererek bu adaya “Galatasaray Sadık Giz Adası” adını vermeliyiz.”,
Galatasaray Adasının alınması ve kulübün Bebek’ten Kuruçeşme’ye taşınmasının detaylı bilgileri ve belgeleri Kemal Onar’ın “Hatırladıklarım” adlı üç ciltlik kitabında en küçük detayına kadar anlatılmıştır.” Galatasaray’da Kürek, Celal Gürsoy, 2013
https://galatasaraydakurek.wordpress.com/2013/05/01/1930lu-yillar/

*

Celal Gürsoy Bey’in “Galatasaray’da Kürek” adlı kıymetli çalışmasında adı geçen Ziya Öniş ve Şefik Fenmen ile ilgili detay vermek isterim**. Vamık Gezen** ise sürpriz olsun.

“Yusuf Ziya Öniş ve Prof. Dr. Ziya Öniş - 60. Ölüm Yıldönümünde Yusuf Ziya Öniş Anısına Saygı ile...” ve “Zinnur Fenmen Güvenç ile Lamia Refik Fenmen ve Ailesi Röportaj”

RE Books Arts İnceleme-Araştırma ve Röportaj Bölümüne kayıtlı olan makalelerimi dileyen okuyabilir.

Prof. Dr. Ufuk Esin kıymetli bir hocamızdı. **“Dr. Güzin Poffet-Tamaç’ın Ardından Sandoz Türkiye Anılarımla Bir Devir”** makalemi RE Books Arts İnceleme-Araştırma ve Röportaj Bölümü’nden okunabilir.

Lale Oraloğlu’nun adı geçiyor. Çok kıymetli bir tiyatro sanatçımızdı. **Altan Karındaş** gibi. Babam Lale Oraloğlu’nu pek takdir ederdi.

***

Safder Tarim

“Safder Tarim Koleksiyonu - Léopold Lévy'den Orhan Peker'e + Kaybolmuş Bir Sanatçı”

“Dr. Safder Tarim 1913 yılında albay olan babasının görev yeri Beyrut'ta doğdu. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda, 1918'de İstanbul'a geldiler. İlkokuldan başladığı Galatasaray Lisesi'ni 1935 yılında bitirdi. Lisede iken hem keman hem de resim dersleri aldı. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesi'nde tıp eğitimine başladı. Bu dönemde plastik sanatlarla da çok ilgilenen Safder, sık sık Güzel Sanatlar Akademi'sine giderek yeni arkadaşlar edindi. 1941 yılında tıbbiyeden mezun olduktan sonra askerlik görevi için Gelibolu'ya gitti ve orada üç yıl kaldı. Döndüğünde tüberküloza yakalanmıştı. Validebağ Sanatoryumunda yatarak iyileşti. Daha sonra ihtisasını tamamlayarak aynı hastanede uzman olarak çalışmaya başladı. Resim, heykel, edebiyat, şiir, müzik; tüm sanatlar onun hayatının ayrılmaz parçaları oldular. Tıp doktorluğunun yanı sıra, resim ve heykel alanındaki bilgisi ve anlayışı nedeniyle, resim sanatı konusundaki eleştirilerine de saygı duyulan bir estet oldu. Pek çok Avrupa ülkesini gezdi, buradaki sanatçılarla dostluklar kurdu, müzeleri, sergileri izledi. 1957-1969 yılları arasında tıp alanında araştırmalar yapmak üzere Fransa'ya görevli olarak gitti. 1976 yılında, o güne kadar doktor olarak çalıştığı, Validebağ Prevantoryum-Sanatoryum'undan emekli oldu. Çok zengin bir resim koleksiyonu olan Safder Tarim, Temmuz 1980'de kalp yetmezliği sonucu İstanbul'da Kuruçeşme'deki evinde vefat etti.” “Safder Tarim Koleksiyonu - Léopold Lévy'den Orhan Peker'e + Kaybolmuş Bir Sanatçı” Aktedron Fikret (2002)

*

“Safder Tarim koleksiyonu. Léopold Lévy'den Orhan Peker'e”

“Doktor Safder Tarim'i yitireli 21 yıl oluyor. "Yıllar ne çabuk geçmiş" diye bir söz vardır. Bu söz Dr. Safder için çok doğru. Ölümünden sonra bir kişiyi her fırsatta, her olayda andığımız zaman o insanı belleğimizde yaşatıyor ve zamanın geçtiğini anlamıyoruz. Dr. Safder için de öyle oldu. Ortak dostlarımızla konuştuğumuz zaman sık sık o günlere dönüyor, onun fıkralarını birbirimize anlatıyoruz. Sanki çıkıp geliverecekmiş gibi oluyor. Hele hele bugün yaşadığımız bazı olaylar onun fikirlerini o kadar güncel tutuyor ki. Onun 20-30 yıl önce bazı olaylar karşısındaki gözlem ve yorumları bugünün benzer olayları karşısında da geçerli. Ne yazık ki aynı olaylar yeniden yaşanıyor. Safder'in bana Paris'e yolladığı mektupları bir süre önce karıştırmış ve bazılarını not etmiştim. Bunların birinde Safder, "Memleketimizdeki insanların birçoğunun bir cahiller sürüsü oluşturduğu dışarıdan belli olmuyor mu?" diye soruyordu. Bu soru hala güncel değil mi? Ölümünden beş yıl önce. 13 Şubat 1980'de yazdığı bir mektupta da şöyle demişti: "Hani, cehenneme girmek için kuyrukta beklerken bile insanın uykusu gelir, bıkar ve kendini bırakır. Çok garip bir hava, sanki herkes felç olmuş gibi. Özellikle aydınlar. Savaşın en civcivli sırasında gelen uyku gibi bir şey bu. İnsan sosyal çalışmalardan çekilince bir nevi izolasyona düşüyor. Demek ki insanlar çok mutsuz bir yaşam içindeler. Dünyadan habersiz bir kalabalık halindeyiz. Borç para almak için dilenciliği göze aldık. Yine de kimse yüz vermiyor. Bu iş böyle giderse olayın nereye varacağını düşünmek istemiyorum. Ne yapmalı? Emin ol bu soruya yanıt bulamıyorum. Galiba usulünce ölmek kalıyor geriye. Onu da insanın canı pek çekmiyor.", Oktay Aras Kitaplığı

*

“Bir doktorun estetik rotası
Koleksiyonerliğini sanatçı duyarlılığıyla bütünleştiren
Dr. Safder Tarim’in kişisel müzesi, Yapı Kredi Kâzım Taşkent Sanat Galerisi’nde.”

“Yapı Kredi Kültür Merkezi’nin 11 Ocak’tan itibaren kapılarını açık tuttuğu "Leopold Levy’den Orhan Peker’e Safder Tarim Koleksiyonu" sergisi, Kazım Taşkent Sanat Galerisi’nde gezilmeye devam ediyor. 10 Şubat’ta kapılarını kapayacak ve ‘görevi’ Yapı Kredi Yayınları’ndan çıkan aynı adlı kitaba bırakacak olan sergi, bir ‘estet’ olarak, bir ‘insan’ olarak Safder Tarim’in özel yaşamı ve koleksiyonunun en değerli parçalarını gözler önüne seriyor. Sergi ve kitap, gençliğinden vefatına değin çevresinde gazetecilerden, sanatçılardan, siyaset meraklıları ve akademisyen dostlarından oluşturduğu aydınlık hale ile kendisine çizdiği estetik rotayı daima idealist bir kaygıyla şaşırtmamaya çalışmış Dr. Safder Tarim’i, dostlarının dili ve kaleminin yanı sıra, kendi anılarına ait satırlarda da bizlerle buluşturması bakımından ciddi bir ‘bellek aktarımı’ niteliği taşıyor.

Varoluş mücadelesi
21 yıl önce hayatını kaybeden Tarim, anılarına bakılırsa bir yandan ümitsizliğin pençesinde kıvranıyor; bir yandan da yok olan sanat eserleri ve değerlerini gördükçe, can havliyle elinden ne geliyorsa yapmaya çalışıyor.

Dönemin üst düzey politikacısı Nihat Erim’e 9 Eylül 1971 tarihinde yazdığı mektubunda şunlardan dem vuruyor Tarim:

"...Nihat’cığım eğer emredersen İstanbul’dan Ankara’ya gelerek şunu yerinde ziyaret eder, yarım saat içinde hepsini anlatabilirim. Ben, biliyorsun doktorluk ediyorum. Memur doktorluk. Bütün hayatımın meslek haricindeki kısmını san’at eserleri ile uğraşarak geçirdim.

Memleketin sonsuz sorunlarını bu kadar güzel hallederken bunun da üstesinden geleceğine ve eski eser katliamını durduracağına inanıyorum. Memleketimizin en büyük serveti bu eserler işte. İş yapıyoruz diye durmadan tahrip edecekler ise, hiç dokunmasınlar daha iyi. Bu durumlarında binlerce yıl dayanmışlar ve daha da çok çekicidirler..."

Yok edilen tarihi eserlere duyduğu kaygıyla dolu bu satırlarıyla ‘koleksiyoner’liğin bencillik ve ‘toplayıcılık’ olmadığı dersini veren aynı Dr. Tarim, 29 Aralık’ta ise kendisini çaresiz, yılgın ve yorgun bir kefal balığıyla özdeşleştirerek, duyarlılığın beslediği acıya batırdığı kaleminin şunları yazmasına izin veriyor:

"...Resim yapmak ve fırsat bulursam da yazı yazmak niyetindeyim. Hatıralarım tarzında. İyi kötü şahitlik görevimizi yerine getirmek için. O da, okurlarsa, çocuklarım için. Bir balığın resmini yapmak istiyorum. Sığ sularda, yalnız başına bir balığın. Aslında belki de bu bir ‘self portrait’ olacak ama, bakalım. Çok zor bir iş. Büyük bir iş. Basbayağı bir kefal..." Fikret Mualla, Neşet Günal, Devrim Erbil, Rasin, Orhan Peker ve Selim Turan, Bedri Rahmi Eyüboğlu ile Avni Arbaş gibi birçok ressamımızla diyalog halinde olmuş sanatsever ve koleksiyoncu **Dr. Safder Tarim**’in onlarca resim, fotoğraf ve bilgiyi buluşturan sergisini kaçırmayın.” Kâzım Taşkent Sanat Galerisi, Bitiş tarihi: 10 Şubat 2002, Milliyet Kültür & Sanat, Evrim Altuğ

*

Mengü Ertel, "Doğurgan Döngü" Sergisi Afiş-Davetiyesi, Önsözü Dr. Safder Tarim'e Ait, 8 Sayfa, 1979 Tarihli, 31 x 48 cm.,
https://www.artiummodern.com/en/product/3833394/mengu-ertel-dogurgan-dongu-sergisi-afis-davetiyesi-onsozu-dr-safder-tarim-e

Mengü Ertel Bey'i bana Semiha (Baban) Hanım tanıştırmıştı. Birlikte ofisine gitmiştik. Çok kıymetli bir insandı.

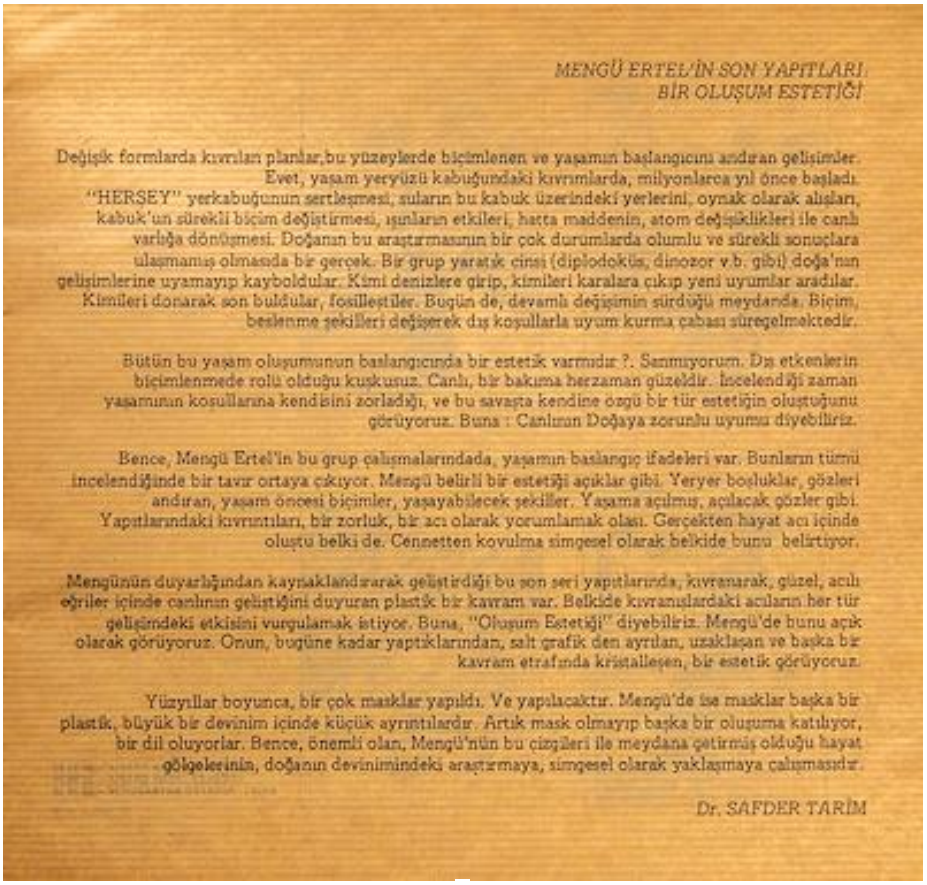

MENGÜ ERTEL'İN SON YAPITLARI:
BİR OLUŞUM ESTETİĞİ

Değişik formlarda kıvrılan planlar,bu yüzeylerde biçimlenen ve yaşamın başlangıcını andıran gelişimler. Evet, yaşam yeryüzü kabuğundaki kıvrımlarda, milyonlarca yıl önce başladı. "HERŞEY" yerkabuğunun sertleşmesi, suların bu kabuk üzerindeki yerlerini, oynak olarak alışları, kabuk'un sürekli biçim değiştirmesi, ışınların etkileri, hatta maddenin, atom değişiklikleri ile canlı varlığa dönüşmesi. Doğanın bu araştırmasının bir çok durumlarda olumlu ve sürekli sonuçlara ulaşmamış olmasında bir gerçek. Bir grup yaratık cinsi (diplodoküs, dinozor v.b. gibi) doğa'nın gelişimlerine uyamayıp kayboldular. Kimi denizlere girip, kimileri karalara çıkıp yeni uyumlar aradılar. Kimileri donarak son buldular, fosilleştiler. Bugün de, devamlı değişimin sürdüğü meydanda. Biçim, beslenme şekilleri değişerek dış koşullarla uyum kurma çabası süregelmektedir.

Bütün bu yaşam oluşumunun başlangıcında bir estetik varmıdır ?. Sanmıyorum. Dış etkenlerin biçimlenmede rolü olduğu kuşkusuz. Canlı, bir bakıma herzaman güzeldir. İncelendiği zaman yaşamının koşullarına kendisini zorladığı, ve bu savaşta kendine özgü bir tür estetiğin oluştuğunu görüyoruz. Buna : Canlının Doğaya zorunlu uyumu diyebiliriz.

Bence, Mengü Ertel'in bu grup çalışmalarındada, yaşamın başlangıç ifadeleri var. Bunların tümü incelendiğinde bir tavır ortaya çıkıyor. Mengü belirli bir estetiği açıklar gibi. Yeryer boşluklar, gözleri andıran, yaşam öncesi biçimler, yaşayabilecek şekiller. Yaşama açılmış, açılacak gözler gibi. Yapıtlarındaki kıvrıntıları, bir zorluk, bir acı olarak yorumlamak olası. Gerçekten hayat acı içinde oluştu belki de. Cennetten kovulma simgesel olarak belkide bunu belirtiyor.

Mengünün duyarlığından kaynaklandırarak geliştirdiği bu son seri yapıtlarında, kıvranarak, güzel, acılı eğriler içinde canlının geliştiğini duyuran plastik bir kavram var. Belkide kıvranışlardaki acıların her tür gelişimdeki etkisini vurgulamak istiyor. Buna, "Oluşum Estetiği" diyebiliriz. Mengü'de bunu açık olarak görüyoruz. Onun, bugüne kadar yaptıklarından, salt grafik den ayrılan, uzaklaşan ve başka bir kavram etrafında kristalleşen, bir estetik görüyoruz.

Yüzyıllar boyunca, bir çok maskler yapıldı. Ve yapılacaktır. Mengü'de ise maskler başka bir plastik, büyük bir devinim içinde küçük ayrıntılardır. Artık mask olmayıp başka bir oluşuma katılıyor, bir dil oluyorlar. Bence, önemli olan, Mengü'nün bu çizgileri ile meydana getirmiş olduğu hayat gölgelerinin, doğanın devinimindeki araştırmaya, simgesel olarak yaklaşmaya çalışmasıdır.

Dr. SAFDER TARİM

*

“Pera Müzesi Bizans Dönemini Ele Alan İki Sergiyi Ağırlıyor!”

Suna ve İnan Kıraç Vakfı Pera Müzesi ile İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Bizans’la ilgili iki sergiyi eş zamanlı olarak sanatseverlerin beğenisine sunuyor. Bizans eserlerini odağına alan bu sergilerden ilki “İstanbul’dan Bizans’a: Yeniden Keşfin Yolları, 1800–1955”, Bizans araştırmalarının İstanbul’daki gelişimine ışık tutuyor. Bizans’ın popüler kültürdeki temsillerini ele alan ikinci sergi ise “İstanbul’da Bu Ne Bizantinizm?”: Popüler Kültürde Bizans adıyla Pera Müzesi’nde ziyaretçilerle buluşuyor.

“İstanbul’dan Bizans’a: Yeniden Keşfin Yolları, 1800–1955”
Küratör: **Brigitte Pitarakis**. “İstanbul’da Bu Ne Bizantinizm?” Popüler Kültürde Bizans.
Küratör: Emir Alışık. Tarih: 23 Kasım 2021 Salı – 6 Mart 2022 Pazar

İstanbul’dan Bizans’a sergisi, Pera Müzesi ve İstanbul Araştırmaları Enstitüsü’nün ortak çalışmasıyla, Bizans sanatı uzmanı Brigitte Pitarakis’in küratörlüğünde hazırlandı. Osmanlı başkentinin, Bizans araştırmalarının şekillenmesindeki merkezi rolünü irdeleyen sergi, bugüne kadar yeterince çalışılmamış bir alana mercek tutarken, İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin Bizans koleksiyonları başta olmak üzere Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu’na ait zengin fotoğraf ve kitap seçkisine, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü, Ömer Koç, Serap Kayhan, **Dr. Safder Tarim**, Büke Uras koleksiyonlarından ve Birmingham Üniveristesi Doğu Akdeniz Arşivi, Dumbarton Oaks Araştırma Kütüphanesi, Fransa Millî Kütüphanesi, Collège de France Bizans Kütüphanesi Fonds Whittemore, Paris EPHE, Photothèque Gabriel Millet arşivlerinden derlenen kitap, baskı, harita, fotoğraf, belge ve resimler eşlik ediyor.
Nejad Melih Devrim ve **Fikret Mualla**’nın Bizans’tan esinlenen resimleri, bu mirasın modern sanat üzerindeki etkisini sergide ortaya koyarken, A. Tayfun Öner’in İstanbullu gökbilimci Eugène Antoniadi’nin kariyerini ele alan üç boyutlu animasyonu Bizans’a bilim kurgu merceğinden bakıyor. Bizans mirasının geniş bir ilgi alanına dönüşmesinin ilk kez bu sergide irdelendiğine dikkat çeken Pitarakis**,** *“Berlin-Bağdat demiryolunun inşası ve Süveyş Kanalı’nın açılmasıyla 19. yüzyıl sonlarında modern taşımacılık ağının temelleri atıldı. Bu gelişmeyle coğrafi ufuklar genişlemeye başlarken, teknolojideki gelişmelerle birlikte geçmiş uygarlıklara ve bugün ‘öteki’ diye adlandırılan insanlara yönelik merak arttı. Artan bu merak geçmiş uygarlıklar ve özellikle Bizans hakkında araştırmalar yapılmasına vesile oldu. İstanbul’dan Bizans’a sergisi, 1800’lü yıllardan 1955’e kadar Bizans’a dair bilgi birikiminin gelişimini ve Bizans araştırmalarının bir disipline dönüşme sürecini ziyaretçilerle paylaşırken, bu farkındalığın oluşmasında İstanbul’un merkezi rolünü inceliyor. Sergi, karmaşık bir konu olan modern tarihte Bizans mirasına, dönemin siyasal, ekonomik ve kültürel aktörlerinin perspektifinden bakarak ışık tutuyor”* dedi.”, editorbiozet November 25, 2021

*

Sevgi (Gönül) Hanım’dan dolayı Brigitte (Pitarakis) Hanım’I, Semahat (Arsel) Hanım’dan dolayı Şirin Devrim Hanım ile tanışmak, sohbet etmek güzeldi. Çok kıymetli bir ailedir.

“Osmanlı’nın son dönemleri ile Kurtuluş Savaşı’nı ve Cumhuriyet’in ilk yıllarını kapsayan bir kesit. II. Abdülhamid'in sadrazamı olan Cevad Paşa sözünü esirgemeyen, şahsiyet sahibi bir devlet adamıdır. Ancak bir komplo düzenlediğinden kuşkulanan Padişah onu sadrazamlıktan azleder. Bunun üzerine Şakir Paşa, kardeşinin uğradığı haksızlığı sineye çekemediği için II. Abdülhamid'in verdiği konakta oturmayı reddederek Büyükada'daki köşküne çekilir. Şakir Paşa'nın torunu Şirin Devrim'in çocukluğunun geçtiği bu köşkte kimler yaşamaz ki... Şirin Devrim'in annesi ressam Fahrelnissa (Zeid), Füreya (Koral), Aliye (Berger), Cevat Şakir (Halikarnas Balıkçısı), Suat Şakir, İzzet Melih (Devrim), Nejad Devrim...” Şakir Paşa Ailesi, Şirin Devrim, RE Books Arts Kitaplığı

*

“Öğrenci Dostları Derneği, 1955”

“Amaç: Derneğimizin kuruluş amacı, dernek tüzüğünde belirtildiği şekli ile:
İhtiyaç sahibi öğrencilerin okutulması için ders araç ve gereçleri, giyim, barınma ve yiyecek gereksinimlerinin karşılanması, burs verilmesi. Sağlık kurumlarında yatarak veya ayakta tedavisi yapılan, sağlık sorunu yaşayan öğrencilerin teşhis ve tedavileri için gerekli ilaç, film, elektro, tomografi ve bunun gibi bilumum tedavi masraflarının nakit ve ayni olarak karşılanmasıdır. İhtiyaç sahibi öğrencilerin okutulması için ders araç ve gereçleri, giyim, yatma ve yemek gereksinimlerinin karşılanması, burs verilmesidir.

Hedefler: Tüberküloza yakalanmış ve Anadolu’dan İstanbul’a tedavi amaçlı gelmiş çocukların bakım ve ilaç giderlerinin karşılanması amacıyla kurulmuş derneğimiz; zamanla, bu hastalığın ilaçlarının devlet tarafından bedelsiz karşılanması ile bu alandaki çalışmalarına son vererek, tıp dalında eğitim gören ve maddi ihtiyaç içinde olan üniversite öğrencilerine burs vermeye başlamıştır. Karşılıksız burs verilen öğrenciler ilk olarak İstanbul’daki tıp fakültelerinden seçilmekle beraber, zaman içinde eğitim ve diğer fakültelerde okuyan talebeler de kaynaklarımızdan yararlanmaya başlamıştır.

2021-2022 eğitim-öğretim dönemi için yıllık olarak bursiyerlerimizin her birine, aylık 400 TL’lik burs, 10 ay boyunca verilmektedir. Ayrıca her öğrencimize bir aylık burs miktarı kadar bir kitap yardımı da yapılmaktadır.”

Tarihçe: Derneğimiz, İstanbul, Kadıköy Koşuyolu’nda, Validebağ Preventaryom Sanatoryum’unda (hâlâ öğretmenler hastahanesi) yatan yoksul ve tüberkülozlu öğrencilerin tedavilerinde ilaç ve zaruri ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, çoğunluğu bu hastanenin doktorları ve personelinden olmak üzere, 35 kurucu üye tarafından 20.01.1955 tarihinde kurulmuştur. Derneğimiz, 10.07.1962 tarihinde, Bakanlar Kurulu’nun 6-711 sayılı kararı ile “Genel Menfaatlere Hadim Cemiyet (Kamu Yararına Çalışan Dernek) statüsüne alınmıştır. Bu ayrıcalıklı statü, derneğimize yapılan bağışların makbuzlarını tüzel ve özel kişilerin gelir vergisinden düşme imkanı sağlamıştır.

Kurucularımız:

Dr. İhsan Karlıklı, Dr. Mahmut Sezer, Yusuf Gönül, Erdem Akkutular, Dr. Baha Arkan **Dr. Safder Tarim,** Mustafa Parlak, Asuman Batur, Dr. Muzaffer Dilemre, Dr. Orhan Üçsel Recai Gürses, Tevfik Avşar, Dr. Zeki Köseoğlu, Dr. Nazif Bahçesi, Türkan Aran, Suat Arus Dr. Nazif Pınar, Dr. Beyhan Ülgen, Safiye Çeliktelli, Münire Yücesoy, Dr. Bedriye Bora, Dr. Makbule Yeşin, Azize Başeski, İsmail Ketenci, Dr. Mehmet Dedeoğlu, Dr. Şadiye Güvendiren, Muzaffer Karlık, Galip Özcan, Dr. Ali Rıza İkiz, Alaattin Dalayman **Halide Nusret Zorlutuna**, Hayriye Açıkalın, Servet Türegün, Melek Anıl Enver Soysal”, *https://www.ogrencidostlaridernegi.org/*

*

“Hocam, Ustam: Ahmet Hamdi Tanpınar”

“Büyükannemin melankolisi vardı. Bahtiyardı, ama nostaljisi vardı. Halk edebiyatını, iyi bilirdi. Evimizde masal hâkimdi. Bir kadın vardı; hem çok güzel türkü söylerdi, hem çok güzel masal anlatırdı.”

Tanpınar, edebiyat araştırmalarında öne çıkarılan anlamıyla bir halk edebiyatına, Baki Süha’nın da belirttiği gibi, ilgisiz görünüyordu. Fakat şehirli yaşayışa ait halk kültürünü iyi tanıyordu. Beş Şehir bunun tanığıdır. Ablası Nigâr Hanım’ın anlattığı masalları da aile içinde not ettirmişti. Kendi el yazısı ile eklediği dikkatleri, bu masalların, Batılı örneklerle karşılaştırmalı bir yayınını düşündüğünü göstermektedir.

Bu hikâyelerin bulunduğu -eski yazı ile yazılmış – defteri bana gösterirken kardeşi Kenan Tanpınar, Hamdi Beyin Tûtinâme’yi de çok sevdiğini, hatta ciddi bir yayınını düşündüğünü söylemişti. Pertev Boratav, o güzel baskılı Türk Masalları‘nı Fransa’dan gönderdiğinde, kitaba ne kadar sevgi ile baktığını biliyorum. Bu yalnız, Necip Fazıl’ın gazetesinde Tanpınar’ı töhmetlemek için kullanılan, o yıllarda üniversitede bir baskı yaratılmak isteniyordu, bir dostluğun ilgisi değildi.

Zaten Narmanlı’da, herkesin evine serbestçe girip çıktığı, Tanpınar’ın, her zaman bir yığın dostluğu ve ilişkisi olmuştur. İyi ki **Haldun Taner**, bu Narmanlı yıllarını yazdı. – Belki de yakında yok olup gidecek. Narmanlı’daki eve benim ilk gidişimde kendisi daha gelmemişti. Dolabı açtık, biraz vermutla elma bulduk. Yolda giderken Kenan Hoca anlatıyordu: “Bir gün Cahit Sıtkı ile dönüş paramız kalmayınca yine ağabeyime gelmiştik.” Ve birçok sanatçı dostlar.

Serbest nazımla yazdığı “Altın Güzeldir” bu yıllarda, Adnan Benk’in yönettiği Küçük Dergi’de,”Son Yağma”, Mesih Akyiğit’in çıkardığı Millî Mecmua’da yayımlandı.
Fakat serbest nazma sanıyorum, Tanpınar yabancılık duyuyordu. Gençleri beğeniyordu, onlara karşı değildi, **Orhan Veli’yi, Melih Cevdet’i, Oktay Rifat’ı** elbette seviyordu. Başaran ve **Özdemir Asaf** gibi daha genç şairleri sanırım birincisini imajları, ikincisini zihinsel yanı dolayısıyla değerlendirmelerinde çok dikkatli davrandığı derslerinde bile söz konusu edecek kadar ilgiyle izliyordu. Ancak, serbest nazma, kendi şiirinde şüphe ile bakıyordu. O, veznin ve şeklin şairi idi; gençler de onu bu şiir çizgisinde beğeniyorlardı.

Rıfat Ilgaz’ın Tanpınar’a ithaf ettiği;
“Bu ümitsiz kış akşamlarında madem ki / Ilık sabahların tahayyülüyle susmaktasın /
Vaktiyle hülyanı dizdiğin ince dalların / Alevlerinde ısın.”
mısralarını unutabilir misiniz?

Ahmet Hamdi Tanpınar’ı ilk olarak bu şiir yıllarında dinledim. O zaman Fındıklı’da bulunan Edebiyat Fakültesi’nin giriş katındaki soldaki amfide, Edebiyat Fakültesi ve Güzel Sanatlar Akademisi öğrencileri ve biraz da bu branşlardaki seçkin güzellikler dolayısıyla Teknik Üniversite ile öbür fakültelerden gelen gençler, çoğu ayakta, Tanpınar’ın yumuşak-kısık sesini dinliyorlardı. Hoca da kürsüde ayakta konuşuyordu.

Fakülteye girdikten sonra da, sert ve zaman zaman sinirli görünüşlü elinde geniş kenarlı gri fötrü ile acele hareketli, koridorda görünmesi ile kaybolması bir olan, belki de henüz milletvekilliğinin havası üzerinde, bana çok esrarengiz gelen hocanın, daha çok artist yanının peşinde, üst sınıf öğrencilere ait birkaç dersine daha katıldım.

Bu derslerde katı çizgileri yumuşatan birleştirici ve ruhları bir potada eritip sonra yeniden şekillendiren bir konuşmanın sırrını gördüm. Yoksa -**Tarık Buğra**'nın da yıllar önce bir bayram karşılaşmamızda söylediği gibi- Tanpınar, önceden hazırlanmış düzenli konuşmaların adamı değildi.

Bazı günler kendini toparlayamadığı için, bazı günler de direktif verici kesin ifadelerden kaçınma endişesiyle cümlelerini tamamlamadığı anlar bile oluyordu ve hep kendini silmek ister gibi sessizce konuşmaya çalışıyordu. O sıralarda öğrenci arasındaki adı da "Al Capon"du. Bu adın şapkası yüzünden verildiğini sanıyordum.
Fakat, Kenan Tanpınar Hoca'yla bir gün Narmanlı'daki evine gidince gördüm ki, Hamdi Bey, İngilizcesini güçlendirmek için, çoğu Agatha Christie olmak üzere her gece bir polis veya gangster romanı devirip öyle uyumaktadır.

Zaten uyumak, onun için biraz güç bir olaydı. Gece geç yatar, bazen sigarası kâğıtlarının veya bir kitabın üzerinde sönerken uyuklardı. Fakat sabahları, özellikle Gümüşsuyu'ndaki eve taşındıktan sonra, erkenden kalkıyor ve çalışma masasının başına oturuyordu.

Gümüşsuyu'ndaki daireye 1953 Paris yolculuğundan sonra taşındı. Cadde üzerindeki Nimet Apartmanı'nda da **Abdülhak Şinasi Hisar** oturuyordu. Dostlarından **Dr. Safder Tarim**'in evi de o civardaydı. Park Otel'e de yakındı. XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Yaz Yağmuru'ndaki hikâyeler, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, İstanbul ve birçok makaleleri, Beş Şehir'in ikinci baskısı, bu güneşli apartmanda kaleme alındı.

Birlikte çalıştığımız zamanlar, saat on sıralarında uğrardım. Çaylı sigaralı bir çalışma ile öğleyi bulurduk. Bazen bir Mozart, bir Vivaldi dönerken, röprodüksiyonları incelerdim. Eğer bir dostu varsa, -**Zühdü Müridoğlu, Nuri İyem** şu anda aklıma geliyor- konuşmalarını dinler, yararlanırdım. Dersi yoksa yemeği geciktirir, -bazen evde, bazen civardaki Rus lokantasında, kırk yılda bir Degüstasyon'da- bir şeyler yedikten sonra, gerekiyorsa, birlikte fakülteye geçerdik. Gece uykularını da ikindiye doğru bir ara karşılamaya çalışırdı.
Böyle bir ikindi üzeri, ölümünden birkaç gün önce uğradığımda, kendisini uyanmış iskambil falı açıyor buldum. "Fal kapalı çıkıyor oğlum" dedi. "Hile yapın, hocam!"dedim. "Olmaz bana yakışmaz!" diye cevap verdi.

Tanpınar Hoca'dan bu yıllarda neler aldığımı düşünüyorum. Mehmet Kaplan, Ali Nihat Tarlan ondan daha fazla öğretici idiler, fakat ben şiiri ve Tanpınar'ın çıraklığını seçmiştim. Bilimin metodları fikrine de **Hilmi Ziya Ülken**, Takıyeddin Mengüşoğlu, Joachim Ritter gibi, felsefeci hocalarla ulaştım. Hatta Tanpınar'ın "Edebiyat Tarihi"ni ona yardım ederken değil, bu metodlara uyandıktan sonra kavrayabildiğimi söylemeliyim. Ancak bizi bu problemlere gönderen ve Batılı bir tavır kazandırmaya çalışan yine Tanpınar'dı. Her çeşit bilgide daima esas kaynaklara inmeyi, insana ve kültürlere önyargısız ve "taassub"suz bakmayı, kendini aramayı, kendi iç dünyamızda bir uyum kurma fikrini, hür, adil, dürüst, iyi ve "flexible" olmayı bize o "telkin" etti.

Şimdi Türkiye'de şu mantık geçiyor: Bir insan, ya sağdadır, ya solda. Sağda değildir, öyleyse solcudur veya aksi. Hayır, Tanpınar, **Fikret Ürgüp**'ün de dediği gibi "insan olma sanatı"nı biliyordu. Bu yüzden o hiçbir zaman öğrencisine karşı tavır almadı. Zaten, bir hoca, elindeki malzemeyle, insana karşı olabilir mi? Şimdi Tanpınar'ı, **Selâhattin Hilâv**'ın dediği şekilde, doğrudan doğruya Marksist yoruma kaydırabilir miyiz? Nazım Hikmet gibi gerçek bir şairin yalnız Marksist hareketin marşı gibi okunması ne acıdır. Yine Hilmi Yavuz'un Nietzsche'ci yorumu da bir sınırlandırma değil midir? Yalnız Tanpınar, şunu iyi biliyordu: Kant'ı, Nietzsche'yi, Hegel'i, Marx'ı vb. büyük düşünürleri bir yana atarak hiçbir yere gidemezsiniz. Bir konuşmamızda Espoir'a yasak koyan bir kültür politikasını anlayamadığını söylemişti. – Daha sonra galiba bir serbestlik geldi ve Türkçeye çevrildi. -Bir

konuşmamızda da. Kapital'i kütüphanesinde bulamadığımız bir üniversitede felsefe ve ilim yapılabildiğinden bahsedebilir misiniz? Demişti.

Tanpınar bir "humanite"nin içinde ve bizim insanımız olarak konuşuyordu. Bu yüzden kültür değerlerimizin savunmasına daima ehemmiyet verdi. Bir defasında, "Selçuk'u ben de severim, fakat Osmanlı'dan çok sevmeyi anlamam" demişti.
Ben, "Osmanlı'nın kuruluş dönemini daha çok seviyorum" dediğim zaman da "Hayır. Nazım da böyle düşünüyordu, doğru değil. Kültürümüzü, Osmanlıya bir bütün olarak borçlu olduğumuzu unutmamak lâzımdır" diyerek cevap vermişti. Patrona Hamamı olarak tanınan yapının yıkılması söz konusu olduğu zaman da, Osmanlı politikasının mimarlık eserleriyle kalıcı kılınan bir Milliyet anlayışına dayandığını, bu toprakları bize ait yapan mimarinin yer yer bertaraf edilmesi halinde uluslararası planlara ulaşabilecek ve hiç istemeyeceğimiz kültür problemleriyle karşılaşabileceğimizi söylemişti.

Eğitimde, Meşrutiyet'ten beri tartışılan "Tûbâ Ağacı" görüşüne, yani üniversiteden aşağıya doğru bir aydınlanmaya inanıyordu. Bu yüzden Hasan Ali Yücel'e duyduğu bütün sevgiye rağmen Tonguç'u ve köy enstitülerini tutmadı. Nurullah Ataç'ın aynı görüşü savunan "Prospero ile Caliban" adlı yazısını bu sebeple çok beğenmişti.

"147'ler Olayı"nda da şu veya bu kişiyi değil, üniversiteyi savunmak istemişti.
"Bizde üniversite, belki de tarihinin yeniliği yüzünden efkâr-ı umumiyeye öbür memleketlerden başka türlü mal edilmiştir. Cemiyet hayatında gördüğü şerefli vazifeler ne olursa olsun, bu propagandalar onu daima kaynayan bir kazan gibi göstermiştir. Şüphesiz ki üniversitelerimiz bu huzursuzluğu içten besleyen unsurlardan kurtulmanın kanuni imkânlarına sahipti. Fakat bu cinsten kökten tedbirlerin de mahzurlarını göz önünde tutuyordu. Filhakika müesseseler cezri tedbirlerle değil, gelişmelerine imkân veren dikkat ve bir nevi içtimai şefkatle istenilen şekle varırlar. Cemiyet hayatında olduğu gibi, fikir hayatında da en büyük yapıcı istikrar, devamlılık ve emniyettir."

Nitekim bu bireyin yaşamı için de böyle değil midir? Onu "düşünmeden itaate" zorladığınız bir anda bütün gelişmeyi de durdurabilirsiniz. Ve bugün, biz bireyin özgürlüğüne, her şeyden çok değer vermek zorunda değil miyiz?

"Hiçbir şeyi kendimize kader yapmaya hakkımız yoktur. Hayat o kadar geniş ve insan o kadar büyük meseleler içinde ki, onu kavramak için düşüncelerimizde ve hayatımızda, hür olmalıyız.", "Hocam, Ustam: Ahmet Hamdi Tanpınar", Turan Alptekin
(Gösteri, sayı 76, Mart 1987, s. 25-27), http://www.tanpinarmerkezi.com/turan-alptekin-hocam-ustam-ahmet-hamdi-tanpinar/

***

Mehmet Suphi Batur

"Mehmet Suphi Batur (1904, Sinop - 23 Eylül 1992), Türk futbolcu, spor yöneticisi ve siyasetçi.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Galatasaray Lisesi öğretmenliği, kaymakamlık, Umuru Hukukiye Müdürlüğü, VIII. Dönem Sinop Milletvekilliği, Kurucu Meclis Sinop İli Temsilciliği (6 Ocak 1961-15 Ekim 1961), Cumhuriyet Senatosu Sinop üyeliği (15 Ekim 1961-2 Haziran 1968) ile Cumhuriyet Senatosu başkan vekilliği yaptı. Evli ve 3 çocuk babasıydı.[1]

3 dönem (1946-1950)[2] Galatasaray Spor Kulübü Başkanlığı yaptı. Bu dönemde kulübün borçlarını temizlemiş, Florya sahasının alınmasında çok önemli katkısı oldu.",

Galatasaray SK Başkanları:

Ali Sami Yen (1905-1919)
Refik Cevdet Kalpakçıoğlu (1919-1922)
Yusuf Ziya Öniş (1922-1925)
Ali Sami Yen (1925)
Ahmet Robenson (1925)
Ali Haydar Şekip (1925-1926)
Adnan İbrahim Pirioğlu (1926-1928)
Necmettin Sadak (1928-1929)
Abidin Daver (1929-1930)
Ahmet Kara (1930-1931)
Tahir Kevkep (1931-1932)
Ali Haydar Barşal (1932)
Ahmet Kara (1932)
Fethi İsfendiyaroğlu (1932-1933)
Ali Haydar Barşal (1933-1934)
Refik Cevdet Kalpakçıoğlu (1934)
Ethem Menemencioğlu (1934-1936)
Saim Gogen (1936-1937)
Sedat Ziya Kantoğlu (1937-1939)
Nazmi Nuri Köksal (1939)
Adnan Akıska (1939)
Sedat Ziya Kantoğlu (1939-1940)
Tevfik Ali Çınar (1940-1942)
Osman Dardağan (1942-1944)
Sedat Ziya Kantoğlu (1944)
Muslihittin Peykoğlu (1944-1946)
Suphi Batur (1946-1950)
https://tr.wikipedia.org/wiki/Suphi_Batur

*

"Sinop Tarihiyle Buluşuyor"

"Sinop Valiliğince yürütülen Sinop Tarihiyle Buluşuyor projesi kapsamında, tarihimizde yer almış önemli şahsiyetlerden hukukçu ve devlet adamı **Mehmet Suphi Batur** hakkında Valilik toplantı Salonunda bir konferans verildi.

Konferans araştırmacı yazar Mehmet Yüce ile İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Rıza Nur Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Semra Yalçın tarafından verildi. Konferansta Mehmet Suphi Batur'un hayatı ve hukukçu, devlet adamı rolü de ele alındı. Konferansta konuşan Rıza Nur Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Semra Yalçın, Mehmet Suphi Batur'un hayatından kesitler sundu. Yalçın, Mehmet Suphi Batur 1904, Sinop - 23 Eylül 1992, Türk futbolcu, spor yöneticisi ve siyasetçi.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Galatasaray Lisesi öğretmenliği, kaymakamlık, Umuru Hukukiye Müdürlüğü, VIII. Dönem Sinop Milletvekilliği, Kurucu Meclis Sinop İli Temsilciliği (6 Ocak 1961-15 Ekim 1961), Cumhuriyet Senatosu Sinop üyeliği (15 Ekim 1961-2 Haziran 1968) ile Cumhuriyet Senatosu başkan vekilliği yaptı. Evli ve 3 çocuk babasıydı. 3 dönem (1946-1950) Galatasaray Spor Kulübü Başkanlığı yaptı. Bu dönemde kulübün borçlarını temizlemiş, Florya sahasının alınmasında çok önemli katkısı oldu. dedi. Konferans sonunda, konuşmacılara günün anısına Sinop Vali Yardımcısı Ekrem Yaman tarafından plaket verildi." http://www.haber57.com.tr/m-haber-3385.html?islem=anahaber&altislem=cokokunanlar

*

"BAŞKAN — Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü bütçesinin müzakeresine geçiyoruz. Efendim, grupları adına söz alan arkadaşların adlarını okuyorum: Adalet Partisi Grupu adına Hilmi Onat; Y. T. P. Grupu adına Mehmet Ali Demir; Tabiî Senatörler adına Vehbi Ersü; C. H. P. Grupu adına Suphi Batur; C. K. M. P. topluluğu adına Enver Kök; Şahısları adına söz alanlar: Fethi Tevetoğlu.

'Sayın Suphi Batur.
Suphi Batur (Sinop) — Muhterem Senatörler,
"beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin bir teşkilâta bağlanması fikri bütün dünyada çok eski zamanlarda hâkim olmuş ve bu suretle belirli bir hedefe vâsıl olma daha kolay, daha verimli daha yaygın bir hale ve toplumun istifade ve itiyatları arasına sokulma yoluna girmiş bulunmakladır. Memleketimizde Sporun teşkilâtlanması 1900 senesinde kulüplerin kurulması ile başlamış ve sırasiyle birbirinin devamı ve aslında bir nevi tekâmül safhaları arz eden kuruluşlar mahiyetinde, Türkiye idman Cemiyetleri İttifakı, Türk-Spor Kurumu ve nihayet Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü olarak zamanımıza kadar dayanmıştır. Bunlardan, her türlü maddî imkânlardan mahrum ve fakat teşkilâtlanma fikrinin öncüsü, başarıcısı amatör emeklerinin ve imanlı alınterlerinin mahsulü bulunan. İdman Cemiyetleri Ittifaki ve onu takiben bir nevi Devlet Teşkilâtı halinde çalışan Türk Spor Kurumu, toplumun o günkü şartlarına ve arzularına uygun bir tarzda, zamanın revaçta olan spor kollarımın bir nevi tanzimcileri, tertipçileri olma gibi bir vazife çerçevesi içinde sıkışıp kalmışlardır.

Bu girizgâh, Türk Sporuna ve beden eğitimine hem sporcu ve hem de spor idarecisi olarak büyük himmetleri, gayretleri ve unutulmaz hizmetleri sevk etmiş olan sportmenlere bir şükran borcumun ifadesidir.

Muhterem arkadaşlar;
Bugün memleketimizde beden eğitimi bir nevi mükellefiyet premiliter bir çalışmayı istihdaf eden 3530 numaralı Kanunla kurulmuş bulunan bir teşkilât tarafından tedvin edilmektedir. Hemen ilâve etmek lâzım gelir ki, bu teşkilât uzun yıllardan beri kanunun hedef tuttuğu kuruluş, gaye ve maksadından uzaklaşmış ve yelkenini zaman rüzgârının estiği istikamete çevirme gibi bir yola sapmış bulunmaktadır. Ve filhâl yıllar boyu içinde bulunulun bir garip ve acayip gidiş, her tekrarlanışında Türkiye'mizde bir mütearife haline

gelen «Fikirleriniz nazarı dikkate alınacak ve yeni kanun tasarısı en kısa zamanda Meclise sevk edilecektir., » cümlesinin alışılmış ve usanılmış vefasız formülünün devamlılığında cevabını bulmuştur. «(Bravo» sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlar;
Bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de spor ve gençlik meselelerinin çok ciddî ve ehemmiyetli olarak ele 'alınması lâzımdır. Bu ise esas meselelere vukuf, bunların yurt ölçüsünde çözümlerini sağlama, ihtiyaçları objektif ölçülere göre tâyin ve tespit ve onları bir plân, program ve prensiplere bağlamakla mümkündü. Bir devletin vazifesi maç idare etmek, onlara hakem bulmak ve sporculara ceza tâyin etmek ve dolayısiyle bir parlâmentonun ciddiyetiyle kabili telif olmıyan hâdiselerin kürsülere intikaline vesile olmak değildir. («Bravo» sesleri)

Bu kabil sportif meseleleri kulüpler kendi aralarında birtakım kaidelere ve karşılıklı anlaşmalara bağlıyarak halledecekleri münasebetler haline getirilmelidir. Ve Devlet bu işlere asla müdahale etmemelidir. («Bravo» sesleri)

Nitekim bütün dünyada büyük kulüpler bu suretle vücut bulmuş, şampiyonlar ve yıldızlar bu yolla yetişmişlerdir. Devlet ancak gençliğin her bakımdan, beden eğitimi ve spor yoluyla yetişmesinin maddi ve mânevi vasatını hazırlamakla mükellef ve vazifelidir. Bunun imkânları, öğretim üyesinden, öğrenciden, saha ve tesisten, çeşitli murakabe unsurlarından geçerek başlar. Ve bu suretle gençliğin sokaktan ve avarelikten kurtulması, topyekûn, ruhça, ahlâkça ve bedenen gelişmesi, yükselmesi sağlanmış olur. Medeni ve müterakki bir memlekette devletin vazifesi bir ceza heyetini değiştirmekle veya göstermelik 5 - 10 müsabaka tertibetmekle ne başlar, ne de biter. («Bravo» sesleri)

Muhterem arkadaşlar;
Üst üste kurulan koalisyon kabinelerdeki sayın bakanların müşahede olunan tutumlarına ve içinde bulunulan fiilî duruma göre, beden eğitimi ve spor dâvamızın çeşitli meseleleri, ehemmiyet dereceleri ve birbirlerine olan tesirleri nazarı dikkate alınarak sıralandığı, ilmî ve metodik bir çalışma sistemine bağlandığı iddia olunamaz. Zira, bütün Dünyada gençliğin yetişmesinde ondan ayrılmaz, millî bir eğitim müessesesi olarak alman spor dâvasında henüz devletin tutumunun ve bu tutuma göre de inanış ve anlayışının ne olacağı, ne belirtilmiş ne de bu tutumun sınırları yâni nereye kadar ve nasıl gideceği tâyin ve tespit edilmiş değildir. Sporumuzun hiç bir fennî ve ilmî müessesesi bir antrenör mektebi, spor sağlık ve birer araştırma ve tatbikat merkezi gibi ilk akla gelen basit birer teşekkülü ve hattâ kitabı dahi yoktur. («Bravo» sesleri)

Spor sadece 22 kişiyi bir ,toprak saha üzerine bırakıvermek ve 30 bini aşan bir topluluğu malûm bir hay - huy içinde tribünlere çıkarmak gibi basit bir anlayış ve görüş mahsulü değildir.

Sayın arkadaşlarım;
Sarıkamış'ta kurulmuş olan bir Kayak Eğitim merkezinin yalnız askerî faaliyetleri vardır. Bu teşkilâtın başında bulunan genç bir arkadaşımız fikirlerini şöyle ifade eder ve bu hususta gerekli makamlara, en yüksek makamlara tekliflerini de yapmıştır. Der ki; «Kayakçılık zor öğrenilen, meleke kaybedildiği takdirde kolay kolay elde edilemiyen nankör bir spor branşıdır. Aynı derecede yurt savunmasında da kıymetli bir spor kabiliyeti vermekte ve bağışlamaktadır. İşte bu yönden, askere gelecek çocuklarımızın Bursa, Kayseri, Sivas doğusundaki bölgelerden seçilmeleri öncelikle ele alınarak, bunların kayak ve dağcılık eğitimini yaptıktan sonra, yine devletin tahsis edeceği, her erin elindeki kayakla köylerine gitmeleri fikir ve projesi..

Köylerinde ve işlerinde aynı mevkii kaybettirmeden, devam ettirmek suretiyle, yurdun kendisine muhtaç olduğu zamanda, aynı kudret ve kabiliyetiyle iş başına gelebilmesini sağlamak içindir.»
Bunu bir tek misalle, sportif faaliyetlerde almamız gereken bir tedbir için arz etmiş bulunuyorum. Bunun bir başka misali de, yurdumuzun üç tarafı su ile çevrili olmasına rağmen, hiçbir zaman su sporcularında, Dünyada veya mahdut ölçülü temaslarda, ciddî neticeler aldığımızı ifade edememenin üzüntüsü içindeyim.
Sporun başarı ile yürütülmesi için, lüzumlu hususlardan birisinin elbette tesisler olduğunu teslim ederiz. Bununla beraber bütün bu dağınık ve hedefsiz çalışmalarının yegâne âmili olan ve beden eğitiminde mükellefiyeti, premiliter bir çalışmayı temel unsur sayan bir kanunla hareket eden dünkü ve bugünkü teşkilât 'mensuplarını da 'kabahatlemek, hissi olur, haksız olur.
Kaldı ki, bugüne kadar şu veya bu sahada girişilen teşebbüs ve yapılan işlerin vücuda getirilen tesislerin dolay isiyle sarf olunan emeklerin birer değer, birer mâna taşıdığında ve içtimai faydalar sağladığında asla tereddüt ve şüphemiz yoktur.

Muhterem senatörler;
Yukarda da arz ve izah olunduğu veçhile, beden eğitimi ve spor faaliyetleriyle Devletin, medeni ve müterakki milletlerde olduğu gibi yakından ve metodik bir şekilde manen ve maddeten ilgilenmesi zaruridir.
Çok küçük ve basit bir mesele gibi telâkki olunan bu dâva, mübalâğasız Dışişleri Bakanlığından Turizm ve 'Tanıtma Bakanlığına kadar her bakanlığı içine alan bir ilgi zinciri ile birbirine bağlı bulunmaktadır.
Hiç teferruata kaçmadan bu mühim dâvanın ehemmiyetini tebarüz ettirmek istedim. Siz muhterem senatörlerden gençlik, yalnız gençlik değil bütün memleket derde deva olacak tedbirlerin, tertiplerin alınması için himmet ve gayret beklemektedir.
Bu sabada gençlik için yapılacak her türlü harcamalar yatırımların en faydalısı, en verimlisi ve en feârlısıdır. [Hepinize en derin saygılarımızı sunarız. (Alkışlar)",

"BAŞKAN — Sayın Suphi Batur.
SUPHİ BATUR (Sinop) — Efendim ben bir şey anlıyamadım. Birkaç kere sık sık şûra kelimesi geçti. Bizim vekâletten, sporda Devletin yani Hükümetin tutumu ne olacak bunu öğrenmek istedim. Bu şûra ne şûrası? Acaba şûra teşkili için bir komisyon mu vardır? Yoksa bu son zamanlarda moda olan açık oturum meselesi midir?
Yoksa Şûra teşkili için bir komisyon mu gelecektir?
Bendeniz bunları anlıyamadım.

DEVLET BAKANI MALİK YOLAÇ (Devamla)
—• Efendim, şuradan kastimiz şu: kulüplerin temsilcileri ve spor otoritelerini ve alâkalı Bakanlıkları çağırmak suretiyle bir toplantı yapacağız. Elimizde bundan önce hazırlanmış bir Teşkilât Kanunumuz mevcuttur. Bunu tekrar gözden geçirmek suretiyle ve teksir ederek toplantıya geleceklere göndereceğiz ve müddet bırakarak çalışmalarını ve bu hususlaki tenkidlerini hazırlamalarını rica edeceğiz. Bu toplantının neticesinden çıkacak hasılayı bir kanun olarak buraya getireceğiz.",

"Cumhuriyet Senatosu T U T A N A K Dergisi, Otuzaltıncı Birleşim, *3 . 2 . 1964 Pazartesi*",
"Müdürlüğü 1064 yılı Bütçe kanunu tasarısına verilen oyların sonucu (Salt çoğunluk sağlanamamıştır.), Ö. Senatosu B : 36 3 . 2 . 1964 O : S

Kabul edenler arasında: "Sinop - Suphi Batur"

*

“Parti İçi İktidar Mücadelesi Bağlamında Demokrat Parti’de Parti Muhalefetin Araçları (1946-1950)”

“Demokrat Parti, geniş heteredoks bir kitleyi bünyesinde toplayarak kurulan bir siyasal partidir. Parti’nin bir koalisyonu andıran yapısı, parti içi muhalefet açısından oldukça geniş olanaklar taşımaktaydı. Demokrat Parti’nin muhalefet yıllarında(1946-1950) parti içi muhalif unsurlar, Demokrat Parti kurucularının siyasal geçmişlerini, muvazaa iddialarını ve 12 Temmuz Beyannâmesi’ni araçsallaştırarak partinin merkez yönetimine sert eleştiriler yönelttiler. Çalışmada Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv Belgeleri ve dönemin basını ile modern literatür taranarak parti içi muhalefetin tezlerine ve kurucuların anti tezlerine yer verildikten sonra senteze ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada şu tez savunulmaktadır: Parti içi iktidar savaşını kurucuların kazanmasında etkili olan temel faktör, parti içi muhalefetin siyasal gerçeklikten kopuk politikaları karşısında kurucuların rasyonel politikalar geliştirebilmiş olmasıdır.

Giriş

Siyasal partilerde parti içi iktidarı ele geçirme ya da onu etkileme hedefi taşıyan hareketlerin tamamı, parti içi muhalefet olarak tanımlanabilir. Çoğulcu-demokratik sistemlerde marjinal partileri bir kenara bırakırsak siyasal yelpazenin merkezine yakın her parti az çok “Hepsini Yakala (Catc Hall)” partisine dönüşerek iktidara gelmeye ya da ondan pay almaya çalışır. Bu da siyasal partiler içinde ideolojik-düşünsel bir ayrılığı işaret eden farklı kanatların ya da şahsiyat(sen-ben) kavgalarına dayanan hizip kliklerinin ortaya çıkması anlamına gelir. Kanat ve hiziplere öncülük eden gruplar da sıkı bir kişisel dayanışmayla hareket eden “Camarillalar”, karizmatik bir liderin öne çıktığı “Klanlar”, genellikle genç kuşakların temsilcilerinin yer aldığı ve grup içinde nisbi eşitlik ve yatay ilişkinin ön plana çıktığı “lider takımları” şeklinde ayrılabilir.

Bir siyasal partide parti içi muhalefetin araçları ise partinin yapısına, ideolojisine ve konjonktüre göre değişkenlikler gösterir. Tek parti iktidarına karşı bütün muhalif kesimleri çatısı altında toplayan Demokrat Parti’de de daha çok partinin bir koalisyonu andıran yapısından kaynaklı ve görünür sebebini iktidara karşı uygulanacak politikaların yöntemi konusundaki ayrılıkların oluşturduğu çatışmalar baş göstermeye başladı. Partideki söz konusu tartışmaların asıl nedenini ise parti içi iktidar mücadelesi oluşturur. Lider takımlarındaki yatay ve eşitlikçi ilişkiye benzer tarzda örgütlenen parti içi muhalefetin önde gelen isimleri; İstanbul İl Başkanı Kenan Öner, Demokrat Parti listelerinden bağımsız aday olarak İstanbul milletvekili seçilen Mareşal Fevzi Çakmak, Afyon Milletvekili General Sadık Aldoğan, Kütahya Milletvekili ve Genel İdare Kurulu(GİK) Üyesi Ahmet Tahtakılıç, partinin Orta Anadolu ve Karadeniz teşkilatlanmasının önemli ismi Osman Bölükbaşı gibi isimler, kurucuların siyasal geçmişlerini, muvazaa iddialarını ve 12 Temmuz Beyannâmesi’ni araçsallaştırarak parti içi iktidarı ele geçirme mücadelesine başladılar. Buna karşın Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan’dan oluşan kurucular ise “Camarillalar” tarzında hareket ederek kişisel bağlılıklarını ön plana çıkararak birlikte hareket ettiler ve parti içi muhalefetin hamlelerine karşı parti içindeki iktidarlarını korumaya çalıştılar.

Parti İçi İktidar Mücadelesi Bağlamında Muvazaa İddiaları Muvazaa, Demokrat Parti kurucularının Cumhurbaşkanı İnönü’yle anlaşarak kontrollü muhalefet yaptıkları böylece de danışıklı dövüşle CHP iktidarının devamına hizmet ettikleri savlarına dayanır. Nurettin Ardıçoğlu’nun Kudret gazetesinde yer alan şu görüşleri parti içi muhalefetin bu konudaki düşüncelerini derli toplu olarak özetlemektedir: “Memlekette başlamış olan demokrasi inkılabı soysuzlaştırılmış ve

halk kitlelerinin üç seneden beri yaptığı büyük mücadele akim bırakılmıştır. Bunun sebebi, muhalefetin başında bulunan bir kliğin iktidara ram olması ve yine aynı klik muhalefetin bünyesinde tahakküm ve Makyavelizm yoluna sapmasıdır. "Yukardaki metinde yer aldığı gibi parti içi muhalefetin, sıklıkla davayı İnönü'ye satmakla suçladığı kurucuların işini zorlaştıran iki temel olgudan söz edilebilir: İlki, 1930 yılında güdümlü muhalefet partisi olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası(SCF) ile Demokrat Parti'nin kuruluş sürecindeki benzerliklerdir. SCF programı nasıl Atatürk'ün onayından geçmişse DP programı da en azından ilkesel düzeyde İnönü'nün onayından geçmiştir. DP kurulmadan önce Bayar ile İnönü arasında şöyle bir konuşma geçtiği siyasal çevrelerde bilinmektedir; İnönü Demokrat Parti programını alarak Celal Bayar'a sorar: - Terakkiperverler olduğu gibi itikadatı diniyeye biz riayetkarız diye madde var mı ? - Celal Bayar - Hayır Paşam Laikliğin dinsizlik olmadığı var dedi - Ziyanı yok Köy Enstitüleriyle ilkokul seferberliğiyle uğraşacak mısınız ? - Hayır - Dış politikada ayrılık var mı? - Yok - O halde tamam... 6 Heper, bunlara Atatürk'e karşı düşmanca bir politika izlenip izlenmeyeceği ve meclisin saygınlığının korunup korunmayacağı sorularını da ekler.7 Kurucuların işini zorlaştıran ikinci olgu ise DP'nin kuruluş aşamasında ve muhalefet yıllarının ilk aylarında "iktidarın gösterdiği gayretkeşlik"tir. Bayar'ın ifadeleriyle söylersek kurucular, bu süreçte "iktidar partisinin geniş bir müsamahası ve hatta teşviki ile karşılaşmıştır."8 Bu bağlamda İnönü, Demokrat Parti'nin kuruluş sürecinde sürekli kurucuları cesaretlendiren konuşmalar yaptı. Parti'nin kurulmasının ardından kuruculara hemen mecliste çalışmalarını yürütebilecekleri uygun koşullar iktidar partisi tarafından sağlandı.9 Yeni partiye kuruluşunun ilk aylarında iktidar partisi yöneticilerinden ve yayın organlarından hemen hemen hiç eleştiri gelmedi. Bu sağlam zemin üzerinde yoğun bir propaganda faaliyeti yürüten parti içi muhalefetin kurucuların en çok zorladığı başlık muvazaa iddiaları olacaktır.

Bu iddiaları destekleyen üç önemli siyasal argümanı ise şu isnatlar oluşturmaktadır:
1- Köprülü, parti sırlarını Nihat Erim kanalıyla İnönü'ye ulaştırmaktadır.
2- Hamdullah Suphi Tanrıöver'in 3 Nisan 1948 tarihli Tasvir'de yayımlanan "Demokrat Parti" başlıklı makalesi, muvazaanın açık delilidir.
3- 12 Temmuz Beyannâmesi'nin yayınlanmasından sonra Cumhurbaşkanı'nın doğu gezisine Demokrat Parti'den Nuri Özsan'ın katılması, muvazaayı işaret eder. Parti içi muhalefetin Köprülü-Erim ilişkileri bağlamında muvazaa iddialarını yoğunlaştırdığı, somut konu CHP iktidarına ve Cumhurbaşkanı İnönü'ye en sert eleştirileri yönelten Demokrat Partililerden olan Afyonkarahisar Milletvekili Sadık Aldoğan'ın 18 Aralık 1947 tarihinde yapılan genel idare kurulu toplantısında sorgulanmasının Köprülü tarafından Erim'e aktarıldığı suçlamalarıdır.10 Parti içi muhalefetin iddiasına göre Köprülü, daha toplantı bitmeden Erim'e telefonda, "Sadık Aldoğan'ın hesabını görüyoruz Yusuf Kemal vesairenin de hesabını göreceğiz"11 demişti. Bu iddiaları güçlendiren bazı somut deliller de söz konusuydu. Demokrat Parti Genel Sekreteri Basri Aktaş, Kütahya Milletvekili ve GİK Üyesi Ahmet Tahtakılıç'a toplantı günü Köprülü ve Erim arasında "iyi güzel" ifadelerinin geçtiği bir konuşmaya şahit olduğunu anlatmıştır. Yine GİK Üyesi Yusuf Kemal Tengirşenk de **Erim**'e bu bilgileri Köprülü'nün aktardığını bildirir.12 Samet Ağaoğlu ise Celal Bayar'ın kendisine; Erim işinde Köprülü'yü savunmanın zor olduğunu ve Köprülü'yü kırmadan uyarmak gerektiğini söylediğini ifade eder. Bu konudaki parti içi muhalefetin söylem düzeyini aşan somut bir gerçeklik Sadık Aldoğan'ın sorgulandığı genel idare kurulu görüşmelerinin bir gün sonra CHP'nin yayın organı Ulus'ta yayımlanmasıdır. İddialar karşısında sert reaksiyonda bulunan Köprülü, hafif meşrep olmadığını, Erim ile aralarında geçen konuşmanın Maarif Encümen'inde komünist hocalar konusuyla ilgili olduğunu ve Erim'in kendisine; "Arkadaşlar buraya gelmenizi rica ediyor. Bir de mebusların hocalık yapma meselesi vardır. Bunları görüşmek konusunda mutabık mısınız, dedi. Ben de İyi güzel dedim" şeklinde olduğunu açıklamıştır.13

Adnan Menderes, Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarında hemen hemen her konuda olduğu gibi bu isnatlar karşısında Köprülü'nün yanında yer almıştır. Menderes, Köprülü-Erim görüşmesi sırasında Köprülü'nün yanında olduğunu ve kendisinin de Nihat Erim'in yanında bulunan Said Odyak ile konuştuğunu ifade etmiştir. Ulus gazetesinde yer alan haberlerle ilgili olarak ise haberlerin gazetenin yorumları olduğunu ve benzer haberlerin iktidara muhalif çizgide yayın yapan Vatan gazetesinde de yapıldığını hatırlatmıştır.14 Menderes ve Köprülü'nün söz konusu argümanlarına rağmen GİK üyesi ve kuruculara yakın bir siyasi figür Samet Ağaoğlu'nun ifadesiyle: "Parti içinde hemen hemen herkes bu haberlerin Köprülü tarafından Erim'e aktarıldığından emindir.15 Parti içi muhalefetin Köprülü üzerinden muvazaa iddialarını gündeme getirmesi oldukça rasyonel bir stratejiye dayanır. Başka bir ifadeyle parti içi iktidarı ele geçirmek isteyen muhalifler için Köprülü en kolay hedeftir. Zira Köprülü laubali, küfürbaz, kibirli yapısıyla parti içinde en sevilmeyen kurucudur. 16 Köprülü'nün bu yapısıyla Meclis Grubu'nun tamamının antipatisini kazanmakta hiç zorlanmadığını 1946-1948 kesitinde yapılan Meclis İdare Heyeti Seçimleri açıkça ortaya koymaktadır. Ağustos 1946'da yapılan seçimlerde grubun büyük oranda oyunu alan Köprülü, Bayar'ın grup başkanı olduğu seçimlerde başkan vekili seçilmiştir.17, Kasım 1947'deki grup başkan vekilliği seçimlerinde ise 38 oydan 21'ini alarak yerini zor koruyabilmiş 18, 1948 yılında yapılan son oylamada sadece 1 oy alabilmiştir.19 Demokrat Parti, kuruluşundan sonra iktidar-muhalefet ilişkilerinde tansiyonun yükseldiği zamanlarda iki partiye de yakın bazı aktörler tansiyonu düşürmek için aracılık etmekteydi. Hamdullah Suphi Tanrıöver de bu şahıslardan biridir. Bu sebeple kurucularla Hamdullah Suphi'nin birlikte görülmesi basında uzlaşı arayışı olarak sunulmaktaydı. Örneğin; 1947 yılının Ağustos ayında Hamdullah Suphi'nin Ankara Palas Oteli'nin bahçesinde kurucularla görülmesini Cumhuriyet gazetesi iki partiyi uzlaştırma çabaları şeklinde kamuoyuna aktarmaktaydı.20 Parti içi muhalefet için ise bu ve benzeri fotoğrafların anlamı muvazaaya kuvvetli delil niteliği taşıdığı yönündeydi.

Bütün bunların üzerine bir de Hamdullah Suphi'nin kurucular Bayar, Menderes, Köprülü ve Koraltan'a sorduğu bazı sorulara aldığı cevapları Tasvir gazetesinin 3 Nisan 1948 tarihli nüshasında, "Demokrat Parti" başlıklı makalesinde yayınlaması parti içi muhalefetin muvazaa iddialarını yoğunlaştırmalarına yetti. Bu konuda Tanrıöver'in kuruculara sorduğu ve cevaplarıyla beraber makalesinde yer verdiği iki kritik soru ve cevapları şöyledir: -CHP'nin sarsılmasını, devrilmesini istiyor musunuz? -Bunu istemek kendi felaketimize çalışmaktır. CHP'sini tek parti kalmakla itham ettik, şimdi biz onun yıkılmasıyla tek parti olarak kalacaksak mücadelemizin meşru bir istinat noktası olduğunu iddia edebilir miyiz? CHP'den bir tek şey istiyoruz; Cumhuriyeti ilan ettiren sebeplere sadık kalsın bu esaslara göre memleketi idare etsin ve bizim üzerimizden baskıyı kaldırarak murakabe vazifesi görmemize imkân bıraksın. -Devlet Siyasetinde bir tebeddül (değişim) zihninizde bir yer tutuyor mu? -Hayır, şimdiki devlet reisi tarihi kıymetleri ve vazifeleriyle bir hakem mevkiinde görmek isteriz. Mazisi buna müsaittir. Böyle bir vazife için lazım olan şartların onda, başkalarından daha fazla mevcut olduğuna kaniyiz. Anayasanın derpiş ettiği usuller haricinde devlet riyasetinde bir tebeddüle taraftar değiliz.21 Kurucuların cevaplarında öne çıkan vurgu çoğulcu-parlamenter demokratik sistemin devamı için elzem olan muhalefete iktidara gelebilmesi için iktidarla eşit şartların sağlanması ve cumhurbaşkanının tarafsızlığının sağlanması hususlarıdır. Kurucular bu koşulları sağlama noktasında hukuk içinde kalarak mücadele edeceklerini, CHP'ye düşmanlık beslemeyeceklerini ve İnönü'nün hakemliğine razı olduklarını belirtmekteydiler. Kuşkusuz bu yaklaşım konjonktörün zorlamasıyla pragmatik sebeplere dayanmaktaydı. Konuşmanın geçtiği 1947 ortalarında Demokrat Parti halen varlığını sürdürebilmek için iktidarın özellikle de Cumhurbaşkanı İnönü'nün müsamahasına ihtiyaç duymaktaydı. Bu durum kurucular açısından yaşamsal bir meseleydi ve iktidarla en azından belli bir eşgüdüm yakalamak zorunda olduklarının farkındaydılar.

Ancak parti içi muhalefet bu koşulları muvazaanın bir delili olarak sundu ve DP kurucularının Tanrıöver vasıtasıyla Cumhurbaşkanına CHP iktidarını yıkmayacakları yönünde garanti verdiği tezini yoğun bir şekilde işlediler. Tabii Hamdullah Suphi'nin bütün bu iddiaları "iğrenç, adi bir iftira" olarak tanımlaması da22 parti içi muhalefetin performansını etkilemedi. 12 Temmuz Beyannâmesi'nden sonraki ılımlı siyasal iklimde İsmet İnönü'nün doğu gezisine DP milletvekillerinden Nuri Özsan'ın katılması Demokrat Parti içinde başka bir tartışma ortamı doğurmuştur. Zira Özsan'ın parti adına davete katılması23 başlangıçta parti içi muhalefetin önde gelen isimleri tarafından da desteklenirken daha sonra parti içi iktidar savaşının kızıştığı bir konjonktürde parti içi muhalefetin aracına dönüştürüldü. Nuri Özsan, Demokrat Parti II. Büyük Kongresi'nde kendini şu sözlerle savunmuştur: "Bu muvazaa denilen şey tamamen iftiradır. Eğer böyle şey olsa idi herkesten evvel benim hissetmem ve duymam tabii idi, ilk isyan edecek arkadaş ben olacaktım! Gayrimeşru harekete vasıta yapmak isteyen kim olursa olsun, evvela karşısına ben dikilirdim. Genel Kurul ehemmiyetle bana bu vazifeyi verdi. Partiyi küçük düşürme şerefini koru dediler. Böyle bir direktif veren kimseler muvazaa yapan kimseler olabilir mi? Bütün bunlar sizin içinize, vesvese ve tereddüdün kızgın demirle dağlamak için kurulmuş bir tuzaktır. Bu sesler hepimizin takdir edersiniz ki mezar kazıcıların kazma kürek sesidir. Kongrenin sözü beyhude gayretin mezarcı demekten başka bir şey olmayacaktı."24 Nuri Özsan yukardaki ifadelerinde açıkça görüldüğü bu iddiaları reddederek kendisini araçsallaştırırak yapılmaya çalışılan muvazaa isnatlarının partiyi parçalama gayesi taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu konuda ilginç olan ise Nuri Özsan'ı "muvazaa emir eri"25 yakıştırmasıyla suçlayan Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz gibi bazı GİK üyelerinin kurulun 10 Eylül 1947 tarihinde yaptığı toplantıda Nuri Özsan'ın geziye katılması kararını desteklemeleridir.26 Bu paradoksal yaklaşımları sebebiyle daha sonra Bayar, bu şahısları bedbahtlıkla suçlayacaktır.27 Muhalefet yılları boyunca hiç eksik olmayan muvazaa iddiaları, Demokrat Parti'yi çok yıpratsa da 14 Mayıs 1950 Genel Seçimleri'yle iktidara yürüyüşünü engelleyememiştir. Bunda başlıca üç unsurun etkili olduğu söylenebilir: Birincisi; Celal Bayar'ın başarılı bir retorikle parti içi muhalefeti ve iktidar partisini özdeşleştirmesidir. Böylece Bayar, muvazaa iddiaları da dahil olmak üzere parti içi muhalefetin parti merkez yönetimini ele geçirmek için giriştiği her hamlenin iktidarın işini kolaylaştırdığını partisinin yerel teşkilatlarına ve tabanına kolaylıkla anlatabilmiştir. Bir yandan partinin Meclis Grubu'nu iktidarın karşısına dikerken kendisi de çıktığı yurt gezilerinde iktidara yönelik sert eleştirilerde bulunuyordu.

Örneğin; Bayar, Mart 1948'de Erzincan'da konuşurken muvazaa iddialarında bulunanları "çaresizlik ve mantısızlık" içinde olmakla suçluyordu.28 7 Eylül 1948 tarihli İstanbul konuşmasında ise SCF deneyimiyle muvazaa iddiaları arasındaki pozitif korelasyonun önüne geçebilmek amacıyla "1950 yılına kadar böyle giderse millete mesuliyetler onlara ait olmak üzere mukaddes haklarını bizzat koruyun diyeceğiz. Neticesini onların düşünmesi gerekir" demekteydi.29 Bayar, TBMM'de ve Çeşme Mitingi'nde benzer içerikli iki konuşmayla da muvazaa iddialarını tekrar reddetmiş ancak iktidarla ilişkilerde "Aşiret reislerinin birbirine küsmesi gibi bir mücadele yolunu"30 tercih etmeyeceklerini beyan etmiştir. Eylül 1948'de Bayar muvazaa iddialarını etkisizleştirmek amacıyla, 1950 genel seçimleri öncesinde seçimlerde hilenin önlenebilmesi için Adalet ve İçişleri Bakanlıklarının Demokrat Parti'de olduğu bir koalisyon hükümeti önerisinde bulunmuştur.31 Demokrat Parti'nin iktidara yürüyüşünde muvazaa iddialarını zayıflatan ikinci etken iktidarın muhalefete karşı geliştirdiği sert politikalardır. Söz konusu politikalar Demokrat Parti kurucularına oldukça geniş politik bir manevra alanı sunmaktaydı. Çünkü partinin taşra teşkilatları iktidar mekanizmasından ve CHP teşkilatlarından yoğun baskı görmekteydiler. Taşradaki yer yer tedhişe varan bu uygulamalar muvazaa iddialarını zayıflatan bir unsur olmuştur. İktidarın bu politikalarının bazı somut örnekleri şunlardır: 2

1 Temmuz Seçimlerinden önce CHP Manisa Müfettişi Dr. Hulki Cura'nın Genel Sekreter N. Atıf Kansu'ya gönderdiği raporda yer alan "DP Ocak teşkilatlarından bazılarının üyelerinin tamamını istifaya muvafık olduklarını" ifade etmesi iktidarın yereldeki çalışmalarını açık etmektedir.32 Bu konuda çarpıcı bir örnek de 1946 Seçimlerinde milletvekili dahi seçilemeyen Sıtkı Yırcalı'nın 23 defa takibata maruz kalmasıdır.33 Bu gibi örneklere bir de parti içi muhalefetin iddialarının aksine iktidarın, muhalefeti ihtilal yöntemlerine başvurarak hukuk dışına çıkmakla suçlaması34 muvazaa iddialarını iyice dayanaksız kılmaktaydı. Muvazaa iddialarını zayıflatan üçüncü unsuru ise DP kurucularının rasyonel bir hamleyle belediye seçimlerinin 1946 Eylülü'nde yapılması gerekirken mayısa çekilmesi üzerine seçimlere girmemesi oluşturur. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü başta olmak üzere CHP yöneticilerinden gelen bütün baskılara rağmen35 bu kararın alınması muvazaa iddialarını boşa çıkaran en önemli unsur oldu. Bu karardan sonra Demokrat Parti'nin teşkilatlanmasındaki dramatik ilerleme göze çarpmaktadır. Bu konuda iktidar mekanizmasının baskılarının sınırlı olduğu İstanbul'da bile Demokrat Parti'nin teşkilatlanma rakamları çarpıcıdır. Demokrat Parti kurulduğu Ocak 1946 ve belediye seçimlerinin yapıldığı Mayıs 1946 arası dönemde İstanbul'da 16 ilçenin 6'sında 48 bucağın birkaçında örgütlenebilmiş iken belediye seçimlerinden 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri arasındaki yaklaşık 2 aylık sürede İstanbul genelinde teşkilatlanmasını tamamlamıştır.36 Bu teşkilatlanma dalgası hızla Türkiye çapına yayılmış ve Nisan 1947'ye gelindiğinde Adnan Menderes, artık partisinin teşkilatlarını "yurt sathına yayılmış birer hürriyet mabedi" şeklinde niteleyecektir.37 Ekim 1947'de Demokrat Parti Malatya gibi doğu illerinde de teşkilatlandığı Malatya Valiliği tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilen 1/1157 sayılı rapordan anlaşılmaktadır. Buna göre, Refik Koraltan'ın ekim ayında gerçekleştirdiği Malatya gezisinden elde edilen malumatlardan hareketle Demokrat Parti'nin Malatya'da teşkilatlanmasını tamamlamıştı.38 Demokrat Parti'nin yurt sathında teşkilatlanması muvazaa isnatlarının boşa çıkarıldığı ve halkın muhalefet partisine teveccüh gösterdiğinin en önemli göstergesiydi. Buna karşın Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarında muvazaa iddiaları hiçbir zaman bitmemiştir. Parti içi muhalefet Millet Partisi(MP) etrafında başka bir siyasal yapılanmaya gittikten sonrada bu suçlamalara devam etmiştir. Öyle ki bu Millet Partisi'nin kuruluş sebebini muvazaaya bağlamışlardır.

Örneğin; Sadık Aldoğan, Kasım 1948 tarihli Sinop konuşmasında, Demokrat Parti'nin muvazaalı siyasetinden dolayı partiden ayrılıp MP'yi kurduklarını39 ifade ederken, Sinop Milletvekili **Suphi Batur** ise aynı toplantıdaki konuşmasında DP'ye gerçek manada muhalefeti temsil ettiğine inandığı için katıldığını, ancak zamanla iktidarla muvazaa yaptığını görerek Millet Partisinde yer aldığını belirtmekteydi.40 Millet Partisi kurulduktan sonra da iktidara ve muhalefete karşı sert eleştirilere devam etti. Örneğin Mareşal, "samimi ve ivazsız bir muhalefetten"41 söz ederken Aldoğan, "Ne CHP ne de DP zimamdarları şefi ve şef sitemlerini ortadan kaldırmak istemiyorlar."42 sözleriyle iktidar ve Demokrat Partiyi özdeşleştirmeye çalışmaktaydı. Parti İçi İktidar Mücadelesi Bağlamında 12 Temmuz Beyannâmesi 12 Temmuz Beyannâmesi, Türkiye'de çoğulcu demokratik sistemin kurulmasında en kritik değişkenlerden biri olmasının yanında Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarında kuruculara karşı parti içinde geliştirilen politikaların en önemli araçlarından biridir. Bayar'ın ifadesiyle Demokrat Parti'nin siyasal hayatında "en çok söz mevzu olan hadise" 12 Temmuz Beyannâmesi olmuştur.43

Demokrat Parti'nin kendisi için iktidarın öngördüğü kontrollü muhalefet rolünü kabul etmeyeceğinin netleştiği 1946 yılının ortalarından itibaren iktidarın yoğun baskısına maruz kaldı. Buna karşı muhalefetin yer yer sert mukavemette bulunması politik ortamı iyice gerdi.

12 Temmuz Beyannâmesi'ne kadar söz konusu çatışmanın yoğunlaştığı başlıca konuları 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinde uygulanan anti-demokratik yöntemler, İstanbul ve çevresinde uygulanan sıkıyönetimin uzatılması, Demokrat Parti I. Kongresi'nce ilan edilen iktidar partisinin anayasaya uymasını ve Cumhurbaşkanlığıyla parti başkanlığının ayrılması hükümlerini içeren Hürriyet Misakı ve Meclis'te Recep Peker'in Adnan Menderes'in hükümet bütçesini eleştiren konuşmasını "psikopat bir ruhun ifadeleri"44 şeklinde nitelemesiyle Demokrat Partililerin TBMM'den çekilmesi oluşturur. 1947 yılının Haziran ayına gelindiğinde Türkiye'de daha kurulma aşamasında olan demokratik çoğulcu sistem büyük bir kriz ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Cumhurbaşkanı İnönü, müdahale etmezse iki parti arasındaki krizin çözülmesinin imkânsızlığının farkındaydı. Bu sebeple muhalefet partisi lideri Bayar ve Başbakan Peker ile önce ayrı ayrı daha sonra birlikte yaptığı bir dizi görüşme sonunda her iki Partiyi de "manevi sorumluluk" altında bırakan 12 Temmuz Beyannâmesi'ni yayımlamıştır.45 Beyannâmeyle iktidar muhalefete baskı yapmama, muhalefet hukuk içinde mücadele etme sözü veriyordu.46 İnönü'nün beyannâmeyle kendisini de sorumluluk altına soktuğu anlaşılmaktadır. Zira İnönü 12 Temmuz Beyannâmesi ile kamuoyuna partiler üstü kalma sözü vererek47 kendisini en azından biçimsel olarak tarafsız cumhurbaşkanı konumuna getirmiş oluyordu. Beyannâme, her iki partide parti içi iktidar savaşlarına yol açtı. Partisi üzerinde büyük ağırlığı olan İnönü, CHP'de muhalefete karşı tek parti politikalarıyla devam etmek isteyen Recep Peker'i 35'ler olayında görüldüğü gibi hizipçilik yapma pahasına da olsa tasfiye etmekte zorlanmadı. İnönü, Nihat Erim liderliğindeki genç hizbi harekete geçirerek Peker hükümetine 35 güvensizlik oyu verdirmiş bu sayı sonraki oylamada 47'ye yükselmiş, Peker'in parti başkan vekilliği teklifi de reddedilince 1947 Kurultayında genel başkanlığa aday olmuş sadece 25 oy alarak ağır bir hezimete uğramıştır.48 Böylece CHP'de radikal kanadı temsil eden Peker'in tasfiyesiyle Cumhurbaşkanı bütün partililere herkesin çoğulcu demokratik sistemin gerekliliklerini yerine getirilmesi gerektiği mesajını net olarak vermiş oluyordu. Demokrat Parti'de ise beyannâmeye yaklaşım önce çok olumlu olmasına rağmen sonradan parti içi muhalefetin konuyu araçsallaştırmasıyla parti içi iktidar savaşının aracına dönüşmeye başlamıştır. Başlangıçta beyannâme Demokrat Parti'de bahar havası estirdi. Öyle ki; iktidar mekanizmasının muhalefet üzerindeki baskısını azalttığı için partinin bazı yerel teşkilatlarında beyannâmenin Celal Bayar'ın eseri olduğu kanaati hakimdi.49 Ancak 1947 sonbaharına gelindiğinde beyannâmenin partide yarattığı olumlu iklim dağılmaya başladı. Zira muhalif unsurlar artık 12 Temmuz Beyannâmesi'ni parti içi iktidar savaşının aracına dönüştürmeye başlayacaktır. Osman Bölükbaşı'nın istifası parti içi muhalefetin ilk hamlesiydi. Bölükbaşı 12 Temmuz Beyannâmesi'yle parti içindeki muhaliflerin başlarının İnönü'ye sunulduğunu iddia ediyordu.50 1948 yılının Ocak ayına gelindiğinde ise İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in Köprülü ve Menderes'in İstanbul teşkilatına müdahalelerine daha fazla dayanamayarak istifa etmesi ile parti içindeki iktidar mücadelesi iyice kızıştı.51 Şubat ve mart aylarında partiden ihraçlarla 52 beyannâme artık parti içi muhalefet için söz konusu iktidar mücadelesinde kuruculara karşı kullanılacak temel araçlardan biridir. Partinin radikal kanadını temsil eden muhalif unsurlar, özellikle partiden tasfiye edildikten sonra beyannâmeye yönelik sert eleştirilerde bulunmuşlardır.

Bunlara göre halk hareketi olan Demokrat Parti, eski CHP'li kurucuların kabul ettiği 12 Temmuz Beyannâmesi'yle İnönü'ye teslim edilmişti. Fevzi Çakmak beyannâmeyi muvazaanın bir delili olarak kabul ederken53, Sadık Aldoğan'a göre bu beyannâme "İnönü beyannâmesiydi."54 Parti içi muhalefetin bütün tezlerini gönüllü olarak savunan eski Viyana Büyükelçisi Hamdi Arpag'ın Kudret gazetesi ise beyannâmeyi:"Kurucu denilen adamlar iktidar partisinden sırf kendi nefislerine zarar gelebileceğini düşünerek ve halkın demokrasi hareketindeki ciddiyetinden korkarak 12 Temmuz Beyannâmesi'ni kabul etmişlerdir"55 sözleriyle değerlendirmekteydi.

Kurucular ise beyannâmeyi iktidar partisiyle girdikleri siyasal yarışta elde edilen bir "eşitlik vesikası" olarak görmekteydiler. Köprülü, Kuvvet gazetesinde yayımlanan makalesinde beyannâmenin "memlekette hayat neşesi yaratacağı"56 düşüncelerine yer vermekteydi. Celal Bayar'da beyannâmenin reddiyle Demokrat Parti'nin hiçbir şey elde edemeyeceği gibi aksine iktidara muhalefetin eşit şartlarda yarışmayı reddettiği yönünde propaganda yapma fırsatı doğacağını ifade etmekteydi.57 Demokrat Partide 12 Temmuz Beyannâmesi'nin merkezinde yer aldığı iktidar savaşını kurucular kazanmıştır. Beyannâmeyi araçsallaştıran radikal kanat, partinin yönetim kurullarını ve yerel teşkilatlarını yanlarına çekemedikleri gibi parti kitlesinde de ciddi bir siyasal dalgalanma yaratamamışlardır. Kurucuların bu başarısında şu faktörler önemli rol oynamıştır; birincisi; Bayar'ın 22 Temmuz 1947 günü illerden gelen delegeler, 17 milletvekili ve Genel İdare Kurulu üyelerinin katılımıyla 150 kişiyle "küçük istişari kongreyi" toplayarak 12 Temmuz Beyannâmesi'ni bu kongreye kabul ettirmesidir.58

Böylece beyannâme kurucuların kabul ettiği bir metin olmaktan çıkmış, delegelerin, partinin büyük kongreden sonra en yetkili organı olan GİK ve Meclis Grubu'ndan üyelerin kabul ettiği bir belgeye dönüşmüş ve partiye mal olmuştur. Bu konuda kurucuların başarısında etkili olan ikinci etken ise sonradan beyannâmeye ağır eleştiren getiren muhaliflerin ilk başta Genel İdare Kurulu'nda beyannâmenin kabulü yönünde oy kullanmalarıdır. 12 Temmuz Beyannâmesi'nin GİK'teki görüşmelerinde Yusuf Kemal Tengirşenk'in dışındaki, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Samet Ağaoğlu, R. Şevket İnce, Ahmet Oğuz, Ahmet Tahtakılıç, Enis Akaygen, Cemal Tunca, F. Lütfi Karaosmanoğlu, ve Hasan Dinçer'den oluşan diğer üyelerin tamamının leyhte oylarıyla ve beyannâmenin sonuna "beyanatın neşrinden önce başbakanla muhalif parti lideri görmüşlerdir" şerhinin düşülmesi şartıyla kabul edilmiştir.59 Sonradan 12 Temmuz Beyannâmesi'ni araçsallaştırarak kuruculara karşı amansız mücadeleye başlayacak Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Oğuz ve Enis Akaygen gibi muhalif unsurların başlangıçta beyannâme karşısındaki olumlu yaklaşımları Demokrat Parti kitlesinin gözünden kaçmayacak ve bu kişilerin paradoksal yaklaşımları parti tabanından teveccüh görmeyecektir. Üçüncüsü, Partinin yerel teşkilatları 12 Temmuz Beyannâmesi'nin kendi faaliyetlerinde sağladığı kolaylığı yaşayarak müşahede etmekteydiler. Beyannâmeden önce DP'ye üye olmanın ve faal rol almanın ciddi bir tehlike60 oluşturduğu birkaç ay öncesini unutmamışlardı. Bunun sonucu olarak da parti içi muhalefetin siyasal gerçeklikten uzak söylemlerine iltifat etmek yerine iktidarla siyasal rasyonalite temelinde mücadeleyi savunan kurucuların peşinden gitmeyi tercih ettiler. Kurucuların başarısında etkili olan son faktör ise muhalif unsurların Bayar'ın gayet sade bir şekilde dile getirdiği "Beyannâmeyi kaybetmekle ne kazanacaktık?"61 sorusuna hiçbir platformda Demokrat Parti kitlesini ikna edecek rasyonel cevap verememeleridir. Muhalif unsurlar bu konuda üst perdeden ve siyasal gerçeklikten kopuk retoriği yüksek polemiklerle Demokrat Parti tabanını kazanabilecekleri yanılgısını aşamamışlardır. Parti İçi İktidar Mücadelesi Bağlamında Demokrat Parti Kurucularının Siyasal Geçmişleri Demokrat Parti kurucuları siyasal sosyalizasyonlarını CHP'ye borçludurlar. Tek parti yönetiminin yürütme, yargı ve yasama erklerinde yıllarca çeşitli görevlerde bulunmuşlardır. Celal Bayar, Demokrat Parti'nin kuruluşunda basına yaptığı açıklamada tek parti dönemindeki uygulamaların sorumluluğundan da kaçmayan bir yaklaşımla bu olguyu şöyle tespit etmektedir: Şeref ve mesuliyetleri ile mazi hepimizindir.

Ne yapılmışsa iyi niyetle ve inkılabı kurmak ve korumak için yapılmış ve bence zamanın en mükemmel tedbirleri alınmıştır fakat yeni bir devir gelmiştir ve bu devrin işlerini devrin zihniyetiyle yürütmek zamanı gelmiştir. Mazinin mesuliyetleri varsa bizim hisselerimiz şunun bunun mesuliyetinden az değildir."62 Parti içi muhalefetin, kurucuların CHP geçmişlerini nasıl araçsallaştırdığına geçmeden kurucuların Demokrat Parti öncesi siyasi kariyerlerine göz atmak sonraki değerlendirmelere zemin oluşturacaktır.

Celal Bayar, 1920 Genel Seçimlerinden başlayarak her dönem CHP milletvekilidir. 1920 yılında Manisa, 1923-1946 arası ise İzmir Milletvekilliği yapmıştır. Şubat 1921'de Ekonomi Bakanlığı yapmış, 6 Şubat 1922-2 Nisan 1922 arası Dışişleri Bakanlığına vekâlet etmiştir. 11 Eylül 1923'te Halk Fırkası yönetim kuruluna seçilen Bayar, 16 Mart 1924 tarihinde II. İnönü hükümetinin Mübadele İmar ve İskân Bakanı olmuştur. **1924'te Atatürk tarafından İş Bankası'nı kurmak ve yönetmekle görevlendirilmiştir**. Bu atama İnönü'yle rekabetinin de başlangıcı oldu. 1932 yılında ekonomi bakanlığına getirilen Bayar, 1937 sonbaharında başbakanlığa ve CHP genel başkan vekilliğine getirilmiş ve Atatürk'ten sonra ikinci adam olmuştur. Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhurbaşkanı seçilen İnönü'nün ısrarıyla üç ay daha başbakanlık görevini sürdürmüştür.63 Demokrat Parti'nin kuruluşunun hemen öncesine tekabül eden 2 Aralık 1945 tarihine kadar CHP üyeliğini sürdürmüştür.64 Adnan Menderes, siyasete SCF Aydın il başkanı olarak atılmış bu partinin kendini feshetmesinden sonra CHP'ye katılmıştır. Aydın ziyaretinde Atatürk'ü ciddi şekilde etkileyerek Atatürk'ün önerisiyle 1931 seçimlerinde CHP'den Aydın milletvekili seçilmiştir. Daha sonra yıllarca parti müfettişliği de yapacak olan Menderes, 1935, 1939 ve 1943 Genel Seçimlerinde değişmez Aydın milletvekilidir.65

Fuat Köprülü, tek parti döneminde 1935, 1939 ve 1943 yıllarında Kars milletvekilliği yapmıştır. 24 yaşında Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarı olmuş 66, daha sonra Halk Evleri'nin yayın organı Ülkü dergisinde yayın yönetmenliği yapmıştır. Refik Koraltan, tek parti döneminde sırasıyla Artvin, Trabzon, Bursa valilikleri yaptı. Yozgat ve İstanbul İstiklal Mahkemesi üyeliklerinde bulundu. Tek parti meclislerinde Konya ve İçel milletvekilliği yaptı.67 Demokrat Parti kurucularının yukarıda kısaca özetlenen tek partideki siyasal kariyerleri parti içi muhalefet tarafından sürekli araçsallaştırılan unsurlardan biri oldu. Bu konuda birkaç örnek şöyledir; Parti içi muhalefetin önde gelen isimlerinden Osman Bölükbaşı, kurucuları "D. parti lideri zemzemle yıkanıp gökten inmediler, bu şahıslar H. Partisi zamanında H. Partililerin saflarında tokmaklarının sapını tutuyorlardı"68 şeklinde eleştirmekteydi. Demokrat Parti'den Şubat 1948'de ihraç edilen Muğla milletvekili Mithat Sakaroğlu ise kurucuları, tek parti zihniyetine sahip olmakla ve İstibdat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde her zaman iktidarın yanında yer almakla suçluyordu.69 Demokrat Parti'de parti merkez yönetimine karşı ilk bayrağı açan ve partiden ihraç edilen Demokrat Parti İzmir Teşkilatı'nın etkili hatiplerinden Mustafa Kentli de kurucuların siyasal geçmişlerine çeşitli suçlamalarla yüklü şu eleştirileri yapmaktaydı: "Liderler halkın kanuni yollardan CHP'yi devirme amacını anlayamadılar çünkü onlarda otoriter ve totaliter bir siyasi mektebin izlerini taşıyorlardı. Mühim olan halk değil halkın şuurlu kesiminin düşünceleriydi. Bu sebeple parti içi gayet sert taarruza geçtiler. Partili birçok kişiyi hayal kırıklığına uğrattılar çünkü demokrasi ve hürriyet prensiplerini ülkeye getirmek için yola çıkan kimselerden öncelikle bunu kendi partilerinde uygulamaları beklenirdi. Fakat bunu yapmaları aldıkları siyasi terbiye bakımından çok güçtü. DP liderleri hürriyet yerine kurucuların otoritesini ve sıkı disiplini esas aldılar."70 Demokrat Parti'nin Afyon Milletvekili General Sadık Aldoğan da kurucuları tek parti alışkanlıklarını Demokrat Parti'ye taşıdıkları gerekçesiyle şöyle eleştirmekteydi: "Tenkit hürriyeti kaldırıldığı gün dört buçuk adamın fikri tahakkümü altında bir parti çöker."71

CHP'li geçmişleri parti içi muhalefet tarafından sürekli araçlaştırılmasına karşın şu üç olgusal gerçek kurucuların bu müşkülü aşmasında etkili olmuştur: İlk olarak bütün kamuoyu ve Demokrat Parti tabanı da tek parti döneminde CHP dışında herhangi bir yerde siyaset yapabilmenin imkânının söz konusu olmadığının farkındaydı. Samet Ağaoğlu durumu şöyle tespit etmektedir: DP içinde onu kuranlardan başlayarak sayıları yüzbinleri aşan vatandaşların eski halk partililer olduğu hiçbir zaman inkâr edilmediği gibi zaten başka türlü olmasına da imkân yoktur."72 İkincisi; Bayar dışındaki diğer üç kurucu ismin tek parti yönetiminde öne çıkan isimler olmamasıdır.

Bu üç isim CHP'nin parti politikalarının belirlenmesinde ya da idare mekanizmasında temel karar alıcılar olan birinci halkanın içinde hiçbir zaman yer alamadılar. Bu bağlamda şu örnek çarpıcıdır: Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarında parti sözcüsü iktidar yıllarında başbakan olarak güçlü hitabetiyle dikkat çeken Menderes'in, 1945 yılına kadar Meclis'te toplam 23 dakikalık iki konuşma yapmış olmasıdır.73 Son olarak Bayar'ın İnönü tarafından güvenilir kişiliğine karşın üç özelliği Demokrat Parti yerel teşkilatları ve tabanının kurucuların yanında yer almasını sağlamıştır. Birincisi; Atatürk'ün özel önem verdiği bir isim olması ve üst düzey görevlerde yer alması dolayısıyla sahip olduğu devlet tecrübesidir. İkincisi; İnönü'yle özellikle ekonomi politikaları konusunda CHP içindeki geleneksel rekabetidir. Zira İnönü devletçi ekonomiden yana bir siyasal çizgiye sahipken Bayar karma ekonomik modeli savunan gelen bir siyasetçiydi. Üçüncüsü; Atatürk'ün ölümünden üç ay sonra başbakanlıktan ayrılarak CHP içinde muhalefet odağı haline gelmesidir. Bu bağlamda Bayar'ın 1944 bütçe oylamasında tek hayır oyunun sahibi olduğu 74 ve İnönü'nün, CHP'nin genel başkan vekilliği teklifini reddettiği ve Müstakil Grup liderliğini istediği bilinmekteydi. Bütün bunlardan dolayı Bayar, zaten kamuoyunda hizipçilerin başı olarak görülmekteydi.

Sonuç: Liberal aydınlardan ticaret burjuvazisine, muhafazakar eşraftan CHP iktidarında istediği bürokratik mevkilere gelemeyenlere kadar farklı sınıflara, ideolojilere sahip geniş bir koalisyon olarak teşekkül eden Demokrat Parti'de parti içi muhalefetin ortaya çıkması kaçınılmazdı. Özellikle anti-demokratik 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinden sonra partinin meclisten çekilerek sine-i millete dönmesi gerektiğini savunan bir grubun ortaya çıkmasıyla parti içi muhalefet iyice görünür olmaya başlamıştır. Türkiye'nin o dönem aktüel politik ikliminin de sağladığı avantajla parti içinde her konuyu araçsallaştırma noktasında oldukça mahir olan parti içi muhalefetin, Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarını işaret eden 1946-1950 yılları arasındaki argümanları, kurucuların siyasal geçmişleri, muvazaa iddiaları ve 12 Temmuz Beyannâmesi olmuştur. Demokrat Parti'nin yurt çapında teşkilatlanmasını büyük oranda tamamlayarak iktidar seçeneği olarak ortaya çıkmaya başladığı 1948 yılı başları aynı zamanda parti içi iktidar savaşının da şiddetlendiği bir kesiti işaret etmekteydi. Parti içinde siyasal mücadelenin tam bir çatışmaya dönüştüğü bu tarihten itibaren parti içi muhalefette sahip olduğu araçları daha yoğun kullanmaya başlayacaktır. Bu bağlamda şu çıkarımlar yapılabilir: Birincisi, parti içi muhalefet kurucuların siyasal geçmişlerini araçsallaştırarak parti içi iktidarı ele geçirme noktasında herhangi bir siyasal başarı elde edememiştir. Demokrat Parti yerel teşkilatları ve tabanı oldukça makul davranarak parti kurucularının tek parti döneminde CHP dışında bir yerde siyaset yapma olanaklarının olmadığını hiçbir zaman göz ardı etmemiş ve muhalif unsurların, kurucuların CHP'deki otoriter anlayışı ve zümre hâkimiyetini Demokrat Parti'ye taşıdıkları iddialarını dikkate almamışlardır. Söz konusu iddia merkezde parti içi iktidarı ele geçirmenin bir aracı olarak kalmıştır. İkincisi, 12 Temmuz Beyannâmesi başlangıçta Demokrat Parti'de iktidarla eşit koşullarda siyasal faaliyet yürütmenin aracı olarak görülerek oldukça olumlu karşılanmasına rağmen daha sonra parti içi muhalefet tarafından kurucuların İnönü ile anlaşmasının bir vesikası olarak kurgulanarak araçsallaştırılmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 genel seçimlerine kadar parti içi muhalefetin vazgeçilmez argümanlarından biri olmuştur. Üçüncüsü, Muvazaa iddiaları Demokrat Parti'nin muhalefet yılları boyunca parti merkez yönetimini en çok zorlayan konu olmuştur. Türk siyasal tarihinde SCF deneyimi gibi nesnel bir karşılığının olması ve iç politik konjonktürün İnönü'nün hoş görüsünü zorunlu kılması gibi sebeplerle kurucuların, İnönü'yle eş güdüm halinde politikalar geliştirme zorunluluğu muvazaa kaygılarını beslemiştir. Ancak parti içi muhalefetin "siyaset esnaflığı" olarak tanımlanabilecek siyasal gerçeklikten kopuk retoriği yüksek konuşmalarla Demokrat Parti kitlesini kazanma amacı taşıyan yaklaşımları, partinin yerel teşkilatlarından ve geniş kitlesinden ciddi bir karşılık görmemiştir.

Son olarak parti içi muhalefetin başarısızlığı söz konusu edildiğinde yapılması gereken bir çıkarım da; kurucuların rasyonel stratejilerinin bu başarısızlıkta oynadığı role yöneliktir. Bu bağlamda Bayar başta olmak üzere kurucular, parti içindeki muhalif unsurları başarıyla iktidar ile özdeşleştirmişlerdir. Demokrat Parti içindeki ayrılık yaratanların iktidarın hedeflerine hizmet ettikleri tezini başarıyla işlemişler ve partinin yerel teşkilatlarıyla yaptıkları toplantılar, mitingler, basın yoluyla partinin bütün kademelerine ve partinin geniş kitlelerine bunu kabul ettirmişlerdir. ", "Parti İçi İktidar Mücadelesi Bağlamında Demokrat Parti'de Parti Muhalefetin Araçları (1946-1950)", Dr. Alpaslan Öztürkci, Bu çalışma Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Nisan 2019 tarihinde kabul edilen "Demokrat Parti'de Parti İçi Muhalefet (1946-1950)" başlıklı çalışmadan üretilmiştir.

***

Mukadder Çizel

"Radyolarımızda halka konser veren ilk mektep orkestrası Galatasaray İZ-CAZ Topluluğu'dur. (Ankara Radyosu 1931)."

İZ-CAZ'ın Kuruluşu

"1927/28 ders yılı. Sesli sinemanın yurda ilk adımlarını attığı devrin o günlerinde, Beyoğlu'nun en lüks sineması Elhamra'da oynatılan filmlerin haftalarla sürdüğü olurdu. Feridun müzik odasında piyano çalışırken Vedad'la Arap Sadık yanına geldiler. Vedad (kulakları çınlasın, öyle hassas bir kulağı vardı!) piyanoya geçti, o hafta sinemada dinlediği melodiyi çaldı. Feridun'la Sadık kemanla katılarak tekrarladılar. Birkaç gün sonra aralarına, Ferecullah gitarı, Mehmed Ali viyolonseliyle**, Mukadder** bançosuyla katılınca ortaya ufak bir orkestra çıkıverdi. Orkestra mükemmeldi de bateri eksikliği kendini göstermişti.
İki üst sınıftan ağabeyimiz Eczacı Arif (126 Arif Usman) bunu fark edince çocuklara "ben size bateri bulurum" dedi bir bateri kiraladı. Yekta Teksel başına geçti ve gruba uydu.
O çarsamba aksamı, bu orkestra sürpriz olarak mükemmel bir caz konseri verdi… Bir hafta içinde bu gruba üç yeni arkadaş daha katıldı. Sıra bu grubun adına gelmişti. Cazın bütün elemanları izci idiler, o halde, talebe arasında büyük ilgi gören bu gurup neden İz-Caz olmasındı! Güzel zarif bir kıyafet, birbirinden değerli müzikçilerle kendiliğinden doğmuştu İZ-CAZ.
Bu ilk cazda bizim sınıftan arkadaşımız vardı. Davulcu Yekta, Arap Sadık, kemancı Turgut. 1928/29 ders yılında Cumhuriyet Bayramı geçit resminde bulunmak üzere İzcilerimiz Ankara'ya gitmişlerdi. Cumhuriyet Bayramı günü, geçit resminin yapıldığı günün akşamı, İz-Caz takımı Ankara Radyosu'na konser vermeye çağrıldı! O zaman radyo yayınları Ankara ve İstanbul'dan yapılırdı. Maarif Vekaleti ve okul müdürlüğünden gerekli müsaade alındı. Akşam saat 20.00'de Ankara Radyosu İz-Caz'ın 25 dakika süren konserini yayınladı. Radyo anonsu ≪Galatasaray Talebelerinin Topluluğu≫ şeklinde vermişti. İz-Caz'ın adı geçmedi ama, Türkiye'de ilk defa radyoda konser verebilen mektep Galatasaray oldu. İz-Caz'ın ismi yurt çapında duyulmuştu. 1930/31 ders yılında davetliler ile bir caz konseri verilmesi için Müdür Fethi Bey'den müsaade alındı. Konsere üç hafta kala Ankara'dan ≪Mektebte caz konseri verilemez, iptal ediniz≫ yazılı bir emir geldi. Fethi Bey'le görüşüldü. Uzman müzisyenlerden bir heyet kurulup çalınan parçaların incelenmesi ve verecekleri raporun Maarif Vekaleti'ne gönderilmesi, alınan kararın yeniden gözden geçirilmesi isteğinde bulunulması uygun görüldü. Gelen kontrol heyeti programı baştan sona dinledi. Musiki hocamız 616 Muhiddin Sadak ayağa kalktı: "Kimse beni aksine ikna edemez! Bu konser mükemmeldir. Her zaman her yerde verilebilir. Yasaklanamaz!" dedi...", 1922-1934 Galatasaray Tarihçesi 1934 Mezunları ve 50 Yılları Kitaplığımdaki Galatasaray Lisesi Cilt 10, Yıllıklar – Albümler" Oktay Aras, Mayıs 2017

*

Galatasaray'da İz-Caz

" … 1930'lu yıllar, Türk izcilik tarihinin çok renkli, çok başarılı bir dönemini sergiler. Öyle ki bu dönemde yurdun hemen her köşesinde izci oymaklarının ve izciliğe katılan gençlerin sayıları artmış, kamp etkinliklerine büyük önem verilmiş, pek çok yurtdışı seyahat yapılmıştı. Bütün oymaklar içinde, çok farklı ve nitelikli etkinliklere yer vermiş olan oymak, şüphesiz Galatasaray Aslan İzci Oymağı olmuştu.

Galatasaray Lisesi izcileri, oymak bünyesinde, bisikletli izci obaları, atlı izci obası, şampiyonluklar kazanan çok başarılı bir izci basket takımı ve hepsinden öte, bünyesinde, profesyonellere taş çıkartacak bir izci orkestrası oluşturmuştu. "İz – Caz" adı verilen bu orkestra, 1927'den 1933'e kadar, kimi zaman radyolardan müziksever yurttaşlara sesini duyurdu, kimi zaman konserler vererek büyük beğeni ve takdir kazandı." diyor. "

1927 yılı… "Tango" adı verilen tutkunun ortalığı kasıp kavurmaya başladığı günler... O günlerde, Galatasaray Lisesi'nde, birkaç müzisyen arkadaşın bir araya gelip kurdukları orkestra, büyük teneffüs saatlerinde müzik odasında çalışmalar yapıyordu. Müziğin yanı sıra, hepsinin bir ortak noktası daha vardı. Her biri Aslan Oymağında izcilik yapmaktaydı. Piyanoda Vedat (Üngör), kemanlarda Mehmet Ali Feridun ve Arap Sadık, viyolonselde Mehmet Ali (Kahyagil), gitarda Ferecullah (Kent), bançoda **Mukadder (Çizel**), davulda Yekta (Teksel)… Son günlerin en güzel, en içli ve en gözde parçalarını çalıyorlardı.

Öğretmenlerden öğrencilere büyük beğeni gören bu orkestra, elemanlarının izci olması nedeni ile, "İz – Caz" adını aldı. Yapılan çalışmalar sonunda, çok güzel bir repertuvar oluştu ve İz – Caz, Tevfik Fikret Konferans Salonunda sahneye çıktı. İcra edilen programda, değme profesyonel orkestralara taş çıkartacak türden bir müzik ziyafeti sunuldu.

Meşhur "La Comparsita" tangosunu, İz – Caz'ın kurucusu ve şefi olan Mehmet Ali Feridun besteledi.

"Çok geçmeden Türkiye'nin ilk izci orkestrası, aynı zamanda bir okulun bünyesinden çıkan ilk caz orkestrası, okul yöneticilerinin ve eski mezunların destekleri ile resmen kuruldu.

….. Davulun üzerine, ortasında İz – Caz yazılı, sarı-kırmızı renklerle boyanmış bir izci işareti resmedildi. Orkestra elemanları için, Galatasaraylıların elbiselerini diken, Elhamra Pasajı'ndaki terzi Nihat'a kıyafetler diktirildi. Kırmızı kuşaklı gri golf pantolon, ipek beyaz gömlek, pantolon paçasının üzerine kadar çıkan sarı kırmızı çizgili yarım yün tozluklar, tozlukların üzerinde beyaz soket çoraplar ve boyunlarda yine okulun renklerini taşıyan sarı-kırmızılı ipek büyük fularlar…

Galatasaray Aslan Oymağı'nın organize ettiği ve daha sonraki yıllarda gelenek haline dönüşecek İzci Günü'nde, İz – Caz , konferans salonunda, İstanbul izcilerine muhteşem bir konser verdi. Bu konserin ardından, İz – Caz, kısa zamanda ün kazandı.

1928'in 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerine Ankara'da katılan Galatasaray Aslan İzci Grubu, İz – Caz ile birlikte başkente geldi. Görkemli törenlerin ardından, Ankara Radyosu'na özel olarak davet edildi. Bu konseri izleyen binlerce insan, İz – Caz'ı tanımış, icra ettiği müziğe de hayran kalmıştı.

İz – Caz, 1930'lu yılların başlarında, sergilediği mükemmel müzik ve performansla, oldukça

tanınmış bir okul orkestrası oldu. Okuldan mezun olan Feridun'un yerine, orkestra şefliğine, bir başka yetenek olan Müfit Hasan geldi . Çok güzel keman çalan Müfit Hasan, aynı zamanda da çok güzel besteler yapıyordu.

Çok geçmeden, Columbia Şirketi, İz – Caz'a plak yapma teklifi getirdi. Müfit Hasan'ın bestelemiş olduğu "Yaman" ve "Rüya" isimli iki tango taş plağa kaydedildi.

İz – Caz başarılarına başarılar katmaya devam ederken, okulun başına, "Zilli" lakaplı Tevfik Ararat müdür olarak getirildi. "Zilli Tevfik" Galatasaray tarihine, gelmiş geçmiş okul müdürleri arasında, sevilmekten öte, nefret edilen bir eğitimci olarak geçti. Katı, ön yargılı, dediğim dedik, bağnaz, ne öğrencilerle, ne öğretmenlerle anlaşabilen, okulun geleneklerine ayak uyduramayan bir kişiliğe sahipti . Okulun başına geçtiği andan itibaren, önce Ahmet Ağa'nın tamburunu susturdu, okula zil sistemini getirdi. Ardından da, İz – Caz'a karşı savaş açtı ve orkestrayı dağıttı. Zilli Tevfik, tabii, yaptıkları ile, okulda fazla kalamadı. Bir yıl sonra tayini çıktı. Ama, uzun yıllara bedel o bir yıl, Galatasaray İz – Caz'ın sonunu getirdi. Daha sonraki yıllarda, okulda, her ne kadar yeni İz – Caz'lar kurulsa da, o eski görkem, o eski mükemmeliyet bir daha geri gelmedi."

"Bitmeyen Mektep" s.5,"Galatasaraylılar Derneği'nin yayın organı "Sultani" nin 2013 – 1 numaralı sayısında, 102 dönemden Turgay Tuna

***

Orhan Tolon

"Cumhuriyetin ilanı ve Harf devrimiyle birlikte yayınlanmaya başlayan Latin harfli çocuk dergilerinde mizahi çizgi romanlar hazırlayan ve ilk yerli çizgi roman çizeri Orhan Tolon, 1912 yılında İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nde eğitimine devam ederken açtığı bir resim sergisiyle dönemin ünlü yayıncılarından M. Faruk Gürtunca'nın dikkatini çekti ve onun davetiyle yayınladığı dergilerde çeşidi illüstrasyon ve kapaklar çizdi. Orhan Tolon, oldukça üretken bir ressam olarak eline geçen Avrupa kaynaklı çocuk dergilerinde yayınlanan çizgi roman örneklerini inceledi ve ilk kez Zıp Zıp Ali'nin Serüvenleri başlığıyla hazırladığı çizgi romanın 1933 tarihinde başlayan, ancak yarım kalan macerasını 1934'de Zıp Zıp'ın Oyunları adıyla devam ettirerek Çocuk Sesi dergisinde yayınlattı. 1934 yılında Afacan'da, Acun Yolculuğunda; aynı yılın Eylül ayındaki 251. sayısından itibaren yine Çocuk Sesi'nde Komik Fahri Polis Hafiyesi, yine aynı aydan itibaren de Eciş'le Bücüş Gökyüzü Yolculuğu adlı çalışmaları hazırladı. Çocuk Sesi dergisindeki son çizgi romanı ise 1935'de yayına giren Lük-Lük Altın Arıyor başlıklı macera oldu. Afacandaki bir diğer Tolon imzası da Afacan Dünyayı Dolaşıyor oldu. 1936 yılında Galatasaray Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl yayına başlayan Yavrutürk'te önce Çetin Kaptan ve Acar, 161. sayıdan itibaren ise Yavuz adlı üç farklı çocuk karakterin maceralarını çizen Tolon, Çetin Kaptan serisine Tektel Amca'yı da konuk etmekten geri kalmadı. Bu bir Türk çizgi karakterle bir Fransız çizgi karakterin aynı karelerde ve öyküde ilk buluşmasıdır. Tolon, bu dergide 237. sayıdan itibaren yayınlanmaya başlayan Çitinya Kralı Çetin adlı bir başka mizahi ve karikatürize çizgi roman daha hazırladı. 1941 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nden (Güzel Sanatlar Akademisi) mimar olarak mezun oldu. 1943 yılı başında Reşat Ekrem Koçu'nun metinlerini yazdığı Deniz Kurtları adlı alt yazılı çizgi romanı ve Totoş adlı bantı Çocuk Haftası için çizdi. Yaşamının son senelerine kadar mimarlıkla beraber çizgi roman çizimini de bırakmayan Orhan Tolon 29 Ocak 2011'de İstanbul'da vefat etti. Bibliyografya: Çizgi Roman Ansiklopedisi (Hakan Alpin - 2" Orhan Tolon, Oktay Aras Kitaplığı

*

“Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çizgi Romanların Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”

“Çizgi romanların ülkemizdeki geçmişine bakacak olursak Türkiye’de yayımlanan ilk çizgi roman örneği 1852 yılında Hosvep Vartanyan Paşa’nın yazıp çizdiği Ermenice harfli Türkçe eser olan “Boşboğaz Bir Adem”dir (Esmer, 2014, 25). Ülkemizde Türkçe olarak yayımlanan ilk çizgi roman ise 1869 yılında İstanbul adlı gazetede yayınlanan çizgi romanlardır (Çakmak, 1996, 25). Hem ülkemizde hem de dünyada farklı zaman dilimlerinde okurların yoğun ilgisiyle karşı karşıya kalmış pek çok çizgi roman serisi vardır:

Mandrake, Tarzan, Kötü Kedi Şerafettin, Batman, Süpermen, Örümcek Adam, Kara Maske, Karaoğlan, Timur, Kahramanlar, Akbulut, Alptekin, Tarkan, Malkoçoğlu, Kara Murat, Wonder Woman, Captain America, Asterix, Ten Ten, Red Kit, Tommiks, Avanak Avni, Çılgın Bediş, Dedektif Nik, Conan vd. (Gürsoy, 2018, 45-46; İlhan, 2016, 10-20; Tuncer, 1993, 25; Ünal, 2018, 22-24). Ayrıca ilk Türk çizgi roman çizeri ise Orhan Tolon’dur ve modern çizgi roman gereklerini yerine getiren ilk çizer olması sebebiyle kendisine “ilk çizgi romancı” denilmektedir.

Tolon çizgi romanlarında kareler altında yer alan alt yazıları kaldırmamış fakat konuşma balonları kullanarak çizgi roman kareleri arasında devamlılığı sağlayan ilk Türk çizer olmuştur (Cantek, 2002, 60).

Çizgi romanlara ya da çizgi roman kahramanlarına yönelik her geçen gün artan ilgi, eğitim alanında da etkisini göstermeye başlamıştır. Özellikle Tarih, Edebiyat, Sosyal Bilgiler ve Türkçe gibi derslerde kazanımları veya değerleri öğrencilere aktarmak ya da öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak için çizgi romanlar öğrenme ortamlarında öğretim materyali olarak kullanılmaktadır. Çizgi romanlar yazı ve resim olmak üzere iki önemli bileşenden oluşmaktadır. Çizgi romanlarda yer alan metinler, çocukların akademik dile ve edebiyat ürünlerini okumaya geçişinin ilk ürünleri sayılabilir (Aytekin, 2016, 255). Çizgi romanların bir diğer bileşeni olan görsel ögeler ise öğretimi destekleme konusunda etkili bir materyaldir (Türkal, 2018, 15). Öğrenciler için güdülenmeyi artırmada, derse yönelik tutumu olumlu yönde etkilemede, derslerdeki akademik başarıyı artırmada çizgi film ve animasyonların yanında çizgi romanların da önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir (Yıldırım, 2016, 54-55). Çizgi romanların öğrenme ortamlarında öğrencilerin başarı, motivasyon ve kolay öğrenmeleri üzerinde oldukça etkilidir ve çizgi romanların içerdiği görsel unsurlar sayesinde öğrencilerin dikkatleri daha kolay bir şekilde çekilerek farkında olmadan ve eğlenerek öğrenme sağlanmaktadır (İlhan, 2016, 24). Eğitim için kullanılan bazı akademik kitaplar öğrencileri sıkarken onların yaratıcılık yeteneklerinin geliştirilmesine katkı sağlamamaktadır (Türkal, 2018, 15). Bu olumsuz durum, çocukların hayal dünyasını geliştirebilecek çizgi romanların öğretim etkinliklerine eklenmesiyle telafi edilebilir. Bu sayede okumayı seçmeyen ve okumaktan sürekli uzak duran öğrencilerin ilgisi kitaplara çekilebilir (Çetin ve Karaata, 2010, 208). Diğer metin türlerine göre okunması ve anlaşılması daha kolay olduğu için çocukların ilk tercihleri arasında çizgi roman gelmektedir (Sarıbıyık, 2018, 6). Çizgi romanlar, çocukların hareket ve maceraya olan ilgilerine cevap verir ve ayrıca çizgi romanlarda anlatılan olayların hızlı akışı ve çizgi roman metinlerinin kolay okunması çocuklar için çizgi romanları ilginç kılar (Esmer, 2014, 20). Çizgi romanlar öğrencilere evrensel değerleri aktarmada etkili yaşantılar sağlayabilir (Türkal, 2018, 15). Gerçek hayatla benzerliği olan ya da tamamıyla kurgu olan çizgi romanlar, öğrencilere sunduğu kurgusal evrenleri ve karakterleri sayesinde öğrencilerin hayal dünyasının gelişmesini sağlayarak onlara yaşantı zenginliği katar ve geliştirilen bu yaşantı zenginliği öğrencilerin evrensel değerleri kazanmasında son derece etkili olur (Somuncu, 2010, 197). Bu nedenle son dönemlerde çizgi romanlar, çocuklara

kazandırılmak istenen evrensel veya toplumsal değerleri aktarmak ve çocukların ilgisini çekmek için çeşitli bakanlıklarımız tarafından başvurulan materyallerdendir. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür Turizm Bakanlığı çocuklar için destanlar ve önemli şahsiyetlerin konu edindiği ve serilerden oluşan çizgi romanlar yayımlamışlardır (Karabudak, 2015, 24). Ayrıca Millî Eğitim Bakanlığı'nın "Mustafa Kemal Atatürk: Vatan ve Hürriyet", "İstiklal Fedaisi Yüzbaşı Cemil" gibi tarihi konuları anlatan bir çizgi roman serisi bulunmaktadır. Kültür Bakanlığının Mustafa Kemal Atatürk'ün yaşam öyküsü ve İstanbul'un Fethi ile ilgili yayımladığı çizgi romanlar, eğitim için hazırlanan çizgi romanlara verilebilecek örneklerdendir (Esmer, 2014, 40).", "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Çizgi Romanların Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", Ali Umut Aşçı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 13, S.69, Mart 2020

*

"Orhan Halil, Orhan Tolon
(1912 - 29 January 2011, Turkey)

"The illustrator, caricaturist and comic artist Orhan Halil Tolon was one of the founding fathers of the Turkish comic strip during the 1930s. He was one of the few local contributors to children's magazines like Afacan and Çocuk Sesi. With 'Zıpzıp Ali'nin Oyunları' (1933-1935), he made the first Turkish humor comic with no political undertone. He also pioneered adventure and science fiction comics in his home country with heroes like 'Eciş & Bücüş', 'Lük-Lük' and 'Çetin Kaptan'. Tolon's work was heavily influenced by Western European and American comics, with his 'Professor Nimbus' copy 'Tektel Amca' as prime example.

Early life and career
Orhan Tolon was born in 1912 in İstanbul. His father was Halil Fikri, the commander of the local gendarmerie. Already during his years at Galatasaray High School, the talented boy exhibited his paintings. They caught the attention of Mehmet Faruk Gürtunca, who immediately hired Tolon as a cover illustrator for his children's magazines Afacan, Çocuk Sesi and Gelincik. The young cartoonist/caricaturist also saw his drawings published in several humor magazines, all during Turkey's transition from Arabic to Latin script.

Comics in Turkey
The Ottoman Empire had come to an end in 1920, and the newly established Turkish Republic heralded in a period of modernization and more Westernised culture. From the 1930s on this was also noticeable in the Turkish children's magazines. Traditionally, cartoons and comic strips had been vehicles of propaganda. Cemal Nadir Güler's 'Amcabey' (1929-1947) was one of the country's first recognizable comic characters, but was still used to reflect its cartoonist's views on society. Çocuk Sesi ("Child's Voice") was the first children's magazine of the Turkish Republic, and one of the first publications to use comics as mere entertainment. Orhan Tolon was the only local artist, and one of innovators of the Turkish comic strip.

Zıpzıp Ali
In the pages of Çocuk Sesi, Tolon introduced Turkey's first full-blown humor comic. He had begun working on 'Zıpzıp Ali' (1933-1935) in 1928, but it took until 17 April 1933 before the first page was published in Çocuk Sesi. It first appeared on the back page of issue #172 as 'Zıpzıp Ali'nin Serüvenleri' ("The Adventures of Ali the Hopper"). But despite the mention "Continues next week", the feature didn't return until issue #221 of 19 March 1934, from now on under the title 'Zıpzıp Ali'nin Oyunları' ("The Games of Ali the Hopper").

The feature also briefly appeared in Afacan in 1934, but ended its run back in Çocuk Sesi in 1935. 'Zıpzıp Ali'nin Oyunları' consisted of one-page gags, and was inspired by American kids gang comics like Martin Branner's 'Perry and his Rinky-dinks'. The comic strip still had text captions underneath the images, but also made use of speech balloons, albeit limited.

Other comics for Çocuk Sesi

One of Tolon's other comics for Çocuk Sesi was 'Komik Fahri Polis Hafiyesi' ("Funny Honorary Police Week", issues #251-275 in 1935), a series with police humor about luck and disaster starring the character Fahri Gülünç. In September 1934 he also pioneered the science fiction genre with 'Eciş ile Bücüş Gök Yüzü Yolculuğu' ("The Sky Journey of Eciş and Bücüş"), which was serialized in Çocuk Sesi from issue #227 of 15 April 1935 on. His last new hero for the magazine was 'Lük-Lük', whose first adventure had him fighting gangsters in New York. 'Lük-Lük Altın Arıyor' ("Lük-Lük searches for gold") began publication in issue 309 of 25 November 1935.

Foreign inspirations

Tolon had a sharp eye for foreign comics, and either used them as inspiration for his own creations or to tip his editors to print them. As Turkey didn't join the Berne Convention for copyrights until 1952, local authors and publishers took the liberty to use foreign properties at will, either in newly produced stories or in redrawn originals. Tolon for instance used Walt Disney's Donald Duck on one of his cover illustrations for Gelincik magazine on 12 September 1936. When Tolon took over the adventures of the young sailor kid 'Çetin Kaptan' ("Captain Çetin") from Rakım Çalapala and Ercüment Kalmuk in Yavrutürk Çocuk Gazetesi, he also adopted the style of the French school. He even went so far as to introduce a new character called 'Tektel Amca' ("Uncle Tektel"), which was the spitting image of 'Professor Nimbus' from the French pantomime newspaper strip by André Daix! 'Tektel Amca' later also starred in his own humor strips. For the magazines Afacan and Gelincik, Orhan Halil Tolon furthermore made cover illustrations and even comic stories with William Ritt and Clarence Gray's 'Brick Bradford' ('Birad Buzlar Ülkesinde') and Alex Raymond's 'Jungle Jim' ('Avcı Baytekin'). In Afacan he additionally copied foreign 'Laurel & Hardy' comic strips.

Comics for Afacan

Besides copying foreign material, Orhan Talil Tolon also introduced original creations to the readers of Afacan. He for instance drew the title comic 'Afacan Dünyayı Dolaşıyor' ("Afacan Roaming The World", 1934-1935). This was a typical text comic with heavy captions underneath the images. The adventures of Tolon's new hero 'Civa' were more modern and appeared from issue #73. He also continued 'Komik Fahri Polis Hafiyesi' in Afacan, while 'Çitinya Kralı Çetin' (starting in issue #237) was comical and fantasy-flavored. The 'Afacan' feature was revived by the artist Turhan Şimga in the new children's weekly Yeni Afacan in 1950.

Other comics for the children's magazine Yavrutürk, launched in March 1936, he not only took over the adventures of 'Çetin Kaptan', but also created new kid heroes such as 'Acar' and 'Yavuz'. By 1939 Tolon was present in the magazine Cumhuriyet Çocuğu with the adventures of 'Cingöz'. Four years later he was present in Çocuk Haftası Dergisi with the new heroes 'Deniz Kurtları' (1943) and 'Totoş' (1943), both made in cooperation with scriptwriter Reşat Ekrem Koçu.

Later life
In 1941 Orhan Halil Tolon graduated from the İstanbul Academy of Fine Arts (Sanayi-i Nefise Mektebi'nden) as an architect, and worked mainly in this profession for the rest of his career. He passed away in his late nineties in İstanbul on 29 January 2011." Entry by Bas Schuddeboom, with thanks to Erol Bostanci, Artwork © 2011 Orhan Tolon, Website © 1994-2023 Lambiek, Last updated: 2020-09-14, https://www.lambiek.net/artists/t/tolon_orhan_halil.htm

İnsan gurur duyuyor.

*

"Çizgi Roman Geleneğinin Yaşatılması Kapsamında Halk Edebiyatı Anlatılarının Çizgi Romana Dönüşümü ve Çevirileri Yoluyla Kültür Aktarımı"

"Türkiye'de ilk çizgi roman türü *Çocuk Dünyası* adlı derginin eki Kara Maske olan bir çeviri üründür (Gündüz:61). İlk yerli çizgi bant ise Son Posta gazetesinde yer alan Cemal Nadir'in Ömer Seyfettin'in Efruz Bey karakterinden ilham alarak oluşturduğu *Amca Bey* tiplemesidir. Daha sonrasında Ramiz Gökçe'nin *Tombul Teyze, Sıska Dayı* çalışmaları yayınlanmıştır. Bu çalışmalarda söz balonu kullanımı yoktur, alt yazı kullanılır. İlk yerli çizgi roman çizeri Orhan Tolon ise yapmış olduğu *Eciş ile Bücüş* çalışmasında alt yazı ile birlikte konuşma balonu da kullanmıştır (Cantek, 2019: 54-60). Yerli çizgi roman çalışmaları devam ederken 1930'lu yıllarda yayın hayatına katılan *Binbir Roman* ve *Çocuk Duygusu* gibi dergi ve gazeteler de ilaveleri birlikte Batı çizgi romanlarının isimlerini yerelleştirerek yayınlamaya devam etmiştir. Örneğin *Afacan Dergisi* Foster'ın *Prince Valliant'ını Aslan Prens,* Ateş Dergisi *Mandrake'yi Şimşek Adam* adıyla yayınlamıştır (Cantek, 2019: 65). 1940'lı yıllar çizgi romanların kopya edilmesine sahne olmuştur. İkinci dünya savaşının baş göstermesiyle birlikte ekonomik dar boğaza giren çizgi roman dünyası telif hakkı ödememeye başlamıştır. Bu da çizerleri orijinallerinden kopya çekmeye zorlamış fakat kopya çekecek çizgi roman bulunamayınca ve tutulan çizgi romanların arkası gelmeyince süreklilik sağlanamamıştır. Avrupa'da faşizmin çizgi romanı dışlaması ve yasaklaması da dönemin önemli gelişmesi arasında yer almaktadır (Gündüz, 2004: 64-65). Bu dönem sayıları az da olsa kopyalama çalışmaları dışında yerli üretim çizgi romanlar da olmuştur. Ekrem Dölek'in Boğaç Han'ı bu örneklerden biridir. 1943'te Çocuk Haftası Dergisi yayına başlamıştır ve iç sayfalarında çizgi roman çalışmalarına yer vermiştir. Rakım Çalapala yönetiminde çıkan dergide Ekrem Dülek Tekdal, Ayhan Erer, Sururi ve Şahap Ayhan gibi sanatçıların çizgilerine yer verilmiştir. Rakım Çalapala'nın sınırlı sayıda yaptığı çizgi roman çalışmalarından birisi de çizgileri Sururi Gümen'e ait olan *Nasreddin Hoca* çizgi çalışmasıdır.

Orhan Tolon'un karikatürize çalışması *Deniz Kurtları,* Şahap Ayhan'ın *Sabır Taşı da* yine bu dönem çalışmaları arasında yer almaktadır (Cantek, 2019: 71-75). 1946 yılından itibaren Doğan Kardeş, Çocuk Sesi, Yavru Türk dergileri revizyona girmiştir. İlk kadın çizgi romancı Selma Emiroğlu'nun çalışmaları *Doğan Kardeş*'te yayınlanmış, daha sonrasında Halide Edip Adıvar'ın Ateşten Gömleği'nin çizeri Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Münih Fehim ile birlikte yaptığı *Altınbağ Kahramanı* piyasaya sürülmüştür. Sururi'nin bir çocuğun başına gelenleri anlattığı *Dünyayı Geziyoruz'* da bu çalışmalar arasında yer alır. Yine bu yıllarda *Çiçek Demeti, Kara Maske* gibi çeviri çizgi romanlar da yayınlanmaya devam etmiştir (Cantek, 2019: 76-81). 1940'lı yılların sonuna doğru *Atom Adam ve Marvel* Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır. Cantek'in (2019: 96) vermiş olduğu bilgilere göre 1950'li yılların en önemli noktası, çizgi romanın eğlenceye dönük serüveninin geçmişe ve geleneğe çevrilmesi olmuştur. Bu değişim Suat Yalaz, Ratip Tahir, Şahap Ayhan, Sururi, Altan Erbulak, Oğuz Aral ve Selçuk Turhan gibi sanatçıların kalemiyle gerçekleşmiştir. Bizim *Tommiks* olarak tanıdığımız *Capitan Miki* çizgi romanının Türkiye'de yayınlanması 1950'li yıllarda gerçekleşmiştir (Gündüz, 2004: 68).

Bir Amerikan eleştirisi olan *Hoş Memo*'dan sonra Kurtuluş Savaşı sonrası Hikmet Andaç'ın *Atamızın Resimle Hayatı, Ayhan Başoğlu*'nun çizdiği *Altın Saçlı Kahraman,* Şahap Ayhan'ın *İstiklâl Savaşı* adlı çalışmalar yapılmıştır. İlk ekip çalışması olan ve bir halk destanını konu alan *Köroğlu* dergisinin yayınlanması ise 1953 yılında olmuştur (Cantek, 2019: 112-113). Bu arada çeviri çalışmaları da devam etmiştir. Milliyet'te *Zehir Hafiye* adıyla yayınlanan Rip Kirby çizgi romanının çevirisi Halit Kıvanç tarafından yapılmıştır (Cantek, 2019: 134). Turhan Selçuk'un Abdül Canbaz karakterini tanıtması ise 1957 yılında gerçekleşmiştir. İlk olarak Milliyet gazetesi için çizilen tarihi, fantastik ve bilimkurgu öğeleri taşıyan Abdülcanbaz çizgi roman uzun yıllar çeşitli gazetelerde yer almıştır. Abdülcanbaz, Türkiye bilimkurgu çizgi romanı açısından önemli bir figürdür. Selçuk'un bilimkurgu türünü Osmanlı tarihi motifleri ile işlemesinin yerli okuyucular tarafından kabul görmesinde önemli bir rolü vardır (Altunoğlu, 2016:184). Çeşitli dergilerde yerli ve yabancı ürünler dolaşımını sürdürürken, 50'lerin sonu ve 60'ların başında Ratip Tahir'in çizimiyle *Kırk Şehitler Kalesi,* Suat Yalaz'ın çizimiyle Kaan kahramanının yer aldığı *Cengizhan Hazineleri* yayınlanmış, ardından Yalaz'ın *Karaoğlan* serisi gelmiştir (Cantek, 2019: 156-163).

1960'lı yıllar Marvel'in maceralı süper kahramanları ile başlarken tarihi kahramanların sadece çizgi romana dönüşümü değil sinemaya dönüşümü de başlamıştır. 1965 yılında Fransız dergisi *Tin Tin*'in uyarlaması olan *Zup Zıp* çıkmış, *Ceylan, Tina* ve *Can Kardeş* Dergileri onu izlemiştir (Cantek, 2019:189). Geleneksel kahramanlarımızdan Keloğlan da Ziya Şafak'ın çizimiyle *Ceylan Dergisi*'nde yayınlanmıştır. 60'lı yıllar çizgi roman dünyasında siyasetin etkilerinin yoğun bir şekilde görüldüğü dönem olmuştur. Askeri müdahale ile birlikte gelen bu dönemde dolaylı anlatım yollarından vazgeçilmiş, karikatür gibi mizahi anlatım yollarından vazgeçen yazar ve çizerler çizgi roman alanına yönelmeye başlamıştır. Bu dönemde üretilen çizgi romanların çoğu beyaz perdede de yer almaya başlamıştır (Gündüz, 2004: 70-72). 1970'li yılların başından itibaren Türkiye çizgi roman alanında değişik bir ivme kazanmıştır. Bu ivme *Gırgır (1972)* dergisi ile başlamış, sonra *Hıbır, Limon, Leman, Penguen, Uykusuz* dergiler ile devam etmiştir (Altınoğlu, 2016: 186). Haldun Seval'in kitabından ilham alan R. Cevat Ulunay'ın *Ustura Kemal*'i dönemin yeni kahramanlarından olmuştur. Ali Recan'ın bir Türk pilotunun serüvenlerini anlattığı Yüzbaşı Volkan çalışması ise dergi olarak yayınlanmıştır (Cantek, 2019: 226). 1980'lerde çizgi roman satışları düşüşe geçmiştir. Bu yıllarda hayata giren bilgisayar oyunları genç nesli etkisi altına almaya başlamıştır. Bu sebeple, bu dönemde çizgi roman genç kuşaklardan ziyade yetişkinlere yönelik mizah dergilerinde devam etmiştir. 1990'lı yıllara doğru mizah dergileri arasındaki bölünme ve çatışma olayları sonucunda sektörde duraklama dönemi yaşanmıştır (Altınoğlu, 2016: 185).

95'lerden sonra 2000'lere doğru inişli çıkışlı seyrini sürdüren çizgi roman, 21. yüzyıla sınırlı bir üretim ve yabancı yayınlardan oluşan daralmış bir piyasayla girmiştir. Çizgi romanlar grafik roman adı verilen bir tür altında yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda Ayşe Kulin'in *Veda,* Buket Uzuner'in *İstanbullular*, Hüseyin Rahmi'nin *Gûlyabani,* Recaizade Ekrem'in *Araba Sevdası* gibi romanlarının çizgi roman uyarlamaları yayınlanmıştır (Cantek, 2019: 325-330). 2000'li yıllarda çizer Nuri Kurtcebe'nin Ozan Nazım Hikmet'in Kuvayi Millîye Destanını çizgilerle canlandırdığı destan roman tarzında çizgi çalışması yayınlanmıştır. Bu çalışma çizgi romanın sadece eğlence amaçlı değil, kültürel amaçlı da yapıldığını bir kez daha göstermiştir (Gündüz, 2004: 35). 2003 yılında *Karabasan* ilk Türk süper kahraman olarak gösterilmiş, dört seri halinde basılmıştır (Güdek, 2019: 98). Sonrasında aynı ekip tarafından *Gorajun* adlı aksiyon ağırlıklı bir bilim kurgu çizgi romanı daha çıkmıştır (Altunoğlu, 2016: 187). *Klan ve Son Osmanlı Yandım Ali* 2005 yılında yayın hayatına başlamış, 2007 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Zaman zaman özel sayılar üretilmiştir (Güdek, 2019: 103). Yine aynı yıl Emrah Ablak'ın çizerliğini yaptığı *Tübitak* isimli çizgi romanların derlendiği tek ciltlik çalışması yayınlanmıştır. Ardından *Tübitak* 2 ve *Tübitak 3: Saklı Düşman* grafik romanları yayınlanmıştır (Altunoğlu, 2016: 187).

2013 yılında Devrim Kunter tarafından yazılan ve çizilen *Seyfettin Efendi ve Olağanüstü Maceraları Yedi Tepe Canavarı* çizgi roman dünyasındaki yerini almıştır. Polisiye tarzında olan çalışma dört bölüm doksan dokuz sayfadan oluşmaktadır. 2014 yılında Devrim Kunter'in Esrarengiz Hikâyeler ve Hayırsız Ada çizgi romanı çıkmıştır. Çalışmada Cumhuriyetin ilk yılları anlatılmaktadır (Güdek, 2019: 113-114). Diğer bir çalışma ise senaryosu Levent Cantek' e, çizgileri Berat Pekmezci'ye ait olan *Emanet Şehir*'dir. Cantek, Ankara'nın sosyo-politik geçmişinden ilham alarak karakterini oluşturmuştur. Eser İletişim yayınları tarafından yüz otuz dört sayfa olarak yayınlanmıştır (Güdek, 2019:116). 2015 yılında *Seyfettin Efendi'nin Olağanüstü Maceraları Tesla* ile devam etmiş, *Emanet Şehir* serisi *Uzak Şehir* ile seriye katılmıştır. Bunlara fantastik ve tarihi bir tür olarak Selçuk Ören'in yazıp çizdiği *Şehzade Yangını* eklenmiş, Osmanlı dönemini anlatan İlban Ertem'in kaleminden Oktay Anar'ın romanından uyarlanan Puslu Kıtalar Atlası çıkmıştır. 2016 yılında sayı artmış ve bu çalışmalara *Karabala, Büyüklere Masallar, Endülüs Macerası, Tuhaf Hikâyeler, Kasap1-İblisin Korkusu ve* günümüz İstanbul kadınını anlatan *Ece* eklenmiştir (Güdek, 2019: 128-147). 2018 yılına gelindiğinde, yazımı ve çizimi Tolga Hırsova'ya ait olan ve doğaüstü olayları inceleyen bir ekibi ele alan çalışması *Noesis /Atalar Diski* çalışması görülür. 2010'lu yıllar öncesinde elle tasarlanan çizgi romanlar artık gelişen bilgisayar teknolojisi sayesinde dijital ortamlarda yayınlanmaya başlamıştır. Böylece çizgi roman sanatçıları eserlerini okuyucuya daha kolay ulaştırabilmektedir. Bunun yanı sıra, Turhan Selçuk'un efsane eseri *Abdülcanbaz* beşli macera seti ve özel tasarımı ile İngilizce ve Türkçe olmak üzere iki dilli olarak aramıza katılmıştır. 2015 sonrası çizgi roman küreselleşme ve teknolojinin ilerlemesiyle dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Yerel konular teknolojik desteklerle yeniden üretilip genç nesile ve okurlara sunulmaktadır.", "Çizgi Roman Geleneğinin Yaşatılması Kapsamında Halk Edebiyatı Anlatılarının Çizgi Romana Dönüşümü ve Çevirileri Yoluyla Kültür Aktarımı", Burcu Yaman

*

"Karikatürçüler Derneği'nce yayınlanan Haziran 1994 tarihli "Karikatürk" haber bülteninde, Türkiye'de resimli romanı tanıtıp sevdiren kişinin Orhan Tolon adındaki karikatür sanatçısı olduğu belirtilmektedir. "Eski Türkçe harflerle 1924 yılında Resimli Mecmua'ya ilk özgün resimli romanları çizen Ziya A.'dan sonra Latin harflerle yayınlanan Çocuk Sesi'nde 1929'da ilk özgün resimli romanı Orhan Tolon çizmiştir. Daha çok çocuklara yönelik yayınları çizen Orhan Tolon, Akbaba gibi birçok dergiye karikatürler de çizmiştir." Kurgu Dergisi, S: 13. 139-15(3, 1995), Günlük Gazete Karikatürü, Yrd. Doç. Atila Özer

***

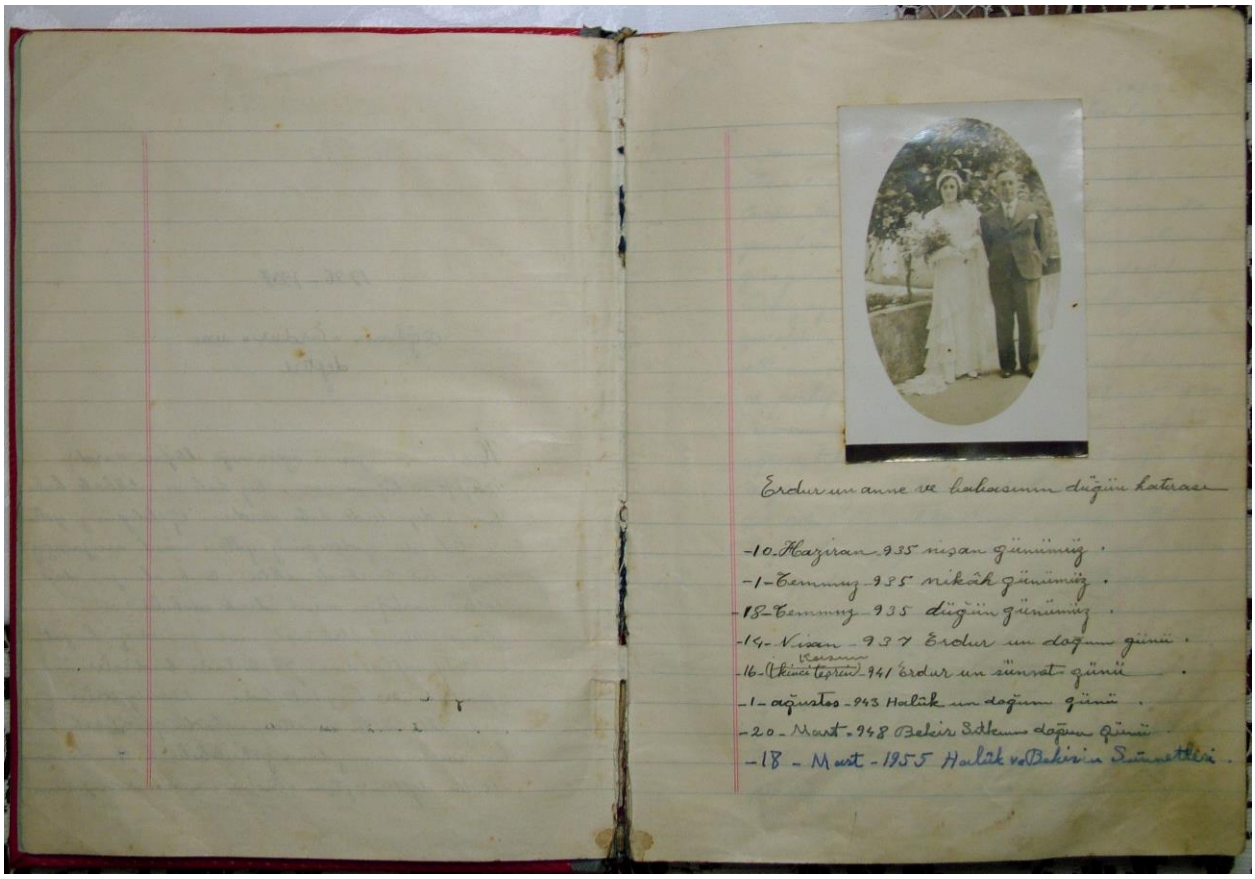

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

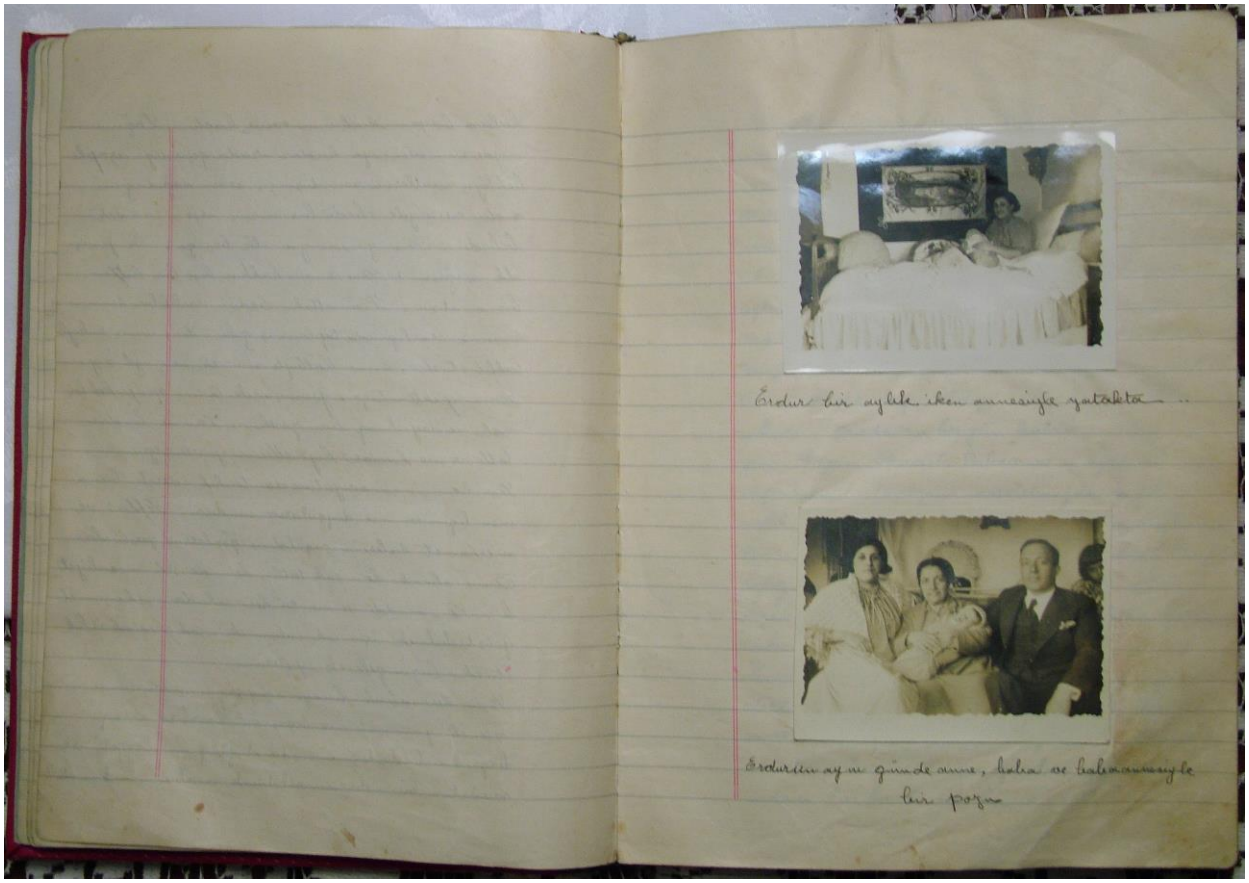

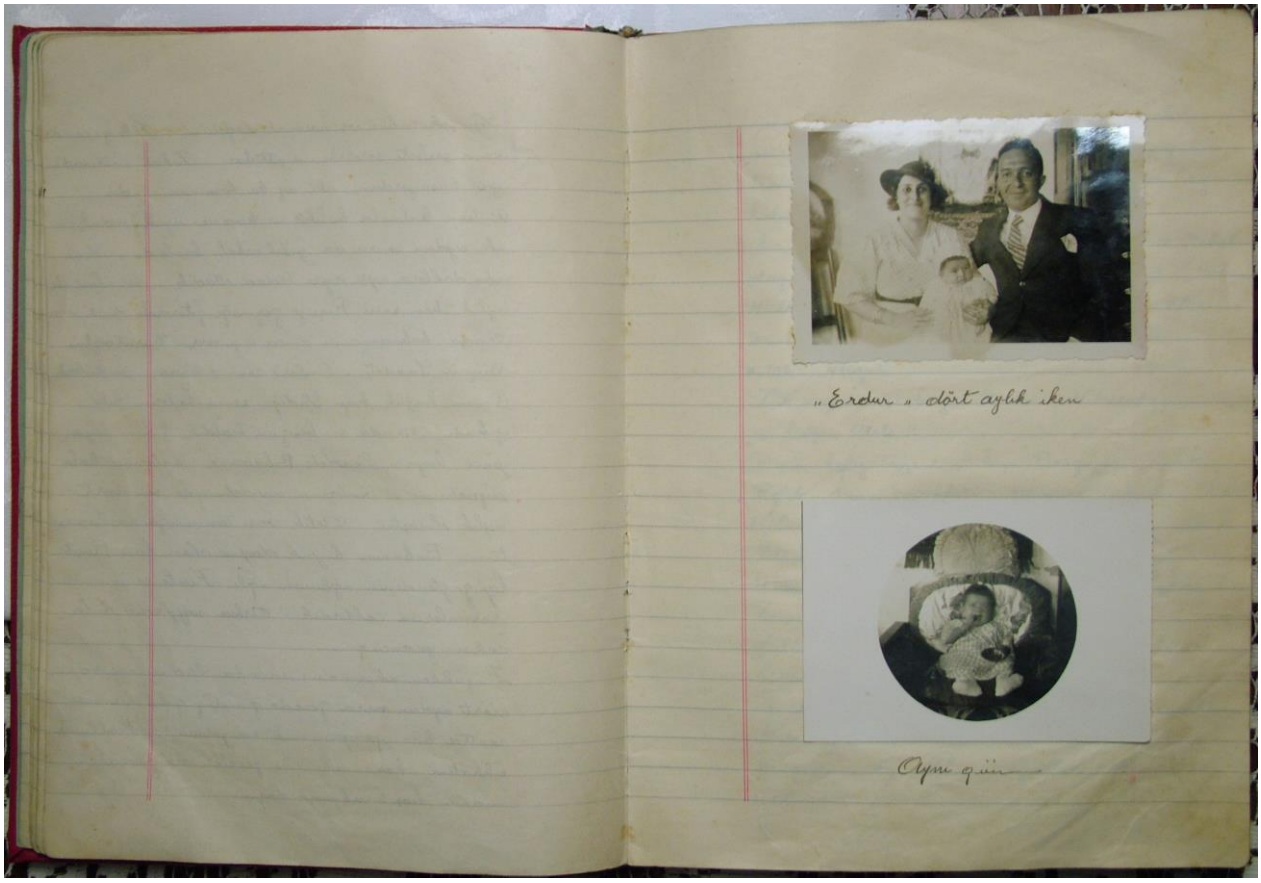

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

"Herkesin mazisini öğrenmeye ihtiyacı vardır"

Nurettin Bekiroğlu gibi kökleri Selânikli öğretmen eşi Nüzhet Bekiroğlu'nun, oğlu Erdur eniştemiz doğduğunda kaleme aldığı günlükten:

"*Herkesin mazisini öğrenmeye ihtiyacı vardır. Geldiğimiz yolları bilmeden, geleceği nasıl arayacağız?*" şöyle devam ediyor; "*Bence her mütekâmil insan, geçirdiği hayatın muhtelif safhalarını, fevkalâde hâdiselerini günü gününe kaydetmelidir*."

Nurettin Bekiroğlu'nun özgeçmişini incelediğimde, Galatasaray Mektebi'ndeki öğretmenlik yıllarından çok sonra Antalya İmam Hatip Lisesi'ni kurma görevi ilgimi çekmiş ve "Acaba öğrencilerinden birini tanıyamaz mıyım? diye düşünmüştüm. Hayat ne ilginç! Erdur enişte'nin duasında, salondan içeriye siyah pantolon, ceketiyle ince uzun bir bey girdi. "Hoş geldiniz" diyerek her birimizin elini sıktı. Babamla göz göze gelişini, sözlerini unutamam. Aydın bir kişi olduğu her hâlinden belliydi. Cam kenarına oturdu ve başladı konuşmaya;

"*Ölmek kaderde var; yaşayıp köhnemek hazin! Buna bir çare yok mudur yâ Rabbelâlemin?*" ile Yahyâ Kemâl'i andı. Konuştukça yıllar önce kendi kendime sorduğum sorunun cevabını aldım. Nurettin Bekiroğlu'nun İstanbul İmam Hatip'ten sevdiği bir öğrencisiymiş Hüseyin Tunç Hoca. Kendisi ile sonraki günler buluşup, sohbet ettik. İstanbul İmam Hatip'te Türkçe hocası olan hocası Nurettin Bekiroğlu'nu anlattı bana.

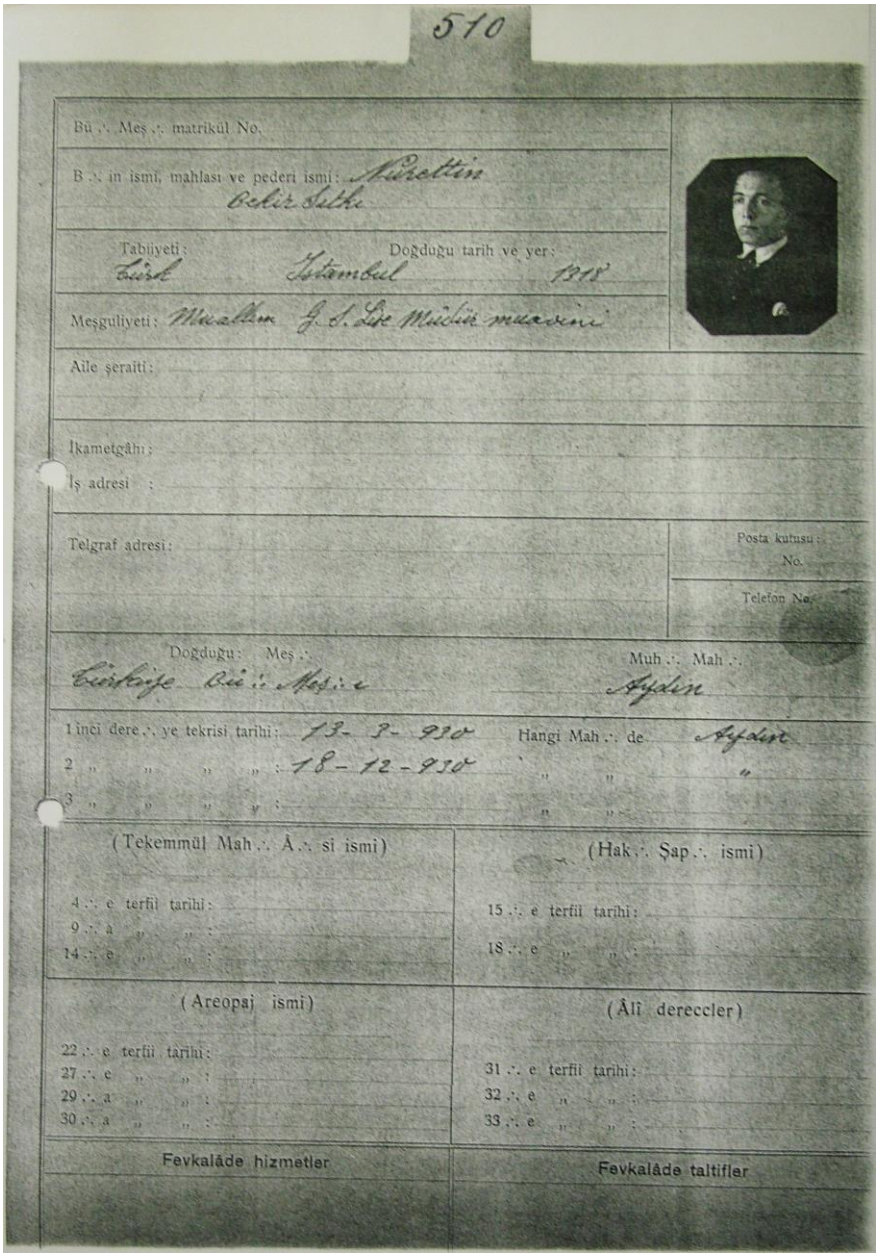
510

Bü .·. Meş .·. matrikül No.

B .·. in ismi, mahlası ve pederi ismi: Nurettin Celâl Selki

Tabiiyeti: Türk — Doğduğu tarih ve yer: İstanbul 1318

Meşguliyeti: Muallim G. S. Dâr Mûallim muavini

Aile şeraiti:

İkametgâhı:

İş adresi :

Telgraf adresi:

Posta kutusu: No.

Telefon No:

Doğduğu: Meş .·. Türkoğlu Bü .·. Meş .·. — Muh .·. Mah .·. Aydın

1 inci dere .·. ye tekrisi tarihi: 13-8-930 Hangi Mah .·. de Aydın

2 „ „ „ „ : 18-12-930 „ „ „

3 „ „ „ „ : „ „

(Tekemmül Mah .·. Â .·. si ismi)

4 .·. e terfii tarihi:
9 .·. a „ „ :
14 .·. e „ „ :

(Hak .·. Şap .·. ismi)

15 .·. e terfii tarihi:
18 .·. e „ „ :

(Areopaj ismi)

22 .·. e terfii tarihi:
27 .·. e „ „ :
29 .·. a „ „ :
30 .·. a „ „ :

(Âlî dereccler)

31 .·. e terfii tarihi:
32 .·. e „ „ :
33 .·. e „ „ :

Fevkalâde hizmetler

Fevkalâde taltifler

Fotoğraf: Ersin Ural, 2011, Yeniköy Mimarlar Sitesi, Oya-Erdur Bekiroğlu'nun evi

"Nurettin Hoca, Osmanlı efendisi, Türkçe deyimleri yerinde kullanmamızı öğütleyen, nüktedân, fıkralar anlatan değerli bir insandı.

"Antalya'yı kurdum da geldim." demişti. Beni oğullarından ayırmazlardı.
Evlerine girer, çıkar, Nüzhet Hoca'nın yemeklerini yerdim. Kaliteli malzeme alır, nefis yemekler yapardı. Sesi güzeldi:

"Elvan çiçekleri takma başına,
Kudret kalemi çekme kaşına,
Beni ağlatırsan doyma yaşına..."yı makâmıyla söylerdi, hayranlıkla dinlerdim. Oğlu Haluk ile Düzce'ye gittik. Köy evlerini gösterdim. Biz Gürcü (Batum) kökenliyiz. "Muhabbetler"e dahil olduk. Köyden köye, dağdan dağa yürürken şarkılar söyledik."

***

Vazifemi Yerine Getirmenin Mutluluğu ve Teşekkürlerim

"Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten Teşekkür Mektubu Alan Nurettin Bekiroğlu Enişteмiz ve Galatasaray Lisesi'ndeki Resim ve Marangozhâne Atelyesi ile Ülkemiz Sanat, Spor, Bilim, Kültür ve Tarihine Çok Yönlü Bakış - Cumhuriyetimizin 100. Yılı Özel" çalışmam bana emanet aile yadigârı bir vazifeydi. Fotoğraf çalışmasında eşim Ersin Ural'a her zaman beni çalışma hayatımda, evde ve stüdyosunda desteklediği için gönülden teşekkür ederim. Prof. Dr. Tuna Ekim abi, bir toplantımızda "Benim eşim de fotoğrafçı olsaydı, senin gibi rahat kitaplar çıkartırdım" demişti. Gülmüştük.

Bu vazifemde de bana yardımcı olan, beni zenginleştiren kıymetli tarihçimiz, araştırmacı yazar Melih Şabanoğlu'na, değerli araştırmacı yazar, baba dostum Turgay Tuna Bey'e, kitaplığını örnek aldığım Oktay Aras Kitaplığı'nı yaratan değerli Oktay Aras Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yazının içinde babamın arkadaşı değerli Prof. Dr. Semavi Eyice amca gibi referans gösterdiğim birbirinden kıymetli tezler, inceleme makaleleri yazan değerli akademisyenlere, araştırmacı yazarların her birine, kuruluşlara ayrı ayrı teşekkür ederim.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı'na denk gelmesi de beni ayrıca mutlu etti. Ve tabii şampiyon olduk bu özel yılda. Onun için de seviniyorum.

Babam tiyatro, sinemayı pek severdi. Bu yazıda adı geçen Zühtü Müridoğlu da ortaokulda resim öğretmeniymiş ve babamın çizimlerinden birine "Bu ne muhayyele çocuğum" demiş. Yazıda aşina olduğum nice kıymetli kişi var. Hasan Âli Yücel gibi. Babam Hasan Âli'nin iftihar listesinde. Kitabı arşivimde. Ayrıca bir de tramvay anısı var ki pek güzel. Aşina hayatlar olunca kaleme almak sanırım daha zevkli oluyor, okumak gibi. Babam masa tenisini çok güzel oynardı. Bezik de. Futbolu bilir ve severdi. Prof. Dr. Nihat Uluocak amca bir sempozyumda da "Bizim Millî sol açığımız" diye dile getirmişti. Üniversitenin son sınıfında üç aylık bir yurt dışı gezisi yapmışlar, gemi ile. Babam günlük tutmuş. Bu günlüğü e-kitap olarak yayınlamıştım. Nihat amca, Almanya'da da okul takımında nasıl iyi oynadığını anlatmıştı, sempozyum kitabında yer aldı. Beşiktaş'ta büyüdüğü, Kabataş'ta da okuduğu için doğal olarak Beşiktaş takımını tutardı. Tabii bir de Çerkes aile bağları vardı, anneannesi Balatlı Seher Hanım'dan dolayı. Torununa da bu sevgisini aşıladı. Edinburgh'taki yaşamında da futboldan uzak kalmamıştı. Annemle ben daha çok golf izlemeyi severdik. "Beşiktaşlı bir babanın, İskoç, İngiliz ve Amerikan eğitimli kızı nasıl Galatasaraylı olur?" sorusuna da tebessümle açıklık getirmek isterim. 40 yıllık aktif çalışma hayatımda benim hangi takıma sempatim olduğu bilinmedi. Zira ben kurumsal iş hayatımda "din, siyaset, spor ve mahrem" konusunda ketum olmayı tercih ettim. Ali (Koç) Bey, halasının yanında "Seni bir Fenerbahçeli yapamadık" demişti. Tebessüm etmiştim.

Galatasaray Spor Kulübü'nü köklü ve saygın, tarihi geçmişi olan, kuvvetli bir eğitim kurumundan çıktığı için önemsiyorum. Devirler değişse de Ali Sami Yen Bey ve arkadaşlarının kuruluş kültürünün devamını, Turgay Şeren Bey gibi mektepli sporcular gibi Türk yıldız sporcuların her devirde devamını diliyor gönlüm. Sonuçta babamdan ve oğlumdan dolayı gönlümde Beşiktaş, eğitim kurumundan çıkıp devam ettiği için de Galatasaray.

Bir başka detay daha var tabii: 13 yaşımdan itibaren bir şekilde hayatımın içinde Galatasaray Lisesi mezunları da tesadüfen yer aldı ve almış oldukları eğitimlerini bana yansıttılar. Diğer kıymetli köklü okulların mezunları gibi. Bundan dolayı da memnunum.

Hacettepe Turizm İşletmeciliği bölümünde okurken Tepebaşı Etap'taki yöneticilerim değerli Turgay (Kıran) abi ve Naci (Gedik) abi idi. Kendilerinden çok kıymetli bilgiler öğrenmiştim. Naci abi ile Divan grubunda da birlikte çalıştık yıllar sonra. Nur içinde yatsın.

BÜ'deki tez hocam Özen Dallı idi. Allah rahmet eylesin. Bize bir tez yazmanın özelliklerini öğretmişti. Disiplinli ve kibar bir eğitmendi.

"Ekonomi doktoru ve turizmci Özen Dallı 13 Eylül 1936'da Ankara'da doğdu. 1947 yılında girdiği Galatasaray Lisesi'nden 1955 yılında mezun oldu. Liseden sonra 1960 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ni bitirdi. 1962-1964 yıllarında Paris Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültesi'nde ekonomi doktorasını yaptı. Aynı dönemde Paris Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Kalkınma Sertifikasını aldı. Özen Dallı çeşitli dönemlerde Fransa, İspanya, İsrail ve İngiltere'de ekonomi kurslarına katıldı. Özen Dallı, planlamacı, ekonomist, öğretim üyesi olarak çeşitli teknik ve idari görevler yaptı. Devlet Planlama Teşkilatı (1967-1974), İktisadi Planlama Dairesi uzmanlığı (1974), İran Planlama Teşkilatı uzmanlığı (1966), Kültür ve Turizm Bakanlığı müsteşar yardımcılığı (1975-1979), Kültür ve Turizm Bakanlığı Zürih Tanıtma baş müşavirliği (1979-1985), Hacettepe, Boğaziçi ve Kadir Has Üniversitelerinde öğretim üyelikleri, Türk Ekonomi Bankası Danışma Kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Özen Dallı halen Tugev Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı Genel Sekreterliğini yapmaktadır. Bibliyografya: Turizm Talebi ve Gelirleri (1975)" Özen Dallı, Oktay Aras Kitaplığı

Boğaziçi Üniversite'sinden 1979 yılında mezun olduktan sonra 1980 yılında İstanbul Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Dokümantasyon Bölümü'nde müdür yardımcısı olarak işe başladım. İ.Ü. Rektörlüğü Fatih Horhor'da, Suphi Paşa Konağı'nda idi. Bu bölümü, basın ataşesi rahmetli Selim Baban'ın kızı, rahmetli Yaşar Kemal'in eşi Semiha Hanım kurmuştu. Bir burs ile Harvard'a gitmiş bana da vekalet bırakmıştı. Suphi Paşa Konağı'nda da bir Rengigül Hanım yaşamış Osmanlı dönemi. Suphi Paşa Konağı'nı başlı başına kaleme almaktayım, hayli hacimli bir külliyat.

1981 yılında dünyada kutlanması UNESCO tarafından ilan edilen "Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı" nedeniyle Roma´da gerçekleşen "Türk Haftası": "Atatürk: Tradizione e Cultura"da T.C. Başbakanlık onayıyla Ord. Prof. Dr. Anna Masala ile koordinatörlüğü üstlendiğim sıralarda Güzin (Duran) Hanım vefat etmişti. Eşi de çok kıymetli sanatçımız Feyhaman Duran'dır. İstanbul Üniversitesi Merkez Bina'ya (Beyazid) yakın evleri ve bahçesinde atölyesi vardı. İstanbul Üniversitesi'ne bağışlamışlardı. Rektör Prof. Dr. Cem'i Demiroğlu İtalya'daki mülklerini üniversitemize bağışlayan İtalyan bağışçımızın dosyalarına (Prof. Dr. Sahir Erman Hoca ile çalışmıştık) sahip çıkma görevi verdiği gibi bu konuda da beni görevlendirmişti. Yeddieminlerle birlikte daracık merdivenli evlerini tetkik ettik. Orijinal Karagöz Hacivat eserleri bu merdivenlerde durmaktaydı. Bu ev Güzin Hanım'ın hattat dedesi Yahya Hilmi Efendi'den intikal eden değerli, pek güzel ve tipik bir Süleymaniye evidir. Güzin Duran'ın anısı ise bende çok özeldir.

İstanbul Üniversitesi'ndeki görevim gereği Prof. Dr. Yılmaz Altuğ gibi birbirinden kıymetli hocalarımızla çalışma, seyahat etme, kongre hazırlama şansım oldu. Yılmaz Hoca da bizimle birlikte Roma Üniversitesi'ndeki etkinliğimize davetliydi.

Sandoz-Türkiye, Koç Holding ve Divan Oteli'ndeki çalışmalarım sırasında da birbirinden kıymetli yöneticilerle çalışma fırsatım oldu. Hiçbir doğum günümü unutmayan ve ilk kutlayan 40 yıllık dostumuz Dr. Altan Demirdere gibi. Gazetedeki köşesinde benden iyilikle bahseden Tuğrul Şavkay gibi, zarif Nedim ruhu şad olsun.

İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadı'nın kurucularından, Koç Grubu'nun ilk kadın müdiresi ve Amerika'da üniversitelerde 50 yıl iktisat hocalığı yapmış, yüzlerce öğrenci yetiştiren, birlikte uzun yıllar Zümrüt Palas'taki evinde çalıştığımız Afife Sayın Hocamın erkek kardeşi Nuri Bey de Galatasaray Lisesi mezunuydu. Amerika'da yaşarlardı. Fevkalade saygılı ve kibar bir beyefendiydi. "Hanımefendi" diye hitap ederdi. O nesil bambaşkaydı. Eski RC'liler de öyle davranırlar ve hitap ederlerdi. Bir hanım yanlarına geldi mi hemen ayağa kalkarlar. Ve bunu doğal yaparlar. "Saygı ile kıymet vermek ve kıymetini bilmek" karşılıklı oluyor. Biz buna kadirşinaslık da diyoruz. Ben de bu güzel insanlara olan vefa borcumu ödemeye gayret ediyorum, elimden geldiğince. Gelecek kuşaklar bu güzel insanları bilsinler arzu ediyorum.

16 yıl eğitim, 40 yıl kurumsal iş hayatım içinde ülkeme Atatürk'ün kurduğu disiplin ve hedefiyle üreterek hizmet eden, çeşitli eğitim kurumlarında eğitilmiş ya da ustalarından el almış pek çok değerli kişi gelişimime katkıda bulundular. Birleştirip, ayrıştırınca ve kaleme aldıkça her camianın mensubunu da bir yerde toplayınca bir bütünlük sağlayabiliyor. Nurettin Bekiroğlu enistemizden dolayı Galatasaray'a odaklandığımda;

RE Books Arts İnceleme-Araştırma ve Röportaj Bölümüne Kayıtlı Galatasaraylılar:

- Prof. Dr. Aykut Herekman ile "Canım Türkiye'mde"
- Turgay Tuna ile Seyahat ve Kültür
- "Spor ve Turizm Üzerine" Turgay Kıran ile Söyleşi
- Türk Bilim ve İş Dünyasının Gelişimine "Nur Camat'ın Ardından" ile Bakış
- Dr. Şükrü Bilge ile "Sanat Edebiyat ve Doğa"
- Aytuğ Sakallıoğlu ile "Galatasaray hep kazanır ve kazanacaktır"
- Bir Akademisyen Olarak Prof. Dr. Mahmut Nedim Doral'ın Penceresinden
- Nasıl Bir Gs Başkani? Marka Olmuş Bir GS Maddi ve Manevi Varlığını Nasıl Sürdürür? - Galatasaray'ın Büyük Resmine Bakış - Hayri Kozak
- Yusuf Ziya Öniş ve Prof. Dr. Ziya Öniş
- "Ben-Sen-Onlar: Sanatçı Kadınların Yüzyılı" Röportaj

RE Books Arts Makaleler Bölümüne Kayıtlı Galatasaray/Galatasaraylılar:

- Örnek Aldığım Oktay Aras Kitaplığı
- "Kartal'a Kar Yağıyor - Anı - Öykü ve Anlatılar - tombe la neige" ile uğurluyorum Osman Tacettin Necipoğlu'nu.
- Emanet Edilmek Güçlü Bir Duygu
- Ali Sami Yen Stadının Önünden Geçerken
- "Akıllısıyla, safıyla Eşittir bütün insanlar"
- Dünyanın Birleştiği Nokta: Maradona
- Selmi Andak – Ara Güler – Prof. Dr. Faik Yaltırık
- "İlgililer Bilgisiz. Bilgililer İlgisiz" Sakallı Celal
- Futbolla Sanat . Sanatla Spor - "Şenol Birol Gool"
- "Marka Olma Yolunda Sürdürülebilir Başarı"da "Efsane" Diye Anılmak: Prof. Dr. Faik Yaltırık ve Turgay Şeren
- Mehmet Onultan Will Live On! Ongoing Conversation Art, Minsk –Mehmet Onultan Yaşamaya Devam Edecek! Ongoing Conversation Art – Minsk, Belarus

Aslında bu benim bir proje çalışmam.

Kıymetli röportajlarımız, ilgili makalelerim, yazılarım RE Books Arts Kitaplığı İnceleme - Araştırma ve Röportaj ve Makaleler bölümüne kayıtlı oluyor, gelecek kuşaklara da kayıtlı bir belge olarak aktarılması umuduyla.

Bu yöntemimi şu açıdan önemsiyorum; özellikle tüm röportajlar birleştiğinde kıymetli bir sosyal tarihi de geniş yelpazede yansıtmış olacağını tahmin ediyorum. Bana destek veren, sözleriyle yüreklendiren büyüklerime saygı ile, küçüklerime sevgi ile teşekkür ediyorum.

Cumhuriyetimiz daima kurucumuz Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün gösterdiği yolda sürsün diliyorum ve şükranlarımı sunuyorum.

Ne ilginç ki bu yazımı 19 Temmuz sabahında Suadiye'deki çalışma odamda bitirdim. Babamın ölüm yıldönümü. Ruhu şad olsun.

Rengigül Yaltırık Ural
19 Temmuz 2023

***

Rengigül Yaltırık Ural (1957, İstanbul)

London Trinity House School, London Nautical, Kennington College, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi'ndeki eğitimlerinden sonra 1979 yılında Boğaziçi Üniversitesi Turizm ve Otel Yöneticiliği Bölümü'nden mezun oldu. "II. Uluslararası Balkan Flora ve Vejetasyonu Sorunları Sempozyumu" ve "Turizmin Tarihçesi" tez (bitirme projesi raporu) konularıdır.

İstanbul Üniversitesi Halkla İlişkiler, Tanıtım ve Dokümantasyon Bölümü'nde Müdür Yardımcısı, İstanbul Üniversitesi Bülteni Yazı İşleri Müdürü olarak çalışma hayatına başladı. 1981 yılında dünyada kutlanması UNESCO tarafından ilan edilen "Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı" nedeniyle Roma'da gerçekleşen "Türk Haftası": "*Atatürk: Tradizione e Cultura"*da T.C. Başbakanlık onayıyla Ord. Prof. Dr. Anna Masala ile koordinatörlüğü üstlendi. 1984 yılından itibaren özel sektörde çalışma hayatına devâm ederken, "Sanat Envanter"lerinin ilklerini oluşturdu. 1984-1996 yılları arasında Sandoz Türkiye kurucularından Dr. Güzin Poffet'in, 1996-2019 yılları arasında Koç Holding VKV Başkanı, Koç Ailesi'nin en büyük ferdi Semahat Arsel'in asistanlığını yaptı.

Eşi Ersin Ural'dan "Fotoğraf Okumaları"nı öğrendi. Boğaziçi Üniversitesi'nde Prof. Dr. Murat Gülsoy'dan "Yaratıcı Yazarlık" eğitimi aldı. Hocası Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal ile başladığı çizimlerine, babası Prof. Dr. Faik Yaltırık'ın botanik bilgisi ve ağaç sevgisiyle devâm etmektedir.

2017 yılında RE Books Arts Yayınevi'ni kurdu. Düzenli vergi ödeme ile VD'den takdir aldı.

RE Books Arts Yayınevi E-Kitapları: "Rengigül", "Nisan Prens", "Sinema Prens", "Prince Avril", "Zaman Işıkları", "Avrupa Seyahat Notlarım 1951 - Faik Yaltırık".

BÜMED, İTO üyesidir. Çizimlerini UNICEF ve TEGV yararına tebrik kartı, kitap ayracı olarak bastırmıştır.

"theM Gingko Biloba" ve "Rainbow Blossoms" adlı tekstil ile harmanlanan iki eseri, uluslararası "Ongoing Conversation Art - Drawn Together" sergisinde (09 Haziran - 03 Temmuz 2021) Good News Arts, High Springs, Florida / Amerika Birleşik Devletleri'nde, "Ongoing Conversation Chapter I: Blended", Uşak Müzesi, Uşak / Türkiye'de (12 -26 Ağustos, 2021) sergilendi. 9 Eylül – 31 Ekim tarihleri arasında Minsk'te düzenlenen "Ongoing Conversation Art" sergisine "TheM: Unfinished Work" kanaviçe eseriyle katıldı. Bu eserin buruk bir adanmışlığı bulunuyor: Covid-19'dan dolayı kanser savaşını kaybeden iyi kalpli ve gerçek bir hayırsever olan Mehmet Onultan'ın anısına farkındalık yaratmak. "Drawn Together" projesinin hedefi; yaratıcılığın, sanatın, farklı kültürlerin, Covid-19 ile toplumun değişiminde de nasıl bir arada durduğunu göstermek ve bunu dünyaya duyurmaktır.